

รูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท ของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด

พระครูปริยัติสุทธิคุณ สุทฺธจิตฺโต (จักษุแจ้ง)

ดุษฎีนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พุทธศักราช 2567

รูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท ของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด

พระครูปริยัติสุทธิคุณ สุทฺธจิตฺโต (จักษุแจ้ง)

ดุษฎีนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พุทธศักราช 2567

THE MODEL OF WELFARE ASSISTANCE PROVISION ACCORDING TO THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY OF THE PEOPLE IN ROI ET PROVINCE

PHRAKHRUPRARIYATSUTTHIKHUN SUDDHAJITTO (CHAKSUCHAENG)

A DISSERTATION SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF DOCTOR OF PHILOSOPHY
PROGRAM IN BUDDHISM AND PHILOSOPHY
GRADUATE SCHOOL
MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY
2024

หัวข้อดุษฎีนิพนธ์	:	**รูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด**
ชื่อนักศึกษา	:	**พระครูปริยัติสุทธิคุณ สุทฺธจิตฺโต (จักษุแจ้ง)**
ชื่อปริญญา	:	**ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**
สาขาวิชา	:	**พุทธศาสนาและปรัชญา**
ปีพุทธศักราช	:	**2567**
อาจารย์ที่ปรึกษา	:	**พระเทพวชิรวิมล, ดร.**

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับดุษฎีนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย .....
(พระสุทธิสารเมธี, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.)

คณะกรรมการสอบดุษฎีนิพนธ์ :
ประธานกรรมการ .....
(รองศาสตราจารย์ ดร.อำพล บุดดาสาร)

กรรมการ (อาจารย์ที่ปรึกษา) .....
(พระเทพวชิรวิมล, ดร.)

กรรมการ .....
(รองศาสตราจารย์ ดร.โสวิทย์ บำรุงภักดิ์)

กรรมการ .....
(รองศาสตราจารย์ ดร.บุญร่วม คำเมืองแสน)

กรรมการ .....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวิน ทองปั้น)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Dissertation Topic	:	The Model of Welfare Assistance Provision According to Theravada Buddhist Philosophy of the People in Roi Et Province
Student's Name	:	Phrakhruprariyatsutthikhun Suddhajitto (Chaksuchaeng)
Degree Sought	:	Doctor of Philosophy
Program	:	Buddhism And Philosophy
Anno Domini	:	2024
Advisor	:	Phrathepvachiravimon, Dr.

Accepted by the Graduate School, Mahamakut Buddhist University in Partial Fulfillment of the Requirements for the Doctor Degree of Philosophy (Buddhism and Philosophy)

Dean of Graduate School .....
(Phrasutthisanmethi, Asst.Prof.Dr.)

Dissertation Committee :
Chairman .....
(Assoc.Prof.Dr.Amphon Buddasarn)

Member (Advisor) .....
(Phrathepvachiravimon, Dr.)

Member .....
(Assoc.Prof.Dr.Sowit Bamrungphak)

Member .....
(Assoc.Prof.Dr.Boonruam Khammuangsaen)

Member .....
(Asst.Prof.Dr.Suwin Thongpan)

Copyright of the Graduate School, Mahamakut Buddhist University

บทคัดย่อ

หัวข้อดุษฎีนิพนธ์	:	**รูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด**
ชื่อนักศึกษา	:	**พระครูปริยัติสุทธิคุณ สุทฺธจิตฺโต (จักษุแจ้ง)**
ชื่อปริญญา	:	**ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**
สาขาวิชา	:	**พุทธศาสนาและปรัชญา**
ปีพุทธศักราช	:	**2567**
อาจารย์ที่ปรึกษา	:	**พระเทพวชิรวิมล, ดร.**

ดุษฎีนิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีและหลักพุทธปรัชญาเถรวาทที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ รวมถึงการศึกษารูปแบบการจัดสวัสดิการของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด อีกทั้งยังมุ่งเสนอองค์ความรู้ที่สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ตามหลักการของพุทธปรัชญาเถรวาท การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยอาศัยข้อมูลจากพระไตรปิฎก เอกสารวิชาการทางพระพุทธศาสนา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งยังใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกจากพระสงฆ์และผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 10 รูป/คน การนำเสนอผลการวิจัยใช้วิธีการพรรณนาเชิงวิเคราะห์เพื่อสะท้อนภาพรวมของการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ในบริบทของจังหวัดร้อยเอ็ด

ผลการวิจัยพบว่า :

การจัดสวัสดิการสงเคราะห์ตามแนวคิดพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นสอดคล้องกับการดำเนินกิจกรรมเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น ทั้งในด้านสาธารณประโยชน์ การอนุรักษ์สถานที่สาธารณะ และการสนับสนุนประชาชนทั่วไปในชุมชน การจัดสวัสดิการดังกล่าวเน้นการเกื้อกูลทั้งในระดับส่วนบุคคลและระดับสังคมโดยรวม หลักพุทธปรัชญาเถรวาทที่มีบทบาทสำคัญในด้านนี้ ได้แก่ หลักธรรมที่ส่งเสริมการสงเคราะห์ระหว่างกัน ซึ่งครอบคลุมการเกื้อกูลที่ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งในปัจจุบันและในอนาคต รวมถึงการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างมนุษย์ โดยเฉพาะในแง่ของการเข้าถึงประโยชน์สูงสุดคือนิพพาน นอกจากนี้ การปฏิบัติที่เน้นการร่วมอยู่ในสังคมอย่างสามัคคียังเป็นปัจจัยสำคัญที่สนับสนุนการสร้างความสุขในสังคมและการแก้ปัญหาต่าง ๆ ด้วยความเอื้ออาทร

รูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ในจังหวัดร้อยเอ็ดมีสามรูปแบบหลัก ได้แก่ การประพฤติที่เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ซึ่งรวมถึงการให้ การใช้ถ้อยคำสุภาพ และการวางตัวให้เสมอต้นเสมอปลาย การเน้นประโยชน์สูงสุดคือการบรรลุนิพพานผ่านการปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวัน และการแบ่งปันสิ่งของในรูปแบบสาธารณโภคี โดยผู้ที่ปฏิบัติจะต้องมีความเอื้อเฟื้อและมีการประพฤติดีทั้งในทางกาย วาจา และใจ เพื่อส่งเสริมความสามัคคีและความสุขในชุมชน

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยได้กำหนด CARE Model ซึ่งเป็นโมเดลที่พัฒนาขึ้นจากหลักพุทธปรัชญาเถรวาท เพื่อสะท้อนการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ในบริบทของการดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบัน โมเดลนี้ประกอบด้วย

C - Compassionate Giving (การให้ด้วยเมตตา) ซึ่งเน้นการช่วยเหลือเกื้อกูลด้วยความเอื้อเฟื้อ

A - Attentive Communication (การสื่อสารที่เอาใจใส่) ที่เน้นการใช้ถ้อยคำสุภาพและสร้างสรรค์

R - Responsibility and Selflessness (ความรับผิดชอบและไม่เห็นแก่ตัว) ซึ่งสนับสนุนการประพฤติตนอย่างรับผิดชอบต่อสังคม

E - Equanimity and Fairness (ความเท่าเทียมและยุติธรรม) ที่มุ่งส่งเสริมความเสมอภาคและยุติธรรมในทุกมิติของการปฏิบัติต่อผู้อื่น

CARE Model นี้จึงเป็นกรอบการดำเนินการที่มีความครอบคลุมทั้งด้านจิตใจและวัตถุ โดยเน้นการสร้างความสมดุลและความสุขในชุมชนตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท อันจะนำไปสู่สังคมที่มีความสามัคคีและการพัฒนาที่ยั่งยืน

คำสำคัญ : การจัดสวัสดิการ, การสงเคราะห์, พุทธปรัชญาเถรวาท, จังหวัดร้อยเอ็ด

ABSTRACT

Dissertation Topic	**:**	**The Model of Welfare Assistance Provision According to Theravada Buddhist philosophy of the People in Roi Et Province**
Student's Name	**:**	**Phrakhruprariyatsutthikhun Suddhajitto (Chaksuchaeng)**
Degree Sought	**:**	**Doctor of Philosophy**
Program	**:**	**Buddhism and Philosophy**
Anno Domini	**:**	**2024**
Advisor	**:**	**Phrathepvachiravimon, Dr.**

This dissertation aims to study the concepts, theories, and principles of Theravada Buddhist philosophy related to the provision of assistance welfare, including the study of the model of the provision of assistance welfare of the people in Roi Et Province. It also aims to offer new knowledge that can be used as a guideline for the development of the provision of assistance welfare according to the principles of Theravada Buddhist philosophy. This research is a qualitative research using data from the Tripitaka, academic documents on Buddhism, and related research. In addition, in-depth interviews were conducted with 10 monks and experts. The presentation of the research results used a descriptive analytical method to reflect the overall picture of the provision of assistance welfare in the context of Roi Et Province.

The research results found that:

the provision of assistance welfare according to the concept of Theravada Buddhist philosophy is consistent with activities to help others, both in terms of public utility, conservation of public places, and support for the general public in the community. Such the provision of assistance welfare emphasizes both individual and social support. The Theravada Buddhist philosophy plays an important role in this regard, including the principle of Dhamma that promotes mutual support, which covers support that creates benefits both in the present and in the future, as well as creating good relationships between people. In particular, in terms of reaching the highest benefit, which is Nirvana, the practice that emphasizes living in a harmonious society is also an important factor that supports the creation of happiness in society and solving various problems with compassion

There are three main models of the provision of assistance welfare in Roi Et Province: behavior that is benefits both oneself and others, which includes giving (Dana), using polite words (Piyavaca), useful conduct (Atthacariya), and equality

consisting in impartiality (Samanatta); emphasizing the highest benefit which is attaining Nirvana through practicing Dhamma in daily life; and sharing things in the form of public utilities (Sadharanabhogi). Those who practice must be generous and have good behavior in body, speech, and mind to promote unity and happiness in the community.

However, the researcher has defined the CARE Model which is a model developed from the principles of Theravada Buddhist philosophy to reflect the provision of assistance welfare in the context of living in today's society. This model consists of:

C - Compassionate Giving that emphasizes helping and supporting with compassion.

A - Attentive Communication that emphasizes the use of polite and creative words.

R - Responsibility and Selflessness that supports socially responsible behavior.

E - Equanimity and Fairness that aims to promote equality and fairness in all dimensions of treatment of others.

This CARE Model is therefore a framework for action that covers both mental and material aspects, emphasizing the creation of balance and happiness in the community according to the Theravada Buddhist philosophy, which will lead to a harmonious society and sustainable development.

Keywords : the Provision of Welfare, Assistance, Theravada Buddhist Philosophy, Roi Et Province

กิตติกรรมประกาศ

ดุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความเมตตาจากพระเดชพระคุณพระเทพวชิรวิมล, ดร. อาจารย์ที่ปรึกษา ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ในการให้คำปรึกษาแนะนำแนวทางในการทำวิจัยตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ มาโดยตลอด ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณและเจริญพรขอบคุณเป็นอย่างสูง ทำให้ผู้วิจัยนำข้อแนะนำ ข้อวิพากษ์และข้อบกพร่องต่างๆไปแก้ไขปรับปรุงเนื้อหาให้มีความชัดเจนมากขึ้น จนดุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์

ขอบพระคุณพระมหาสากล สุภรเมธี, ดร. เจริญพรขอบคุณ รศ.ดร.โสวิทย์ บำรุงภักดิ์, ดร.อุทัย กมลศิลป์ อาจารย์ผู้รับผิดชอบและประจำหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต พระครูสีลสราธิคุณ, ดร., พระมหาใจสิงห์ สิริธมฺโม, ดร., เจริญพรขอบคุณอาจารย์ปรเมธ ศรีภิญโย ป.ธ.9, ศน.ม. ที่กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญพร้อมให้คำแนะนำเกี่ยวกับข้อมูลและหนังสือที่เกี่ยวข้องงานดุษฎีนิพนธ์นี้ทั้งที่เป็นเนื้อหาทั่วไปและเนื้อหาหลักธรรมที่ปรากฏในพระไตรปิฎก อรรถกถาและอื่น ๆ และมีความเมตตาคอยชี้แนะประเด็นสำคัญในการวิจัย พร้อมตรวจทานแก้ไข ให้ครอบคลุมเนื้อหาและมีความชัดเจนมากขึ้น

กราบขอบพระคุณคณะผู้นำชุมชนมหาวิทยาลัยและผู้นำชุมชนมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด พร้อมเจ้าหน้าที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านและเจ้าหน้าที่ห้องสมุดที่มีตำราให้ผู้วิจัยค้นคว้าหาข้อมูล และอำนวยความสะดวกในการค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยเพื่อใช้ประกอบในการทำดุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้ กราบขอบคุณและเจริญพรขอบคุณครูอาจารย์ทุกท่านกรุณาอบรมสั่งสอนประสิทธิ์ประสาทวิชาและให้กำลังใจผู้วิจัยตลอดมา กราบขอบพระคุณพระอุปัชฌาย์และบุรพาจารย์ผู้ชักนำพร้อมให้กำเนิดชีวิตในพระพุทธศาสนา เจริญพรขอบคุณบิดามารดาผู้ให้ชีวิตความเป็นมนุษย์ในโลกนี้ ญาติพี่น้อง ญาติโยมคณะศรัทธา และญาติธรรมผู้เป็นธรรมจารีที่เป็นแรงกระตุ้นให้กำลังใจสนับสนุนในการศึกษาเล่าเรียนจนสำเร็จ ทำให้ความปรารถนาของข้าพเจ้าประสบความสำเร็จด้วยดี คุณความดีทั้งหลายทั้งปวงอันจะเกิดจากดุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขออุทิศถวายเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา และน้อมบูชาสักการะแด่บุรพาจารย์ พระอุปัชฌาย์ ครูอาจารย์ทุกท่าน ขอให้ทุกท่านจงเป็นผู้มีส่วนแห่งคุณความดีโดยทั่วกัน และถ้าหากดุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้มีความผิดพลาด บกพร่อง ผู้วิจัยขอน้อมรับ ส่วนคุณค่าและประโยชน์ของดุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้หากแม้นมี ผู้วิจัยขออุทิศเป็นเครื่องแสดงความกตัญญูกตเวทิตา เพื่อบูชาแด่ พระคุณบิดามารดาและผู้มีพระคุณทุกท่านที่ให้การศึกษาอบรมสั่งสอนเพิ่มพูนให้เกิดสติปัญญาและมีคุณธรรมเป็นเครื่องชี้นำสู่ความสำเร็จในครั้งนี้อย่างทั่วถึงกันด้วยเทอญ

พระครูปริยัติสุทธิคุณ สุทฺธจิตฺโต (ลันดอน จักษุแจ้ง)

สารบัญคำย่อ

อักษรย่อในดุษฎีนิพนธ์นี้ อ้างอิงจากพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 ในการอ้างอิงโดยระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังคำย่อชื่อคัมภีร์ เช่น ที.สี. (ไทย) 9/170/56 หมายถึง สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 9 ข้อที่ 170 หน้า 56

1. คำอธิบายคำย่อในภาษาไทย

ก. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

คำย่อ	ชื่อคัมภีร	
พระวินัยปิฎก		
วิ.จู. (ไทย)	วินยปิฎก	จูฬวรรค
วิ.ม. (ไทย)	วินยปิฎก	มหาวรรค
พระสุตตันตปิฎก		
ขุ.ขุ. (ไทย)	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ
ขุ.จู. (ไทย)	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย จูฬนิทเทส
ขุ.ธ. (ไทย)	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย ธรรมบท
ขุ.ชา. ทสก.(ไทย)	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย ทสกนิบาตชาดก
ขุ.อิติ. (ไทย)	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย อิติวุตตกะ
ที.ม. (ไทย)	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย มหาวรรค
ที.ปา. (ไทย)	สุตตันตปฏก	ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค
ที.สี. (ไทย)	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย สีลักขันธวรรค
ม.ม. (ไทย)	สุตตันตปฏก	มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์
ม.มู. (ไทย)	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์
สํ.ข. (ไทย)	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย ขันธวรรค
สํ.นิ. (ไทย)	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย นิทานวรรค
สํ.ม. (ไทย)	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค
อง.เอก. (ไทย)	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรานิกาย เอกนิบาท
อง.ติก. (ไทย)	สุตตันปิฎก	อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต
องฺ.จตุกฺก. (ไทย)	สุตตันปิฎก	อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต
อง.ฉกก. (ไทย)	สุตตันปิฎก	อังคุตตรนิกาย ฉกกนิบาต
องฺ.สตฺตก. (ไทย)	สุตตันปิฎก	อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต
องฺ.อฏฺฐก. (ไทย)	สุตตันปิฎก	อังคุตตรนิกาย อฏฐกนิบาต
อง.ติก. (ไทย)	สุตตันปิฎก	อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต
องฺ.ทสก. (ไทย)	สุตตันปิฎก	อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.วิ. (ไทย) อภิธัมมปิฎก วิภังค์

ข. คำย่อเกี่ยวกับอรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

อักษรย่อที่ใช้อ้างอิงคัมภีร์อรรถกถา ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย กำหนดอักษรย่อโดย อนุวัตตามตัวเลขประจำเล่มอรรถกถาภาษาไทย โดยระบุชื่อย่อคัมภีร์/เล่ม/ภาค/หน้า ตัวอย่างเช่น สำ.นิ.อ. 2/3/22 หมายถึง พระสูตรและอรรถกถาแปล สังยุตตนิกาย สารัตถปกาสินีนิทานวรรคอรรถกถา เล่มที่ 2 ภาคที่ 3 หน้า 22 เป็นต้น ในกรณีที่มีเลขอ้างอิงสองตัว จะระบุโดยชื่อย่อคัมภีร์/เล่ม/หน้า ตัวอย่างเช่น ที.ม.อ. 2/105 หมายถึง ทีฆนิกาย สุมังคลวิลาสินี มหาวรรคอรรถกถา เล่มที่ 2 หน้า 105 เป็นต้น

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย ..... **จ**
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ ..... **ช**
กิตติกรรมประกาศ ..... **ฌ**
สารบัญคำย่อ ..... **ญ**
สารบัญ ..... **ฐ**
สารบัญตาราง ..... **ฑ**
สารบัญภาพ ..... **ฒ**
บทที่ 1 บทนำ **1**
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา 1
1.2 คำถามวิจัย 5
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย 5
1.4 ขอบเขตของการวิจัย 5
1.5 วิธีดำเนินการวิจัย 7
1.6 ประโยชน์ที่ได้รับ 10
1.7 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 10
1.8 กรอบแนวคิดในการวิจัย 21
1.9 นิยามศัพท์เฉพาะ 21
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับสวัสดิการการสงเคราะห์ **24**
2.1 ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ 24
2.2 การสร้างสังคมให้เข้มแข็งตามหลักพุทธปรัชญา 57
2.3 การจัดสวัสดิการชุมชนตามหลักพุทธปรัชญา 65
2.4 แนวคิดทางพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการ 66
2.5 การจัดสวัสดิการชุมชนในสมัยพุทธกาล 71
2.6 บริบทพื้นที่การวิจัย 79
2.7 สรุป 96
บทที่ 3 หลักพุทธปรัชญาเถรวาทเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ **98**
3.1 หลักสังคหวัตถุ 4 กับการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ 98
3.2 หลักประโยชน์ 3 กับการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ 111
3.3 หลักบุญกิริยาวัตถุ 3 กับการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ 127
3.4 หลักสาราณียธรรม 6 กับการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ 139
3.5 สรุป 151

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

บทที่ 4 รูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท 153
4.1 หลักสังคหวัตถุ 4 กับการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ประชาชน ในจังหวัดร้อยเอ็ด 153
4.2 หลักประโยชน์ 3 กับการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ประชาชน ในจังหวัดร้อยเอ็ด 158
4.3 หลักบุญกิริยาวัตถุ 3 กับการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ประชาชน ในจังหวัดร้อยเอ็ด 160
4.4 หลักสาราณียธรรม 6 กับการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ประชาชน ในจังหวัดร้อยเอ็ด 162
4.5 รูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ประชาชนของวัดในจังหวัดร้อยเอ็ด ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท 166
4.6 สรุป 169
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ 170
5.1 สรุปผลการวิจัย 170
5.2 อภิปรายผลการวิจัย 171
5.3 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย 175
5.4 ข้อเสนอแนะ 177
บรรณานุกรม 178
บุคลานุกรม 187
ภาคผนวก 188
ภาคผนวก ก รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย 189
ภาคผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือ 191
ภาคผนวก ค แบบสัมภาษณ์เชิงลึก 197
ภาคผนวก ง รายนามผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์ 202
ภาคผนวก จ หนังสือขออนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์ 204
ภาคผนวก ฉ ประกาศอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ 214
ภาคผนวก ช หนังสือรับรองผลการพิจารณาจริยธรรมการทำวิจัยในมนุษย์ 216
ประวัติผู้วิจัย 218

สารบัญตาราง

ตารางที่ **หน้า**

2.1 รายนามกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตำบลหนองบัว อำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด..... 86
4.1 รูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ดตามหลักพุทธปรัชญา..... 168

สารบัญภาพ

ภาพที่ **หน้า**

1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย 21
5.1 แสดงองค์ความรู้ “CARE Model” 175

บทที่ 1
บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สถานการณ์โลกในปัจจุบันอยู่ภายใต้บริบทโลกาภิวัฒน์ (Globalization) ซึ่งส่งผลให้เกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่สะท้อนให้เห็นแนวโน้มของโลกที่ได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมีนัยสำคัญ จากแต่เดิมในยุคสงครามเย็นที่ต้องเผชิญกับปัญหามิติเดียวเป็นหลักมาตลอด[1] แต่ในปัจจุบัน โลกไร้พรมแดนได้แสดงให้เห็นว่าสถานการณ์โลกมีปัญหาหลากหลายมิติมากยิ่งขึ้น ทั้งปัญหาความมั่นคงของมนุษย์ ความมั่นคงในมิติของสังคม การอพยพย้ายถิ่น ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม วิกฤติน้ำ วิกฤติพลังงาน ความมั่นคงด้านอาหาร ภัยคุกคามด้านสาธารณสุข ภัยคุกคามทางเศรษฐกิจ อาชญากรรมข้ามชาติความขัดแย้งของรัฐที่ใช้กำลัง สารพิษ การแทรกแซงทางด้านมนุษยธรรม[2] ซึ่งปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นล้วนส่งผลให้มนุษย์เกิดความรู้สึกไม่มั่นคงและปลอดภัยในชีวิต มนุษย์มักมีปัญหาหลัก ๆ สามประการได้แก่ ปัญหาเศรษฐกิจและสังคม (Socialeconomic problem), ปัญหาสุขภาพอนามัย (Health problem) และปัญหาอารมณ์(Emotional problem) ซึ่งปัญหาเหล่านี้เมื่อเกิดขึ้นกับบุคคลใดบุคคลหนึ่งแล้ว ก็มักจะเชื่อมโยงเป็นปัญหาลูกโซ่ที่ก่อให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมา[3] หากประชาชนประสบพบเจอกับสถานการณ์วิกฤติ ทั้งในระดับโลกประเทศ สังคม และบุคคล รวมทั้งในยามที่ไม่ได้เกิดสถานการณ์วิกฤติ ประชาชนก็มักจะต้องเผชิญกับปัญหาเหล่านั้นด้วยตนเอง ภาครัฐจึงควรจัดสวัสดิการสังคมเพื่อเป็นหลักประกันให้ประชาชนรู้สึกมั่นคงและปลอดภัยในชีวิต ตลอดจนเป็นการวางรากฐานสำหรับพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างยั่งยืน สวัสดิการสังคมในมุมมองของรัฐไทยหมายถึงระบบการจัดบริการทางสังคม ซึ่งเกี่ยวกับการป้องกัน การแก้ไขปัญหา การพัฒนา และการส่งเสริมความมั่นคงทางสังคม เพื่อตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของประชาชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเองได้อย่างทั่วถึง เหมาะสมเหมาะสมเป็นธรรม และเป็นไปตามมาตรฐาน ทั้งทางด้านการศึกษา สุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย การทำงานการมีรายได้นันทนาการ กระบวนการยุติธรรม และบริการทางสังคมทั่วไป โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์สิทธิที่ประชาชนจะต้องได้รับ และการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมทุกระดับ[4] โดยมีทั้งสิ้น 4 องค์ประกอบ หรือที่เรียกกันว่า 4 เสาหลักของระบบสวัสดิการสังคม ได้แก่การช่วยเหลือทางสังคม (Social Assistance), การประกันสังคม

---

[1] สุรชาติ บำรุงสุข, “อนาคตศึกษากับการประเมินภัยคุกคาม,” (โครงการความมั่นคงศึกษาการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ ณ ห้องกมลทิพย์ โรงแรมสยามซิตี้ กรุงเทพฯ, 20 ตุลาคม 2553). หน้า 5.

[2] เรื่องเดียวกัน, หน้า 6.

[3] วิไลวัจล์ กฤษณะภูติ, *สังคมสงเคราะห์ศาสตร์เบื้องต้น*, (ขอนแก่น: ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2526), หน้า 7.

[4] เอกลักษณ์ สายบุตร, แนวทางในการนำหลักสาราณียธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, *วารสารวิชาการวิจัยและนวัตกรรมสังคมศาสตร์ปริทัศน์*, ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2564) :5 – 10.

(Social Insurance หรือ Social Protection), การบริการสังคม (Social Services) และการสนับสนุนหุ้นส่วนทางสังคม (Social partnership support) โดยหนึ่งในองค์ประกอบของการจัดสวัสดิการสังคมที่เห็นได้ชัดจากการปฏิบัติงานของรัฐไทยก็คือการจัดสวัสดิการสังคมในรูปแบบการช่วยเหลือทางสังคม การช่วยเหลือทางสังคม เป็นมาตรการที่มุ่งช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาทางสังคมเพื่อจัดบริการที่เหมาะสมในลักษณะต่าง ๆ ให้กับกลุ่มเป้าหมาย[5] โดยผู้รับบริการจะต้องผ่านเกณฑ์การตรวจสอบสิทธิ(Means-Test) ก่อน จึงจะมีสิทธิได้รับการช่วยเหลือ[6] ซึ่งแน่นอนว่าต้องใช้ระยะเวลานานกว่าจะได้รับการช่วยเหลือจากภาครัฐ การจัดสวัสดิการสังคมรูปแบบดังกล่าวของรัฐไทยจึงเป็นการจัดสวัสดิการสังคมในมิติของการสงเคราะห์มากกว่าที่จะมองว่าสวัสดิการสังคมเป็นสิทธิที่ประชาชนทุกคนพึงจะได้รับ ไม่เพียงเท่านั้น การจัดสวัสดิการสังคมในรูปแบบสงเคราะห์มักจะเป็นการช่วยเหลือเฉพาะหน้าให้กับประชาชนกลุ่มที่ประสบปัญหาในยามเกิดเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์ซึ่งมักจะเป็นกลุ่มที่ได้พื้นที่สื่อจนเกิดเป็นแรงกระเพื่อมทางสังคม จากนั้นจึงจะมีภาครัฐเข้าไปช่วยเหลือและดำเนินการแก้ไขปัญหา จึงจะเห็นได้ว่ามีเพียงประชาชนบางกลุ่มที่ได้รับการช่วยเหลือจากภาครัฐแต่ประชาชนบางกลุ่มกลับไม่ได้รับการช่วยเหลือใด ๆ จากภาครัฐ ทั้ง ๆ ที่ในความเป็นจริงแล้วนั้นรัฐมีหน้าที่จัดสวัสดิการสังคมให้กับประชาชนทุกคนอย่างถ้วนหน้าและเท่าเทียมยิ่งไปกว่าการเพิกเฉยและการไม่รู้บทบาทหน้าที่ของภาครัฐต่อการจัดสวัสดิการสังคมในฐานะสิทธิที่ประชาชนพึงจะได้รับแล้วนั้น อีกหนึ่งปัญหาที่สำคัญไม่แพ้กันเลยคือมุมมองต่อการจัดสวัสดิการสังคม โดยภาครัฐมักจะมีมุมมองต่อการจัดสวัสดิการสังคมแบบสงเคราะห์ที่ควรจะเป็นปัญหาเชิงโครงสร้าง แต่กลับถูกผลักให้กลายมาเป็นปัญหาเชิงปัจเจกที่ภาคประชาชนต้องช่วยเหลือกันเอง จะเห็นได้ว่า เมื่อมีผู้ประสบภัยขอรับความช่วยเหลือผ่านช่องทางสังคมออนไลน์ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเฟซบุ๊ก (Facebook) หรือทวิตเตอร์(Twitter) ภาคประชาชนก็มักจะเข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือกันเองอยู่เสมอ ทั้งจากการแนะนำแนวทางการแก้ไขปัญหา ร่วมกันบริจาคเงินหรือสิ่งของเพื่อให้การช่วยเหลือ อีกทั้งยังมีรายการโทรทัศน์ที่เข้ามาช่วยเหลือภาคประชาชนเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ โดยมีภาคเอกชนเป็นผู้สนับสนุน การร้องขอทุนทรัพย์จากนักการเมืองเพื่อนำเงินไปใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ยิ่งไปกว่านั้นยังมีกิจกรรมที่บุคคลที่มีชื่อเสียงต้องมาเปิดรับบริจาคเพื่อให้ภาคประชาชนร่วมกันบริจาค แล้วนำเงินบริจาคที่ได้รับไปช่วยเหลือภาครัฐ ครั้นภาคประชาชนจะร้องขอความช่วยเหลือจากภาครัฐในฐานะหน่วยงานที่มีบทบาทหน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือประชาชน ก็กลับเข้ามาช่วยเหลือเฉพาะหน้าในแต่ละกรณีไป จนในท้ายที่สุดเมื่อภาครัฐเพิกเฉยต่อการเข้ามาแก้ไขปัญหาจนทำให้ปัญหาเหล่านั้นไม่ได้รับการคลี่คลาย ภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาคประชาชน ภาคประชาสังคมและภาคเอกชนจึงต้องออกมาช่วยเหลือกันเอง ซึ่งก็จะนำไปสู่การเกิดเป็นบุญคุณที่ต้องทดแทนกันไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนสินค้าของกลุ่มนายทุน หรือทดแทนบุญคุณให้กับนักการเมืองผ่านกิจกรรมทางการเมือง ซึ่งการช่วยเหลือกันเองดังที่ได้กล่าวไปนั้น

---

[5] ธนาชัย สุนทรอนันตชัย, “ความเท่าเทียม ความเสมอภาค และความเป็นธรรมทางสังคมกับการจัดสวัสดิการสังคมของประเทศไทย”, *วารสารวิชาการคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ*, ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 (มกราคม – มิถุนายน 2560) :56.

[6] สำนักนโยบายการพัฒนาระบบการเงินภาคประชาชน สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง, *4 เสาหลัก ของระบบสวัสดิการ*. (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง, 2560), หน้า 2.

นำไปสู่การสร้างระบบอุปถัมภ์ให้ฝังรากลึกในสังคมไทย ทั้งๆ ที่ในความเป็นจริง ภาครัฐคือหน่วยงานที่ต้องช่วยเหลือและดูแลภาคประชาชนโดยปราศจากการมีบุญคุณต่อกัน

การจัดสวัสดิการสงเคราะห์เป็นภารกิจสำคัญของพระสงฆ์ในการทำงานเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชน ซึ่งเป็นหนึ่งในภารกิจ 6 ด้านของคณะสงฆ์อันประกอบด้วย 1.งานด้านการปกครอง 2. งานด้านการเผยแผ่ 3.งานศาสนศึกษา 4.งานการศึกษาสงเคราะห์ 5.งานสาธารณสงเคราะห์ 6.งานสาธารณูปการ การดำเนินงานสาธารณสงเคราะห์นั้นพระสงฆ์ได้ใช้หลักพุทธธรรมมาเป็นเครื่องมือส่งเสริมและสนับสนุน โดยพระสงฆ์มีรูปแบบการพัฒนางานสาธารณสงเคราะห์ ทั้งการสงเคราะห์ทางกายและทางจิตใจไปพร้อมกัน โดยมีจุดมุ่งหมายอันจะนำไปสู่การพัฒนาและบูรณาการสังคมอย่างยั่งยืนภายใต้รูปแบบงานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธ เพื่อให้พ้นจากความทุกข์และนำประโยชนสุขมาสู่สังคมไทย โดยเน้นการนำชุมชนจัดการอย่างเป็นระบบเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานให้เกิดผลต่อสาธารณประโยชนอย่างเป็นรูปธรรมและที่สำคัญต้องประยุกต์หลักพุทธธรรมอันเหมาะสมมาใช้ในการปฏิบัติงานโดยมีเป้าหมายหลักให้คณะสงฆ์ได้ทำงานช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนในด้านต่าง ๆ การปฏิบัติงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์จึงต้องเน้นหนักไปในทิศทางการสร้างเสริมคุณภาพชีวิตและสุขภาวะที่ดีของประชาชน[7] เจาพระคุณสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (อัมพร อมฺพโร) ได้ประทานคติธรรมในการประชุมสัมมนาขับเคลื่อนงานฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ตามแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาจากนโยบายสูการปฏิบัติระดับจังหวัด ความตอนหนึ่งว่า “บุคคลพึงบำเพ็ญกรณียกิจเพื่อเกื้อกูลกันและกัน ด้วยการละคลายความเป็นตัวตนให้มากที่สุด ให้สมดังพระพุทธศาสนีที่ว่า ภูตๆ เสสๆ ทยิตพฺพๆ แปลความว่า เมื่อยังมีชีวิตอยู่ควรเกื้อกูลกัน”[8] จากสถานการณการแพรระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ในปี พ.ศ. 2563 ในวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2563 สำนักงานเลขานุการสมเด็จพระสังฆราช ได้เผยแพรหนังสือแจ้งพระดำริของสมเด็จพระสังฆราชว่า “ด้วยเจาพระคุณ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงติดตามสถานการณการแพรระบาดของ โควิด-19 ซึ่งทวีความรุนแรงขึ้นอย่างกว้างขวาง ส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัย การประกอบอาชีพ การดำเนินชีวิตประจำวัน และฐานะทางเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดความยากลำบากในหมูประชาชนผู้มีรายได้น้อย หรือตกอยู่ในภาวะที่ต้องปรับรูปแบบการดำรงชีวิตอย่างกะทันหัน พร้อมทั้งทรงพระดำริว่า วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนคู่กับสังคมไทยมานับแต่โบราณตราบจนปัจจุบัน วัดไมเพียงแต่เป็นที่พำนักของพระภิกษุสามเณร แต่ยังเป็นสถานสาธารณสงเคราะห์ของชุมชนด้วย จึงสมควรที่จะให้วัดที่มีศักยภาพเพียงพอที่จะอนุเคราะห์ประชาชนผู้ประสบความยากลำบาก ดำเนินภารกิจตามบทบาทหน้าที่ที่ดำรงอยู่นับแต่อดีตกาล การนี้เจาพระคุณสมเด็จพระสังฆราช มีพระบัญชาโปรดให้ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติพิจารณาสั่งการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ให้ประสานงานกับวัดทั่วราชอาณาจักรซึ่งมีศักยภาพเพียงพอ จัดตั้งโรงทาน ช่วยเหลือผู้ประสบความยากลำบากในสถานการณโรคระบาด ทั้งนี้มิใช่การบังคับ แต่เป็นการกำหนดแนวทางประสานความร่วมมือ โดยให้คำนึงถึงความพรอมของแต่ละ

---

[7] พินิจ ลาภธนานนท์ และคณะ, *แนวคิดพุทธศาสนาเพื่อสังคม สังคหธุระ และสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธ,* (นนทบุรี: นิติธรรมการพิมพ์, 2562), หน้า 13-14.

[8] เรื่องเดียวกัน, หน้า 1.

วัด ประกอบกับการสนับสนุนจากภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมในชุมชนนั้น ๆ เป็นสำคัญ นอกจากนี้ ขอให้ประสานภารกิจร่วมกับหน่วยงานและบุคคลทางการแพทย์และการสาธารณสุขซึ่งมีประจำอยู่ในแต่ละพื้นที่ ในการปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดตั้งโรงทาน และการแจกจ่ายให้เป็นไปตามหลักสุขอนามัย โดยต้องไม่มีการจัดพิธีการ พิธีกรรม กิจกรรม หรือการนำชุมชนจัดการใด ๆ ที่ต้องให้บุคคลจำนวนมากมารวมตัวกัน กับทั้งให้ปฏิบัติตามคำสั่ง มาตรการ และคำแนะนำของทางราชการอย่างเคร่งครัด”[9]

วัดบูรพาหนองบัว ตำบลหนองบัว อำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด สังกัดมหานิกาย เป็นวัดเก่าแก่แห่งหนึ่งในจังหวัดร้อยเอ็ด ที่มีความสำคัญนอกจากจะเป็นวัดที่มีพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองที่สำคัญ มีพระเกจิอาจารย์ชื่อดังคือ หลวงปู่สุข ยโสธโร (พระครูบูรพาภิวัฒน์) มีศิษยานุศิษย์อยู่ทั่วประเทศ วัดแห่งนี้ยังได้มีบทบาทสำคัญด้านการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ในการดำเนินงานสงเคราะห์ช่วยเหลือประชาชนและหน่วยงานต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องตลอดมา เป็นต้นว่า ประเพณีการแจกทานผู้ยากไร้ ซึ่งได้มีการดำเนินงานทุกปี โดยได้มีการแจกทานให้กับผู้ยากไร้และผู้ยากจนที่มาขอรับการช่วยเหลือปีละ 500 - 700 คน และมอบข้าวสารช่วยเหลือโรงเรียนต่าง ๆ ในจังหวัดร้อยเอ็ดและจังหวัดใกล้เคียงกว่า 100 โรงเรียน นอกจากนี้ยังมีการช่วยสร้างโรงเรียน สร้างโรงพยาบาล การช่วยเหลือผู้ได้รับความเดือดร้อนเมื่อเกิดภัยพิบัติต่าง ๆ เป็นประจำต่อเนื่อง การช่วยเหลือสนับสนุนกิจการของส่วนราชการต่าง ๆ เป็นประจำทุกปี เป็นต้น เมื่อสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ได้มีพระดำริให้วัดที่มีศักยภาพช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนลำบากในช่วงสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 วัดบูรพาหนองบัว ในฐานะที่เป็นวัดสังกัดของเจ้าคณะจังหวัดร้อยเอ็ดด้วย ก็เป็นอีกหนึ่งวัดที่ได้สนองตามพระราชดำริของสมเด็จพระสังฆราช ดำเนินการช่วยเหลือประชาชนอย่างเต็มที่ในหลายกิจกรรม ทางวัดได้ดำเนินการช่วยเหลือประชาชนเพื่อช่วยบรรเทาความเดือดร้อนให้ประชาชนในวิกฤตการณ์ครั้งนี้ในโครงการต่าง ๆ ดังนี้ (1) การมอบเครื่องอุปโภคบริโภคให้กับประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนในทุกอำเภอจังหวัดร้อยเอ็ด โดยการไปมอบให้ถึงบ้านของประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อน (2) การจัดตั้งโรงทานเคลื่อนที่นำอาหารปรุงสำเร็จออกแจกจ่ายให้กับประชาชนในชุมชนต่าง ๆ (3) การมอบหน้ากากอนามัยและเวชภัณฑ์ป้องกันโรคระบาดให้แก่ส่วนราชการและประชาชน (4) การมอบเครื่องอุปโภคบริโภคให้กับประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนและได้รับการช่วยเหลือไม่เพียงพอจากส่วนราชการ (5) การปลูกผักสวนครัวแจกจ่ายให้กับประชาชนนำไปประกอบอาหารเพื่อช่วยลดภาระค่าครองชีพ โดยการดำเนินการนั้น ได้ประสานงานร่วมกับจังหวัดร้อยเอ็ด สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดร้อยเอ็ด สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดร้อยเอ็ด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดร้อยเอ็ดและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อสำรวจและคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายที่ได้รับความเดือดร้อนในการที่จะให้การช่วยเหลือโดยมีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลการให้ความช่วยเหลือผ่านทางสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคง

---

[9] สมเด็จพระมหาวีรวงศ, “ประทานพระดำริให้วัดจัดตั้งโรงทานช่วยเหลือผู้ประสบความยากลำบากในสถานการณ์โรคระบาด”, *สำนักงานเลขานุการสมเด็จพระสังฆราช วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม*, เลขที่ สสร. 146/2563. (23 มีนาคม 2563).

ของมนุษย์ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตลอดจนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการแจ้งข่าวสารให้ประชาชนได้รับทราบและเป็นผู้พิจารณาผู้ที่สมควรได้รับความช่วยเหลือ

ดังนั้น ผู้วิจัยในฐานะเจ้าอาวาสวัดบูรพาหนองบัวและเจ้าคณะตำบลหนองบัว จึงเห็นว่ารูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด เป็นเรื่องที่น่าศึกษา เพราะจะเป็นการวิเคราะห์การทำงานการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ของจังหวัดร้อยเอ็ดว่ามีแนวคิด ทฤษฎี หลักพุทธปรัชญาเถรวาทเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ และรูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ดตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท มีวิธีการดำเนินงานอย่างไร มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลสืบไป

1.2 คำถามวิจัย

1.2.1 แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ มีแนวคิดอะไร

1.2.2 หลักพุทธปรัชญาเถรวาทเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ เป็นอย่างไร

1.2.3 รูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ประชาชนของวัดในจังหวัดร้อยเอ็ดตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท เป็นอย่างไร

1.2.4 องค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ดตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท มีประเด็นใดบ้าง

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.3.1 เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการสงเคราะห์

1.3.2 เพื่อศึกษาหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการสงเคราะห์

1.3.3 เพื่อศึกษารูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ดตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท

1.3.4 เพื่อเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ดตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด นี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารจากพระไตรปิฎก ตำรา และสัมภาษณ์เชิงลึกจากพระสงฆ์ผู้เชี่ยวชาญ โดยกำหนดขอบเขตไว้ดังนี้

1.4.1 ขอบเขตด้านเอกสาร

1. เอกสารชั้นปฐมภูมิ ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้กำหนดเอกสารที่เป็นปฐมภูมิประกอบการศึกษา ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พิมพ์เนื่องในวโรกาสครบรอบ 200 ปี แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พุทธศักราช 2525 และพระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปล ชุด 91 เล่ม ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. 2534

2. เอกสารชั้นทุติยภูมิ ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้แบ่งชั้นทุติยภูมิออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่

2.1 เอกสารชั้น อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา โยชนา

2.2 เอกสารชั้นปกรณ์วิเสส คือ วิสุทธิมรรค วิมุตติมรรค มิลินทปัญหา

2.3 เอกสารวิชาการทางพระพุทธศาสนาทั้งที่เป็นหนังสือและตำราวิชาการ

2.4 เอกสารที่เป็นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและ เอกสารทางวิชาการอื่น ๆ

1.4.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตเนื้อหาของการศึกษาไว้ 4 ประเด็น คือ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ 2) เพื่อศึกษาหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ 3) เพื่อศึกษารูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ดตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท และ 4) เพื่อเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ดตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท เป็นประเด็นหลักในการวิจัย

1.4.3 ขอบเขตด้านพื้นที่ที่ศึกษา

ผู้วิจัยได้เลือกวัดในการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด เป็นพื้นที่ในการวิจัย 3 อำเภอ 3 วัด ได้แก่

1. อำเภอเมืองร้อยเอ็ด ซึ่งเป็นพื้นที่ตั้งวัดบ้านอ้น (สุวรรณาราม) ตำบลดงลาน อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นวัดที่จัดกิจกรรมเกี่ยวกับคณะสงฆ์การจัดสวัสดิการสงเคราะห์ให้กับประชาชน เนื่องจากเป็นวัดที่เป็นสำนักเลขานุการเจ้าคณะจังหวัดร้อยเอ็ด มีพระครูมหาธรรมบาลมุนีเจ้าอาวาสและรองเจ้าคณะจังหวัดร้อยเอ็ด

2. อำเภออาจสามารถ ซึ่งเป็นพื้นที่ตั้งวัดบูรพาหนองบัว ตำบลหนองบัว อำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นวัดเก่าแก่คู่บ้านคู่เมืองและมีพระเกจิอาจารย์ชื่อดัง คือ หลวงปู่สุข ยโสธโร (พระครูบูรพาภิวัฒน์) เป็นที่เคารพบูชาของศาสนิกชนโดยทั่วไป ได้จัดกิจกรรมสวัสดิการสงเคราะห์ให้กับประชาชนมาเป็นระยะเวลานานกว่า 20 ปี ปัจจุบันมีพระครูปริยัติสุทธิคุณ (ลันดอน สุทฺธจิตฺโต) เป็นเจ้าอาวาสและเจ้าคณะตำบลหนองบัว

3. อำเภอปทุมรัตต์ ซึ่งเป็นพื้นที่ตั้งวัดโพธิการาม ตำบลโพนสูง อำเภอปทุมรัตต์ จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นวัดที่จัดกิจกรรมสวัสดิการสงเคราะห์ให้กับประชาชนผู้ใฝ่การเรียนรู้ทั้งทางด้านขนบธรรมเนียมประเพณีและเทคโนโลยีที่ทันสมัย ได้จัดสวัสดิการสงเคราะห์ให้กับพุทธศาสนิกชนตลอดมากว่า 20 ปี โดยมีพระครูโพธิวีรคุณ เจ้าอาวาสและเจ้าคณะอำเภอปทุมรัตต์

ซึ่งทั้ง 3 วัดนี้มีกิจกรรมสงเคราะห์หรือเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ในการช่วยเหลือชุมชนหรือสังคมในปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นกรณีการแก้ไขปัญหายาเสพติด การช่วยเหลือยามประสบภัยพิบัติเดือดร้อน การช่วยเหลือยามเจ็บไข้ การมอบเงินสงเคราะห์สมาชิกชมรมสหกรณ์ที่เสียชีวิตไป เป็นต้น โดยมีพระสงฆ์ในพื้นที่ที่กล่าวมาเป็นแกนนำในการดำเนินกิจกรรมและสามารถแก้ปัญหาชุมชน สังคมให้เกิดสันติสุขร่วมกันได้

1.4.4 ขอบเขตด้านกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ โดยใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เฉพาะกลุ่มประชากรที่มีความเกี่ยวข้องกับประเด็นในการวิจัยในพื้นที่วิจัยโดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลแบบสัมภาษณ์กลุ่มประชากร จำนวน 10 รูป/คน ดังนี้

1. กลุ่มพระสังฆาธิการ จำนวน 3 รูป ประกอบด้วย

1) พระเทพวชิรคุณาธาร เจ้าอาวาสวัดบ้านเปลือยใหญ่/เจ้าคณะจังหวัดร้อยเอ็ด

2) พระครูมหาธรรมาบาลมุนี เจ้าอาวาสวัดบ้านอ้น (สุวรรณาราม)/รองเจ้าคณะจังหวัดร้อยเอ็ด/ประธานมูลนิธิพระมหาอุดร ธมฺมปญฺโญ/ประธานชมรมคนมีบุญ

3) พระครูโพธิวีรคุณ เจ้าอาวาสวัดโพธิการาม/เจ้าคณะอำเภอปทุมรัตต์/หัวหน้าฝ่ายสาธารณสงเคราะห์คณะสงฆ์จังหวัดร้อยเอ็ด

2. กลุ่มประชาชนที่มีหน้าที่ในการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ จำนวน 7 คน ประกอบด้วย

4) ดร.สกล คามบุศย์ อดีตผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1

5) นางบัวทอง พลทิพย์ เหรัญญิกมูลนิธิหลวงปู่สุข ยโสธโร และพระเทพปริยัติเวที

6) นางเกสร สังเฉวก ชมรมคนมีบุญ

7) นายอมร ยุระไพร อาสาสมัครรับส่งผู้ป่วยและศพมูลนิธิ

8) นายสุรพล แก้วเสน่ห์หา ผู้ทรงคุณวุฒิ/ปราชญ์ชาวบ้าน

9) นายเมธี ลาหล้าเลิศ ผู้ทรงคุณวุฒิ/ปราชญ์ชาวบ้าน

10) นายวรวิทย์ วรวิเศษ ผู้ทรงคุณวุฒิ/ปราชญ์ชาวบ้าน

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกตัวอย่างของผู้ให้สัมภาษณ์แบบเจาะจง (Purpose Sampling) เป็นการวิจัยเชิงลึก ซึ่งมีขั้นตอนวิธีดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1.5.1 ผู้เชี่ยวชาญในการตรวจเครื่องมือ ประกอบด้วย

1) พระครูวาปีจันทคุณ, ผศ.ดร. (น.ธ.เอก, ป.ธ.3, พธ.ด., ศน.ม., พธ.บ.) ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

2) พระครูภาวนาพัฒนบัณฑิต, ผศ.ดร. (น.ธ.เอก, พธ.ด., ศน.ม., ร.บ.) ผู้อำนวยการบัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

3) ผศ.ดร.ประภาส แก้วเกตุพงษ์ (น.ธ.เอก, ป.ธ.4, Ph.D., M.A., ศน.บ.) รองคณบดีฝ่ายพัฒนานักศึกษาและสื่อสารองค์กร มหาวิทยาลัยขอนแก่น

4) รศ.ดร.โสวิทย์ บำรุงภักดิ์ (นธ.เอก, ป.ธ.7, พธ.ด., M.A., พธ.บ.) อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

5) พระมหาสากล สุภรเมธี, ดร. (น.ธ.เอก, ป.ธ.5, Ph.D., M.A., พธ.บ.) อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

1.5.2 สำรวจข้อมูล

1) สำรวจข้อมูลด้านแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด

2) สำรวจข้อมูลด้านแนวคิด ทฤษฎี และหลักพุทธปรัชญาเถรวาทการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด

3) สำรวจข้อมูลด้านสภาพทั่วไปและด้านปัญหาของรูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด

4) สำรวจข้อมูลด้านสาเหตุปัญหาของรูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด

5) สำรวจข้อมูลด้านผลกระทบที่เกิดจากปัญหาของรูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด

6) สำรวจเอกสารทั้งที่เป็นหนังสือและตำราที่กล่าวถึงรูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด ของนักวิชาการในสังคมไทยปัจจุบัน

7) สำรวจงานวิจัยทั้งระดับดุษฎีนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ งานวิจัยประยุกต์ และงานวิจัยสถาบันที่เกี่ยวกับรูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด

8) สำรวจหนังสือและตำราที่ว่าด้วยหลักการทางพุทธปรัชญาเถรวาทในสถาบันการศึกษา และหน่วยงานการศึกษาต่าง ๆ

9) สำรวจนักวิชาการผู้แต่งหรือเขียนหนังสือเกี่ยวกับหลักพุทธปรัชญาเถรวาท ซึ่งจะช่วยให้เห็นความสัมพันธ์แห่งหลักการจัดสวัสดิการสงเคราะห์

10) สำรวจรูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ดในงานดุษฎีนิพนธ์นี้

1.5.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ มี 3 ส่วน ด้วยกันประกอบด้วย

1) การเก็บข้อมูลเชิงเอกสาร ทั้งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่ เอกสาร งานวิจัยตำรา วิชาด้านพุทธศาสนาและตำราอื่น ๆ รวมทั้งบทความวิชาการที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

2) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In – Depth interview) การสัมภาษณ์ ซึ่งมีทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึกกับประชากรผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ตามที่กำหนดไว้ และสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมของชุมชนในพื้นที่เป้าหมายของการวิจัย

3) การจดบันทึก

4) การใช้เทปบันทึกเสียง

5) การบันทึกภาพนิ่ง

1.5.4 เครื่องมือการวิจัย

งานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือสำหรับการทำวิจัยเป็น

1) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) หรือการสัมภาษณ์แบบปลายเปิด

2) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participation observe)

โดยผู้วิจัยดำเนินการสังเกตจากการทำกิจวัตรประจำวันและกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น รวมถึงการเข้าร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กิจกรรมทางประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น กิจกรรมทางศาสนา ฯลฯ เป็นต้น กับกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่วิจัย

1.5.5 วิธีการสร้างเครื่องมือวิจัย

การจะสร้างเครื่องมือวิจัยให้เป็นเครื่องมือที่ดีนั้น จะต้องมีวิธีการที่เรียกว่าวิธีการสร้างที่ดี โดยผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการสร้างเครื่องมือวิจัยไว้ 7 ขั้นตอน ได้แก่

1) ผู้วิจัยได้ศึกษาประเด็นและเนื้อหาของงานวิจัยในบทที่ 1, 2, 3 จนครบถ้วนแล้ว เพื่อแสวงหาคำตอบในบทที่ 4 จึงได้กำหนดประเด็นสำคัญเพื่อสร้างคำถามวิจัย

2) ได้นำประเด็นสำคัญเข้าปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษา

3) อาจารย์ที่ปรึกษาให้คำแนะนำทั้งประเด็นสำคัญและวิธีการสร้างเครื่องมือ

4) นำแบบสัมภาษณ์ที่ปรับแก้ไขเข้าปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษา

5) นำแบบสัมภาษณ์ไปปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา

6) เสนอแบบสัมภาษณ์ต่อบัณฑิตวิทยาลัย

7) นำแบบสัมภาษณ์ลงสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามที่กำหนดแล้ว

1.5.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีวิทยาการวิจัยหรือวิธีการวิจัยสำคัญที่เรียกว่า การวิเคราะห์ (Analysis) ซึ่งมีส่วนประกอบอยู่ 3 ส่วน คือ

1) การตีความ (Interpretation) หมายถึงความพยายามเข้าใจความหมายของคำพูด หรือถ้อยคำ (wording) และข้อความ (statement) ที่เป็นข้อมูลจากเอกสารและคำสัมภาษณ์ ซึ่งอาจจะตีความหมายได้ตรงกับความมุ่งหมาย หรือเจตนาของผู้เขียนหรือผู้ให้ข้อมูลก็ได้ หรือบางครั้งอาจจะเข้าใจความหมายตามวิธีของตนเอง โดยอาศัยพื้นความรู้เดิม ความสนใจ ประสบการณ์ สติปัญญาและวัย

2) การใช้เหตุผล โดยทั่วไปถือว่าเป็นกิจกรรมในชีวิตประจำวันของมนุษย์ เหตุผลคือหลักฐานหรือสิ่งที่ยืนยันความเชื่ออย่างใดอย่างหนึ่งว่าเป็นจริง เมื่อจะทำอะไรก็ตามต้องคิดก่อนว่าเราควรทำหรือไม่ เพราะเหตุใด นี่คือการถามหาเหตุผลมาสนับสนุนความคิดและการกระทำของตนเอง ส่วนการใช้เหตุผล (Reasoning) ในเชิงวิชาการ หมายถึงการอ้างหลักฐานที่เป็นปฐมภูมิในเรื่องนั้น ๆ เป็นตัวตั้งหรือเป็นฐานสำคัญของการคิด เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์เพื่ออธิบายอะไรบางสิ่งบางอย่าง

3) การให้เหตุผลหรือเรียกอีกนัยว่า การอ้างเหตุผล โดยทั่วไปถือว่าเป็นกระบวนการคิดของมนุษย์และสื่อความหมายกับผู้อื่นด้วยภาษา ซึ่งประกอบด้วยข้อความหรือประโยคหนึ่งที่ยกขึ้นมาเพื่อสนับสนุนให้ได้ข้อความหรือประโยคสนับสนุน แต่หากกล่าวเฉพาะในเชิงวิชาการคำว่า การให้เหตุผล (Arguing) หมายถึงการอธิบายอะไรบางสิ่งบางอย่างเพื่อสนับสนุนในเรื่องหรือประเด็นที่กล่าวแล้ว ให้มีความสมเหตุสมผลหรือมีเหตุผลมากขึ้น โดยการให้เหตุผลนี้จะเป็นการใช้เอกสารชั้นรองจากปฐมภูมิ ใช้งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญช่วยสนับสนุนอีกชั้นหนึ่ง

การวิเคราะห์ข้อมูลวิธีการเชิงคุณภาพเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลแบบบรรยายและพรรณนา (Descriptive Research) ในการนำเสนอ ข้อมูลการวิจัยจะอยู่ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive presentation) ประกอบภาพถ่าย และการพรรณนาความประกอบการบรรยายเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเครื่องมือเก็บข้อมูลใช้ แนวคำถามซึ่งผู้วิจัยกำหนดดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเมื่อผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเอกสารและภาคสนาม ได้เพียงพอต่อการศึกษาตามวัตถุประสงค์แล้ว ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลขั้นต้น โดยนำมาจัดหมวดหมู่ให้เป็นระเบียบตามเค้า

โครงเรื่องแล้วสรุป เพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์และหาข้อมูลเพิ่มเติมต่อไป หลังจากนั้นอาจมีการเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่ยังไม่สมบูรณ์ โดยการสัมภาษณ์เพิ่มเติมในบางประเด็น ที่เป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ข้อมูลมากขึ้น และทำการวิเคราะห์ข้อมูลอีกครั้งหนึ่งซึ่งให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและเป็นจริงมากที่สุด

1.5.7 การสังเคราะห์ข้อมูล

เมื่อผู้วิจัยได้ทำการวิจัยตามระเบียบวิธีวิจัยอย่างครบถ้วนแล้ว ในขั้นตอนสุดท้ายผู้วิจัยจึงได้สังเคราะห์ (Synthesis) หมายถึง การถักทอ โดยการหลอมรวมเอาสารัตถะหรือแก่นสำคัญของเรื่อง หรือประเด็นที่กำลังศึกษาวิจัย ซึ่งเรียกว่าข้อมูล (Data) ทั้งหมด ทำเป็นองค์ความรู้ และสังเคราะห์เป็นวิธีการเขียนด้วยสำนวนภาษาของผู้วิจัย ขั้นสุดท้ายคือการเขียนรายงานการวิจัย เพื่อเสนอขออนุมัติจบการศึกษาของหลักสูตร

1.5.8 การนำเสนอข้อมูล

ในการสรุปกระบวนการวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ผ่านการ วิเคราะห์อย่างสมบูรณ์แล้วมาทำการเขียนพรรณนาความ ดังต่อไปนี้

1) บทสรุปที่เป็นการวิเคราะห์ในลักษณะรวบยอด หรือเป็นประเด็นสำคัญ

2) อภิปรายความเห็นของผู้วิจัย

3) ข้อเสนอแนะ ซึ่งแบ่งออกเป็นข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาในเรื่องของวิจัยและข้อเสนอแนะของผู้ที่สนใจในการศึกษาวิจัยต่อไป

1.6 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1.6.1 ทำให้ทราบแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการสงเคราะห์

1.6.2 ทำให้ทราบหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการสงเคราะห์

1.6.3 ทำให้ทราบรูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ดหลักพุทธปรัชญาเถรวาท

1.6.4 ทำให้ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ดหลักพุทธปรัชญาเถรวาท

1.7 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.7.1 เอกสารที่เกี่ยวข้อง

กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ กล่าวถึง บทบาทหน้าที่การนำชุมชนกิจการคณะสงฆ์มีความสำคัญต่อการสร้างความเข้มแข็งและการดำรงอยู่อย่างมั่นคงของพระพุทธศาสนา คณะสงฆ์ถือเป็นตัวแทนหรือเป็นสาวกขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระบรมศาสดาของพุทธศาสนิกชน ซึ่งทำหน้าที่ในการปฏิบัติภารกิจเผยแผ่สืบสานและถ่ายทอดพระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าถือเป็นภารกิจสำคัญ ที่คณะสงฆ์จะต้องปฏิบัตินอกจากนั้นแล้วการปฏิบัติและการดำรงชีวิตของพระภิกษุสงฆ์ตามพระธรรมวินัยจะเป็นการสร้าง

ศรัทธาความเลื่อมใสให้เกิดขึ้นแก่พุทธศาสนิกชนและเป็นแรงจูงใจให้พุทธศาสนิกชนสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข[10]

พุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวถึงลักษณะของงานสังคมสงเคราะห์ว่า งานสงเคราะห์ควรจะมีหลักใหญ่ว่า สงเคราะห์เพื่อให้เขาช่วยตัวเองได้ คือทำให้เขารู้และสามารถที่จะช่วยตัวเองได้ จะเป็นการสงเคราะห์ที่มีผลยืนยาวและมีผลจริง ถ้าจะสงเคราะห์ตะพึดมีแต่จะทำให้คนอ่อนแอ สงเคราะห์ด้วยวัตถุมากเกินไป ก็ทำให้โง่ลง จะต้องสงเคราะห์ให้เขาฉลาดขึ้น ให้รู้ว่าอะไรเป็นอะไร ชีวิตเป็นอย่างไร เกิดมาทำไม จะต้องทำอะไร จะต้องให้เขาตั้งหน้าช่วยตนเองก่อน เราจะต้องช่วยเขาให้ถูกในการที่จะมีชีวิตอยู่ในโลกให้สมกับที่เป็นมนุษย์ที่ดีในโลก เพราะฉะนั้น การสงเคราะห์ทางวัตถุก็ทำไปตามสมควรแต่ต้องสงเคราะห์ให้เกิดความสว่างไสวทางวิญญาณนี้ ซึ่งไม่ต้องลงทุนมาก ส่วนการสงเคราะห์ด้วยวัตถุสิ่งของนั้นต้องลงทุนมาก การสงเคราะห์ไม่จำเป็นต้องเป็นการให้การช่วยเหลืออะไรเสมอไป สิ่งใดเป็นการกระทำให้ดีขึ้นก็เป็นการสงเคราะห์ทั้งนั้น แม้ว่าสิ่งนั้นจะไม่เป็นสิ่งที่พอใจแก่ผู้ถูกสงเคราะห์ก็ตาม มันก็ยังเป็นการสงเคราะห์อยู่นั่นเอง ในทางพระพุทธศาสนา แม้พระพุทธเจ้าเองพระองค์ก็ทรงสงเคราะห์ภิกษุด้วยการชี้โทษ ตักเตือนในเรื่องต่าง ๆ ขนาดภิกษุประพฤติไม่ดี ไม่อยู่ในกรอบแห่งพระวินัย ซึ่งทรงตรัสไว้ว่า เราจะไม่ทำแก่พวกเธออย่างทะนุถนอม เหมือนช่างหม้อกระทำแก่หม้อที่ยังดิบยังเปียกอยู่ เราจะขนาบแล้วขนาบอีก ชี้โทษแล้วชี้โทษอีก ผู้ใดมีแก่นผู้นั้นจะทนอยู่ได้ นี่คือวิธีการของพระพุทธเจ้าที่สงเคราะห์สัตว์โลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือภิกษุทั้งหลาย ชี้โทษแล้วชี้โทษอีก ขนาบแล้วขนาบอีกอย่างตรงกันกับช่างหม้อที่กระทำแก่หม้อที่ยังดิบยังเปียกอยู่ และถึงขนาดที่ว่าให้มันเหลือแต่คนที่มีแก่น คนที่ไม่มีแก่นก็จะต้องออกไปจากศาลานี้ คนที่มีแก่นเหลืออยู่ สำหรับการบรรลุธรรม หรือการบรรลุมรรคผลแม้อย่างนี้ใคร ๆ ก็ต้องยอมรับว่าเป็นการสงเคราะห์อยู่นั่นเองแถมจะเป็นการสงเคราะห์ที่ยิ่งกว่าการสงเคราะห์อย่างอื่นด้วย มันคล้ายกับว่าหมอขุดแผลเอาเนื้อร้ายออก มันก็เจ็บปวดเหลือทน แต่ก็เป็นการสงเคราะห์แก่คนป่วยนั่นเอง การสังคมสงเคราะห์ไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งที่ถูกอกถูกใจผู้ถูกสงเคราะห์เสมอไป และการที่จะมัวสงเคราะห์อย่างถูกอกถูกใจเสมอไปมันอาจจะเป็นการทำลายสังคมขึ้นมาได้[11]

พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ก็ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์นับแต่อดีตพระสงฆ์ ซึ่งผูกพันกับชาวบ้าน ถือเป็นแบบอย่างของความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างพระพุทธศาสนากับสังคมมาโดยตลอดว่า ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในเกือบทุกด้าน พอสรุปบทบาทของพระสงฆ์และวัด ดังต่อไปนี้

(1) เป็นสถานศึกษาสำหรับชาวบ้าน ๆ ส่งบุตรหลานมาอยู่รับใช้พระสงฆ์เพื่อรับการฝึกอบรมทางศีลธรรมและเล่าเรียนวิชาการต่าง ๆ ตามที่สอนในสมัยนั้น รวมทั้งยังเป็น ศูนย์รวมของเยาวชนด้วย

(2) เป็นสถานที่สงเคราะห์บุตรหลานชาวบ้านที่ยากจนได้มาอาศัยเล่าเรียน

(3) เป็นสถานพยาบาลผู้เจ็บป่วยตามภูมิรู้ของคนในสังคมในสมัยนั้น

---

[10] กองแผนงานกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, *คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติกฎระเบียบและคำสั่งของคณะสงฆ์*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2540), หน้า คำนำ.

[11] พุทธทาสภิกขุ, *วิสาขบูชา เล่มที่ 1,* (กรุงเทพมหานคร: การพิมพ์พระนคร, 2525), หน้า126-128.

(4) เป็นที่พักของคนเดินทาง

(5) เป็นสโมสรที่ชาวบ้านมาพบปะสังสรรค์

(6) เป็นสถานบันเทิงที่จัดงานเทศกาลต่าง ๆ

(7) เป็นที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาครอบครัว

(8) เป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรมที่รวบรวมศิลปกรรมต่าง ๆ

(9) เป็นคลังเก็บวัสดุของใช้ต่าง ๆ ซึ่งชาวบ้านจะได้ใช้ร่วมกัน

(10) เป็นศูนย์กลางนำชุมชนหรือปกครอง

(11) เป็นที่ประกอบพิธีกรรมหรือให้บริการด้านพิธีกรรม[12]

ไพบูลย์ เสียงก้อง อธิบดีกรมการศาสนา ได้กล่าวว่า งานสาธารณสงเคราะห์เป็นงานเกี่ยวกับการสงเคราะห์ชุมชนและสังคม โดยมีวัดและพระภิกษุสามเณรเป็นแกนนำ ได้แก่ โครงการอุปสมบท และบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน โครงการสงเคราะห์พระภิกษุสามเณร และวัดที่ประสบภัยขาดแคลน วัดเจ้าอาวาส พระภิกษุ เป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนและสังคม เช่นให้สถานที่เป็นที่จัดประชุม อบรมเยาวชน และประชาชนด้านอาชีพต่าง ๆ การสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การออมทรัพย์ให้สถานที่เป็นแหล่งประปาหมู่บ้าน การสนับสนุนทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียนการช่วยเหลือผู้ป่วยยากไร้[13]

ระพีพรรณ คำหอม ได้กล่าวถึง สวัสดิการสังคมกับสังคมไทยว่า รัฐเป็นสถาบันทางสังคมที่ทำหน้าที่จัดสวัสดิการสังคม ให้กับประชาชนโดยเฉพาะคนจน รัฐจึงต้องมีพันธะที่จะช่วยเหลือคนจน ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่ขาดโอกาสทางสังคม และรัฐจึงมุ่งสร้างระบบความมั่นคงทางสังคม เช่น ประกันสังคม บำเหน็จ บำนาญ เป็นต้น การจัดสวัสดิการเป็นการสร้างความมั่นคงของมนุษย์ และสังคมภายใต้หลักการทางมนุษยชน ความเป็นธรรมทางสังคม ความเสมอภาค และความเท่าเทียมกันของสังคม[14]

สำนักงานคณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ ได้ระบุถึงบทบาทหน้าที่และภารกิจที่สำคัญของการนำชุมชนกิจการคณะสงฆ์ในแต่ละด้าน ดังนี้

1) ด้านศาสนศึกษา หมายถึง การจัดการศึกษาปริยัติธรรมและการศึกษาอื่น ๆ อันควรแก่สมณะ ซึ่งได้แก่การศึกษาพระปริยัติธรรม หรือการศึกษาธรรมบาลี ซึ่งปัจจุบันได้จำแนกเป็นสองส่วน คือ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลี และการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ

2) ด้านศึกษาสงเคราะห์ เป็นการจัดการศึกษาสงเคราะห์แก่ประชาชนทั่วไป ปัจจุบันมีการดาเนินการดังนี้ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด โรงเรียนราษฎร์สงเคราะห์ที่วัดสนับสนุน

3) ด้านการเผยแผ่ศาสนธรรม เป็นการเผยแผ่ศาสนธรรม ดาเนินการใน 2 ลักษณะ คือ เป็นโครงการปฏิบัติสืบเนื่องและเป็นโครงการเฉพาะกิจปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาล

---

[12] พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), *การสัมมนาเรื่องพุทธศาสนากับสังคมไทยในปัจจุบัน,* (กรุงเทพมหานคร: พุทธสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์, 2513), หน้า 36.

[13] ไพบูลย์ เสียงก้อง, *หลักการบริหารวัด วัดพัฒนา 44*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, 2544), หน้า 26.

[14] ระพีพรรณ คำหอม, *สวัสดิการสังคมกับสังคมไทย,* (กรุงเทพมหานคร: บริษัท พริกหวานกราฟฟิก จำกัด, 2549), หน้า 215-218.

4) ด้านสาธารณะสงเคราะห์ เป็นงานเกี่ยวกับการสงเคราะห์ชุมชนและสังคมโดยมีวัดและพระภิกษุเป็นแกนนำ ได้แก่ โครงการอุปสมบทและบรรพชาพระภิกษุสามเณรภาคฤดูร้อน โครงการสงเคราะห์พระภิกษุสามเณรและวัดที่ประสบภัยและขาดแคลน วัดและเจ้าอาวาส พระภิกษุเป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนและสังคม เช่น ให้สถานที่เป็นที่จัดประชุมอบรมเยาวชนและประชาชนด้านอาชีพต่างๆ การสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การออมทรัพย์ ให้สถานที่เป็นแหล่งประปาหมู่บ้าน การสนับสนุนทุนการศึกษาเด็กนักเรียน การช่วยเหลือผู้ป่วยผู้ยากไร้ เป็นต้น

5) ด้านสาธารณูปการ เป็นงานที่เกี่ยวกับการพัฒนาวัด ด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้วัดเอื้อประโยชน์ตามภารกิจของวัดในด้านอื่น ๆ การพัฒนาเหล่านี้ ได้แก่ การดูแล บารุงรักษาสาธารณสมบัติของวัด การดูแลรักษาและก่อสร้างอาคารสถานที่ เช่น พระอุโบสถ เมรุ อาคารเรียน หอธรรม กุฏิ ศาลาการเปรียญ เป็นต้น งานสาธารณูปการแต่ละวัดจะไม่เท่าเทียมกันมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับขนาดเศรษฐกิจ ความต้องการของชุมชนและบารมีของเจ้าอาวาสหรือพระสงฆ์ในวัดเป็นสำคัญ ทั้งนี้ทางวัดจะได้รับงบประมาณสนับสนุนจากกรมการศาสนาเป็นบางส่วนเรียกว่า เงินอุดหนุนบูรณะวัด

6) ด้านการปกครอง งานปกครองของสงฆ์ อาศัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 โดยลำดับชั้นการปกครองคณะสงฆ์ ไว้ดังนี้ มาตรา 20 คณะสงฆ์ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม การจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎมหาเถรสมาคม และกฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 15 พ.ศ. 2523 ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ หมวด 2 ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางและหมวด 3 ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค[15]

วันทนีย์ วาสิกะสิน ได้กล่าวถึงเรื่อง การจัดสวัสดิการสังคมว่า การจัดสวัสดิการสังคมมีสถานะเป็นสถาบันหลักของสังคมสถาบันหนึ่ง ทำหน้าที่เป็นกลไกการพัฒนาสังคม เป็นสวัสดิการเชิงรุกที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมสวัสดิการสังคมทุกขั้นตอน มีกระบวนการผลักดันนโยบายสังคมที่จะอำนวยให้ประชาชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี ป้องกันปัญหาสังคมและมีภูมิต้านทานต่อปัญหาสังคม มีเครือข่ายการทำงานที่ประสานกับหน่วยงานอื่นทั้งของภาครัฐและเอกชนอย่างใกล้ชิด และสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนดูแลรับผิดชอบสวัสดิภาพของชุมชนของตนอย่างเต็มที่และมีความเกี่ยวข้องกับสถาบันทางสังคมอื่น ๆ อย่างแยกไม่ออก ที่ครอบคลุมถึงหมวดประชากร สาธารณสุข การศึกษา ที่อยู่อาศัย เศรษฐกิจ สังคม การมีงานทำ และ มีรายได้ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน สถาบันทางครอบครัว และนันทนาการ มีการดูแลชีวิต ความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน สวัสดิการสังคมมิได้หมายถึงเฉพาะคนยากจนเท่านั้น แต่จะรวมถึงคนที่ไม่ยากจน แต่มีปัญหาความเดือดร้อนด้วย[16]

---

[15] สานักงานคณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ, *สาระสำคัญของภารกิจแต่ละด้าน,* (กรุงเทพมหานคร: ม. ป.ท., 2549), หน้า 168.

[16] วันทนีย์ วาสิกะสินและคณะ, *ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์.* (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2550), หน้า 3.

1.7.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กนกรัตน์ กิตติวัฒน์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการทุนทางสังคมในชุมชนเมือง ศึกษากรณี:เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์บางซื่อพัฒนา” ผลการศึกษาวิจัยพบว่า การมีเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมที่สมาชิกมีความสัมพันธ์เชิงซ้อนต่อกันนั้น นับเป็นต้นทุนทางสังคมที่สำคัญของชาวชุมชนเมือง โดยผ่านการตอบแทนและการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ ตลอดทั้งกระบวนการเกื้อกูลกันและกันด้วยความสัมพันธ์เช่นนี้ ทำให้พวกเขามีชีวิตอยู่รอดได้ในสภาวะฝืดเคือง นอกจากนี้ ค่านิยมร่วมกัน เรื่องการมีเครดิตที่ดีหรือการเป็นผู้น่าเชื่อถือนั้นมีส่วนสำคัญในการเกื้อหนุนกองทุนสวัสดิการในชุมชน สำหรับการศึกษากระบวนการทำงานระดับองค์กรเครือข่าย พบว่า วิธีการดังกล่าวไม่ได้ทำให้เกิดเฉพาะผลด้านบวกในความหมายของการเพิ่มทุนทางสังคม หรือทำให้ชาวบ้านมีความสัมพันธ์ที่แนบแน่นขึ้นเท่านั้น หากแต่เกิดกระบวนการเรียนรู้จากการทำงานร่วมกันอาจเกิดผลด้านลบต่อองค์กรหรือต่อความสัมพันธ์ของสมาชิกได้เช่นเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นการแบ่งกลุ่มพวกพ้องหรือความหวาดระแวงระหว่างสมาชิก ซึ่งลักษณะดังกล่าวถือเป็นข้อจำกัดในการพัฒนากลุ่มที่จะต้องให้ความสำคัญอย่างมาก เนื่องจากมีผลสำคัญในการพัฒนาองค์กรชาวบ้านให้เติบโตและเข้มแข็งต่อไป[17]

จิตสุภา จำปา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการการจัดการสวัสดิการชุมชน : กรณีศึกษากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านคีรีวง อ.ลานสกา จ.นครศรีธรรมราช” ผลการศึกษาวิจัยพบว่า กระบวนการจัดสวัสดิการชุมชนคีรีวง มีหัวใจในการนำชุมชนจัดการอยู่ 3 ส่วน คือ คน งาน และเงิน การนำชุมชนจัดการคนคือ การเสริมสร้างกระตุ้นให้คนทำงานและร่วมมือ ร่วมใจทำงาน การนำชุมชนงาน คือ การออกแบบงานให้มีกระบวนการเสริมสร้างการเรียนรู้และการมีส่วนร่วม รวมถึงระบบการวางแผน การติดต่อสื่อสารการจัดองค์กรและกฎระเบียบที่ครอบคลุมเรื่องงาน และมีการนำชุมชนจัดการเงินอย่างชัดเจน ซึ่งสะท้อนมิติความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง และความสัมพันธ์เชิงสังคมอย่างเป็นพลวัต โดยมีข้อกำหนดเกี่ยวกับโครงสร้างหน้าที่ และบทบาทอย่างชัดเจนในการดำเนินกิจกรรม นอกจากนี้ชุมชนคีรีวงยังมีความพิเศษในส่วนที่เป็นปัจจัยภายใน ซึ่งเป็นต้นทุนที่ดีอันได้แก่ ทุนทางธรรมชาติ ทุนทางกายภาพ ทุนทางมนุษย์ทุนทางสังคมและวัฒนธรรม และทุนทางการเงิน ส่วนปัจจัยภายนอก คือ ปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรมด้านเทคโนโลยี และด้านเศรษฐกิจ มีส่วนสนับสนุนและเสริมสร้างความพออยู่ พอกิน พอออมให้ชาวคีรีวงได้ องค์ประกอบต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านคีรีวง สามารถดำเนินการได้มากกว่า 25 ปี และสามารถจัดสวัสดิการชุมชน เพื่อสร้างความมั่นคงทางสังคมให้กับคนในชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง[18]

ชัยพร พิบูลศิริ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จการจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรชุมชน” ผลการศึกษาวิจัยพบว่า ปัจจัยความสำเร็จการจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรชุมชนประกอบด้วย (1) จุดเริ่มต้นและความเป็นมาในการจัดตั้งองค์กร ต้องเริ่มมาจากคนในชุมชน ด้วย

---

[17] กนกรัตน์ กิตติวัฒน์, “การจัดการทุนทางสังคมในชุมชนเมือง ศึกษากรณี: เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์บางซื่อพัฒนา”, *รายงานวิจัย คณะรัฐศาสตร์ (สังคมวิทยา),* (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543), หน้า บทคัดย่อ.

[18] จิตสุภา จำปา, “กระบวนการการจัดการสวัสดิการชุมชน กรณีศึกษากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านคีรีวง อ.ลานสกา จ.นครศรีธรรมราช”, วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), 2548, หน้า 55-56.

ความเชื่อ ความศรัทธา ความเสียสละ จิตวิญญาณสาธารณะมุ่งมั่นเพื่อแก้ปัญหาความทุกข์ยากของชุมชน (2) เป้าหมายการจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรชุมชน มุ่งเน้นการดับทุกข์ การสร้างสังคมให้เกิดความสันติสุข มีความเข้มแข็ง และยั่งยืน (3) ฐานคิดการจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรชุมชน เน้นการสร้างจิตสำนึกร่วมภายใต้แนวคิด “จะให้อะไรกับชุมชน” ไม่ใช่ “จะได้อะไรจากชุมชน” และ “การให้อย่างมีคุณค่า รับอย่างมีศักดิ์ศรี” ควบคู่กับการพัฒนาแบบยั่งยืนเพื่อการพึ่งตนเอง การจัดสวัสดิการตามหลักของศาสนา ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น การใช้คุณธรรมนำกฎหมาย สวัสดิการสังคมตั้งอยู่บนฐานของการเคารพให้เกียรติซึ่งกันและกัน (4) ปัจจัยภายในที่มีผลต่อการจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรชุมชน ได้แก่ ปัจจัยองค์กรและการนำชุมชนจัดการ องค์กรมีวิสัยทัศน์เชิงบวกในการจัดสวัสดิการสังคม มีการวิเคราะห์ปัญหาและจัดลำดับความสำคัญของปัญหา การนำชุมชนและจัดองค์กรโดยแบ่งบทบาทหน้าที่ของคนในองค์กรอย่างชัดเจน ใช้ทรัพยากรและทุนในชุมชนที่มีความหลากหลายในการจัดสวัสดิการสังคม ปัจจัยภาวการณ์นำสร้างจิตสำนึกในลักษณะของการประสานงานประสานใจ ให้ทุกคนมีส่วนร่วมในทุกระบวนการ สร้างศรัทธาในตัวผู้นำ สร้างผู้นำใหม่ ๆ ในกลุ่มต่าง ๆ สร้างกระวนการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ปัจจัยการรวมกลุ่มของสมาชิกรวมกลุ่มด้วยผลประโยชน์ตอบแทน ด้วยความรู้สึกเป็นเจ้าขององค์กร ด้วยจิตสำนึกร่วมกันมีจิตสาธารณะเพื่อชุมชนและสังคม ปัจจัยกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการปรับตัว การเรียนรู้ร่วมกันและการสรุปบทเรียนเป็นประจำของสมาชิกในองค์กร นำประสบการณ์มาเป็นบทเรียนในการแก้ไขปัญหาร่วมกัน การปรับตัวของคณะกรรมการและสมาชิกเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาอื่น ๆ การควบคุม ตรวจสอบดูแล การนำชุมชนจัดการโดยชุมชน ปัจจัยการขยายผลและขับเคลื่อนสู่เป้าหมาย การสร้างกิจกรรมที่มาจากการเชื่อมกายเชื่อใจของผู้คนที่หลากหลายต่างพื้นที่ ศาสนา วัฒนธรรม การสร้างกระบวนการให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสร้างเครือข่ายในแนวราบ แนวดิ่ง ข้ามเขต ข้ามพื้นที่ ข้ามวัฒนธรรมและข้ามศาสนา การทำงานแบบบูรณาการความกิจกิจกรรม และการปฏิบัติ (5) ปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรชุมชน ได้แก่ การได้รับการยอมรับจากบุคคลภายนอกองค์กร ความสอดคล้องกับนโยบายและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นโยบายของรัฐบาล การได้รับการสนับสนุนจากภาคส่วนต่าง ๆ เช่น องค์กรภาคธุรกิจองค์กรภาคเอกชน องค์กรภาคประชาชน และองค์กรภาครัฐอื่น ๆ ทั้งภายในและภายนอกพื้นที่ การประสานการจัดสวัสดิการขององค์กรชุมชนระหว่างพัฒนาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด ใช้วิทยุชุมชนเป็นเครื่องมือเผยแพร่ข่าวสารแลกเปลี่ยนข้อมูล ผลการศึกษาดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่ม/ชุมชนด้านสวัสดิการชุมชน มีหลายปัจจัยประกอบกัน ซึ่งอาจสรุปได้ว่ามีทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ซึ่งปัจจัยภายใน ได้แก่ ปัจจัยผู้นำ เช่น ความศรัทธาเชื่อมั่นในผู้นำ ความโปร่งใสในการดำเนินงาน ความเสียสละ ภาวการณ์นำ ปัจจัยการนำชุมชนจัดการกลุ่ม/องค์กร เช่น มีระบบบัญชีและการรายงานผลที่เป็นปัจจุบัน การจัดสรรผลประโยชน์และสวัสดิการเป็นที่น่าพอใจของสมาชิก มีการสร้างกฎและกติการ่วมกัน มีการติดตามตรวจสอบการทำงาน การประชาสัมพันธ์ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการปรับตัว ปัจจัยสมาชิก เช่น การมีส่วนร่วมของสมาชิก การควบคุมกันเองของสมาชิก ทุนที่มีอยู่ในชุมชน โดยเฉพาะทุนทางธรรมชาติ ทุนทางมนุษย์ และทุนทางสังคมและ

วัฒนธรรม ปัจจัยภายนอกได้แก่ การได้รับการยอมรับจากบุคคลภายนอกองค์กร ความสอดคล้องกับนโยบายและกฎหมาย การได้รับการสนับสนุนจากภาคส่วนต่าง ๆ[19]

ประทุม อังกูรโรหิต ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “สถาบันทางพระพุทธศาสนากับงานสังคมสงเคราะห์” ผลการศึกษาวิจัยพบว่า 1. พระภิกษุสงฆ์ นักวิชาการและบุคคลทั่วไปสนับสนุนการทำงานสังคมสงเคราะห์ของสถาบันทางพระพุทธศาสนา เนื่องจากสอดคล้องกับหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา และเป็นการทำเพื่อประโยชน์สุขของมหาชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในแหล่งที่สวัสดิการของรัฐยังเข้าไปไม่ถึง 2. วัดทั้งห้าวัดและเสถียรธรรมสถานมีจุดอ่อนจุดแข็งที่แตกต่างกัน แต่เผชิญปัญหาและ อุปสรรคที่คล้ายคลึงกัน เช่น ด้านเงินทุนและบุคคล ขณะที่เสถียรธรรมสถานได้รับความร่วมมือ จากชุมชนและองค์กรต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ในระดับที่นำพึงพอใจ ชาวบ้านมักมี ทัศนคติว่างานสังคมสงเคราะห์ที่วัดทั้งหลายทำมิใช่ “กิจของสงฆ์” 3. การแก้ไขปัญหาที่มีประสิทธิภาพนำจะเป็นการทำงานเชิงรุกมากกว่าเชิงรับ โดยการสร้าง ความสัมพันธ์และความร่วมมือกับรัฐและชุมชนรวมทั้งองค์กรเอกชนและใช้สื่อช่วยในการเผยแพร่ กิจกรรมต่าง ๆ ให้มากขึ้น ที่สำคัญคือการสร้างความสมดุลระหว่างการทำงานสังคมสงเคราะห์กับ การเผยแผ่ธรรม นอกจากนั้นพระสงฆ์ต้องมีความระมัดระวังด้านความประพฤติให้อยู่ในกรอบของ พระวินัยและจารีตประเพณีในขณะปฏิบัติภารกิจให้การสงเคราะห์ประชาชนในภาพรวม งานวิจัยนี้ช่วยเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำงานสังคมสงเคราะห์ ของสถาบันทางพระพุทธศาสนาในสังคมพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท และสามารถนำไปใช้เป็น ตัวอย่างสำหรับพระสงฆ์และวัดอื่น ๆ ที่ดำเนินงานสังคมสงเคราะห์ในลักษณะที่คล้ายคลึงกันได้[20]

ปัญญา เลิศไกร ได้ศึกษาเรื่อง “แนวคิดและรูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนที่ประสบความสำเร็จ” ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศหญิง อายุ 40-41 ปี เป็นสมาชิกองค์กรชุมชนแบบเป็นสมาชิกกลุ่ม ความคิดเห็นต่อปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการจัดสวัสดิการชุมชนทั้ง 6 ด้าน คือ การมีส่วนร่วม ผลประโยชน์ตอบแทน การเรียนรู้และการทำกิจกรรม การให้การยอมรับ และการประสานงาน อยู่ในระดับปานกลาง แสดงว่า องค์กรชุมชนมีความพร้อมในการจัดสวัสดิการชุมชนในระดับหนึ่ง และกลุ่มตัวอย่างมีข้อเสนอแนะว่าองค์กรชุมชนควรเพิ่มบริการและกิจกรรมการจัดสวัสดิการสังคมแก่สมาชิก รวมทั้งผู้ที่ไม่ได้เป็นสมาชิกและคณะกรรมการด้วย และปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการจัดสวัสดิการชุมชนอย่างยั่งยืน คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง โดยจะต้องให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีการกระจายตัวครบทุกกลุ่มเป้าหมาย เช่น กลุ่มเด็กและเยาวชน กลุ่มสตรี กลุ่มผู้สูงอายุ[21]

พระชัชวาล ปณฺณาวโร (พยาบาล) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความต้องการได้รับสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในเขตตำบลปริก อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช” ผลการศึกษาวิจัยพบว่า

---

[19] ชัยพร พิบูลศิริ, “ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จการจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรชุมชน”, *รายงานวิจัยคณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม*, (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์), 2551, หน้า 57-48.

[20] ประทุม อังกูรโรหิต, “สถาบันทางพระพุทธศาสนากับงานสังคมสงเคราะห์”, วิทยานิพนธ์อักษร-ศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), 2553, หน้า บทคัดย่อ.

[21] ปัญญา เลิศไกร, “แนวคิดและรูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนที่ประสบความสำเร็จ”, ภาคนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ สาขาการบริหารจัดการสาธารณะสำหรับนักบริหาร, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), 2550, หน้า บทคัดย่อ.

ระดับการได้รับสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในเขตตำบลปริก อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยรวมทั้ง 7 ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง โดยพบว่า ด้านความมั่นคงทางสังคม มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ด้านที่อยู่อาศัย ส่วนด้านการศึกษา มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ระดับความต้องการได้รับสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในเขตตำบลปริก อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยรวมทั้ง 7 ด้าน ผู้สูงอายุมีความต้องการอยู่ในระดับมาก โดยพบว่า ผู้สูงอายุมีความต้องการ ด้านความมั่นคง และด้านนันทนาการ มากที่สุดรองลงมาคือ ด้านการบริการสังคม ส่วนด้านการศึกษา ด้านที่อยู่อาศัย ด้านการทำงานและการมีรายได้ ผู้สูงอายุมีความต้องการ น้อยที่สุด ข้อเสนอแนะแนวทางในการจัดสวัสดิการสังคมให้แก่ผู้สูงอายุในเขตตำบลปริก อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า ควรตั้งศูนย์การเรียนรู้ในหมู่บ้าน ควรจัดให้มีการศึกษาระยะสั้น ควรส่งเสริมการศึกษาเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ ควรมีเจ้าหน้าที่หน่วยแพทย์เคลื่อนที่ ควรมีอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ ควรมีกองทุนผู้สูงอายุ กองทุนบำเหน็จบำนาญของผู้สูงอายุ กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ ควรส่งเสริมและพัฒนาอาชีพที่เหมาะสม ควรให้ทุนผู้สูงอายุทำกิจกรรมเบาๆ ที่มีรายได้เสริม ระบบเบี้ยยังชีพและระบบบำเหน็จบำนาญควรมีการพัฒนาให้ดีขึ้น ควรมีการสนับสนุนการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ ศูนย์เอนกประสงค์เพื่อผู้สูงอายุได้พบปะสังสรรค์กันในชุมชน ควรมีการสนับสนุนประเพณีท้องถิ่นและการละเล่นต่างๆ เช่น เพลงบอก ประกวดร้องเพลง การแสดงละคร ควรมีกิจกรรมในวันสำคัญต่าง ๆ เช่น ถวายเทียนในวันเข้าพรรษา แห่ผ้าขึ้นธาตุในวันมาฆบูชา และควรมีการสนับสนุนเครื่องออกกำลังกายที่เหมาะสมให้ผู้สูงอายุไว้ออกกำลังกายที่บ้าน[22]

พระครูชินวรานุวัตร (คายวง) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของวัดที่มีต่องานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี” จากการศึกษาพบว่างาน สาธารณสงเคราะห์ เป็นงานเกี่ยวกับการที่พระสงฆ์ให้ความสงเคราะห์ประชาชนในชุมชนและสังคม โดยมีวัดและพระภิกษุสามเณรเป็นผู้นำที่สำคัญ และเป็นการดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุและจิตใจในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ ด้านการพัฒนาจิตใจ ด้านการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น ด้านการส่งเสริมอนุรักษ์ศิลปะวัฒนธรรม เป็นต้น ดังนั้นงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ นอกจากจะเป็นการช่วยเหลือชาวบ้าน ในสิ่งที่พวกเขาต้องการและมีความจำเป็นแล้ว ยังเป็นการสร้างความผูกพันระหว่างวัดกับบ้านอีกทางหนึ่งด้วย ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยและกฎหมายกฎระเบียบของบ้านเมือง เพื่อมุ่งพัฒนาทั้งทางคุณภาพชีวิตของประชาชนทั้งทางวัตถุและจิตใจให้มีความสมดุลทั้งกาย วาจา และใจอันจะนำความสุข ความเจริญพัฒนามาสู่วัดและชุมชนสังคมประเทศชาติต่อไป[23]

พระครูใบฎีกาสุรพล อาสโภ (แย้มชุ่ม) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบงาน สาธารณสงเคราะห์ตามกระบวนทัศน์วิถีพุทธ”, จากการศึกษาวิจัยพบว่า การสาธารณสงเคราะห์ เป็นภารกิจกรรมสำคัญของพระสงฆ์ในการทำงานช่วยเหลือชาวบ้านหรือคนส่วนมากหรือคนทั่วไป ซึ่งเป็น

---

[22] พระชัชวาล ปญฺญาวโร (พยาบาล), “การศึกษาความต้องการได้รับสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในเขตตำบลปริก อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2559, หน้า ก-ข.

[23] พระครูชินวรานุวัตร (คายวง), “บทบาทของวัดที่มีต่องานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2554, หน้า บทคัดย่อ.

หน้าที่หลักของเจ้าอาวาสตามมาตรา 37 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ข้อ 4 บัญญัติไว้ว่า “ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล” ความหมายของข้อนี้ คือ ให้วัดกับบ้านต่างถ้อยที่ถ้อยอาศัยซึ่งกันและกัน ชาวบ้านช่วยกันทำนุบำรุงวัด บางคนถึงจะยากจนหาเช้ากินค่ำ อาศัยกระท่อมที่ชำรุดทรุดโทรมเป็นที่พานักอาศัย แต่ด้วยแรงศรัทธามีเงินเพียงเล็กน้อยก็บริจาคสมทบสร้างกุฏิ วิหาร ถาวรวัตถุ ในวัดเพื่อความผาสุกของพระ ทางวัดจึงมีหน้าที่ต้องอำนวยความสะดวกแก่ชาวบ้านบ้างในทางที่ชอบนับว่าเป็นงานด้านการสาธารณสงเคราะห์โดยตรง

การพัฒนางานสาธารณสงเคราะห์ เป็นการนำพางานการสงเคราะห์ให้เกิดความเจริญขึ้นโดยแนวทางแห่งพระพุทธศาสนา มุ่งเน้นสอนให้พัฒนาจิตใจเป็นหลักสำคัญเพื่อเพิ่มศักยภาพของมนุษย์ให้มีคุณภาพเจริญยิ่งขึ้นเพื่อไปขับเคลื่อนงานอย่าง ๆ ให้เจริญตามขึ้นมา ซึ่งเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ต้องไปพัฒนาจิตใจของประชาชน ให้ตื่นตัว ให้ก้าวหน้าทางธรรม เร่งให้เข้าศึกษาธรรม เร่งให้เข้าปฏิบัติธรรม เป็นการส่งเสริมความดีงาม การพัฒนาด้านจิตใจนั้น ต้องส่งเสริมให้มีการปฏิบัติประพฤติธรรมในชีวิตประจำวัน เพื่อให้เกิดความสงบด้วยอานาจธรรมอย่างแท้จริง เพราะถ้าคนเราเข้าถึงการปฏิบัติธรรมแล้วจะรู้คุณค่าของชีวิต รู้ว่าเกิดมาเพื่ออะไร อยู่เพื่ออะไร สิ่งดีงามอันควรทำนั้นคืออะไร พระสงฆ์ต้องช่วยให้คนฉลาด ให้คนก้าวหน้า ให้ใช้ปัญญาพิจารณาตัวเองให้มากขึ้น ให้อุบาสกอุบาสิกามีศรัทธา มีศีลบริสุทธิ์ ไม่ถือมงคล ตื่นข่าว เชื่อกรรม เมื่อประพฤติธรรม ธรรมก็รักษาเราคุ้มครองเราให้พ้นภัย ประกอบกับการพัฒนางานสาธารณสงเคราะห์นั้น หลักพุทธธรรมแห่งพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือสำคัญที่ส่งเสริมและสนับสนุนการช่วยเหลือผู้อื่นเป็นอย่างมาก การพัฒนารูปแบบการพัฒนางานสาธารณสงเคราะห์ ตามกระบวนทัศน์วิถีพุทธ ของพระสงฆ์ ต้องอาศัยหลักพุทธธรรมสำคัญคือไตรสิกขา พรหมวิหาร ราชสังคหวัตถุ จักรวรรดิวัตร อปริหานิยธรรม ทศพิธราชธรรม สาราณียธรรม สัปปุริสธรรม ฯลฯ โดยพระสงฆ์ควรมีรูปแบบการพัฒนางานสังคมสงเคราะห์ในส่วนที่สังคมคาดหวังไว้ทั้ง 2 ส่วนคือการสงเคราะห์ทางวัตถุ และสงเคราะห์ทางจิตใจไปพร้อม ๆ กัน โดยมีจุดมุ่งหมายอันจะนาไปสู่การพัฒนาและบูรณาการสังคมอย่างยั่งยืนถาวร ต้องพัฒนาคุณภาพจิตใจ พัฒนาคุณภาพชีวิต พัฒนาคุณภาพทรัพยากรมนุษย์ และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายใต้รูปแบบการพัฒนาตามกระบวนทัศน์วิถีพุทธ เพื่อความหลุดพ้นจากหล่มแห่งความทุกข์ ย่อมนำประโยชน์สุขอย่างสูงสุดมาสู่สังคมไทย[24]

พระมหาไชยณรงค์ ภทฺทมุนี (เสริมแก้ว) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทด้านการสาธารณสงเคราะห์ของวัดชลประทานรังสฤษดิ์ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี”ผลจากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ภายในวัดชลประทานรังสฤษดิ์พบว่ามีข้อสรุปได้ดังนี้ โดยภาพรวมงานด้านสาธารณสงเคราะห์ของวัดนั้นมีความสำคัญมาก เพราะเป็นการช่วยเหลือสนับสนุนช่วยเหลือคน ช่วยเหลือสังคม และบทบาทของพระสงฆ์และวัดนั้นสามารถเข้าถึงประชาชนได้เป็นอย่างดีมาก โดยเฉพาะด้านภัยพิบัติต่าง ๆ ทั้งพระสงฆ์และวัดทั่วประเทศก็ได้ให้การสงเคราะห์กันเป็นอย่างมาก ตลอดจนการช่วยเหลือแก้ไขปัญหาความยากจน และการประกอบอาชีพให้แก่ประชาชนได้เป็นอย่างดี ในการพัฒนางานด้านสาธารณสงเคราะห์นี้ต้องอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจะมีประโยชน์ต่อชุมชน

---

[24] พระครูใบฎีกาสุรพล อาสโภ (แย้มชุ่ม), “การพัฒนารูปแบบงานสาธารณสงเคราะห์ตามกระบวนทัศน์วิถีพุทธ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2557, หน้า บทคัดย่อ.

มาก ก็ต้องอาศัยยึดหลักสังคหวัตถุธรรม 4 ประการทำให้การทำงานด้านการสาธารณสงเคราะห์สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ตลอดจนสามารถที่จะยึดเหนี่ยวน้ำจิตน้ำใจทั้งวัดและทั้งบ้านและผู้ที่อยู่อาศัยในเขตชุมชนนั้นก็จะพลอยได้รับประโยชน์รับความสุขเสมอ[25]

พระสมุห์จรัญ จารุธมฺโม (จารุเจริญวงษ์) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการ ในจังหวัดนครปฐม” ผลการศึกษาวิจัยพบว่า ปัญหาส่วนใหญ่ของวัดในการดำเนินงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ คือปัญหาการนโยบายการ ทำงานขาดแผนงาน การจัดการที่ดีเหมาะสมกับงานและการกระจายงาน การอนุเคราะห์ส่งเสริมในด้าน การสาธารณสงเคราะห์ทั้ง 3 ด้านให้แก่ชุมชนไม่ทั่วถึงครอบคลุมทุกพื้นที่ ขาดการจัดกิจกรรมด้านส่งเสริมในงานการสาธารณสงเคราะห์ให้แก่ชุมชน และการดำเนินงานหรือดำเนินกิจกรรมขาดความต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม และขาดกำลังทุนสนับสนุนและขาดการประสานร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐและหน่วยงานเอกชน และขาดการส่งเสริมสนับสนุนจากคณะสงฆ์ และประกอบกับการทำงานต่างวัดต่างทำ ขาดความร่วมมือกันทำงาน ทำให้การทำงานไปคนละทิศไม่สอดคล้องกันทำให้งานด้าน การสาธารณสงเคราะห์ไม่ก้าวหน้า ตลอดจนขาดบุคคลที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพในการทำงานและรองรับการปฏิบัติงานในอนาคตเป็นจานวนมาก ดังนั้น วัดและคณะสงฆ์จังหวัดนครปฐมผู้มีหน้าที่รับผิดชอบงานในด้านการสาธารณสงเคราะห์ทุกระดับ ควรมีการเพิ่มบุคคลให้เพียงพอและควรเสริมปรับปรุงและเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ให้มากยิ่งขึ้น และควรมีการกระจายอำนาจหน้าที่กระจายการปฏิบัติงานอย่างครอบคลุมทุกพื้นที่ทุกวัดของจังหวัดนครปฐมอย่างเหมาะสม ประกอบกับควรทำงานอย่างมีระบบเป็นแนวทางเดียวกัน และมีเครือข่ายร่วมมือกัน โดยการใช้ความรู้ความสามารถของบุคคลให้เต็มศักยภาพ ตลอดจนมีความประพฤติดีงามด้วยศีลาจริยวัตรตามหลักพระธรรมวินัย มีความอดทน เสียสละทุ่มเทอย่างจริงจัง เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาต่อไป[26]

สถาบันการพัฒนาองค์กรชุมชน ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสังคมเชิงบูรณาการโดยใช้กองทุนสวัสดิการชุมชนเป็นศูนย์กลาง” ผลการศึกษาวิจัยพบว่า กองทุนสวัสดิการชุมชนเป็นองค์กรระดับตำบล โดยมีเป้าหมายที่สำคัญ คือ เพื่อให้การดูแลช่วยเหลือซึ่งกันและกันภายใต้อุดมการณ์การเป็นทั้งผู้รับและผู้ให้อย่างมีคุณค่าและรับอย่างมีศักดิ์ศรี สมาชิกมีการออมเงินเข้ากองทุนเป็นประจำ คณะกรรมการทำหน้าที่นำชุมชนกองทุน ตามระเบียบ กติกา โดยเชิญผู้มีความรู้มาเป็นที่ปรึกษา การประสานงานเชื่อมโยงกับหน่วยงานทั้งภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้การสนับสนุน ทั้งความรู้ งบประมาณ อาคารสถานที่ และการพัฒนาศักยภาพของคณะกรรมการสามารถจัดสวัสดิการตามสภาพปัญหาและความต้องการของสมาชิก การทำงานของกองทุนสวัสดิการชุมชนมีการเชื่อมโยงการจัดสวัสดิการสู่การพัฒนาชุมชนด้านอื่น ๆ โดยมีการประสานงานและบูรณาการ ทำงานร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ด้านกลไกการขับเคลื่อน

---

[25] พระมหาไชยณรงค์ ภทฺทมุนี (เสริมแก้ว), “บทบาทด้านการสาธารณสงเคราะห์ของวัดชลประทานรังสฤษดิ์ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2556, หน้า บทคัดย่อ.

[26] พระสมุห์จรัญ จารุธมฺโม (จารุเจริญวงษ์), “บทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการ ในจังหวัดนครปฐม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2556, หน้า บทคัดย่อ.

กองทุนสวัสดิการชุมชน ให้ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของสมาชิกและการประสานเชื่อมโยงกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคธุรกิจ เอกชนและภาครัฐ ตามบทบาท ภารกิจของแต่ละหน่วยงาน สวัสดิการแบบบูรณาการ คือ การจัดสวัสดิการที่เข้าถึงปัญหา ความต้องการ และครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายที่ได้รับความเดือดร้อน มีความหลากหลายที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน จากข้อค้นพบดังกล่าว ในการดำเนินงานของกองทุนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ทำให้เกิดการพัฒนาสังคมอย่างบูรณาการยังมีสิ่งที่ควรพัฒนาและปรับปรุงศักยภาพของกองทุนสวัสดิการชุมชน การพัฒนาสมาชิกองทุนให้มีความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับหลักอุดมการณ์ของกองทุนสวัสดิการชุมชน การพัฒนาแกนนำในด้านการนำชุมชนจัดการกองทุน ให้มีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ มีการจัดทำฐานข้อมูล การปรับรูปแบบจำนวนเงินในการจัดสวัสดิการให้เหมาะสม การสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานภาคพัฒนาทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อให้เกิดความร่วมมือทางด้านการปฏิบัติและในระดับนโยบาย[27]

มนัสวัลย์ พัฒนวิบูลย์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดสวัสดิการชุมชนและปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจในสวัสดิการของสมาชิก ศึกษาเฉพาะกรณีกลุ่มธุรกิจชุมชนในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล” ผลการศึกษาวิจัยพบว่า การจัดสวัสดิการของกลุ่มธุรกิจชุมชน มี 2 ลักษณะ คือ การจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิก และการจัดสวัสดิการให้แก่ชุมชน โดยสมาชิกมีความพึงพอใจมากในสวัสดิการที่ได้รับและปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจ คือ การตอบสนองความต้องการของสมาชิก ความเสมอภาคในการได้รับสวัสดิการความก้าวหน้าในการจัดสวัสดิการ การมีส่วนร่วมของสมาชิก และการนำชุมชนงานที่โปร่งใส สำหรับสวัสดิการที่ได้รับมากที่สุด คือ เงินกู้ประกอบอาชีพ[28]

สรุปได้ว่า การจัดการเรื่องสวัสดิการสงเคราะห์ประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ดนั้น เป็นหน้าที่หลักที่เป็นบทบาทของวัดหรือพระสงฆ์จะต้องกระทำโดยตรง เนื่องจากว่าวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนที่จะคอยช่วยเหลือนอกเหนือจากงานเผยแผ่สั่งสอนอบรมธรรมเพื่อให้ประชาชนในชุมชนนำไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสันติสุขร่วมเย็นอันจะนำไปสู่การพ้นทุกข์ตามแนวทางในหลักธรรมในพระพุทธศาสนา บทบาทของวัดในการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ จึงเป็นการตอกย้ำให้เห็นถึงหน้าที่ที่จะต้องกระทำแบบไม่นิ่งดูดาย เพราะประชาชนในชุมชนต่างมีความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันไป การสงเคราะห์ช่วยเหลือจึงเป็นอีกทางหนึ่งที่จะยึดเหนี่ยวจิตใจให้มีความผูกพันและเกิดศรัทธาที่มีต่อวัดในชุมชนนั้น ๆ มากขึ้น

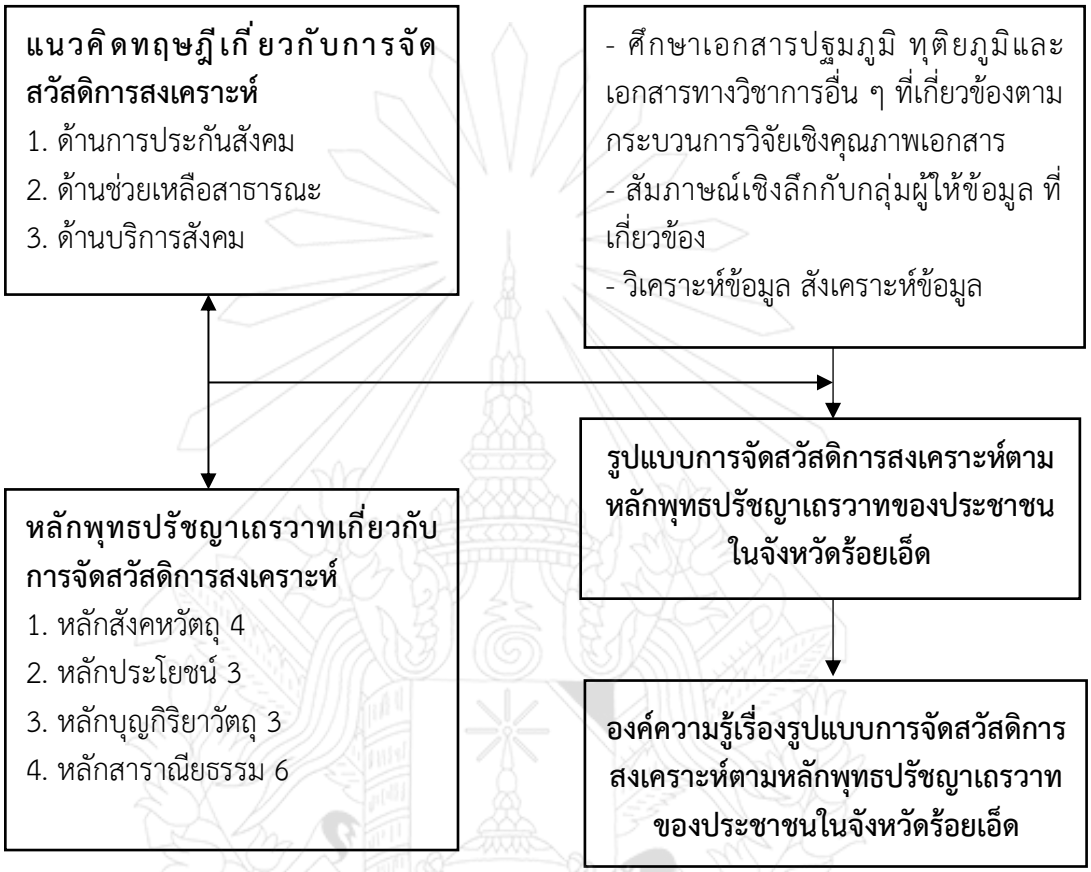
---

[27] กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ, “การพัฒนาสังคมเชิงบูรณาการโดยใช้กองทุนสวัสดิการชุมชนเป็นศูนย์กลาง”, *รายงานวิจัย สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 1 – 12 กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ*, (กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ), 2556, หน้า 110-111.

[28] มนัสวัลย์ พัฒนวิบูลย์, “การจัดสวัสดิการชุมชนและปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจในสวัสดิการของสมาชิก ศึกษาเฉพาะกรณีกลุ่มธุรกิจชุมชนในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล”, วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), 2546, หน้า 91-100.

1.8 กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด” ผู้วิจัยได้สรุปเป็นแผนภูมิกรอบแนวคิดในการวิจัยเป็นกระบวนการดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

1.9 นิยามศัพท์เฉพาะ

การจัดสวัสดิการ หมายถึง กระบวนการที่วัด บ้าน และหน่วยงานของรัฐบาลและเอกชนร่วมกันดำเนินการ เพื่อจัดสรรทรัพยากรและบริการให้แก่ประชาชนในชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยเน้นการตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานทางด้านสุขภาพ การศึกษา และการดำรงชีพ ซึ่งการดำเนินการนี้ต้องสอดคล้องกับหลักพุทธปรัชญาเถรวาท เพื่อสร้างความสมดุลในชีวิตและสังคมตามแนวทางพุทธธรรม

สวัสดิการสงเคราะห์ ในบริบทของการวิจัยนี้ หมายถึง การให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและสังคมแก่ประชาชนในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด ผ่านการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม

การสงเคราะห์ หมายถึง การให้ความช่วยเหลือในรูปแบบของทรัพย์สิน สิ่งของ และการสนับสนุนทางด้านจิตใจแก่ประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยเฉพาะในยามที่เกิดเหตุการณ์วิกฤตหรือ

ความเดือดร้อน การกระทำดังกล่าวอ้างอิงตามหลักเมตตาธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท ซึ่งเน้นการช่วยเหลือเพื่อให้ผู้รับสามารถพัฒนาตนเองและอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างสันติสุข

พุทธปรัชญาเถรวาท หมายถึง แนวทางการดำเนินชีวิตและการพัฒนาชุมชนที่เน้นการประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งมุ่งเน้นการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และการบรรลุเป้าหมายทางจิตวิญญาณ โดยมีหลักการสำคัญ เช่น สังคหวัตถุ 4 (การสงเคราะห์ผู้อื่น) ประโยชน์ 3 (การแสวงหาประโยชน์ในปัจจุบันและอนาคต) และ บุญกิริยาวัตถุ 3 (การสร้างความดีทางกาย วาจา และใจ) และสาราณียธรรม 6 ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ประชาชนในชุมชน โดยเน้นการเกื้อกูล การแบ่งปัน และการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกในชุมชน

บทที่ 2
แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับสวัสดิการการสงเคราะห์

ในบทนี้ผู้วิจัยจะได้เสนอเนื้อหาสาระของแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการการสงเคราะห์ของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยได้ศึกษาสืบค้นจากเอกสารปฐมภูมิ ทุติยภูมิ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และลงพื้นที่วิจัยด้วยการสัมภาษณ์และสอบถามเชิงประจักษ์ โดยจะได้กล่าวอธิบายตามลำดับดังต่อไปนี้

2.1 ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการสงเคราะห์
2.2 การสร้างสังคมให้เข้มแข็งตามหลักพุทธปรัชญา
2.3 การจัดสวัสดิการชุมชนตามหลักพุทธปรัชญา
2.4 แนวคิดทางพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการ
2.5 การจัดสวัสดิการชุมชนในสมัยพุทธกาล
2.6 บริบทพื้นที่การวิจัย
2.7 สรุป

2.1 ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการสงเคราะห์

2.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการ

การจัดสวัสดิการสังคมประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก มีความแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ โดยส่วนใหญ่มักขึ้นอยู่กับระบบการเมืองการปกครอง ระบบเศรษฐกิจ ระบบสังคมวัฒนธรรมและพื้นฐานความเชื่อของประเทศนั้น ๆ รวมถึงในปัจจุบันกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมกำลังมีบทบาทสำคัญต่อแนวคิดในการจัดสวัสดิการสังคม มีนักวิชาการได้เสนอแนวคิดสวัสดิการสังคมไว้ สรุปรายละเอียดพอสังเขปได้ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดรัฐสวัสดิการ (Welfare State) กำลังถูกลดทอนความสำคัญจากกระแสการเปลี่ยนแปลงทางกระแสสังคม แนวคิดการจัดสวัสดิการสังคมของประเทศต่างๆ ทั่วโลกในอดีต อาจกล่าวได้ว่ามีอยู่ 2 ขั้วด้วยกัน คือ ขั้วที่เชื่อว่าควรปล่อยให้กลไกการตลาดทำหน้าที่จัดระบบบริการสวัสดิการสังคม ส่วนรัฐจะเข้ามาทำหน้าที่ดูแลการจัดสวัสดิการเฉพาะกลุ่มประชาชนที่ไม่สามารถดูแลตนเองได้ โดยพบว่า กลุ่มประเทศเสรีนิยมประชาธิปไตยมักยึดแนวคิดนี้เป็นหลักในการจัดสวัสดิการสังคม ส่วนอีกขั้วหนึ่งนั้นพบได้ในกลุ่มประเทศสังคมนิยมที่เชื่อว่า รัฐควรมีหน้าที่จัดสรรทรัพยากรบริการสวัสดิการสังคมให้กับประชาชนทุกคนอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม รัฐในฐานะผู้ปกครองบ้านเมืองจะไม่ปล่อยให้บริการสังคมเป็นเรื่องของปัจเจกบุคคล หากต้องคำนึงถึงความเสมอภาคของทุกคนในสังคมที่พึงได้รับบริการจากรัฐ ปัจจุบันกลุ่มประเทศสังคมนิยมส่วนหนึ่งได้ล่มสลายไป ส่งผลให้สังคมโลกก้าวเข้าสู่ระบบเสรีนิยมประชาธิปไตย ขณะที่งานสวัสดิการสังคมที่ปรากฏในลักษณะของรัฐสวัสดิการ (Welfare State) ก่อให้เกิดปัญหาที่สำคัญคือ รัฐไม่สามารถแบกรับภาระงบประมาณค่าใช้จ่ายด้านการบริการสังคมต่าง ๆ ได้ อีกทั้งโปรแกรมการจัดบริการในลักษณะการสงเคราะห์

ประชาชน (Public Assistance) ไม่สามารถตอบสนองปัญหาและความต้องการที่แท้จริงให้กับกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคมได้โดยเฉพาะการพัฒนาให้กลุ่มเป้าหมายดังกล่าวสามารถพึ่งพาตนเองได้ระยะยาวมากขึ้น

2. แนวคิดสวัสดิการแบบบูรณาการ (Welfare Mix) คือทิศทางใหม่ที่กาลังเกิดกระแสตื่นตัวทั่วโลก โดยเริ่มมีการกล่าวถึงกันมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1970 หรือประมาณ 40 ปีที่แล้วหลังจากนั้นได้เกิดกระแสตื่นตัวขึ้นในประเทศตะวันตกแถบยุโรป ซึ่งแนวคิดนี้มีความใกล้เคียงกับแนวคิดสวัสดิการสังคมพหุลักษณ์ (Welfare Pluralism) ในประเทศอเมริกา รวมถึงมักถูกกล่าวถึงสวัสดิการสังคมในมิติของการปฏิรูประบบการเมือง การปกครอง การเงินการคลังเพื่อสังคมและนโยบายสังคมที่มีการผสมผสานกับนโยบายเศรษฐกิจ แล้วพัฒนามาเป็นนโยบายสวัสดิการสังคมในลักษณะแบบบูรณาการที่คำนึงถึงการปรับบทบาท และความสัมพันธ์ระหว่างภาคส่วนต่างๆ ที่เป็นผู้จัดบริการสวัสดิการสังคม สำหรับประเทศไทยมีความเชื่อว่าภาคประชาชน ซึ่งหมายรวมถึงชุมชนและคนทั้งหลายที่อยู่ในท้องถิ่นควรเป็นพลังขับเคลื่อนที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นผู้รู้ปัญหาและความต้องการของตนเองเป็นทั้งผู้ลงมือทำและรับผลของการกระทำ จึงสามารถแก้ไขปัญหาในท้องถิ่นนั้น ๆ ได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืนมากกว่าคนนอกท้องถิ่นสังคม ทำให้แนวคิดสำหรับประเทศไทยที่ยึดหลักการพื้นที่เป็นตัวตั้งและทุกภาคีเครือข่ายการพัฒนาเข้าร่วมบูรณาการและทรัพยากรที่มีอยู่มาทำงานร่วมกันในรูปแบบสวัสดิการสังคม (Welfare Society) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดสวัสดิการสังคมแบบบูรณาการในระดับสากลดังกล่าว จึงเป็นที่ปรากฏว่า ขบวนการขับเคลื่อนในระดับชุมชนท้องถิ่นเริ่มมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา ก่อให้เกิดกระแสการจัดสวัสดิการชุมชน 3 รูปแบบ คือ 1) การรวมกลุ่มจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิกของกลุ่มด้วยกันเอง อาทิ กลุ่มฌาปนกิจ กลุ่มออมทรัพย์ชุมชน และกลุ่มอาชีพต่าง ๆ 2) การรวมกลุ่มจัดสวัสดิการโดยชุมชนและรับการรับรองสถานะอย่างถูกต้องตามกฎหมาย โดยอยู่ในรูปขององค์กรชุมชนต่าง ๆ และ 3) การรวมกลุ่มจัดสวัสดิการโดยชุมชนที่ได้รับการรับรองสถานะอย่างถูกต้องตามกฎหมาย และเข้าร่วมเป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชน[1]

2.1.2 ความหมายของการจัดสวัสดิการสังคม

นักวิชาการหลายท่านได้ให้คำนิยามความหมาย “สวัสดิการสังคม” ไว้ โดยมีคำนิยามความหมายสวัสดิการสังคมที่น่าสนใจ มีดังนี้

พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546 ได้ให้ความหมายไว้ว่า “สวัสดิการสังคม หมายถึง ระบบการจัดบริการทางสังคม ซึ่งเกี่ยวกับการป้องกัน การแก้ไขปัญหาการพัฒนา การส่งเสริมความมั่นคงทางสังคม เพื่อตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของประชาชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเองได้อย่างทั่วถึง เหมาะสม เป็นธรรม และให้เป็นไปตามมาตรฐาน ทั้งทางด้านการศึกษา สุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย การทำงานและการมีรายได้ นันทนาการ กระบวนการ

---

[1] สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, *กรอบทิศทางการจัดสวัสดิการสังคมอย่างยั่งยืนในช่วงแผนฯ 11*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักยุทธศาสตร์และการวางแผนพัฒนาทางสังคม, 2543), หน้า 3-4.

ยุติธรรม และบริการทางสังคมทั่วไป โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิที่ประชาชนจะต้องได้รับ และการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมทุกระดับ[2]

วิจิตร ระวิวงศ์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า “สวัสดิการสังคม หมายถึง กิจกรรมที่รัฐบาลและเอกชนทุกระดับจัดให้มีขึ้นทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อประกันความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน โดยอาศัยผู้ปฏิบัติงานที่มีความรู้จากหลายสาขา ไม่เฉพาะแต่นักสังคมสงเคราะห์เท่านั้น ทั้งนี้จุดศูนย์กลางของงานสวัสดิการสังคมคือประชาชน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีและมีหลักประกัน งานสวัสดิการไม่เพียงแต่จะช่วยเหลือ หรือแก้ไขปัญหาแก่บุคคลที่ประสบความเดือดร้อนเท่านั้น แต่ยังรวมถึงมาตรการป้องกันและส่งเสริมสวัสดิการสังคมให้ดีขึ้นด้วย ประการสำคัญสวัสดิการสังคมถือเป็นส่วนหนึ่งของงานพัฒนาสังคม”[3]

Day และคณะ ได้ให้ความหมายไว้ว่า “สวัสดิการสังคม หมายถึง ระบบบริการทางสังคมที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อให้สมาชิกในสังคมได้รับการบริการทางสังคม ซึ่งเป็นบรรทัดฐานทางสังคมที่บุคคลทุกคนพึงได้รับ[4]

Encyclopedia Britannica ได้ให้ความหมายไว้ว่า “สวัสดิการสังคม หมายถึง การปฏิบัติจัดทำทั้งหลาย ไม่ว่าโดยส่วนราชการหรือเอกชน เป็นการปฏิบัติจัดทำเพื่อช่วยเหลือบุคคล ครอบครัว กลุ่มชน และชุมชนให้มีมาตรฐานการครองชีพอันดี มีสุขภาพและสังคมที่น่าพอใจ โดยมุ่งให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้ และช่วยเหลือผู้อื่นในสังคมเดียวกันต่อไป[5]

Encyclopedia of Social Work ได้ให้ความหมายไว้ว่า “สวัสดิการสังคม หมายถึง กิจกรรมต่างๆ ที่จัดตั้งขึ้นโดยหน่วยงานทั้งของรัฐบาลและอาสาสมัคร เพื่อมุ่งป้องกันและขจัดปัญหาสังคม หรือปรับปรุงความเป็นอยู่ที่ดีของบุคคล กลุ่ม และชุมชน กิจกรรมดังกล่าวนี้ใช้บุคคลนักวิชาชีพที่เกี่ยวข้องอย่างมากมาย อาทิ แพทย์ พยาบาล นักกฎหมาย นักการศึกษา วิศวกร นักนำชุมชนนักสังคมสงเคราะห์ ตลอดจนผู้ช่วยนักวิชาชีพในสาขาต่างๆ (Paraprofessional)[6]

Friedlander & Apte ได้ให้ความหมายไว้ว่า “สวัสดิการสังคม เป็นระเบียบนโยบาย ผลประโยชน์และบริการ ซึ่งจะทำให้การดำเนินการจัดบริการต่างๆ เป็นไปโดยสอดคล้องกับความต้องการของสังคม เป็นที่ยอมรับกันว่าสวัสดิการสังคมเป็นบริการพื้นฐานที่มีความสำคัญ ทำให้เกิดการ

---

[2] พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546 มาตรา 3., ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 120 ตอนที่ 94 ก 1 ตุลาคม 2546 หน้า 6.

[3] วิจิตร ระวิวงศ์, อ้างใน วันทนีย์ วาสิกะสิน และคณะ, *ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์*, พิมพ์ครั้งที่ 5, (กรุงเทพมหานคร: สานักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547), หน้า 1 – 2.

[4] Day, Phyllis J. & Other, อ้างใน วันชัย ชูประดิษฐ์, “การศึกษาความต้องการสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตาบลลาทับ อำเภอลาทับ จังหวัดกระบี่”, การค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์), 2555, หน้า 18.

[5] Encyclopedia Britannica, อ้างใน สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม, อ้างแล้ว, หน้า 5 – 6.

[6] Encyclopedia of Social Work, อ้างใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 6.

เปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและถาวร เปลี่ยนแปลงจากสภาวะที่เคยยากลำบากไปสู่สิ่งที่คาดหวังว่าดีกว่า รวมไปถึงความอุดมสมบูรณ์ในที่สุด”[7]

Robert และคณะ ได้ให้ความหมายไว้ว่า “สวัสดิการสังคม หมายถึง การปฏิบัติจัดทำทั้งหลายไม่ว่าโดยส่วนราชการหรือเอกชน เป็นการปฏิบัติจัดทำเพื่อช่วยเหลือบุคคล ครอบครัว กลุ่มชน ชุมชนให้มีมาตรฐานการครองชีพอันดี มีสุขภาพและสังคมภาพที่น่าพึงใจ โดยมุ่งให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้และช่วยเหลือผู้อื่นในสังคมเดียวกันได้ต่อไป[8]

Walter ได้ให้ความหมายไว้ว่า “สวัสดิการสังคม หมายถึง การจัดกิจกรรมขึ้นเพื่อส่งเสริมสวัสดิการสังคมโดยตรงแก่ประชาชน ในด้านความต้องการที่อยู่อาศัย ในเรื่องครอบครัวและเด็ก อนามัย การปรับสังคม การใช้เวลาว่าง มาตรฐานการครองชีพและความสัมพันธ์ทางสังคม และในส่วนด้านการบริการทางสวัสดิการสังคมให้ปฏิบัติเกี่ยวกับบุคคล กลุ่มชน ชุมชน และสังคม ซึ่งการบริการเหล่านี้จะรวมถึงการดูแล การรักษาและการป้องกันด้วย[9]

World Bank ได้ให้ความหมาย “สวัสดิการสังคม” เช่นเดียวกับ “การคุ้มครองทางสังคม” ที่หมายถึง ระบบการจัดบริการทางสังคมเพื่อป้องกัน แก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคม รวมทั้งการส่งเสริมความมั่นคง เพื่อให้ประชาชนสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้ในระดับมาตรฐาน บริการดังกล่าวจะตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของประชาชนให้ได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ทั้งทางด้านการศึกษา สุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย การมีงานทำ นันทนาการ และบริการสังคม[10]

สรุปได้ว่า สวัสดิการสังคม หมายถึง กิจกรรมที่รัฐบาลและเอกชนจัดให้มีขึ้น เพื่อตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐาน และประกันความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน ทั้งทางด้านการศึกษาสุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย การทำงานและการมีรายได้ ความมั่นคงทางสังคม บริการสังคม และนันทนาการ

2.1.3 หลักการของการจัดสวัสดิการ[11]

1. การจัดสวัสดิการสังคมจะต้องคำนึงถึงปัญหา หรือความต้องการบริการ หรือความจำเป็น (Needs) ช่องทางการจัดสวัสดิการสังคมมี 5 ส่วน ได้แก่ ครอบครัว เครือญาติ นายจ้างองค์กรการกุศล และรัฐบาล การจัดสวัสดิการสังคมจึงเกี่ยวข้องกับการใช้มาตรการด้านกฎหมายมาตรการด้านภาษีอากร รวมทั้งมาตรการด้านการกระจายรายได้

2. การใช้มาตรการของงานสวัสดิการจากงานอาชีพ (Occupational Measure)โดยใช้หลักการครอบคลุมทั้งสากล (Universal Coverage) ให้เฉพาะกลุ่มเป้าหมาย กำหนดคุณสมบัติของผู้มีสิทธิรับบริการสวัสดิการ

3. การใช้มาตรการบริการสังคม (Social Service Measure) ในฐานะพลเมืองของรัฐประชาชนมีสิทธิได้รับบริการสังคมจากรัฐเพื่อสร้างให้คนมีความมั่นคงทางสังคม

---

[7] Friedlander and Apte, อ้างใน วันทนีย์ วาสิกะสิน และคณะ, อ้างแล้ว, หน้า 1-2.

[8] Robert and Other, อ้างใน สุเทพ เชาวลิต, อ้างแล้ว, หน้า 3.

[9] Walter, เรื่องเดียวกัน, หน้า 3.

[10] World Bank, อ้างใน สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, อ้างแล้ว, หน้า 3 – 4.

[11] วันชัย รัตนะขวัญ, “การจัดสวัสดิการสังคมในระดับท้องถิ่น”, 10 ธันวาคม 2566, <http://www.teacher.ssru.ac.th/sanchai_ra/file.php/1/social_welfare_word.pdf> (19 April 2023).

4. ระบบการจัดสวัสดิการสังคมมี 3 ระบบ ได้แก่ การสงเคราะห์ประชาชน การประกันสังคม และการบริการสังคม

สำหรับการจัดสวัสดิการสังคมไทยในปัจจุบันได้คำนึงหลักการที่สอดคล้องกับความเป็นสากลโลก โดย **ระพีพรรณ คำหอม** กล่าวไว้ว่า หลักการของสวัสดิการสังคมไทยที่สำคัญ ได้แก่[12]

1. สิทธิมนุษยชน (Human Rights) สาระสำคัญของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้กำหนดถึงสิทธิของบุคคล สิทธิของเด็ก สตรี คนชรา และผู้พิการทุพพลภาพ ที่เน้นให้มีการพิทักษ์ ปกป้อง คุ้มครองสิทธิของกลุ่มเป้าหมายดังกล่าว โดยเฉพาะบริการพื้นฐานที่ประชาชนคนไทยควรได้รับ เช่น บริการการศึกษาภาคบังคับ บริการประกันสุขภาพจากโครงการ 30 บาทรักษาทุกโรค

2. ความต้องการขั้นพื้นฐาน (Basic Needs) ประชาชนทุกคนควรได้รับบริการสวัสดิการสังคมขั้นพื้นฐานจากรัฐ บริการที่มุ่งตอบสนองปัญหาและความต้องการของคนในสังคมโดยทั่วไป บริการพื้นฐานมักจะถือเป็นบริการขั้นต่ำสุด (Minimum Needs) ที่รัฐต้องจัดให้กับคนในสังคม เช่น การศึกษาภาคบังคับ บริการสุขภาพอนามัยของรัฐ เป็นต้น ซึ่งรัฐได้กำหนดให้มีเครื่องชี้วัดถึงความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) เพื่อให้สามารถตอบสนองกับปัญหาและความต้องการของคนในสังคมได้ในระดับหนึ่ง

3. ความเป็นธรรมทางสังคม (Social Justice) หลักการสำคัญข้อนี้คือ บริการสวัสดิการสังคมที่ดี จะต้องเป็นบริการที่อยู่บนพื้นฐานความถูกต้องของกฎหมาย ความยุติธรรมทางสังคม บริการทุกคน ไม่ว่าผู้รับบริการจะอยู่ในฐานะหรือความเป็นอยู่อย่างใด รัฐควรจัดสวัสดิการสังคมให้อย่างยุติธรรม ไม่เกิดความเหลื่อมล้ำต่ำสูงกัน ทั้งนี้ เพื่อเป็นการลดช่องว่างระหว่างประชาชนไม่เกิดการแบ่งพรรคแบ่งพวก ซึ่งยากแก่การควบคุม นำไปสู่การแตกร้าวในหมู่คณะชุมชนด้วยกัน เช่น การจัดสร้างแฟลตราคาถูกขายให้ประชาชน แต่ประชาชนมีมาก ควรใช้วิธีจับสลากเพื่อความยุติธรรม

4. ความสม่ำเสมอ บริการที่จัดให้แก่ประชาชนในประเทศนั้น ควรจัดให้อย่างสม่ำเสมอ ไม่ใช่จัดตามความพอใจของรัฐบาล หรือผู้ให้บริการจัดสวัสดิการให้

5. การไม่เป็นภาระแก่ประชาชน การจัดสวัสดิการก็เพื่อผ่อนคลายความเดือดร้อนและสร้างความผาสุกให้แก่ประชาชน ดังนั้น การจัดสวัสดิการสังคมไม่ควรเป็นภาระแก่ประชาชน

2.1.4 องค์ประกอบของการสวัสดิการ

โดยทั่วไปมีการจัดแบ่งองค์ประกอบงานสวัสดิการสังคมทั้งในลักษณะกว้างและลักษณะแคบ โดยองค์ประกอบในลักษณะแคบ มักจัดแบ่งเป็น 3 ประเภท ดังจะเห็นได้จากประเทศสหรัฐอเมริกา ได้ดำเนินงานระบบสวัสดิการสังคมให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติความมั่นคงทางสังคม (Social Security Act 1935) ซึ่งแบ่งสวัสดิการสังคมเป็น 3 ประเภท ได้แก่ บริการประกันสังคม (Social Insurance) บริการสงเคราะห์ประชาชน (Public Assistance) และบริการสังคม (Social Service) ซึ่งคล้ายคลึงกับประเทศเยอรมันที่มีการจำแนกงานสวัสดิการสังคมออกเป็น 3 กลุ่ม คือ บริการสังคม (Social Service) ได้แก่ การบริการการศึกษา สาธารณสุข ที่อยู่อาศัย และส่งเสริมช่วยเหลือเยาวชน สังคมสงเคราะห์ (Public Assistance) คือ การช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส ผู้ที่

---

[12] ระพีพรรณ คำหอม, *สวัสดิการสังคมกับสังคมไทย*, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อารยันมีเดีย, 2549), หน้า 25.

ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ ซึ่งในเยอรมันมีรัฐบัญญัติการสนับสนุนช่วยเหลือสังคม (Federal Social Support Act) ว่าด้วยข้อกำหนดด้านการช่วยเหลือบุคคลที่จำเป็นต้องช่วยเหลือ (Support for Needy) และประกันสังคม (Social Insurance) ซึ่งเริ่มจากการประกันสุขภาพ เมื่อปี ค.ศ. 1883 และพัฒนาตามลำดับ ขยายไปสู่การประกันด้านอื่นๆ คือ การคลอดบุตร การสงเคราะห์บุตร ทุพพลภาพ ชราภาพ การตาย และว่างงาน[13]

กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้กำหนดขอบเขตงานสวัสดิการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนในสังคมให้มีความเป็นอยู่ที่ดี 7 ด้าน ดังนี้[14]

1. สวัสดิการด้านสุขภาพอนามัย หมายความถึง ประชาชนพึงได้รับการป้องกันโรคภัยไข้เจ็บ การรักษาพยาบาล การส่งเสริมและพัฒนาสุขภาพร่างกายจิตใจ อารมณ์ และสังคมอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน โดยประชาชนไม่ว่าเพศใด อายุวัยใด เชื้อชาติใด ศาสนาใด อยู่ในภูมิภาคใดหรืออยู่ในวัฒนธรรมใด มีความสนใจในทางการเมือง มีแบบแผนการดำรงชีวิตเช่นใด หรือมีสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมในระดับชั้นใดก็ตาม พึงได้รับบริการสวัสดิการสังคมด้านสุขภาพอนามัยที่ได้มาตรฐานอย่างทั่วถึง เสมอภาค เป็นธรรมสอดคล้องกับความต้องการและสถานการณ์ปัญหาของบุคคล กลุ่มบุคคล และประชาชน

2. สวัสดิการด้านการศึกษา หมายความถึง ประชาชนพึงได้รับบริการที่ส่งเสริมและพัฒนาตนเองให้มีความรู้ ทักษะ ตลอดจนปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อนำไปสู่การดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพต่อไป และแม้ว่าประชาชนจะมีข้อบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์และสังคม หรือด้อยโอกาสทางการศึกษา ก็จะได้รับบริการการศึกษาพิเศษและจัดรูปแบบการศึกษาที่เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนที่มีข้อจากัดเหล่านั้น ทั้งนี้ประชาชนทุกคนต้องได้รับการศึกษาในระดับอย่างน้อยที่สุด คือ การศึกษาขั้นพื้นฐานความพิการความบกพร่องด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์และสังคม ผู้ยากจนและผู้ด้อยโอกาสชนกลุ่มน้อย คนต่างวัฒนธรรม ต่างศาสนา ต่างความเชื่อ ต่างความสนใจทางการเมือง ต่างแบบแผนการดำเนินชีวิต ผู้อยู่ในภูมิภาคท้องถิ่นห่างไกล เป็นผู้ด้อยโอกาส หรือแม้แต่เพศ วัย ผิวพรรณต้องไม่เป็นเหตุให้ประชาชนผู้ใดขาดโอกาสทางการศึกษา หรือได้รับบริการทางการศึกษาน้อยกว่าหรือด้อยกว่า ไม่เป็นธรรม หรือไม่เท่าเทียมกับประชาชนโดยทั่วไป

3. สวัสดิการด้านที่อยู่อาศัย หมายความถึง การที่ประชาชนมีที่อยู่อาศัยตามสมควรแก่อัตภาพ ช่วยเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีในทานองเดียวกัน ประชาชนทุกคนควรจะได้มีที่อยู่อาศัยตามแต่กำลังความสามารถของแต่ละบุคคลที่จะได้มา อย่างน้อยที่สุดที่อยู่อาศัยต้องให้ความปลอดภัย ความมั่นคง อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ไม่มีสภาพเสื่อมโทรมแออัดแวดล้อมด้วยมลพิษ หรือเสี่ยงต่อภัยพิบัติ เสี่ยงต่อความเสื่อมเสียทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคม

4. สวัสดิการด้านการมีงานทำการมีรายได้ หมายความถึง ประชาชนมีงานทำที่ทำให้มีรายได้อย่างน้อยเพียงพอแก่การดำรงชีพ งานที่ทำมีสวัสดิการที่ดีหรืออย่างน้อยตามที่กฎหมายกำหนด

---

[13] ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, *บทสังเคราะห์ภาพรวมการพัฒนาระบบสวัสดิการสาหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย*, (กรุงเทพมหานคร: แอดิสันเพรส โปรดักส์, 2546), หน้า 4 – 14.

[14] กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, อ้างใน วันชัย รัตนะขวัญ, อ้างแล้ว, หน้า 9 –10.

งานที่ทำต้องไม่เสี่ยงต่อการเจ็บป่วย อุบัติเหตุและอุบัติภัยต่างๆ ไม่เป็นงานที่สร้างความเสื่อมเสียแก่ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ไม่ผิดศีลธรรมหรือผิดกฎหมาย ประชาชนมีความภูมิใจในงานที่ทำและมีโอกาสก้าวหน้าในการทำงานนั้น ๆ ประชาชนต้องได้รับรายได้และสวัสดิการจากการทำงานอย่างเสมอภาค เท่าเทียมและยุติธรรม ประชาชนสามารถรวมกลุ่มกันปกป้องผลประโยชน์ของตนในรูปของสหภาพแรงงาน เมื่อมีการเลือกปฏิบัติหรือประชาชนทราบว่าไม่ได้รับความยุติธรรมในเรื่องรายได้ สภาพการทำงาน การจ้างงานและสวัสดิการแรงงาน ประชาชนจะต้องได้รับความคุ้มครองจากหน่วยงานหรือชุมชนที่มีอำนาจหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง กระบวนการและกลไกด้านแรงงานสัมพันธ์ต้องสามารถรองรับปัญหาและความต้องการของประชาชนด้านนี้ได้

5. สวัสดิการด้านนันทนาการ หมายความถึง ประชาชนมีกิจกรรมนันทนาการเพื่อการบันเทิงและการพักผ่อนหย่อนใจอย่างมีคุณภาพ โดยกิจกรรมนันทนาการนั้นๆ ไม่เป็นการทำให้เสื่อมเสียศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ไม่ผิดศีลธรรมและไม่ผิดกฎหมาย ไม่เป็นการเอารัดเอาเปรียบ กดขี่ข่มเหงหรือละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนในกลุ่มอื่น ๆ

6. สวัสดิการด้านกระบวนการยุติธรรม หมายความถึง การที่ประชาชนได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเสมอภาคและเป็นธรรม สามารถเข้าถึงบริการที่รัฐจัดให้ และได้รับความช่วยเหลือทางด้านกฎหมาย

7. สวัสดิการด้านการบริการสังคมทั่วไป หมายความถึง การให้บริการแก่ประชาชนโดยเฉพาะผู้ยากจน ด้อยโอกาส และกลุ่มเป้าหมายพิเศษ เพื่อช่วยเสริมสร้างการมีคุณภาพชีวิตที่ดี ช่วยพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุขตามควรแก่อัตภาพ

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้กล่าวถึงองค์ประกอบงานสวัสดิการสังคมในลักษณะกว้าง แบ่งเป็น 7 ด้าน ได้แก่ การศึกษา (Education) สุขภาพอนามัย (Health) ที่อยู่อาศัย (Housing) การทำงานและการมีรายได้ (Employment and Income Maintenance) ความมั่นคงทางสังคม (Social Security) บริการสังคม (Social Services)นันทนาการ (Recreation)[15]

ระพีพรรณ คำหอม ได้กล่าวถึง องค์ประกอบของงานสวัสดิการสังคมโดยทั่วไปมีองค์ประกอบของงานสวัสดิการสังคมในลักษณะกว้าง แบ่งเป็น 7 ด้าน ได้แก่[16]

1. การศึกษา (Education)
2. สุขภาพอนามัย (Health)
3. ที่อยู่อาศัย (Housing)
4. การทำงานและการมีรายได้ (Employment and Income Maintenance)
5. ความมั่นคงทางสังคม (Social Security)
6. บริการสังคม (Social Services)
7. นันทนาการ (Recreation)

---

[15] *สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ*, อ้างแล้ว, หน้า 8.

[16] ระพีพรรณ คำหอม, อ้างแล้ว, หน้า 18 – 21.

ศศิพัฒน์ ยอดเพชร ได้กล่าวถึง ขอบเขตงานสวัสดิการสังคมว่ามีลักษณะ ดังนี้[17]

1. การประกันสังคม (Social Insurance) เป็นการสร้างหลักประกันความมั่นคงในการดำรงชีวิตคุ้มครองลูกจ้าง ให้ประโยชน์ทดแทนในกรณีเจ็บป่วยหรือประสบอันตรายทุพพลภาพ เสียชีวิต อันมิใช่เนื่องมาจากการทำงาน การคลอดบุตร การประกันกรณีชราภาพและการสงเคราะห์บุตรของลูกจ้าง โดยรัฐได้ประกาศใช้เป็นกฎหมายให้ความคุ้มครอง

2. การช่วยเหลือสาธารณะ (Public Assistance) เป็นบริการที่จัดขึ้นสำหรับผู้ที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ผู้ยากไร้ ผู้ที่ต้องพึ่งพิงผู้อื่น และผู้ด้อยโอกาสทางสังคม เป็นลักษณะการสงเคราะห์แบบให้เปล่า ในรูปของเงิน สิ่งของ การให้คำปรึกษาแนะนาและบริการต่าง ๆ

3. บริการสังคม (Social Service) เป็นบริการที่จัดขึ้นโดยภาครัฐและเอกชนเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน แบ่งลักษณะบริการเป็น 6 ประเภท ดังนี้

1) สุขภาพอนามัย (Health) เป็นบริการด้านสุขภาพอนามัยและการสาธารณสุข โภชนาการและมาตรการต่างๆ ในการป้องกัน แก้ไข และฟื้นฟูสุขภาพของประชาชน

2) การศึกษา (Education) เป็นบริการที่จัดให้สำหรับประชาชนทุกคนที่อย่างน้อยต้องได้รับการศึกษาภาคบังคับจากรัฐ และบริการด้านการศึกษานี้มีทั้งการศึกษาในโรงเรียนและนอกโรงเรียน

3) ที่อยู่อาศัย (Housing) เป็นบริการที่รัฐจัดการและดูแลด้านที่อยู่อาศัยให้กับประชาชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้มีรายได้น้อย

4) การมีงานทำและมีรายได้ (Employment and Income Maintenance) เป็นบริการที่จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีงานทำ คุ้มครองการทำงาน รายได้และประกันสังคม

5) บริการสังคม (Social Service) เป็นบริการที่จัดขึ้นเพื่อสร้างเสริมความสมบูรณ์ในด้านการดำเนินชีวิตของประชาชน โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

6) นันทนาการ (Recreation) เป็นบริการที่เกี่ยวกับการสร้างความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคมให้แก่ผู้ใช้บริการ เช่น บริการห้องสมุด บริการด้านกีฬา ดนตรี ภาพยนตร์ การออกกำลังและรวมทั้งงานอดิเรกอื่น ๆ

2.1.5 แนวคิดการจัดการกระบวนการจัดสวัสดิการชุมชน

กองทุนสวัสดิการชุมชน คือ กองทุนที่สร้างหลักประกันเพื่อความมั่นใจแก่คนในชุมชน ซึ่งหมายความรวมถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่ทำให้คนในชุมชนดีขึ้น อาจอยู่ในรูปสิ่งของ เงินทอง น้ำใจ การช่วยเหลือเกื้อกูล เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย ผลของการจัดสวัสดิการชุมชนที่สำคัญ เช่นก่อให้เกิดการเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย เกิดความสัมพันธ์/มิตรไมตรีที่ดีของคนในชุมชน รู้สึกมั่นคงภาคภูมิใจ อยู่อย่างมีศักดิ์ศรี และมีความสุข เป็นกองทุนที่เกิดจากการรวมตัวของประชาชนในพื้นที่หนึ่ง ๆ ด้วยความสมัครใจ เช่น ระดับหมู่บ้าน ระดับตำบล ฯลฯ ที่ประสงค์จะดูแลซึ่งกันและกันบนพื้นฐานของความเอื้ออาทรต่อกัน[18]

---

[17] ศศิพัฒน์ ยอดเพชร, อ้างแล้ว, หน้า 21 – 22.

[18] สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), *คู่มือการดำเนินงานสวัสดิการชุมชน พ.ศ. 2558*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แอ๊ปป้า พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด, 2558), หน้า 4.

กองทุนสวัสดิการชุมชนเกิดขึ้นจากการที่คนในชุมชนมาร่วมกันคิด ร่วมกันสร้างระบบร่วมกันนำชุมชนจัดการและร่วมกันรับผลประโยชน์จึงเป็นกองทุนที่ทุกคนร่วมกันเป็นเจ้าของ ดังนั้นเงินกองทุนสวัสดิการชุมชนจึงได้มาจากการร่วมสมทบทุนของสมาชิกในรูปแบบที่กองทุนแต่ละแห่งกำหนดขึ้นมา เช่น

1. การออมสัจจะวันละบาท โดยการลดรายจ่ายวันละบาทเพื่อออมสัจจะ

2. การนำรายได้หรือผลกำไรจากกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน หรือกองทุนต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนเข้ามาสมทบ เพื่อตั้งเป็นกองทุนสวัสดิการชุมชน

3. เงินสนับสนุนหรือเงินสมทบจากแหล่งอื่น ๆ เช่น การสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ตลอดจนรายได้ที่เกิดจากทรัพยากรในชุมชน เช่น รายได้จากการรับจ้างจับปลาในแหล่งน้ำสาธารณะ เป็นต้น

ผลตอบแทนของกองทุนสวัสดิการชุมชน

สมาชิกของกองทุนสวัสดิการชุมชน จะได้รับสวัสดิการตามที่หลักเกณฑ์ กติกาที่สมาชิกร่วมกันกำหนดโดยมีคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชน (สมาชิกที่เลือกขึ้นมา) เป็นผู้นำชุมชน เพื่อจัดสวัสดิการให้กับสมาชิกตั้งแต่เกิดจนตาย เช่น

1. เกิด บุตรที่เกิดใหม่ของสมาชิกจะได้รับเงินรับขวัญ แม่ที่คลอดบุตรนอนพักรักษาตัวในโรงพยาบาล ได้เงินค่าใช้จ่ายในการนอนพักรักษาตัว

2. แก่ สมาชิกจะได้บำนาญเป็นรายเดือน หรือรายปี

3. เจ็บป่วย สมาชิกที่นอนพักรักษาตัวในโรงพยาบาล จะได้รับเงินค่าใช้จ่ายในการนอนพักรักษาตัว

4. ตาย สมาชิกจะได้รับเงินค่าจัดการศพ

5. ประสบภัย สมาชิกจะได้รับเงินสวัสดิการเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนเฉพาะหน้า

6. การกู้ยืม สมาชิกสามารถกู้ยืมเงินกองทุนสวัสดิการชุมชน เพื่อเป็นเงินทุนในการประกอบอาชีพในอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำหรือไม่มีดอกเบี้ย ขึ้นอยู่กับการพิจารณาของคณะกรรมการของทุนสวัสดิการชุมชน

7. สวัสดิการอื่น ๆ คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชน จะพิจารณาให้การช่วยเหลือตามความจำเป็นและเหมาะสม

นอกจากจะจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิกแล้ว กองทุนสวัสดิการชุมชนยังสามารถเผื่อแผ่ให้สวัสดิการแก่ผู้ถูกทอดทิ้ง ผู้ด้อยโอกาสในชุมชนที่ไม่มีความสามารถที่จะเป็นสมาชิกกองทุนได้ด้วย ซึ่งจะก่อให้เกิดคุณค่าทางจิตใจในการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน ด้วยความเอื้ออาทร เสียสละ เกิดความรักความสามัคคีในชุมชน เกิดการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการปัญหาของชุมชนชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืน เป็นต้น[19]

---

[19] คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนจังหวัดสิงห์บุรี, *เอกสารงานวิจัยกองทุนสวัสดิการชุมชนจังหวัดสิงห์บุรี : ดอก ผล ต้น ใบ,* (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แอ๊ปป้า พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด, 2555), หน้า 32 – 34.

รูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชน

การจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนมีรูปแบบการจัดการหลายรูป ดังนี้

1. การจัดสวัสดิการจากฐานองค์กรการเงินชุมชน

กลุ่มออมทรัพย์หรือองค์กรการเงินชุมชนเป็นพื้นฐานสำคัญในการจัดสวัสดิการชุมชน การที่ชุมชนมีกองทุนหรือเงินออมของตนเองทำให้ชุมชนสามารถริเริ่มคิดรูปแบบการจัดสวัสดิการของตนเองได้อย่างหลากหลาย และสอดคล้องกับปัญหาความต้องการของชุมชนนั้น องค์กรการเงินชุมชนบางประเภทตั้งมาโดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างสวัสดิการโดยเฉพาะ เช่น กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ สหกรณ์เครดิตยูเนียน ฯลฯ อาจกล่าวได้ว่า “เงินเป็นเครื่องมือ เป้าหมายคือสวัสดิการชุมชน” ส่วนองค์กรการเงินประเภทอื่น ๆ ได้หันมาให้ความสำคัญของสวัสดิการชุมชนมากขึ้นในระยะต่อมา ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ธนาคารหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนเมือง[20]

2. การจัดสวัสดิการชุมชนโดยฐานการผลิต

วิสาหกิจชุมชนการจัดสวัสดิการโดยฐานวิสาหกิจชุมชน เป็นสวัสดิการที่ได้จากการทำให้เกิดการลดรายจ่ายภายในครอบครัว ทำเองใช้เอง การเพิ่มมูลค่าของผลผลิตโดยใช้ทุน/แรงงานในชุมชน ทำให้สามารถอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวชุมชน โดยไม่ต้องแยกย้ายไปทำงานที่อื่น การใช้วัสดุทรัพยากรในท้องถิ่นทำให้เกิดการดูแลรักษาอนุรักษ์ทรัพยากร ซึ่งถือเป็นฐานทุนที่สำคัญของชุมชน รวมทั้งการผลิตที่เน้นการดูแลรักษาสภาพแวดล้อมทำให้เกิดผลดีต่อสภาพครอบครัวและชุมชน[21] นอกจากนี้ยังพบว่า นอกเหนือจากธุรกิจชุมชนจะแสวงหากำไรแล้ว ยังมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาคนและชุมชนควบคู่กันไป ซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งในการพึ่งตนเองและอยู่ร่วมกันของชุมชน และในปัจจุบันธุรกิจชุมชนที่รวมตัวเพื่อจัดสวัสดิการชุมชนมีมากขึ้น หลายกลุ่มมีความสามารถที่จะจัดสวัสดิการในชุมชนได้เอง เช่น ให้เงินสนับสนุนชุมชนให้เงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ เงินช่วยเหลือฉุกเฉิน ให้กู้ยืมโดยไม่คิดดอกเบี้ย ค่าฌาปนกิจศพ ค่าเล่าเรียนบุตรค่ารักษาพยาบาล และอื่น ๆ

3. การจัดสวัสดิการโดยฐานทรัพยากรธรรมชาติ/สิ่งแวดล้อม

การจัดสวัสดิการบนฐานทรัพยากรธรรมชาติมีความสำคัญต่อคนในสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งคนจนที่อยู่ชุมชนชนบท ซึ่งต้องพึ่งพาทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า ชายฝั่งทะเล เพื่อความอยู่รอดในการดำรงชีวิต ฐานทรัพยากรเป็นทั้งที่อยู่อาศัย เป็นอาหาร ยาสมุนไพรรักษาโรค ฐานการผลิต การทำเกษตรทรัพยากรมีความเป็น “ทุนของชีวิต” ในแง่การสร้างหลักประกันให้เกิดความมั่นคงของชีวิตมนุษย์ ก็ถูกหลอมรวมเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตทางวัฒนธรรมของชุมชน ทั้งในแง่ของระบบคุณค่า ภูมิปัญญา อำนาจในการจัดการโดยองค์กรชุมชน การนำพิธีกรรมความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาใช้ในการดูแลรักษาทรัพยากร การสร้างระเบียบกติกาในการดูแลรักษาและใช้สอย ที่ทำให้ทุกชีวิตในชุมชนท้องถิ่นสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีหลักประกันที่มั่นคง

---

[20] นรวัฒน์ ตะเวที, “*ฐานคิดการจัดสวัสดิการชุมชนเชิงบูรณาการที่เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม*”, 2558, อัดสำเนา, หน้า 21-23.

[21] ชัยพร พิบูลศิริ, “การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จการจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรชุมชน”, *วารสารพัฒนบริหารศาสตร์*. ปีที่ 48 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มีนาคม 2551) :57-58.

4. การจัดสวัสดิการจากฐานความเชื่อ/อุดมการณ์/ศาสนา

ในอดีตความเชื่อของกลุ่มคนในท้องถิ่นต่าง ๆ คำสอน และสถาบันทางศาสนามีบทบาทสำคัญในการจัดสวัสดิการสังคม แต่เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงสู่การจัดสวัสดิการสังคมสมัยใหม่ รัฐทำให้ความสำคัญของศาสนาที่มีบทบาทในส่วนนี้ลดน้อยลง แต่อย่างไรก็ตาม รากฐานความเชื่อ คำสอน และสถาบันทางศาสนาทุกศาสนา ยังคงมีบทบาทเป็นฐานในการจัดสวัสดิการของกลุ่มคนหลายกลุ่ม/ชุมชนชุมชนหลายแห่งได้ฟื้นฟูความคิด ความเชื่อในอดีตมาปรับใช้ประยุกต์แนวคำสอน/แนวปฏิบัติตามหลักศาสนามาใช้เป็นรากฐานการจัดสวัสดิการ รวมทั้งสถาบันทางศาสนาต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นพระสงฆ์ในศาสนาพุทธ บาทหลวงในศาสนาคริสต์ โต๊ะอิหม่ามในศาสนาอิสลาม ล้วนแล้วแต่เป็นผู้มีเมตตาธรรม ใช้หลักศาสนามาช่วยเหลือเกื้อกูลชุมชน ทำให้เกิดความมั่นคงทั้งด้านร่างกายและจิตใจ[22]

5. การจัดสวัสดิการโดยฐานชุมชนเมือง

แม้ว่าผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมืองส่วนใหญ่ซึ่งมีอาชีพในระบบที่จะสามารถได้รับสวัสดิการจากแหล่งต่าง ๆ ทั้งจากรัฐและเอกชน เช่น ระบบประกันสังคม กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ การประกันกับภาคเอกชน สวัสดิการจากบริษัท/หน่วยงาน ฯลฯ และไม่มีความเป็น “ชุมชน” พอที่จะจัดสวัสดิการสำหรับชุมชนได้ แต่มีชุมชนเมืองอีกส่วนหนึ่งที่เป็นชุมชนผู้มีรายได้น้อย หรือชุมชนแออัดที่มีความสัมพันธ์ของคนในชุมชนค่อนข้างจะใกล้ชิด จำเป็นต้องพึ่งพากันมากกว่าคนในเมืองที่อาศัยอยู่แบบอื่น และลักษณะอาชีพของคนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นแรงงานนอกระบบไม่อยู่ในข่ายที่จะได้รับสวัสดิการเหมือนดังที่ได้กล่าวมาแล้ว สวัสดิการที่สำคัญของชาวชุมชนแออัด คือ เรื่อง “บ้าน” ซึ่งเป็นทั้งที่ทำกินและที่อยู่อาศัย การที่คนในชุมชนแออัดมีความไม่มั่นคงในที่อยู่อาศัยถือเป็นการขาดสวัสดิการที่เป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ ปัจจุบันชุมชนแออัดจำนวนมากได้มีการรวมกลุ่มกันเพื่อแก้ปัญหาที่อยู่อาศัย ทำให้คนในชุมชนแออัดสามารถอยู่ต่อที่เดิมได้อย่างมั่นคง หรือหากจำเป็นต้องย้ายออกไปต้องไม่ไกลแหล่งที่ทำมาหากิน ทำให้คนในชุมชนแออัดสามารถอยู่ร่วมกันกับเมืองได้อย่างมีศักดิ์ศรี มีคุณค่าเป็นที่ยอมรับ เท่าเทียมกับคนกลุ่มอื่น ๆ ในเมือง เช่น โครงการพัฒนาที่อยู่อาศัยตามโครงการบ้านมั่นคง ฯลฯ

6. การจัดสวัสดิการผู้สูงอายุโดยผู้สูงอายุ

การจัดสวัสดิการผู้สูงอายุโดยภาครัฐในปัจจุบันมีบริการหลัก ๆ ที่สำคัญ ได้แก่การสงเคราะห์ครอบครัวคนชรา การส่งเข้ารับบริการในสถานสงเคราะห์ การให้เบี้ยยังชีพ การรักษาพยาบาล ซึ่งการจัดบริการดังกล่าวต้องใช้งบประมาณช่วยเหลือผู้สูงอายุปีละ 1,148.7 ล้านบาท และเพิ่มงบสำหรับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุในปี พ.ศ. 2543 เป็นเงิน 1,440 ล้านบาท ซึ่งสามารถช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ยากจนอยู่ในภาวะยากลำบากได้เพียง 400,000 คน ทั้ง ๆ ที่มีผู้สูงอายุที่อยู่ในเกณฑ์ประมาณ 1 ล้านคน และจากการคาดการณ์ว่าอีก 20 ปี จะมีผู้สูงอายุถึง 11.9 ล้านคน รัฐต้องใช้งบประมาณในการจัดสวัสดิการให้แก่คนชราถึง 3,881.9 ล้านบาท ตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2541 กองทุนเพื่อสังคมได้สนับสนุนการจัดสวัสดิการผู้ยากลำบากโดยฐานชุมชน ซึ่งผู้สูงอายุก็เป็นส่วนหนึ่งของ

---

[22] สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 12 กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, *สวัสดิการชุมชนแห่งการพึ่งพาตนเอง,* (สงขลา: กลุ่มส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการพัฒนาสังคม สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ, 2559), หน้า 5 – 6.

กลุ่มเป้าหมายนี้ การที่ชุมชนเป็นผู้วางหลักเกณฑ์คัดเลือกผู้สูงอายุที่อยู่ในข่ายที่จะได้รับความช่วยเหลือ คิดกิจกรรมทั้งด้านการสงเคราะห์และการพัฒนาผู้สูงอายุได้อย่างหลากหลายขึ้นโดยสามารถช่วยเหลือและสนับสนุนการพัฒนาผู้สูงอายุได้ถึง 250,000 ราย โดยใช้งบประมาณ 700 ล้านบาท พ.ศ. 2558 รัฐบาลสนับสนุนเพิ่มงบสำหรับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ เป็นเงินงบประมาณจำนวน 64,302.11 ล้านบาท มีผู้สูงอายุ จำนวน 8,030,300 คนสนับสนุนเพิ่มงบสำหรับคนพิการ เป็นเงินงบประมาณจำนวน 13,353.63 ล้านบาท มีผู้พิการ จำนวน1,472,389 คน จากรูปธรรมดังกล่าวทำให้ชุมชนและผู้สูงอายุที่มีประสบการณ์ในการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุระดับชุมชน/เครือข่าย ได้พัฒนาไปสู่การจัดสวัสดิการผู้สูงอายุทั้งระบบได้กว้างขวางขึ้น มีรูปแบบการดำเนินการกองทุนสวัสดิการผู้สูงอายุดังต่อไปนี้

6.1 จัดตั้งเป็นกองทุนหมุนเวียน

6.2 แปลงสินทรัพย์เป็นทุน

6.3 ลงทุนทำธุรกิจชุมชน

6.4 จัดตั้งกองทุนสวัสดิการผู้สูงอายุ

7. การจัดสวัสดิการผู้นำชุมชน

เป็นการสร้างระบบการจัดสวัสดิการผู้นำขบวนการองค์กรชุมชน โดยสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) สนับสนุนงบประมาณตั้งต้น 2 ล้านบาท เพื่อสร้างระบบหรือกลไกที่ให้ความคุ้มครองดูแลช่วยเหลือ เมื่อผู้นำอยู่ในภาวะวิกฤติ หรือเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ อีกทั้งยังเป็นการเสริมพลัง บำรุงขวัญและกำลังใจแก่ผู้นำ เงินกองทุนได้มาจากการที่ผู้นำร่วมสมทบเพียงวันละ 1 บาทต่อคน หรือปีละไม่น้อยกว่า 360 บาทต่อคน ผู้ร่วมสมทบดังกล่าวถือเป็นสมาชิกของกองทุน และจะได้รับสิทธิประโยชน์ทั้งหมดตามกฎเกณฑ์ และเงินสมทบทั้งหมดของสมาชิกในแต่ละจังหวัดรวมกันเป็นเงินกองทุนของแต่ละ จังหวัด ซึ่งมีการวางระบบเชื่อมโยงกลไกการทำงานเป็นระดับภาค และระดับประเทศหรือระดับกลางเพื่อให้กลไกกลางมีบทบาทในการสนับสนุนผลักดันให้เกิดประสิทธิภาพ คุณภาพ และความโปร่งใสในการดำเนินการให้มากที่สุด[23]

2.1.6 แนวคิดเศรษฐศาสตร์สวัสดิการ

เศรษฐศาสตร์สวัสดิการ คือ วิชาที่ศึกษาถึงความเป็นอยู่ของคนในสังคม โดยศึกษาผลกระทบของการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจ ตลอดจนกำหนดหลักเกณฑ์ที่ใช้เลือกนโยบายที่จะก่อให้เกิดสวัสดิการสูงสุดต่อสังคม ซึ่งวัตถุประสงค์หลักของวิชาเศรษฐศาสตร์สวัสดิการ คือ ศึกษาฐานะความเป็นอยู่ของสังคมส่วนรวม โดยศึกษาถึงวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ของสังคมว่าจะมีผลกระทบต่อสวัสดิการสังคมอย่างไร ทั้งนี้เพื่อจะสามารถเลือกนโยบายเศรษฐกิจที่เหมาะสมที่สุดสำหรับสังคมได้ และแนวคิดเกี่ยวกับภาวะเหมาะสมที่สุดของเพรโตที่ก่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ[24] ประกอบด้วยเงื่อนไข 3 ประการ ได้แก่ 1) ประสิทธิภาพในการแลกเปลี่ยน (Exchange Efficiency) 2) ประสิทธิภาพในการผลิต (Production Efficiency) และ 3) ประสิทธิภาพในการเลือกปริมาณ

---

[23] สุดารัตน์ สุดสมบูรณ์, “สวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในประเทศไทย”, *วารสารเทคโนโลยีภาคใต้*, ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน 2557) :78.

[24] สุวรัตน์ ยิบมันตะสิริ, *การคลังสาธารณะ*, (เชียงใหม่: นพบุรีการพิมพ์, 2546), หน้า 26.

สินค้าของสังคม (Product Mix Efficiency)บทบาทของรัฐ และประสิทธิภาพของเพรโต ถ้ากลไกตลาดภายใต้การแข่งขันสมบูรณ์สามารถทำงานได้ดี และทรัพยากรของสังคมถูกจัดสรรอย่างมีประสิทธิภาพแล้วรัฐบาลควรเข้ามามีบทบาทอะไร และมากน้อยเพียงใดในกิจกรรมเศรษฐกิจ ซึ่งบทบาทของรัฐควรจะมีไม่มากนัก เพราะหน้าที่ของรัฐบาลเป็นเพียงผู้ออกกฎหมายและบังคับใช้ และมีหน้าที่ป้องกันประเทศ เพื่อปกป้องสิทธิเหนือทรัพย์สินของบุคคลต่าง ๆ เพื่อให้มีการแข่งขันกัน ส่วนหน้าที่อื่นไม่จำเป็น การตัดสินใจว่าการจัดสรรทรัพยากรของสังคมควรจะอยู่ในลักษณะใดตามความต้องการของสังคมนั้น มิได้ขึ้นอยู่กับหลักเกณฑ์ประสิทธิภาพของเพลโตแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังขึ้นอยู่กับการตีความหมายของคำว่า“ยุติธรรม” ซึ่งก็อาจเปลี่ยนแปลงไปได้ตามค่านิยมและวิจารณญาณ (Value Judgment) ของสังคมสวัสดิการสังคมจะถูกกำหนดโดยค่านิยมของสังคมผ่านกระบวนการทางการเมือง ว่าสังคมให้ความสำคัญกับกลุ่มบุคคลหรือบุคคลต่าง ๆ ในสังคมอย่างไร ดังนั้น การจัดสรรที่ดีที่สุดของสังคมจึงอาจเปลี่ยนแปลงไปตามค่านิยมของสังคม[25]

ดังนั้น กลไกภายใต้การแข่งขันอย่างสมบูรณ์จะนำเศรษฐกิจไปสู่การจัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพบนเส้นความเป็นไปได้ของอรรถประโยชน์ของสังคมซึ่งการจัดสรรทรัพยากรของสังคมจะเป็นการจัดสรรที่เสมอภาคหรือยุติธรรมหรือไม่นั้น รัฐบาลอาจจำเป็นต้องเข้ามาแทรกแซงเพื่อให้การจัดสรรนั้น “ยุติธรรม” อีกด้วย ซึ่งอาจเปลี่ยนแปลงไปตามค่านิยมของสังคม

1. การจัดสรรการใช้ทรัพยากรที่เกิดขึ้นจริง

การจัดสรรการใช้ทรัพยากรที่จะทำให้สังคมได้รับสวัสดิการสูงสุด อาจจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้ เนื่องมาจากสาเหตุที่สำคัญ[26] ดังต่อไปนี้

1) การผลิตไม่มีประสิทธิภาพ การแบ่งสรรการใช้ทรัพยากรระหว่างภาคเอกชน กับภาครัฐไม่มีความเหมาะสม อาทิเช่น ในบางครั้งภาคเอกชนมีบทบาทมากเกินไป หรือในบางครั้งภาครัฐเข้ามาแทรกแซงกลไกตลาดมากเกินไป

2) การผลิตสินค้าและบริการไม่ตอบสนองความต้องการของสังคม เนื่องจากไม่ทราบความต้องการที่แท้จริงของประชาชน ไม่สามารถใช้กลไกตลาดวัดความต้องการที่แท้จริงของประชาชนเนื่องจากกลไกตลาดจะสามารถทำงานได้อย่างเต็มที่ก็ต่อเมื่อระบบเศรษฐกิจมีการแข่งขันอย่างแท้จริงโดยที่ในโลกของความเป็นจริง การแข่งขันอย่างสมบูรณ์ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ นอกจากนี้รสนิยมและความต้องการของประชาชนเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ทำให้เป็นการยากที่ภาครัฐบาลจะตอบสนองความต้องการของประชาชนได้

2. การวัดค่าของสวัสดิการสังคม (Social Welfare)

1) สวัสดิการสังคม คือ ผลรวมของส่วนเกินผู้บริโภค (Consumer Surplus) และส่วนเกินผู้ผลิต (Producer Surplus) ส่วนเกินผู้บริโภค คือ พื้นที่ใต้เส้น Demand ที่สูงกว่าระดับราคาสินค้า ซึ่งสามารถหาค่าได้

---

[25] วรณี จิเจริญ, *เศรษฐศาสตร์จุลภาค 3*, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2535), หน้า 510 – 512.

[26] ไกร โพธิ์งาม, *ทฤษฎีการผลิตและการตั้งราคาสินค้าสาธารณะ*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2551), หน้า 60 – 61.

2) ส่วนเกินผู้บริโภค (Consumer's Surplus) คือ ส่วนต่างระหว่างราคาที่ผู้บริโภคเต็มใจที่จะจ่ายเพื่อให้ได้สินค้านั้นมา (แทนที่จะออกจากร้านไปโดยไม่ได้สินค้านั้น) กับราคาจริงที่ผู้บริโภคต้องจ่ายให้กับผู้ขายในการซื้อสินค้านั้น

3) ส่วนเกินผู้ผลิต (Producer's Surplus) คือ ส่วนต่างระหว่างราคาที่ผู้ผลิตยินดีที่จะรับเพื่อผลิตสินค้านั้นออกมาขาย กับราคาจริงที่ผู้ผลิตหรือผู้ขายได้รับจากการขายสินค้านั้นในตลาด

4) ส่วนเกินผู้ผลิต หมายถึง พื้นที่ที่สูงกว่าเส้น Supply แต่อยู่ใต้เส้นระดับราคาสินค้า

5) สวัสดิการสังคม (Social Welfare) หมายถึง ผลรวมของ Consumer Surplus และ Producer Surplus

ดังนั้น สวัสดิการสังคมที่เกิดขึ้นของกองทุนจะเป็นการวัดว่าผลของกองทุนสวัสดิการชุมชนที่จัดตั้งขึ้นจะเป็นผลประโยชน์ให้กับคนในชุมชน สมาชิก ทำให้สวัสดิการสังคมโดยรวมเพิ่มสูงขึ้นได้

2.1.7 แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการสงเคราะห์

ทฤษฎีการสงเคราะห์ที่ใช้ในการปฏิบัติงานการสงเคราะห์นั้น ได้มีนักทฤษฎีนำเสนอไว้หลากหลาย แต่สามารถสรุปได้โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ ดังนี้[27]

กลุ่มที่ 1 ทฤษฎีสำหรับปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ เป็นทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ พฤติกรรมศาสตร์ที่มีจุดกำเนินจากสาขาวิชาอื่น นอกวงการสังคมสงเคราะห์ และนักสังคมสงเคราะห์ได้นำมาใช้ในการทำงานสังคมสงเคราะห์ต่าง ๆ โดยใช้วิเคราะห์ทำความเข้าใจเกี่ยวกับมนุษย์และสังคม สภาพปัญหา สถานการณ์ทางสังคมและปัจจัยที่เกี่ยวข้องอย่างกว้างขวาง เช่น ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ ทฤษฎีบุคลิกภาพ ทฤษฎีบทบาท เป็นต้น

กลุ่มที่ 2 ทฤษฎีสังคมสงเคราะห์ เป็นทฤษฎีที่มีจุดกำเนิดภายในแวดวงของการสังคมสงเคราะห์โดยตรง แม้ว่าจะมีพื้นฐานมาจากทฤษฎีในกลุ่มแรกก็ตาม แต่ทฤษฎีสังคมสงเคราะห์ก็มีวิวัฒนาการในด้านเนื้อหาสาระและแนวความคิดที่เป็นของนักสังคมสงเคราะห์โดยตรง ซึ่งทฤษฎีในกลุ่มนี้สามารถแยกเป็นรายย่อยได้ดังนี้

1. กลุ่มทฤษฎีให้แนวคิดในการปฏิบัติงาน เป็นทฤษฎีที่สามารถนำไปใช้ได้อย่างกว้างขวาง ได้แก่

1.1 ทฤษฎีระบบในงานสังคมสงเคราะห์ โดยต้นกำเนิดของทฤษฎีนี้เกิดจากนักชีวเคมีเมื่อประมาณ ค.ศ. 1950 โดยมีแนวคิดที่สำคัญดังนี้

1.1.1 ระบบ คือ หน่วยที่ประกอบด้วยระบบย่อยอย่างน้อยสองระบบ โดย ระบบย่อยต้องปฏิสัมพันธ์กัน

1.1.2 สามารถแยกระบบออกเป็นระบบย่อยได้ แต่การพิจารณาระบบต้อง พิจารณาถึงผลรวมของทั้งระบบ

1.1.3 ระบบแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ระบบเปิด เป็นระบบที่สามารถมีการแลกเปลี่ยนข่าวสารพลังหรือองค์ประกอบจากระบบอื่นได้ และระบบปิด ซึ่งก็จะมีลักษณะตรงข้ามกัน

---

[27] กิตติพัฒน์ นนทปัทมดุล, *พื้นฐานทฤษฎีสังคมสงเคราะห์*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2538), หน้า 2-3.

1.1.4 ระบบมีขอบเขต ซึ่งจะสามารถแยกออกได้อย่างเห็นได้ชัดเจนจากระบบอื่น โดยเฉพาะจากระบบสภาวะแวดล้อม

1.1.5 ระบบเปิดจะมีรูปแบบของการแปลงรูป วัตถุดิบ ออกมาเป็นวัตถุสำเร็จ ภายใต้ระบบสภาวะแวดล้อม

1.1.6 โดยปกติทุกระบบจะพยายามรักษาดุลยภาพของระบบเสมอ

1.1.7 ทุกระบบดำเนินไปสู่สภาพเสื่อมสลาย ซึ่งสภาพนี้เกิดขึ้นเมื่อโครงสร้างของระบบนั้นมีความไม่เป็นระเบียบ และเมื่อไม่มีการปรับปรุงบำรุงรักษาก็จะไปสู่สภาวะเสื่อมสลาย แม้ระบบ พยายามรักษาดุลยภาพเพียงใดแต่ก็มีข้อจำกัดและเหตุผลมากมายที่จะทำให้ระบบไปสู่สภาพเสื่อมสลาย

1.1.8 ในธรรมชาติของระบบจะต้องมีการสะท้อนกลับ ซึ่งมีทั้งทาง บวกและ ลบ ดันเป็นการประเมินการแปลงรูป ว่าต้องมีการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงเช่นไรจึงจะสามารถธำรงไว้ซึ่ง ดุลยภาพของระบบได้นานที่สุด

1.2 ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีแผน คือ กระบวนการปรับปรุงระบบให้ดีขึ้นกว่าเดิม ซึ่งอาจจะเป็นการปรับปรุง การพัฒนา หรือการเปลี่ยนแปลงแบบถอนรากถอนโคนก็ได้ กระบวนการดังกล่าวนี้ประกอบด้วย 7 ขั้นตอน ได้แก่

1.2.1 การพัฒนาความคิดจะเปลี่ยนแปลง นักสังคมสงเคราะห์เป็นผู้ที่จะต้องชี้ หรือกระตุ้นให้ผู้ใช้บริการเกิดความกระตือรือร้นที่จะดำเนินการเปลี่ยนแปลง

1.2.2 สร้างความสัมพันธ์ที่จะเป็นประโยชน์ในการเปลี่ยนแปลง นักสังคม-สงเคราะห์จะต้องสร้างความสัมพันธ์ทางวิชาชีพที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลง

1.2.3 การวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของผู้ต้องการเปลี่ยนแปลง นักสังคมสงเคราะห์จะต้องมีข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับผู้ใช้บริการ หรือผู้ต้องการเปลี่ยนแปลงอย่างละเอียดถูกต้อง และใช้วิจารณญาณในการวิเคราะห์ไตร่ตรอง โดยคำนึงถึงประโยชน์ของผู้ใช้บริการ เป็นหลัก

1.2.4 การตรวจสอบทางเลือกในการดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหา และสนองตอบความต้องการของผู้ใช้บริการ

1.2.5 การดำเนินการตามทางเลือกที่กำหนด

1.2.6 การสร้างความมั่นใจให้แก่กระบวนการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้การดำเนินงานตามทางเลือกที่กำหนดได้รับผลที่พึงประสงค์

1.2.7 การยุติกระบวนการเปลี่ยนแปลง

2. กลุ่มทฤษฎีที่อธิบายกรรมวิธีในการทำงาน เป็นทฤษฎีที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ ใน 3 วิธีการ ได้แก่

2.1 การสังคมสงเคราะห์เฉพาะราย มีทฤษฎีหลักที่ใช้ 4 ทฤษฎี คือ

2.1.1 ทฤษฎีจิตสังคม มีความเชื่อว่า พฤติกรรมมนุษย์เป็นสิ่งที่สามารถทำความเข้าใจ พยากรณ์ และปรับเปลี่ยนได้ โดยศึกษาจากอดีตของเขา

2.1.2 ทฤษฎีการหน้าที่ มีแนวคิดว่างานสังคมสงเคราะห์มีพื้นฐานความเชื่อ ถือว่าจุดศูนย์กลางการเปลี่ยนแปลง ได้แก่ ผู้ใช้ บริการเอง

2.1.3 ทฤษฎีการแก้ปัญหา มีแนวคิดว่า บุคคลทุกคนจะต้องมีการแก้ไขปัญหาในชีวิตประจำวัน แต่การที่คนเราไม่สามารถเผชิญกับปัญหาได้นั้นเกิดจากความบกพร่อง 3 ประการ คือ แรงจูงใจ สมรรถภาพ และโอกาส

2.1.4 ทฤษฎีการปรับพฤติกรรม มีความเชื่อพื้นฐานมาจากจิตวิทยาการเรียนรู้ในกลุ่มทฤษฎีการวางเงื่อนไข

2.2 การสังคมสงเคราะห์กลุ่มชน มีทฤษฎีที่ใช้ 3 ทฤษฎี คือ

2.2.1 ทฤษฎีพัฒนาการ มีพื้นฐานมาจากแนวคิดทางสังคมและปรัชญาสังคมร่วมสมัยที่ผสมผสานกัน

2.2.2 ทฤษฎีการปะทะรังสรรค์ มีพื้นฐานความเชื่อว่า ผู้ใช้บริการ มีความตระหนักเข้าใจตนเอง มีพลังในการดำเนินกิจกรรม เพื่อให้คนในกลุ่มสามารถสร้างความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

2.2.3 ทฤษฎีการป้องกันและการฟื้นฟูสภาพ

นอกจากนี้ ทฤษฎีสังคมสงเคราะห์ ยังแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

1. สังคมสงเคราะห์เฉพาะราย ประกอบด้วย

1.1 ทฤษฎีจิตสังคม เป็นกระบวนการพัฒนาบุคลิกภาพของคนและการปรับ ตัวของคนกับสิ่งแวดล้อม

1.2 ทฤษฎีการหน้าที่ เน้นการทำหน้าที่ของหน่วยงานและการมองคุณค่าของมนุษย์

1.3 ทฤษฎีการแก้ไขปัญหา นำทัศนะแบบมานุษยนิยมมาผสานกับเหตุผลในการแก้ไขปัญหา

1.4 ทฤษฎีการปรับพฤติกรรม เป็นเทคนิคการทำงานที่ซับซ้อน

2. การสังคมสงเคราะห์กลุ่มชน ประกอบด้วย

2.1 ทฤษฎีพัฒนาการ มุ่งสร้างบุคคลให้เข้มแข็งในการเผชิญปัญหา

2.2 ทฤษฎีการปะทะรังสรรค์ ทำให้สัมพันธภาพของแต่ละส่วนส่งผลกระทบถึงกันหมด

2.3 ทฤษฎีการป้องกันและฟื้นฟู เน้นการทำงานกับกลุ่มที่บำบัดรักษา

3. การสังคมสงเคราะห์ชุมชน ประกอบด้วย

3.1 การพัฒนาชุมชน เป็นการเปลี่ยนแปลงชุมชนให้ดีขึ้นโดยคนเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุด ซึ่งสามารถขจัดปัญหาของตนได้

3.2 การวางแผนทางสังคม

3.3 การปฏิบัติทางสังคม เป็นการจัดระเบียบชุมชน[28]

สรุปได้ว่า ทฤษฎีการสังคมสงเคราะห์ก็คือทฤษฎีในการสาธารณสงเคราะห์นั้นแม้จะมีมากมายหลายทฤษฎี ซึ่งเป็นทฤษฎีทางสังคมศาสตร์หรือทฤษฎีพฤติกรรมศาสตร์ แต่ก็จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ที่มีบทบาทหน้าที่ที่ต้องเข้าไปปฏิบัติหน้าที่นักสังคมสงเคราะห์แก่บุคคล กลุ่มบุคคล ชุมชน และสังคม ต้องมีความรู้ ความเข้าใจในทฤษฎีดังกล่าวอันเป็นพื้นฐาน ถึงจะสามารถช่วยเหลือสงเคราะห์

---

[28] พระครูใบฎีกาสุรพล อาสโภ (แย้มชุ่ม), “การพัฒนารูปแบบงานสาธารณสงเคราะห์ตามกระบวนทัศน์วิถีพุทธ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2557, หน้า 25-27.

ผู้อื่น เพื่อจะได้ดำเนินการงานสังคมสงเคราะห์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดความร่วมมือจากกลุ่มเป้าหมายเป็นอย่างดี

2.1.8 แนวคิดการจัดสวัสดิการการสงเคราะห์ในพุทธปรัชญา

1. ความหมายของงานสาธารณสงเคราะห์ตามบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์

วัดหรือพระสงฆ์กับชาวบ้านนั้น ในสมัยพุทธกาล หรือในสมัยปัจจุบันย่อมมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเสมอเพราะวัดและพระสงฆ์เป็นสถาบันที่สำคัญของพุทธปรัชญาเถรวาทที่มีความผูกพันกับวิถีชีวิตของชาวบ้านมาเป็นเวลายาวนาน ตั้งแต่เริ่มมีวัดเกิดขึ้นในพุทธปรัชญาเถรวาท มีผู้ให้แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องงานสาธารณสงเคราะห์ ไว้ดังนี้

การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ของหน่วยงาน บุคคลหรือคณะบุคคล เว้นแต่การนั้นอยู่ในขอบข่ายแห่งการสงเคราะห์หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลอุดหนุนจุนเจือกิจการของรัฐ หรือเอกชนที่ดำเนินการเพื่อสาธารณประโยชน์ หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่ซึ่งจะเป็นสาธารณสมบัติหรือประชาชนทั่วไป และการเกื้อกูลทำประโยชน์ร่วมกันทั้งให้คำแนะคำสอนความคิดและวัตถุสิ่งของ ตามแนวคิดพุทธปรัชญาเถรวาทถือว่าการให้ธรรมเป็นท่านย่อมชนะการให้ท่านทั้งปวง ฉะนั้นการสอนหนังสือก็ดี การแนะนาที่เกี่ยวกับความรู้ก็ดี จัดเป็นสาธารณประโยชน์ทั้งนั้น[29] การสาธารณสงเคราะห์แยกโดยลักษณะคือ

1) การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล เช่น หน่วยอบรม อปต. ห้องสมุดเพื่อประชาชน มูลนิธิเพื่อคนยากจน

2) การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นซึ่งเป็นไปเพื่อสาธารณประโยชน์ เช่นการพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาวัด เป็นต้น

3) การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ เช่นการสร้างถนนหนทางการขุดคลอง การพัฒนาก่อสร้างวัด พัฒนาโรงเรียน เป็นต้น

4) การช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป เช่น การช่วยเหลือผู้ที่ตกทุกข์ได้ยากเพราะภัยทางธรรมชาติ เช่น วาตภัย อุทกภัย อัคคีภัย เหล่านี้ถือว่าเป็นการสงเคราะห์ช่วยเหลือคนอื่นทั้งนั้น รวมถึงการสงเคราะห์คนวัยชรา สถานเด็กกำพร้า เป็นต้น

การสาธารณสงเคราะห์เป็นการแสดงบทบาทของพระสงฆ์ ทั้งการสงเคราะห์บุคคล และสาธารณสงเคราะห์โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำชุมชนในการรับการบริจาคช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ เพราะพระสงฆ์เป็นศูนย์กลางเชื่อมประสานระหว่างคนรวยกับคนจน ปัจจัยที่ได้รับบริจาคมาพระสงฆ์ก็ใช้ทำประโยชน์เป็นสาธารณกุศลและช่วยเหลือบุคคลผู้ขาดแคลนและด้อยโอกาสดังกล่าวแล้ว การสาธารณสงเคราะห์ เป็นการจัดให้การสงเคราะห์ในด้านต่าง ๆ แก่ประชาชนผู้อุปถัมภ์วัด ทายกทายิกาของวัด หรือประชาชนทั่วไป วัดเป็นส่วนหนึ่งของสังคมวัดอยู่ได้ก็ต้องพึ่งบ้าน และบ้านอยู่ได้ก็ต้องพึ่งวัด วัดเป็นศูนย์กลางของสังคม พระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน เมื่อประชาชนเดือดร้อนในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ก็เป็นหน้าที่ทางวัดจะต้องจัดการสงเคราะห์ช่วยเหลือ การสาธารณ

---

[29] พระครูปลัดอาทิตย์ อตฺถเวที (ซองดี), “การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค 2”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2546, หน้า 88.

สงเคราะห์จึงเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาสจะต้องดำเนินการนำชุมชนงานทุกด้านเกี่ยวกับการสงเคราะห์ประชาชนในขอบเขตที่วัดจะสามารถทำได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการ

การศึกษาแห่งชาติที่ว่าวัดเป็นของประชาชนเป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลตามประเพณีของชาวบ้านของวัดภิกษุสงฆ์ สามเณรในวัดอันมีเจ้าอาวาสเป็นหัวหน้าปกครองดูแลรักษาวัด มีหน้าที่ให้ความสะดวกแก่ประชาชน ในการทำบุญบำเพ็ญกุศลทั้งที่บ้านและวัด หรือที่อื่นใดในหมู่บ้าน ตำบลที่ตั้งวัดนั้น และหน้าที่จัด การสาธารณสงเคราะห์อื่น ๆ แก่ประชาชนในส่วนที่อยู่ในสมณวิสัยที่น่าจะจัดได้การสาธารณสงเคราะห์ เป็นกิจการของคณะสงฆ์ที่กำหนดไว้ในอำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคมข้อหนึ่งว่า “ควบคุมและส่งเสริมการสาธารณสงเคราะห์” (ม. 15 ตรี) และในระเบียบการการปกครองของคณะสงฆ์ส่วนกลาง ได้กำหนดไว้ว่า วิธีดำเนินการสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ ให้เป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบมหาเถรสมาคม การสาธารณแยกโดยลักษณะ มี 5 คือ

1) การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ได้แก่ การที่วัดหรือคณะสงฆ์ดำเนินการเองซึ่งกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์ให้เป็นสาธารณสงเคราะห์ เช่น กิจกรรมอบรมประชาชนประจำตำบล กิจการเพื่อห้องสมุด เพื่อประชาชน การตั้งมูลนิธิเพื่อคนยากจนหรือกิจการอื่น ๆ การนี้มุ่งเอากิจการที่ทำเอง หรือโครงการที่กำหนดเอง ทั้งที่เป็นกิจกรรมประจำ หรือกิจกรรมชั่วคราว

2) การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นซึ่งเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์ ได้แก่การช่วยเหลือสนับสนุนกิจการของรัฐ หรือของเอกชน หรือผู้ใดผู้หนึ่งดำเนินการ และการนั้นเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล การจัดหาทุนเพื่อการสงเคราะห์และอื่น ๆ การนี้มุ่งเอาเฉพาะส่งเสริมงานของผู้อื่น มิได้มุ่งถึงกิจการเฉพาะเรื่อง แม้การช่วยป้องกันยาเสพติดให้โทษ เช่นยาบ้า หรือช่วยป้องกันการติดโรคเอดส์

3) การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ ได้แก่ การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ เช่น สร้างถนนหนทาง ขุดลอกคูคลอง สร้างฌาปนสถาน (นอกวัด) สร้างการประปา สร้างเครื่องกำเนิดไฟฟ้าและอื่น ๆ ข้อนี้มุ่งเอาเฉพาะการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณประโยชน์

4) การช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป ได้แก่ การช่วยเหลือประชาชนในกาลที่ควรช่วยเหลือ เช่น การประสบอุทกภัย การประสบอัคคีภัย การประสบวาตภัย หรือคราวหนาวจัด หรือแม้ในยามปกติตามโอกาส เช่น สงเคราะห์คนชรา คนพิการ และสงเคราะห์โดยประการอื่น การนี้มุ่งเฉพาะการช่วยเหลือบุคคลทั้งเป็นการประจำหรือการเฉพาะ

5) การสงเคราะห์โดยการให้อาคารและสถานที่ของวัดเพื่อเป็นประโยชน์ ได้แก่การช่วยเหลือมีที่พักสำหรับประชาชน อาหารกลางวันสำหรับเด็ก ยารักษาโรค ห้องสมุดประชาชนจัดที่ดินให้ประชาชนอยู่อาศัย ตั้งหน่วยสงเคราะห์และฝึกอาชีพ ให้คาปรึกษาปัญหาชีวิตด้านต่าง ๆ ด้วยเมตตาธรรม[30]

การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลชุมชนของพระภิกษุนั้น อาจจะกระทบกับความเชื่อเดิมของท้องถิ่น พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้พระสงฆ์เผยแผ่ธรรม หรือพัฒนาสิ่งต่าง ๆ มิให้ขัดกับ

---

[30] กรมการศาสนา, *พระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบและคาสั่งของคณะสงฆ์*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, 2540), หน้า 12.

ความเชื่อของคนเหล่านั้น และให้ปรับธรรมเข้าหาแนวความเชื่อนั้น หรือถ้าแนวความเชื่อเดิมนั้นสามารถทำให้คนนั้นเป็นคนดีได้พระองค์ก็ทรงอนุโลมตามประเพณีการปฏิบัติของชาวบ้าน ถ้าประเพณีนั้นมิได้เป็นภัยต่อชุมชนส่วนรวม จากแนวคิดเช่นนี้จึงทำให้พระสงฆ์และประชาชนโดยทั่วไปอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขและเกื้อกูลซึ่งกันและกัน[31]

ด้วยเหตุนี้พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้พระสงฆ์สามารถทำการสงเคราะห์ช่วยเหลือแก่สังคม เพราะประชาชนในปัจจุบันนี้หรือแม้ในอดีตก็ตาม ยังมีความเดือดร้อนทั้ง ทางด้านวัตถุและทางด้านจิตใจ จึงตั้งความหวังไว้กับพระสงฆ์ว่าเป็นที่พึ่งได้ในยามประสบปัญหา เพราะพระสงฆ์เป็นผู้มีความรู้ มีความสามารถ และสามารถช่วยเหลือประชาชนให้คลายจากความทุกข์ในชีวิตได้ดังนั้น พระภิกษุสงฆ์จึงมีความสานึกในหน้าที่ของตนอยู่เสมอนั่นก็คือ การศึกษาปฏิบัติธรรมไม่ประมาท ดังพุทธพจน์ในปัพพชิตอภิณหสูตรว่า “บรรพชิตพึงพิจารณาอยู่เนือง ๆ ว่า การเลี้ยงชีพของเราเนื่องด้วยผู้อื่น...วันคืนล่วงไปๆ บัดนี้เราทำอะไรอยู่”[32]

เมื่อมีความสานึกในหน้าที่ดังนี้แล้ว พระสงฆ์จึงควรตอบแทนอุปการคุณชาวบ้านด้วยการนาหลักธรรมที่ได้ศึกษาและปฏิบัติมาสั่งสอนประชาชนให้เกิดความสงบสุข ดังพุทธพจน์ที่ว่าในพหุการสูตรว่า ภิกษุทั้งหลาย พราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย เป็นผู้มีอุปการะมากแก่เธอทั้งหลาย พวกเขาบำรุงเธอทั้งหลายด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานเภสัชบริขาร แม้เธอทั้งหลาย ก็จงเป็นผู้มีอุปการะมาก แก่พราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย จงแสดงธรรม อันดีงามในเบื้องต้น ท่ามกลางในที่สุด จงประกาศแบบการครองชีวิตอันประเสริฐพร้อมทั้งอรรถ และพยัญชนะบริสุทธิ์ บริบูรณ์แก่พราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลายเถิด ภิกษุทั้งหลาย คฤหัสถ์และบรรพชิตทั้งหลาย ต่างอาศัยกันและกันด้วยอามิสทาน และธรรมทาน อยู่ประพฤติพรหมจรรย์นี้เพื่อต้องการสลัดโอฆะ เพื่อทำความสิ้นทุกข์โดยชอบด้วยอาการอย่างนี้[33]

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงฺคปญฺโญ) ได้กล่าวไว้ว่า การสาธารณสงเคราะห์หมายถึง การช่วยเหลือสังคมในด้านต่าง ๆ การจัดกิจการอันเป็นประโยชน์ เป็นกิจกรรมที่วัดหรือพระภิกษุสงฆ์ดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ในด้านสังคมสงเคราะห์ ทั้งการสงเคราะห์บุคคลและสาธารณสงเคราะห์ แยกโดยลักษณะมี 4 ประการคือ[34]

1) การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ได้แก่ การที่วัดหรือคณะสงฆ์ดำเนินการเองซึ่งกิจอย่างใดอย่างหนึ่งมีวัตถุประสงค์ให้เป็นสาธารณประโยชน์ เช่น กิจการหน่วยอบรมประจำตำบล กิจการห้องสมุดเพื่อประชาชน จัดอบรมวิชาชีพให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น เป็นต้น

2) การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ ได้แก่ การช่วยเหลือสนับสนุนส่งเสริมกิจการของรัฐหรือเอกชนหรือผู้ใดผู้หนึ่งดำเนินการ และการนั้นเป็นไปเพื่อการ

---

[31] ภัทรพร สิริกาญจน์, “หน้าที่ของพระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ: แนวคิดและบทบาทของพระคำเขียน สุวณฺโณ ในการพัฒนาชุมชน”, งานวิจัยจากทุนสนับสนุนของสถาบันไทยคดีศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), 2535, หน้า 11.

[32] องฺ.ทสก. (ไทย) 24/48/104.

[33] ขุ.อิติ. (ไทย) 25/107/468.

[34] พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงฺคปญฺโญ), *การคณะสงฆ์และพระศาสนา*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539), หน้า 61-62.

สาธารณประโยชน์ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล ขุดสระน้ำขนาดใหญ่เพื่อเป็นแหล่งอุปโภคและเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ อนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม การจัดหาทุนเพื่อการสงเคราะห์และอื่น ๆ

3) การเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ ได้แก่ การสร้างถนนขุดลอกคูคลอง สร้างโรงพยาบาลและจัดซื้อเครื่องมือแพทย์ สร้างการประปา สร้างเครื่องกำเนิดไฟฟ้า ปลูกต้นไม้และอื่น ๆ

4) การเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์ ได้แก่ การช่วยเหลือประชาชนในการคอยช่วยเหลือ เช่น จัดตั้งหน่วยอาสาสมัครบรรเทาสาธารณภัย ช่วยเหลือประชาชนทั้งด้านไฟไหม้และน้ำท่วม พร้อมมอบเครื่องอุปโภคบริโภคแก่ผู้ประสบภัย หรือในยามปกติก็ตั้งกองทุนทำอาหารเลี้ยงเด็กกำพร้าและด้อยโอกาส หรือกระบวนการสงเคราะห์ปวงชนผู้ประสบภัยพิบัติจากวินาศภัย อุบัติเหตุและสาธารณภัย ได้แก่ ภัยคือความยากจน ความเจ็บไข้

พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ได้กล่าวไว้ว่า การสาธารณสงเคราะห์เป็นงานในส่วนไม่ว่าจะเป็นการก่อสร้างถนน ทาสะพาน ศาลาพักร้อน งานนี้จะมี อบต. เข้ามาทำหน้าที่ส่วนที่คณะสงฆ์จะช่วยสังคมได้ เช่น การช่วยเหลือผู้ยากไร้เพราะถูกไฟไหม้บ้าน การจัดหน่วยบรรเทาสาธารณภัย หรือการจัดบริการให้ฟรีในพิธีงานศพ ไม่เก็บค่าน้ำค่าไฟ ไม่เก็บค่าเจ้าพนักงาน หากเขามีศรัทธาก็จะทำบุญ ส่วนนี้ก็จะช่วยบรรเทาทุกข์ให้กับชาวบ้านที่เป็นพุทธศาสนิกชนได้ ตลอดทั้งให้การช่วยเหลือสังคมทั้งภายในวัดและนอกวัด ภายในวัด เช่น อำนวยความสะดวกแก่ผู้มาทำบุญที่วัดให้เหมาะสมและวัดต้องสะอาด สะดวก สบาย ภายนอกวัด เช่น สงเคราะห์ช่วยเหลือชาวบ้านที่มีทุกข์เท่าที่จะทำได้อย่านิ่งดูดาย[35]

พระมหาบัว ปิยวณฺโณ ได้กล่าวถึงการสาธารณสงเคราะห์ไว้ว่า เป็นการดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุและจิตใจในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ได้แก่ โครงการบรรพชาและอุปสมบทพระภิกษุและสามเณรภาคฤดูร้อน โครงการสงเคราะห์ภิกษุสามเณรและวัดที่ประสบภัยขาดแคลน วัดและเจ้าอาวาสภิกษุสงฆ์ซึ่งเป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนและสังคม เช่น การให้สถานที่เป็นที่จัดประชุมอบรมเยาวชนและประชาชนด้านอาชีพต่าง ๆ การสร้างถนนเข้าหมู่บ้านการออมทรัพย์ ให้สถานที่เป็นแหล่งประปาหมู่บ้าน การสนับสนุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียนการช่วยเหลือผู้ป่วยยากไร้ เป็นต้น[36]

พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปณฺฑาสิริ) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของภารกิจด้านนี้ว่าการสาธารณสงเคราะห์เป็นการจัดให้การสงเคราะห์ในด้านต่าง ๆ แก่ประชาชนผู้อุปถัมภ์วัด ทายกทายิกาของวัดหรือประชาชนทั่วไป วัดเป็นส่วนหนึ่งของสังคม วัดอยู่ได้ก็ต้องพึ่งบ้านและบ้านอยู่ได้ก็ต้องพึ่งวัด วัดเป็นศูนย์กลางของสังคม พระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน เมื่อประชาชนเดือดร้อนในเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็เป็นหน้าที่ของวัดจะต้องจัดการสงเคราะห์ช่วยเหลือ การสาธารณสงเคราะห์จึงเป็น

---

[35] พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม), *สารภาค 15*, (กาญจนบุรี: สานักพิมพ์ธรรมเมธี, 2548), หน้า 25.

[36] พระมหาบัว ปิยวณฺโณ, *การจัดระเบียบสังคมวัด*, (นนทบุรี: รุ่งโรจน์การพิมพ์, 2549), หน้า 23.

หน้าที่ของวัดและเจ้าอาวาสจะต้องดำเนินการนำชุมชนงานทุกด้านเกี่ยวกับการสงเคราะห์ประชาชนในขอบเขตที่วัดจะจัดได้[37]

กรมการศาสนา ได้ให้ความหมายไว้ว่า การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ได้แก่ โครงการอุปสมบทและบรรพชาพระสงฆ์ สามเณรภาคฤดูร้อน โครงการสงเคราะห์พระสงฆ์ สามเณรที่วัดประสบภัยขาดแคลน วัดและเจ้าอาวาส พระสงฆ์เป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนและสังคม เช่น ให้สถานที่เป็นที่จัดประชุมอบรมเยาวชนและประชาชนด้านอาชีพต่าง ๆ การสร้างถนนเข้าหมู่บ้านการออมทรัพย์ให้สถานที่เป็นแหล่งประปาหมู่บ้าน การช่วยเหลือผู้ยากไร้ เป็นต้น[38]

สรุปได้ว่า งานสาธารณสงเคราะห์ เป็นงานเกี่ยวกับการที่พระสงฆ์ให้ความสงเคราะห์ประชาชนในชุมชนและสังคม โดยมีวัดและพระสงฆ์เป็นผู้นาที่สำคัญ และเป็นการดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุและจิตใจในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ ด้านการพัฒนาจิตใจ ด้านการพัฒนาชุมชนและสังคม เป็นต้น ดังนั้นงานด้านสาธารณสงเคราะห์นอกจากจะช่วยเหลือประชาชนแล้วยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับบ้านอีกด้วย ที่ไม่ขัดกับพระธรรมวินัยและกฎหมายของบ้านเมืองโดยมุ่งหวังให้การสงเคราะห์และพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทั้งทางวัตถุและจิตใจให้มีความสุขทั้งกายและใจ เพื่อความเจริญของคนในชุมชนและสังคมต่อไป

2. ความสำคัญของสาธารณสงเคราะห์

จากการศึกษาค้นคว้าทบทวนเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวกับความสำคัญของงานสาธารณสงเคราะห์ พบว่ามีพระมหาเถระและนักวิชาการหลายท่านได้อธิบายไว้ดังนี้

สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุญฺโญ) ได้กล่าวถึงแนวคิดการนำชุมชนวัดด้านงานสาธารณสงเคราะห์ ว่า ต้องปฏิบัติให้ได้ตามหลัก สะอาด สว่าง และสงบ ดังนี้[39]

1) สะอาด หมายถึง การดูแลและการจัดการวัดที่ดี ไม่สกปรกรกรุงรัง จัดเสนาสนะเป็นระเบียบเรียบร้อย เป็นที่เกิดศรัทธาปสาทะแก่ผู้มาพบเห็น ไม่สร้างความขุ่นข้องใจแก่ผู้มาเยือน

2) สว่าง หมายถึง การจัดวัดที่ดูโปร่ง สบายตา ไม่รกทึบ หรือมีความสลับซับซ้อน เน้นความเรียบง่ายและประโยชน์ใช้สอยสูงสุด

3) สงบ หมายถึง วัดเป็นสถานที่ที่สงบจากอบายมุข ไม่มีเสียงอึกทึกครึกโครม ร่มเย็นเป็นสุข ด้วยสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ

พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญฺญาสิริ) ได้กล่าวไว้ว่า การสาธารณสงเคราะห์ ยังเป็นกิจกรรมการทำงานช่วยเหลือชาวบ้านหรือคนส่วนมากหรือคนทั่วไป หน้าที่ของเจ้าอาวาสมาตรา 37 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ข้อ 4 บัญญัติไว้ว่า “ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล” ความหมายของข้อนี้คือ ให้วัดกับบ้านต่างถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกันและกัน ชาวบ้าน

---

[37]พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญฺญาสิริ), *การจัดสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ของวัด*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2538), หน้า 14.

[38]กรมการศาสนา, *คู่มือบริหารจัดการวัดฉบับย่อ*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, 2540), หน้า 7.

[39]สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, *วัดพัฒนา 50,* (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สานักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2550), หน้า 26-27.

ช่วยกันทำนุบำรุงวัด บางคนถึงจะยากจนหาเช้ากินค่ำ อาศัยกระท่อมที่ชำรุดทรุดโทรมเป็นที่พำนักอาศัย แต่ด้วยแรงศรัทธามีเงินเพียงเล็กน้อยก็บริจาคสมทบสร้างกุฏิวิหาร ถาวรวัตถุ ในวัดเพื่อความผาสุกของพระ ทางวัดจึงมีหน้าที่ต้องอำนวยความสะดวกแก่ชาวบ้านบ้างในทางที่ชอบ นับว่าเป็นงานด้านสาธารณสงเคราะห์โดยตรง[40]

เมื่อกล่าวโดยสรุปว่า การนำชุมชนวัดด้านงานสาธารณสงเคราะห์ควรจัดวัดให้เป็น 7 โรงคือ[41]

1) วัดเป็นโรงธรรม ได้แก่ ต้องพัฒนาวัดให้เป็นที่สอนธรรมะ ให้เป็นสถานที่เทศน์ วัดใดไม่มีการสอนธรรมะประชาชน ไม่มีการเทศน์ตลอดจนการไหว้พระสวดมนต์ร่วมกับประชาชน วัดนั้นจะค่อย ๆ เสื่อมไป

2) วัดเป็นโรงทึม คือ เป็นที่สวดศพ เป็นที่เก็บศพ เป็นที่ฝังศพ นี่เป็นผลประโยชน์ที่วัดจะต้องมีอยู่ และอย่าไปรังเกียจศพ เพราะคนบ้านไหนก็อยากจะตายอยู่บ้านนั้น อยากจะเผาอยู่วัดนั้น

3) วัดเป็นโรงละคร คือ เป็นโรงหนังโรงละคร ต้องจัดที่ส่วนหนึ่งไว้ประจำอย่าไปรังเกียจโขนหนังละคร เพราะนั่นเป็นการแสดงพื้นบ้าน เท่ากับว่าเจ้าอาวาสวัดนั้น ๆ ได้ศิลปินไว้ใช้ในงานต่าง ๆ

4) วัดเป็นโรงพยาบาล วัดจะต้องให้การดูแลเอาใจใส่ประชาชนในเรื่องสุขภาพ พลานามัยแต่ก่อนแต่ไรมาพระสงฆ์นอกจากจะมีความรู้ในทางธรรมะแล้ว ท่านมักจะเรียนเรื่องสมุนไพรต่าง ๆ ให้การสงเคราะห์ประชาชนด้วยการบำบัดรักษา

5) วัดเป็นโรงเรียน ปัจจุบันแม้ไม่ได้สอนในศาลาวัด แต่เจ้าอาวาสจะต้องมีบทบาทในโรงเรียนด้วยการให้เห็นว่าโรงเรียนเป็นโรงเรียนวัด

6) วัดเป็นโรงแรม หมายถึง การทำวัดให้เป็นที่ต้อนรับประชาชน เป็นที่ปฏิสันถาร เป็นที่พักพิงสำหรับพระอาคันตุกะ หรือเป็นที่พักพิงอาศัยของประชาชนเมื่อเกิดภัยพิบัติ

7) วัดเป็นโรงงาน คือ วัดต้องมีการก่อสร้างพระสังฆาธิการแห่งวัดนั้น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส หรือพระในวัดต้องมีฝีมือ และเนื่องจากวัดมีการก่อสร้างนั่นเอง การพัฒนาฝีมือของพระเณรในการส่งไปคุมงาน ไปดูงาน ไปศึกษางานกับช่างหรือการผลิตช่างมีความสำคัญ

พระมหาทะนงชัย บูรณพิสุทธิ์ ได้กล่าวไว้ว่า ชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดมีวัดและมีบทบาทในการอุดหนุนค้ำจุนวัด ส่วนวัดก็มีบทบาทต่อชุมชนอย่างกว้างขวางเช่นเดียวกัน ดังปรากฏในสิงคาโลวาทสูตร อันเป็นพรพะสูตรที่ว่าหน้าที่ที่บุคคลพึงปฏิบัติต่อกันในสังคม โดยได้กล่าวถึงหน้าที่ระหว่างนักบวชกับประชาชนไว้อย่างชัดเจน อย่างเช่น คฤหัสถ์พึงอุปถัมภ์บำรุงสมณพราหมณ์ หรือนักบวชด้วยการกระทำสิ่งใด ๆ ก็ประกอบด้วยเมตตาทั้งการกระทำทางกายคำพูดความคิด ต้อนรับด้วยความเต็มใจ และอุปถัมภ์ด้วยปัจจัยสี่ ส่วนสมณพราหมณ์ หรือนักบวชทั้งหลายเมื่อได้รับการอุปถัมภ์บำรุงดังนั้นแล้ว จึงควรแนะนำสั่งสอนให้ชาวบ้านละเว้นจากการทำความชั่วดำรงอยู่ในความดีสงเคราะห์อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันดีงาม และบอกทางแห่งการดำเนินชีวิตอัน

---

[40] พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปณฺฑาสิริ), *การจัดสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ของวัด*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2538), หน้า 125.

[41] กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, *วัดพัฒนา 43*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, 2543), หน้า 132-138.

ประเสริฐตามหลักพุทธธรรม เป็นต้น พระสูตรนี้แสดงให้เห็นว่าทั้งพระภิกษุสงฆ์ และชาวบ้านต่างก็ต้องเกื้อกูลพึ่งพาอาศัยกันและกันทั้งสองฝ่ายจึงจะสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขและเป็นความสมดุลที่ต่างฝ่ายต่างเต็มใจที่จะพึ่งพาซึ่งกันและกัน[42]

สำนักงานพุทธปรัชญาเถรวาทแห่งชาติ ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับหลักการนำชุมชนวัดด้านสาธารณสงเคราะห์สมัยใหม่ ดังนี้[43]

1) การสร้างค่านิยม ได้แก่การสร้างฉันทะให้เกิด ทั้งแก่ผู้นำชุมชนเองด้วย และผู้ที่อยู่ในโครงสร้างการนำชุมชนนั้นด้วยเพื่อให้เกิดแนวคิดและการประพฤติปฏิบัติเป็นไปในแนวทางระบบแบบแผนที่ได้วางไว้ เพื่อการนำชุมชนวัดจะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลอย่างสูงสุด

2) จัดโครงสร้าง ได้แก่ การสร้างรูปแบบระบบการนำชุมชนให้เหมาะสม เป็นไปตามเป้าหมาย หรือจุดประสงค์ที่ได้วางไว้ โครงสร้างจึงถือว่าเป็นส่วนสำคัญอีกส่วนหนึ่ง ในการสร้างความสำเร็จให้แก่ การนำชุมชนวัดของท่าน

3) จัดระบบงาน ได้แก่ การรักการนำชุมชนต่าง ๆ ที่อยู่ภายในวัด ให้เป็นไปอย่างมีระบบและเป็นระเบียบเพื่อไม่ให้เกิดความสับสนในการดำเนินงานและเป็นการง่ายแก่การตรวจสอบ

4) จัดกิจกรรม ได้แก่ การสร้างรูปแบบในเชิงปฏิบัติ ให้สอดคล้องกับการนำชุมชนงานเพื่อให้การนำชุมชนงานเป็นไปในด้านทฤษฎีและการปฏิบัติ

5) บุคคล ได้แก่ บุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการนำชุมชนงานไม่ว่าจะเป็นผู้นำชุมชน หรือผู้อยู่อาศัยในวัดนั้น ๆ การเลือกบุคคลให้เหมาะสมกับความรู้ความสามารถ เป็นสิ่งที่ควรตระหนักอย่างยิ่ง เพราะการนำชุมชนงานของท่านจะสำเร็จหรือไม่ ส่วนนี้นับว่าเป็นส่วนสำคัญ ดังนั้นจึงควรเลือกใช้บุคคลให้อย่างเหมาะสม

6) เสริมทักษะ ได้แก่ การสร้างความรู้เพิ่มเติมแก่บุคคลที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เพื่อให้การนำชุมชนงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพเช่นกัน

7) กลยุทธ์ ได้แก่ วิธีการหรือกลวิธีที่ท่านเลือกใช้ในการนำชุมชนนั้น ระบบ รูปแบบต้องเหมาะสมกับปัจจัยต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว

คะนึงนิตย์ จันทบุตร และสุบรรณ จันทบุตร ได้สรุปหลักการนำชุมชนและจัดการวัดด้าน สาธารณสงเคราะห์ในยุคโลกาภิวัฒน์ ไว้ดังนี้[44]

1) ควรมีการจัดสรรอบรมบุคคล ผู้จะมาบวชในพุทธปรัชญาเถรวาท ให้เป็นที่มั่นใจที่จะเข้ามาศึกษาธรรม

2) ต้องมรการศึกษาอบรมธรรมแก่ผู้เข้ามาบวชทั้งก่อน ระหว่าง และหลังการบวชด้วย

---

[42] พระมหาทะนงชัย บูรณพิสุทธิ์, “บทบาทของวัดกับชุมชนเมืองในเขตบางรัก กรุงเทพมหานคร” วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล), 2546, หน้า 54.

[43] สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, *วัดพัฒนา 46*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนา, 2546), หน้า 46-48.

[44] คะนึงนิตย์ จันทบุตร และสุบรรณ จันทบุตร, *หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์*, (กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค, 2545), หน้า 22-26.

3) ต้องมีการปฏิบัติธรรมในระหว่างบวชเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจอย่างแท้จริง เพื่อการเผยแผ่ต่อไปแก่ประชาชน

4) แต่ละวัดจักต้องให้พระสงฆ์ที่ศึกษาธรรมดีแล้วให้ได้มีโอกาสเผยแผ่แก่ประชาชนเพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชน และความมั่นคงของพุทธปรัชญาเถรวาท และต้องพยายามวิเคราะห์หาทางเผยแผ่ธรรมต่อประชาชนด้วยความเมตตาอย่างต่อเนื่องด้วย มิใช่รอให้ผู้มานิมนต์เท่านั้น

5) กิจกรรมการศึกษาธรรมของประชาชน ควรมุ่งให้การศึกษาและปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่อง ให้พัฒนาขึ้นตามลำดับ ทั้งในการงานและการดำเนินชีวิตประจำวัน ด้วยหลักการแห่งความไม่ประมาทและหลักการแห่งการพึ่งตนเอง

6) ศาสนาเป็นที่พึ่งทางใจ ดังนั้น การปกครองสงฆ์ให้มีพฤติกรรม และการกระทำที่เหมาะสม นับเป็นเรื่องสำคัญเบื้องต้นที่พระทุกรูปพึงปฏิบัติ เจ้าอาวาสควรดำเนินการให้พระทุกรูปในสังกัดมีภาพลักษณ์ที่ดี เมื่อประชาชนพบเห็นจักเกิดความศรัทธา ถือเป็นการเผยแผ่พุทธปรัชญาเถรวาทเบื้องต้นแล้ว

7) พระควรยึดหลักการเผยแผ่ธรรมด้วยหลัก 6 ประการ ดังนี้

(1) ห้ามปรามการทำความชั่วทั้งมวล

(2) ส่งเสริมให้กระทำความดีทั้งมวล

(3) ให้ได้ฟังและได้รู้ธรรมที่ยังไม่เคยรู้ไม่เคยฟัง

(4) ช่วยเสริมในสิ่งที่ประชาชนได้ยินได้รู้มาแต่ไม่เข้าใจให้เข้าใจ

(5) ให้คิดอนุเคราะห์ผู้อื่นด้วยเมตตา ปรารถนาดี

(6) บอกทางสวรรค์ คือ ทางดำเนินชีวิตที่ดี ถูกต้อง ให้ประชาชน

8) การเผยแผ่ธรรมควรศึกษากลุ่มคน หรือบุคคลเป้าหมาย วิเคราะห์การนาเสนอธรรมให้เหมาะสมต่อสภาพ เหตุ ผล ตน ประมาณ กาลเวลา ชุมชนและบุคคลเป็นสำคัญ

9) เจ้าอาวาสทุกแห่งควรปกครองดูแลพระสงฆ์ สามเณร ไวยาวัจกร ศิษย์วัด ผู้อาศัยในวัดหรือเกี่ยวข้องกับวัด ให้มีพฤติกรรมที่เหมาะสม เป็นการสร้างศรัทธาแก่ประชาชนผู้พบเห็น และมาติดต่อกับวัด

10) จักต้องพยายามนำชุมชนวัดให้มีอาคารสถานที่อาณาบริเวณ เหมาะสมต่อการศึกษาและปฏิบัติธรรมทั้งในส่วนของพระภิกษุ สามเณร และประชาชน ให้สอดคล้องกับหลักการของพุทธปรัชญาเถรวาท มีความสงบร่มเย็น ทำให้อยากเข้ามาหาความสงบและศึกษาธรรม รวมทั้งสรรพสิ่งต่าง ๆ ทั้งมีชีวิตและไม่มีชีวิต จักต้องไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อน รำคาญแก่ประชาชนที่มาวัดหรือที่อยู่ใกล้วัดด้วย

11) วัดกับประชาชนจักต้องเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน พุทธปรัชญาเถรวาทจึงจะอยู่ได้อย่างมั่นคง ดังนั้น นอกจากพระจะให้ธรรมแก่ประชาชนแล้ว ก็ควรจัดวัดและเครื่องใช้ของวัดอย่างมีระบบให้เหมาะต่อการให้บริการประชาชนเพื่อกิจการของพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันเป็นการดึงประชาชนเข้ามาใกล้ชิดกับวัด และพระก็ควรหาทางช่วยเหลือในด้านธรรมแก่ประชาชนต่อไปตามความเหมาะสมด้วย

12) ประชาชนเป็นจำนวนมากที่ยังเชื่อโชคลาง ของขลัง วัตถุมงคล และสิ่งศักดิ์สิทธิ์โดยหวังว่าสิ่งเหล่านี้จะบันดาลความโชคดี ความร่ำรวย ความสำเร็จแก่เขาได้ ทำให้ประชาชนขาดการ

พึ่งตนเอง ไม่พัฒนา พุทธปรัชญาเถรวาทควรทำหน้าที่เป็นยารักษาโรคเหล่านี้ โดยการไม่ไปดูถูกตำหนิการกระทำเหล่านั้น แต่ควรใช้หลักธรรมในเรื่องเหตุและผล เรื่องการพึ่งตนเอง เรื่องการศึกษาฝึกฝนพัฒนา และการครองชีวิตอย่างไม่ประมาทมาใช้ในการเผยแผ่ โดยให้เครื่องราง ของขลังสิ่งศักดิ์สิทธิ์ วัตถุมงคล เป็นเครื่องปิดช่องความประหวั่นใจ จักทำให้การเผยแผ่พุทธปรัชญาเถรวาทได้ผลดียิ่งขึ้น

13) ศาสนาพุทธเป็นของคู่กับชุมชน วัดก็ครบทุกตำบล และจะเป็นศูนย์รวมของประชาชนในแต่ละตำบล หากจะจัดการนำชุมชนวัดให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชน ที่พัฒนาทั้งจิตใจและคุณภาพชีวิตในด้านอื่น ๆ จะทำให้ความสัมพันธ์ของประชาชนกับพุทธปรัชญาเถรวาทเจริญอย่างยั่งยืน โดยที่พระสงฆ์จะให้ธรรมทานแก่ประชาชน ส่วนประชาชนจะให้อามิสทานแก่พระสงฆ์ นับเป็นการเกื้อกูลกันอย่างถูกต้องเพื่อการมีพลังอยู่ในสังคมต่อไป

14) การจัดนำชุมชนวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชน จำเป็นต้องจัดให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของกิจกรรมของวัด ร่วมนำชุมชนวัดตามหลักการของพุทธปรัชญาเถรวาทด้วย จึงสมควรปรับปรุงการนำชุมชนวัดให้เป็นชุมชนนำชุมชนวัด ถึงแม้วัดแต่ละวัดจะเป็นนิติบุคคลอยู่แล้วก็ตาม แต่การมีองค์กรร่วมนำชุมชนวัด เสนอความคิดและให้เจ้าอาวาสตัดสินในดำเนินการประชาชนก็จะร่วมดำเนินการอย่างเต็มที่ เต็มใจ พุทธศาสนาย่อมเจริญยิ่งขึ้น

15) กรมการศาสนา และกระทรวงศึกษาธิการ ย่อมมีเจตนาที่ดีในการรักษาและพัฒนาพุทธปรัชญาเถรวาท ดังนั้น เจ้าอาวาสและพระภิกษุควรศึกษางานโครงการของ ทางราชการ เพื่อประสานการดำเนินงาน ให้เกิดการพัฒนาพุทธปรัชญาเถรวาทยิ่งขึ้น

16) วัดทุกวัดควรได้ดำเนินการรักษาและฟื้นฟูธรรมชาติ เช่น ร่วมจัดโครงการป่าชุมชน โครงการอุทยานการศึกษา เป็นต้น จะได้ทั้งการส่งเสริมการปลูกต้นไม้ และการใช้ต้นไม้เป็นเครื่องมือในการเผยแผ่ธรรมต่อไปด้วย

17) มหาเถรสมาคมเป็นองค์กรสูงสุด ซึ่งเจ้าอาวาสและพระสงฆ์จะต้องศึกษา ส่งเสริม สนับสนุน ประสานงานเพื่อการเผยแผ่ธรรม และพัฒนาพุทธปรัชญาเถรวาทจะได้ตรงตามนโยบายถูกทิศทาง แก้ไขสถานการณ์และเหมาะสมกับโอกาส ย่อมเป็นพลังส่งเสริมการพัฒนายิ่งขึ้น

18) หลักการบริการ การดำเนินงานต่าง ๆ ควรมีการวางแผนระยะสั้น ระยะยาว เพื่อการปฏิบัติพัฒนาวัด และควรให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมอย่างสม่ำเสมอ หลักการเหล่านี้พระสงฆ์สามารถค้นคว้าให้เกิดความรู้ได้ซึ่งจักต้องยึดหลักการ การฝึกฝน การพัฒนา การไม่ประมาท และหลักการพึ่งตัวเองเป็นสำคัญ จึงจะบังเกิดผลดี

19) สงฆ์ควรมีความสมถะ มีความเป็นอยู่ง่าย ๆ ไม่หวังลาภสักการะ มุ่งศึกษา ปฏิบัติธรรม และเผยแผ่ธรรมแก่ประชาชน ดังนั้นกิจกรรมที่วัดต่าง ๆ ดำเนินอยู่ขณะนี้จึงจำเป็นต้องมีการทบทวน สังคายนา เพื่อการพัฒนาที่มั่นคงยั่งยืนของพุทธปรัชญาเถรวาทต่อไป

20) ปัจจุบันจำนวนพระสงฆ์มีมาก ยิ่งในฤดูพรรษายิ่งมีจำนวนมากขึ้นกว่าปกติหลายเท่า

ดังนั้น จำเป็นต้องมีการปกครองพระบวชใหม่โดยให้พระที่ประพฤติดีแล้วดูแลการปกครองอบรมพระบวชใหม่เป็นกลุ่ม ๆ จะช่วยส่งเสริมพระวินัย และการศึกษาของสงฆ์ได้ดีขึ้น ทำให้เกิดการพัฒนาสงฆ์พัฒนาวัด พัฒนาบทบาทหน้าที่ของสงฆ์ จนเกิดประโยชน์ต่อประชาชนและประเทศชาติอย่างแท้จริง

ชำเรือง วุฒิจันทร์ และคณะ กล่าวถึง การสาธารณสงเคราะห์ว่าเป็นงานสำคัญของคณะสงฆ์ ซึ่งมหาเถรสมาคมได้กำหนดหน้าที่ให้ เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอเจ้าคณะตำบล มีหน้าที่ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความสงบเรียบร้อย การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พุทธปรัชญาเถรวาท การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ในเขตการปกครองของตน ให้ดำเนินไปด้วยดี[45]

บุญศรี พานะจิตต์ และคณะ ได้กล่าวถึงความสำคัญ ของภารกิจด้านนี้ว่า การสาธารณสงเคราะห์เป็นการแสดงบทบาทของพระสงฆ์ ในด้านสังคมสงเคราะห์ทั้งการสงเคราะห์บุคคลและสาธารณสงเคราะห์ โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นาชุมชนในการบริจาคช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ เพราะพระสงฆ์เป็นศูนย์กลางเชื่อมประสานระหว่างคนจนกับคนรวย ปัจจัยที่ได้รับบริจาคมาพระสงฆ์ก็ใช้ทำประโยชน์เป็นสาธารณกุศลและช่วยเหลือบุคคลผู้ขาดแคลนและด้อยโอกาส และลักษณะการสาธารณสงเคราะห์มี 4 ลักษณะดังนี้[46]

1) การดำเนินกิจกรรมเพื่อการช่วยเหลือเกื้อกูล ได้แก่ การที่วัด หรือคณะสงฆ์ดำเนินการเองซึ่งกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์ให้เป็นสาธารณประโยชน์ เช่น กิจการหน่วยอบรมประชาชนประจาตำบล กิจการห้องสมุดเพื่อประชาชน จัดอบรมวิชาชีพให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น เป็นต้น

2) การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ ได้แก่ การช่วยเหลือสนับสนุนส่งเสริมกิจการของรัฐ หรือของเอกชน หรือผู้ใดผู้หนึ่งดำเนินการ และการนั้นเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล ขุดสระน้าขนาดใหญ่ เพื่อเป็นแหล่งน้ำอุปโภค และเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ อนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม จัดหาทุนเพื่อการสงเคราะห์ และอื่น ๆ

3) การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ ได้แก่ การสร้างถนน ขุดลอกคูคลอง สร้างโรงพยาบาล และจัดซื้อเครื่องมือแพทย์ สร้างประปา สร้างเครื่องมือกำเนิดไฟฟ้า ปลูกต้นไม้ และอื่น ๆ ข้อนี้ มุ่งเอาเฉพาะการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นส่วนของสาธารณประโยชน์

4) การช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป ได้แก่ การช่วยเหลือประชาชนในการที่ควรช่วยเหลือ เช่น จัดตั้งหน่วยอาสาสมัครบรรเทาสาธารณภัย ช่วยเหลือประชาชนทั้งด้านไฟไหม้ และน้ำท่วม พร้อมมอบเครื่องอุปโภคแก่ผู้ประสบภัย หรือในยามปกติก็ตั้งกองทุนเลี้ยงเด็กกาพร้า และเด็กด้อยโอกาส

ไพบูลย์ เสียงก้อง ได้กล่าวถึง หลักการในการนำชุมชนวัดยุคใหม่ว่า เจ้าอาวาสเป็นพระสังฆาธิการระดับวัด เป็นผู้นำของพระภิกษุสามเณร และคฤหัสถ์ที่มีอยู่ในวัด เจ้าอาวาสจึงมีความสำคัญที่สุดต่อความเจริญรุ่งเรือง สันติสุข และความมั่นคงของวัด โดยทำหน้าที่เป็นผู้นำชุมชนกิจการต่าง ๆ ของวัด เป็นผู้ปกครองบังคับบัญชา กำกับดูแล แนะนำสั่งสอนพระภิกษุสามเณรและฆราวาสผู้อยู่ในวัดให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยดีงาม ให้อยู่ในศีลธรรมอันดี ให้มีความสมัครสมาน

---

[45] ชำเรือง วุฒิจันทร์ และคณะ, *การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ*, (กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา, 2541), หน้า 118

[46] บุญศรี พานะจิตต์ และคณะ, *"ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดสวนแก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี"*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545), หน้า 25.

สามัคคีปรองดองกัน ให้ร่วมแรงร่วมใจกัน ปฏิบัติศาสนกิจ ดำเนินกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ ของวัด ให้สำเร็จไปด้วยดี มีประสิทธิภาพสูงสุด และให้วัดมีความเจริญรุ่งเรืองถาวรมั่นคง เป็นศูนย์กลางชุมชนในการให้การศึกษาอบรมศีลธรรม จริยธรรม ภาวนาธรรม คือ สมถกรรมฐาน และวิปัสสนากรรมฐาน แก่ชุมชน และประชาชนทั้งใกล้และไกล ให้เป็นที่พึ่งทางใจแก่สาธุชนได้อย่างแท้จริงเจ้าอาวาสต้องมีทั้งศาสตร์และศิลป์ในการนำชุมชนและการจัดการวัด นอกจากจะมีทั้งศาสตร์และศิลป์แล้ว ในการนำชุมชนและการจัดการวัดจะต้องประกอบด้วย การวางแผน การจัดชุมชนการนำชุมชน งานบุคคล การอำนวยการ การประสานงาน การประเมินผลงาน และการงบประมาณสำหรับเรื่องดังกล่าวเจ้าคณะพระสังฆาธิการควรหาศึกษาเพิ่มเติม เพื่อให้การ นำชุมชนและการจัดการของวัดดำเนินการไปในเชิงรุก และได้ผลเต็มที่อย่างมีประสิทธิภาพ[47]

สรุปได้ว่า งานสาธารณสงเคราะห์เป็นหน้าที่สำคัญของพระสงฆ์ เป็นการดำเนินการที่ต้องประกอบไปด้วยศาสตร์และศิลป์ในการสงเคราะห์ช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชน และสังคมที่ประสบปัญหา โดยการนาวัตถุ ความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับมนุษย์และสังคม และวิธีการสังคมสงเคราะห์ เพื่อช่วยเหลือประชาชน หรือสังคมให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ หรือมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น โดยมีวัดและพระสงฆ์เป็นผู้นำที่สำคัญ และเป็นการดำเนินการช่วยเหลือสังคมทั้งทางวัตถุและจิตใจในรูปแบบต่าง ๆ และยังได้สร้างความผูกพันระหว่างบ้านกับวัดอีกด้วย โดยที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย และกฎหมายกฎระเบียบของบ้านเมือง เพื่อพัฒนาความเจริญมาสู่วัดและชุมชนสังคมประเทศชาติต่อไป

3. ความหมายของการจัดสวัสดิการชุมชนตามหลักพุทธปรัชญา

ในสมัยที่พระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์ชีพอยู่นั้น หลักธรรมคำสอนต่างๆของพระองค์ยังไม่ได้จัดทำไว้เป็นหมวดหมู่ หรือได้ทรงวางไว้อย่างเป็นระเบียบแบบแผนแต่อย่างใด ยังไม่มีพระไตรปิฎกอย่างที่เห็นกันอยู่ในปัจจุบัน พุทธวจนะ หรือคำสอนของพระพุทธเจ้า มีชื่อเรียกกันอยู่ 2 อย่าง คือ

1) พรหมจริยะ (พรหมจรรย์) ในโลกที่ร้อนรุ่มไปด้วยไฟราคะ โทสะ โมหะ มากด้วยความโกรธ เกลียด อิจฉาริษยา และความเห็นแก่ตัว ตกเป็นทาสของวัตถุนิยมเป็นอย่างมาก ดังนั้นพระสงฆ์จึงต้องแสดงให้เห็นว่า พรหมจรรย์ คือ วิถีชีวิตที่ทำให้ความสุขแก่มนุษย์ในยุคปัจจุบันได้จริง[48] ดังมีพุทธวจนะที่ได้ทรงตรัสไว้เมื่อครั้งส่งพระอรหันต์สาวก 60 รูป ไปเผยแผ่พุทธปรัชญาเถรวาท ครั้งแรกว่า “ตุมฺเหปิ ภิกฺขเว มุตฺตา สพฺพปาเสหิ เย ทิพฺพา จ เย มานุสฺสา” “ภิกษุทั้งหลาย แม้เธอทั้งหลายก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์และของมนุษย์”

“จรถ ภิกฺขเว จาริกํ พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺสานํ เทสถ ภิกฺขเว ธมฺมํ อาทิกลฺยาณ มชฺเฌกลฺยาณ ปริโยสานกลฺยาณ สาตฺถ สพฺยญฺชน เกวล ปริปุณฺณ ปริสุทฺธ พฺรหมจริย ปกาเสถ”[49] “ ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จงเที่ยวไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล

---

[47] ไพบูลย์ เสียงก้อง, *“หลักการบริหารวัด” วัดพัฒนา 44*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2544), หน้า 20.

[48] พระศรีปริยัติโมลี, *พุทธทัศนะร่วมสมัย*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2540), หน้า 201.

[49] วิ.ม. (บาลี) 4/32/40.

แก่พหูชน เพื่อความสุขแก่พหูชน เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อประโยชน์แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ อันบริสุทธิ์ บริบูรณ์สิ้นเชิง”[50]

พระพุทธพจน์นี้ เป็นพุทโธบายในการส่งพระสาวกออกไปประกาศพุทธปรัชญาเถรวาทครั้งแรกขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ภายหลังจากที่พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว พระสาวกทั้ง 60 รูปที่พระองค์ได้ทรงส่งไปปฏิบัติหน้าที่นั้นต่อมาเรียกว่า“พระศาสนทูต” บ้าง “พระสมณทูต” บ้าง หรือ “พระธรรมทูต” บ้าง ซึ่งหมายถึง ผู้ทำหน้าที่จาริกไปเผยแผ่พุทธปรัชญาเถรวาทในที่ต่างๆ ทั้งในที่ใกล้และที่ไกล ทั้งในประเทศ และต่างประเทศพระพุทธพจน์นี้พระพุทธเจ้าได้ทรงนำมาใช้สอนบุคคลที่ได้ผลมาแล้ว เพื่อที่จะทำให้หมู่มนุษย์ทั้งหลายได้นำไปประพฤติ ปฏิบัติในการที่จะดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันของคนในสังคมโดยเฉพาะในส่วนของพระสงฆ์ที่จะต้องทำการศึกษาเรียนรู้ถึงพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์และได้ปฏิบัติตามนั้น และทำให้มหาชนทั้งหลายได้พบแต่ความสุข พ้นจากความทุกข์ และสร้างประโยชน์เกื้อกูลแก่มหาชนด้วยการสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้น โดยมีพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นที่พึ่งของชีวิตและยึดเอาพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นที่พึ่ง ที่ระลึกไปตลอดชีวิต และยังนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนต่างๆ เหล่านั้นออกไปเผยแผ่สู่มหาชนกลุ่มต่าง ๆ ให้ได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนต่างๆ และสามารถนำไปใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดีงาม เข้าใจถึงหลักความจริง ทำให้รู้ถึงบาปบุญ คุณ โทษ ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ ทำแต่ความดีละเว้นความชั่ว ทำจิตใจให้ผ่องใส ก่อให้เกิดการพัฒนาทางปัญญา สามารถที่จะคิด พิจารณาไตร่ตรองหาเหตุผล จนสามารถที่จะช่วยเหลือตนเองได้ในที่สุด

พิษณุ มานะวาร[51] ได้กล่าวว่า พุทธปรัชญาเถรวาทนั้นไม่ใช่เป็นศาสนาที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ส่วนตน เป็นไปเพื่อให้ตนเองพ้นทุกข์เท่านั้น แต่เป็นศาสนาที่เกิดขึ้นมาเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่เทวดา และมนุษย์ทั้งหลายอย่างไม่จำกัดชนชั้น

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)[52] ได้กล่าวสรุปไว้ในโครงการอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ว่าเป็นธรรมประกาศโนบาย แปลว่าวิธีการประกาศธรรม มี 5 ข้อ ดังนี้

1. ตกปลานอกบ้าน ตรงกับ “เธอทั้งหลายจงเที่ยวจาริกไป” หมายถึง การออกไปสอนธรรมนอกวัดเพื่อดึงคนเข้าหาพุทธปรัชญาเถรวาท สมัยนี้เราสามารถที่จะอาศัยสื่อต่าง ๆ ส่งธรรมออกไปถึงชาวบ้าน โดยที่ตัวเรายังอยู่ภายในวัด

---

[50] เสถียรพงษ์ วรรณปก, *คำบรรยายพระไตรปิฎก*, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาและสถาบันบรรลือธรรม, 2543), หน้า 4.

[51] พิษณุ มานะวาร, *“ศึกษาแนวคิดประชาสังคมในพระพุทธศาสนา”*, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2552, หน้า 37.

[52] พระธรรมโกศาจารย์ (ศ.ดร.ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *ธรรมประกาศนโยบาย,* (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2552), หน้า 282-297.

2. ประสานสิบทิศ ตรงกับ “เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่คนเป็นจำนวนมาก”หมายถึง การรวบรวมคนดีมีฝีมือนอกวัดมาช่วยเผยแผ่พระศาสนา ที่จัดขึ้นทั้งในวัด และนอกวัด

3. ผูกมิตรทั่วหล้า ตรงกับ “เพื่ออนุเคราะห์แก่ชาวโลก” หมายถึง การยื่นไมตรีจิตมิตรภาพให้กับคนทุกคน แม้กระทั่งเพื่อนร่วมโลกที่นับถือศาสนาอื่น เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

4. นำชุมชนปัญญา ตรงกับ “แม้เธอทั้งหลายก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์แลของมนุษย์” หมายถึง การศึกษาหาความรู้ เพื่อเตรียมตัวให้พร้อมในการเผยแผ่พุทธปรัชญาเถรวาทและการสร้างเครือข่ายแห่งปัญญา เพื่อใช้เป็นที่ปรึกษาและแหล่งอ้างอิง

5. สาลิกาป้อนเหยื่อ ตรงกับ “ จงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด” หมายถึง การลงมือเผยแผ่พุทธปรัชญาเถรวาทด้วยลีลาการสอนธรรมที่เหมาะกับกลุ่มเป้าหมาย นั่นคือ ขึ้นต้นให้ตื่นเต้น เด่นชัดในตอนกลาง ชี้ทางในตอนจบจากพุทธพจน์ดังกล่าวนี้ เป็นพุทโธบายที่มาจากอุดมการณ์ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายสูงสุด คือการหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวงโดยสิ้นเชิง

2. ธัมมวินัย (ธรรมวินัย) ดังมีพุทธวจนะที่ได้ตรัสแก่พระอานนท์ ก่อนที่พระพุทธองค์จะเสด็จดับขันธปรินิพพาน ว่า

“โย โว อานนฺท ธมฺโม จ วินโย จ มยา เทสิโต ปญฺญตฺโต โส โว มมจฺจเยน สตฺถา.”[53]

“ดูก่อนอานนท์ ธรรม และวินัยใด ที่เราตถาคตแสดงไว้แล้ว บัญญัติไว้แล้ว ธรรม และวินัยนั้นจะเป็นศาสดาของพวกเธอ เมื่อเราตถาคตล่วงลับไปแล้ว”[54]

พระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงไว้แล้ว ประกอบด้วยพระวินัยปิฎกพระสุตตันตปิฎก พระอภิธรรมปิฎก และได้สรุปลงตรงที่พระปริยัติธรรม พระปฏิบัติธรรม และพระปฏิเวธธรรม ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงรับรองไว้ว่าตราบใดที่พระสาวก พระสาวิกาทั้งหลายยังประพฤติ ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยกันอยู่ โลกของเราใบนี้ก็จะไม่ไร้ซึ่งพระอรหันต์ พระพุทธองค์ตรัสต่อว่า ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา(ตถาคต)[55]หมายความว่า ผู้ที่ประพฤติ ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยนั้นจะทำให้รู้แจ้ง เห็นจริงในกองสังขารทั้งหลาย และการดับกิเลสทั้งปวง อันถือว่าผู้นั้นได้เห็นซึ่งพระตถาคต และแสดงให้เห็นว่าพระพุทธภาวะนั้นยังคงอยู่คู่กับโลกไปตลอดกาลนาน

สมัยพุทธกาล ในอัคคัญสูตร[56]ได้กล่าวถึงการเกิดมีขึ้นของสังคม มีการเกิดขึ้นของเหล่าสัตว์ทั้งหลาย จักรวาลในสมัยนั้นมีแต่น้ำ มีแต่ความมืด ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ ดาวนักษัตร กลางวัน กลางคืน เดือนหนึ่ง กึ่งเดือน ฤดู ปี เพศชาย เพศหญิงก็ยังไม่ปรากฏให้เห็น ต่อมาเกิดมีง้วนดิน กระบิดิน เครือดิน เกิดเป็นข้าวสาลีขึ้นมาให้ได้บริโภค หลังจากนั้นก็ปรากฏเป็นสตรีเพศและบุรุษเพศขึ้นมา และมีการเสพเมถุนธรรมกันขึ้นในที่โล่งแจ้ง ต่อมาจึงได้มีการสร้างบ้านเรือนเพื่อเป็นที่กำบังอสัทธรรม จากที่มีการเก็บข้าวสาลีเพื่อที่จะนำเอามาบริโภค เกิดมีการกักตุนข้าวสาลีและการปักปันเขตแดนกัน แต่ก็มีการกักตุนข้าวสาลีของตนเองไว้และไปทำการลักขโมยของหรือการไปเอาข้าวสาลีของคนอื่นโดยที่เจ้าของเขามิได้ให้มีการว่ากล่าวตักเตือนแต่ก็ยังมีการลักขโมยกันอยู่อีกจึงเกิดมีการทำร้ายด้วยฝ่ามือบ้าง ด้วยก้อนดินบ้าง ด้วยท่อนไม้บ้าง แต่การลักขโมยหรือการถือเอาสิ่งของที่

---

[53] ที.ม. (ไทย) 10/141/178.

[54] ที.ม. (ไทย) 10/141/112.

[55] สำ.ข. (ไทย) 17/216/146.

[56] ที.ปา. (ไทย) 11/4/88.

เจ้าของไม่ได้ให้ก็ยังคงมีอยู่เช่นเดิม และเป็นเหตุให้เป็นที่มาของการเกิดมีสมมติสัตว์ขึ้นมา ซึ่งสมมติสัตว์ที่ว่านี้ สามารถที่จะว่ากล่าว ติเตียน หรือขับไล่ผู้ที่ไม่สามารถปฏิบัติตามได้ระบบสมมติสัตว์ หรือระบบมหาชนสมมติ หรือระบบกษัตริย์จึงได้อุบัติขึ้นตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

จากการที่มีการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้ มีการติเตียน การกล่าวเท็จ การถือท่อนไม้ การขับไล่ สิ่งต่างๆที่กล่าวมานี้เป็นสิ่งที่ไม่ดี ไม่ถูกต้อง จึงทำให้สัตว์ทั้งหลายเหล่านั้นได้ไปทำการลอยอกุศลธรรม และเป็นเหตุให้เกิดระบบพราหมณ์ขึ้นมา เมื่อบรรดาสัตว์ต่างๆทั้งหลายเหล่านั้นได้ยึดมั่นในเมถุนธรรม แล้วประกอบการงานเป็นแผนกๆ ทำให้เกิดมีการแบ่งหน้าที่กันในสังคมที่เรียกว่า วรรณะ 4[57] ชนชั้นในสังคมอินเดีย ที่กำหนดด้วยชาติกำเนิด ตามหลักศาสนาพราหมณ์ซึ่งมีตามลำดับดังนี้

1. กษัตริย์ – ชนชั้นเจ้า ชนชั้นปกครองหรือนักรบ
2. พราหมณ์ – ชนชั้นเจ้าตำราพิธี, พวกพราหมณ์
3. แพศย์ – ชนชั้นพ่อค้า และกสิกร
4. ศูทร – ชนชั้นต่ำ, พวกทาส กรรมกร

1. กษัตริย์ (Kshatriya) เกิดจากอกของพระพรหม ถือว่าสืบเชื้อสายมาจากพระอาทิตย์มีเครื่องแต่งกายสีแดง เป็นชนชั้นปกครองหรือนักรบ ปัจจุบันวรรณะนี้เป็นบุคคลทั่วไป ไม่จำเป็นว่าต้องเป็นกษัตริย์เสมอไป

2. พราหมณ์ (Brahmana) เกิดจากพระโอษฐ์ของพระพรหม มีเครื่องแต่งกายประจำคือสีขาว อันแสดงถึงความบริสุทธิ์ มีหน้าที่กล่าวมนต์ ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาให้แก่ผู้คนโดยทั่วไป เป็นพวกศึกษาเล่าเรียนคัมภีร์พระเวท เป็นสื่อกลางระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า

3. แพศย์ (Vaishaya) เกิดจากตะโพก (บางแห่งว่าจากตัก) ของพระพรหม มีเครื่องแต่งกายประจำคือสีเหลือง เป็นพวกแสวงหาทรัพย์สมบัติจัดเป็นพวกพ่อค้า วาณิชทำเกษตรกรรมเป็นพลเรือนโดยทั่วไป

4. ศูทร (Sudra) เกิดจากฝ่าเท้าของพระพรหม มีเครื่องแต่งกายคือสีดำ หรือสีอื่นๆ ที่ไม่มีความสดใส เป็นกรรมกร มีอาชีพชั้นต่ำ เป็นที่ดูถูกของผู้คนในสังคมเป็นอย่างมาก และยังมีวรรณะพิเศษอีกพวกที่ไม่ถูกจัดเข้าพวกนั้น คือ จัณฑาลหรืออธิศูทร (Adhisudra) หรือหริชน เป็นวรรณะที่ต่ำต้อยที่สุด ที่ไม่ได้รับอภิสิทธิ์ใด ๆ จากสังคม มีสถานะต่ำยิ่งกว่าสัตว์เสียอีก พวกวรรณะจัณฑาลกล่าวกันว่ามาจากพวกที่แต่งงานข้ามวรรณะ ลูกที่ออกมาจึงกลายเป็นจัณฑาล ทฤษฎีนี้ไม่ถูกต้องเสมอไป ยังมีอีกมากมายหลายกรณี ที่คนแต่งงานข้ามวรรณะแล้วก็ยังมีหน้ามีตาทางสังคมปัจจุบันวรรณะนี้มีหลายร้อยล้านคนในอินเดีย

พระพุทธเจ้าได้อุบัติขึ้นมาในสังคมที่ทีการแบ่งแยกชั้น วรรณะ มีการถือตัว ถือตนถือยศ ถือศักดิ์ ชาติ ตระกูล ตามลัทธิพราหมณ์ที่ได้สั่งสอนกันมา ทำให้สังคมเกิดการแตกแยกอันเกิดจากลัทธิพราหมณ์ ดังมีพุทธวจนะที่ปรากฏในอัคคัญสูตรที่บอกว่า วรรณะพราหมณ์เท่านั้นที่ประเสริฐที่สุด วรรณะอื่นๆเลว วรรณะพราหมณ์เท่านั้นเป็นวรรณะขาว วรรณะอื่นๆดำ พราหมณ์ทั้งหลายเท่านั้น

---

[57] พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ 11, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, 2545), หน้า 134.

ย่อมบริสุทธิ์ คนที่ไม่ใช่พราหมณ์ย่อมไม่บริสุทธิ์ พราหมณ์ทั้งหลายเป็นบุตรเป็นโอรสของพรหม เกิดจากปากพรหม มีพรหมเป็นแดนเกิด เป็นผู้อันพรหมสร้างสรรค์ เป็นทายาทของพรหม[58] พระพุทธวจนะที่ได้ยกมานี้แสดงให้เห็นว่า สังคมในอินเดียสมัยโบราณได้มีการแบ่งแยกชนชั้นทางสังคมไว้อย่างชัดเจน โดยได้ยกเอาวรรณะพราหมณ์เป็นวรรณะที่สูงสุดวรรณะอื่นๆเป็นวรรณะที่ต่ำ ที่เลว แต่พระองค์ทรงปฏิเสธการถือชั้น วรรณะ โดยสิ้นเชิง และได้ประกาศความเสมอภาคของมนุษย์ และรับรองสิทธิ เสรีภาพของมนุษย์ว่า กำเนิด ชาติตระกูล ไม่ได้ทำให้บุคคลเป็นพราหมณ์เป็นพ่อค้า ความประพฤติของบุคคลต่างหากที่เป็นเครื่องกำเนิดของบุคคลชาติตระกูล ไม่ใช่เป็นเครื่องกำเนิดความแตกต่างของบุคคล แต่บุคคลจะดีหรือเลวอยู่ที่วิชชา(ความรู้) และจรณะ(ความประพฤติ)ต่างหาก ซึ่งเป็นการปฏิวัติทัศนะทางสังคมอินเดียในสมัยพุทธกาลอย่างแท้จริง ดังที่มีปรากฏอยู่ในอัมพัฏฐสูตร[59]ที่พระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสตอบกับอัมพัฏฐมาณพว่า การที่จะมีวิชชาและจรณะอันยอดเยี่ยมเป็นสมบัติได้หรือไม่นั้น มิใช่กำหนดกันด้วยการอ้างชาติ อ้างโคตร หรืออ้างมานะ(การถือตัว) ชนเหล่าใดยังยึดถือการอ้างชาติ อ้างโคตร หรือการอ้างมานะกันอยู่ ชนเหล่านั้นชื่อว่ายังห่างไกลจากวิชชา และจรณะอันยอดเยี่ยม ต่อเมื่อไม่ยึดถือการอ้างเหล่านั้นแล้ว ย่อมจะมีวิชชาและจรณะอันยอดเยี่ยมเป็นสมบัติติดตามตนเองไปตลอดเวลาสำหรับเหตุการณ์ต่างๆที่ปรากฏอยู่ในอัคคัญสูตรนั้น เป็นการกล่าวถึงสิ่งต่างๆออกมาอย่างเป็นลำดับ ๆ อย่างเป็นขั้น เป็นตอน ตั้งแต่โลกของเรานี้ยังไม่ปรากฏออกมาในรูปของคนหรือมนุษย์ ปรากฏออกมาเป็นเพียงพวกสัตว์เท่านั้น จนกระทั่งมาถึงการเกิดมีขึ้นของระบบวรรณะต่างๆกล่าวคือ วรรณะกษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ และศูทร ทำให้เราได้ทราบถึงวิวัฒนาการของการเกิดขึ้นมาของสังคม

สรุปหลักการจัดสวัสดิการในอัคคัญสูตรว่า หลังจากที่มนุษย์ได้มีวิวัฒนาการทางสังคมด้านต่างๆมาเป็นลำดับ จนกระทั่งต่อมามนุษย์ในสมัยนั้นก็เกิดมีการลักขโมยของๆคนอื่นโดยที่เจ้าของเขามิได้ให้ มีการลงโทษด้วยการทำร้ายด้วยวิธีการต่างๆ แต่ก็ปรากฏว่าผู้คนต่างๆเหล่านั้นยังมีการกระทำผิดซ้ำอีก ยังไม่มีการเข็ดหลาบแต่อย่างใด การจัดสวัสดิการจึงเกิดมีขึ้นตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา โดยได้ทำการแต่งตั้งบุคคลขึ้นมาคนหนึ่ง ซึ่งเป็นบุคคลที่มีลักษณะดี มีความงดงาม น่าดูชมน่าเลื่อมใส น่าเกรงขาม มีพลัง มีอำนาจ เพื่อทำหน้าที่ติผู้ที่ควรติ ขับไล่ผู้ที่ควรขับไล่ แต่งตั้งให้เป็นหัวหน้า โดยเรียกบุคคลผู้นั้นว่า มหาสมมติ(ผู้ที่มหาชนแต่งตั้ง) กษัตริย์(ผู้ยิ่งใหญ่แห่งเขตแดน) และ ราชา(ผู้ที่ยังชนอื่นสุขใจโดยธรรม) มาเป็นลำดับ ซึ่งจากการที่ได้มีการแต่งตั้งบุคคลต่างๆขึ้นมานั้นก็ได้มีการแบ่งปันข้าวสาลีให้ อันถือว่าเป็นยุคเริ่มต้นของการจัดสวัสดิการ ในเวลาต่อมาจึงได้มีการเกิดขึ้นมาของวรรณะพราหมณ์ แพศย์ และศูทร ตามลำดับ และเป็นการแบ่งแยกชนชั้นทางสังคมออกมาอย่างชัดเจนในช่วงแรกๆยังไม่ได้มีกระบวนการในการจัดสวัสดิการที่เป็นแบบแผน แต่มีภารกิจหลักที่เรียกว่า พุทธกิจ[60]ที่สามารถที่จะจัดเข้าในหลักการจัดสวัสดิการได้ โดยพุทธจริยา 3 ประการนี้เป็นการบำเพ็ญพุทธจริยาของพระพุทธเจ้าให้สมบูรณ์ ประกอบด้วย

---

[58] ที.ปา. (ไทย) 11/51-72/87-107.

[59] ที.สี. (ไทย) 9/162/71.

[60] พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ 10, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสื่อตะวัน จำกัด, 2545), หน้า 97.

1. โลกัตถจริยา ทรงบำเพ็ญประโยชน์แก่โลก ในฐานะที่พระองค์ทรงเป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคมโลก ความสำเร็จในจริยาข้อนี้ ทรงอาศัยพุทธกิจประจำวัน 5 ประการ คือ

1.1 เวลาเช้าเสด็จออกบิณฑบาต เพื่อเป็นการโปรดสัตว์โลกผู้ต้องการบุญ

1.2 ในเวลาเย็นทรงแสดงธรรม แก่ผู้สนใจในการฟังธรรม

1.3 ในเวลาค่ำทรงประทานพระโอวาท ให้กรรมฐานแก่ภิกษุทั้งหลาย

1.4 ในเวลาเที่ยงคืน ทรงแสดงธรรม และตอบปัญหาแก่เทวดาทั้งหลาย

1.5 ในเวลาใกล้รุ่ง ทรงตรวจดูสัตว์โลกที่อาจจะรู้ธรรม ซึ่งพระองค์ทรงแสดงแล้วได้รับผลตามสมควรแก่อุปนิสัยบารมีของคนเหล่านั้น พุทธกิจข้อนี้เป็นจุดเด่นของพระพุทธเจ้าเพราะการแสดงธรรมของพระองค์นั้นเป็นไปอย่างมีระบบ เป็นการทำงานที่มีการศึกษาหาข้อมูลมีการประเมินผล และการสรุปผลในการแสดงธรรมทุกครั้ง

2. ญาตัตถจริยา ทรงบำเพ็ญประโยชน์แก่พระญาติ การที่พระพุทธเจ้าทรงปฏิบัติหน้าที่สงเคราะห์ญาติในฐานะที่เป็นญาติ กล่าวคือ พระองค์ทรงสงเคราะห์พระบิดา พระมารดา ตลอดถึงพระประยูรญาติ พระบรมวงศานุวงศ์ ให้ได้เข้าถึงพระรัตนตรัย เข้าถึงพระธรรม จนกระทั่งให้ได้บวชในพระศาสนา และบรรลุมรรคผลนิพพาน เสด็จไปโปรดพระมารดาที่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ประทานอุปสมบทให้แก่พระนันทะ พระนางรูปนันทา ซึ่งเป็นพระอนุชา และพระภคินีต่างพระมารดา ทรงแนะนำสั่งสอนจนได้เป็นพระอรหันต์ทั้งสองพระองค์ ทรงมีพุทธานุญาตพิเศษให้พระญาติของพระองค์ที่เป็นเดียรถีย์ให้เข้ามาบวชในพุทธปรัชญาเถรวาทได้ โดยไม่ต้องอยู่ติตถยปริวาส[61] (การอยู่ชดใช้หรืออยู่กรรม) ก่อน 4 เดือน จึงจะอุปสมบทได้ หรือการที่พระพุทธองค์เสด็จไปโปรด พระญาติที่กรุงกบิลพัสดุ์ ทรงแนะนำให้พระญาติที่กำลังจะทาสงครามกันได้เข้าใจในเหตุผล และสามารถปรองดองกันได้ในที่สุด

นอกจากการสงเคราะห์ญาติดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ในชาดกที่ชื่อว่ากุกกุรชาดก (ชาดกว่าด้วยการสงเคราะห์ญาติ)[62] สมัยที่พระพุทธองค์เสวยพระชาติเป็นพญาสุนัข ได้ทรงช่วยเหลือสุนัข จรจัดที่ถูกตามฆ่าอย่างไม่เป็นธรรมไว้อย่างมากมาย อันเนื่องมาจากว่าราชรถของพระเจ้าพรหมทัตถูกสุนัขแทะกิน ทำให้พระองค์ทรงกริ้วมาก และตรัสสั่งให้ฆ่าสุนัขทุกตัวที่พบยกเว้นสุนัขในวัง พญาสุนัขเห็นว่าสุนัขในวังเป็นต้นเหตุ และได้ทำการพิสูจน์ให้พระเจ้าพรหมทัตทรงเห็นถึงความฉลาดโดยการนำหญ้ามาขยำกับน้ำมันเปรียง คั้นเอาแต่น้ำ แล้วนามากรอกปากสุนัขในวัง ทำให้สุนัขในวังสารอกเอาหนังหุ้มราชรถออกมาหมดทุกตัว จนในที่สุดก็ได้ทำให้พระเจ้าพรหมทัตทรงเข้าพระทัยว่าทรงมีความลำเอียง จนต้องสร้างบาปมากมาย และได้ตรัสสั่งให้เนรเทศสุนัขในวังออกไป ทรงประกาศยกเลิกการเข่นฆ่าทำลายล้างชีวิตสัตว์ทั้งปวง

3. พุทธัตถจริยา ทรงทำหน้าที่ของพระพุทธเจ้า เช่น ทรงวางสิกขาบท[63] เป็นพุทธอานาสำหรับควบคุมความประพฤติของผู้ที่เข้ามาบวชในพุทธปรัชญาเถรวาท ทรงแนะนำให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ปฏิบัติให้ถูกต้องตามหน้าที่ของตน ทรงวางพระองค์ต่อผู้ที่เข้ามาบวช และแสดงตนเป็น

---

[61] วิ.ม. (ไทย) 4/87/139-142.

[62] ขุ.ชา.ทสก.อ. (ไทย) 19/22/124.

[63] พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 10, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสื่อตะวัน จำกัด, 2545), หน้า 242.

อุบาสก อุบาสิกา ในฐานะของบิดากับบุตร ผู้ปกครอง กัลยาณมิตร ศาสดาผู้เอ็นดู เป็นต้นหลักการบำเพ็ญพุทธจริยา 3 สามารถจัดเข้าในหลักการจัดสวัสดิการได้ดังนี้

3.1 ในแง่ของโลกัตถจริยา พระพุทธเจ้าทรงเป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคมโลก ทรงบำเพ็ญประโยชน์ไว้ให้แก่ชาวโลกอย่างมากมายมหาศาล ในส่วนของพระสงฆ์ในปัจจุบัน ที่ได้มีการสืบสาน หรือประพฤติปฏิบัติตามหลักพุทธกิจของพระบรมศาสดาอยู่หลายประการด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นการบิณฑบาตในตอนเช้า แสดงธรรมตามโอกาสอันควรแก่ผู้ที่สนใจในธรรม ฝึกวิปัสสนากรรมฐานทั้งต่อตนเอง หมู่พระภิกษุด้วยกัน และประชาชนผู้ที่สนใจทั่วไป ให้เข้าถึงหลักธรรมที่แท้จริง แห่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เห็นได้ว่าสิ่งต่างๆที่ได้กล่าวมานี้นั้นสามารถที่จะทำให้บุคคลชุมชนสังคม ได้รู้จักกับการให้(ทาน)[64]เพื่อที่จะลดความอยาก ความตระหนี่ถี่เหนียว เข้าวัดฟังพระธรรมเทศนาเพื่อให้เข้าถึงแก่นธรรมทางพุทธปรัชญาเถรวาท และฝึกปฏิบัติทางด้านจิตใจให้รู้จักกับความอดทนต่อเวทนาที่เกิดขึ้น ทำจิตใจให้สงบ ไม่ฟุ้งซ่าน และเป็นปรกติสุข ดังที่พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสอนุปุพพิกถา[65]คือ ถ้อยคำที่ทรงกล่าวโดยลำดับ ได้แก่ การพรรณนาทานกถา[66]คือการให้ทาน และประโยชน์ของการให้ทาน การพรรณนาศีล คือ การรักษากาย วาจาให้เรียบร้อยเป็นลำดับแห่งทาน การพรรณนาสวรรค์(สัคคกถา) คือ การพรรณนาโทษของกามคุณที่บุคคลใครให้ได้มาซึ่งความสุข เป็นสิ่งที่ไม่ยั่งยืน และการพรรณนาอานิสงส์แห่งการออกจากกาม(กามาทีนวกถา)เป็นลำดับแห่งโทษของกาม เรียกว่า เนกขัมมะ ดังจะเห็นได้จากการที่พระองค์ได้ทรงฟอกจิตของยสะกุลบุตรจนเกิดดวงตาเห็นธรรม และยังทรงแสดงอริยสัจ 4[67] คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรคอีกด้วย นอกจากที่ได้แสดงธรรมโปรด พระยสะจนได้บรรลุพระอรหันต์แล้ว ยังมีสหายของพระยสะอีก 54 คน ที่ได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าแล้วได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์เช่นเดียวกับพระยสะซึ่งภายในพรรษาที่ 1 ของพระพุทธองค์ได้มีพระอรหันต์เกิดขึ้นในโลกทั้งหมด 61 รูปด้วยกัน(รวมทั้งพระพุทธเจ้า) ทั้งนี้จากการที่พระองค์ทรงโปรดสัตว์ให้รู้จักกับการทำบุญ สะสมบุญบารมีชี้แนะในการทำความดี เว้นชั่ว ทำจิตใจให้ผ่องใสจนกระทั่งได้เข้าสู่กระแสแห่งพระนิพพานในโอกาสต่อไป

นอกจากนี้แล้วในสิงคาลกสูตร ที่พระองค์ทรงสอนในเรื่องของทิศ 6[68] คือ 1) ปุรัตถิมทิส ทิศเบื้องหน้า ได้แก่ บิดา มารดา 2) ทักขิณทิส ทิศเบื้องขวา ได้แก่ ครู อาจารย์ 3) ปัจฉิมทิส ทิศเบื้องหลัง ได้แก่ บุตร ภรรยา 4) อุตรทิส ทิศเบื้องซ้าย ได้แก่ มิตรสหาย 5) เหฏฐิมทิส ทิศเบื้องล่าง ได้แก่ บ่าวไพร่(คนรับใช้ คนงาน) และ6) อุปริมทิส ทิศเบื้องบน ได้แก่ พระสงฆ์ สมณพราหมณ์ ซึ่งในทิศ 6 นี้ พระองค์ได้ทรงแสดงให้เห็นถึงบทบาท หน้าที่ ของแต่ละทิศ ที่ได้มีความเกี่ยวเนื่อง เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน เมื่อบุคคลใดได้ประพฤติ ปฏิบัติตามโดยมิได้มีความขาดตกบกพร่อง ย่อมที่จะทำให้บุคคลที่ได้อาศัยร่วมกันอยู่ในชุมชน สังคม ตลอดจนประเทศชาติได้อยู่ร่วมกันอย่างเป็นปรกติสุข เพราะ

---

[64] อ้างแล้ว, หน้า 142.

[65] ที.ม. (ไทย) 10/75/42.

[66] พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 10, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสื่อตะวัน จำกัด, 2545), หน้า 179.

[67] ที.สี. (ไทย) 9/248/84.

[68] ที.ปา. (ไทย) 11/244/84.

บุคคลนั้นๆจะรู้ และตระหนักถึงหน้าที่ และความรับผิดชอบที่ตนเองจะต้องประพฤติ ปฏิบัติตามนั่นเอง

3.2 ด้านของญาตัตถจริยานั้น พระสงฆ์จะมีบทบาทในเรื่องนี้เป็นอย่างมาก เพราะการที่พระสงฆ์ได้ทำหน้าที่เผยแผ่พุทธปรัชญาเถรวาทให้กับประชาชนในทุกชนชั้น ไม่มีข้อจำกัดของการนับถือศาสนา(พุทธ คริสต์ อิสลาม ฯ)แต่อย่างใด ซึ่งประชาชนเหล่านี้ก็เปรียบเสมือนกับญาติของพระสงฆ์เป็นญาติที่ได้อาศัยอยู่ในสังคมโลกเดียวกัน ทำให้ประชาชนได้รับในสิ่งที่ถูกต้องดีงามอยู่ในกรอบของศีลธรรมอันดี ตรงกับความต้องการทั้งในด้านของประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของพวกเขาเหล่านั้น เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วจึงทำให้บุคคล ชุมชน สังคม หรือประเทศชาติ ได้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข สงบ สันติ เป็นสังคมแห่งความเอื้ออาทร เกื้อกูลกัน ไม่เบียดเบียนกัน เห็นอกเห็นใจกัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ บทบาททางด้านนี้จึงมีความสำคัญมากสำหรับพระสงฆ์ เพราะเป็นการปลดเปลื้องปลดปล่อย ให้กับประชาชนที่ตกอยู่ในห้วงของความทุกข์ ได้พบกับความสุข ตรงกับความต้องการที่แท้จริง นอกจากนี้แล้วยังทำให้ประชาชนได้มีที่พึ่งทางด้านจิตใจ โดยให้ยึดถือเอาพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นที่พึ่ง เป็นสรณะ[69] คือเป็นที่พึ่ง ที่ระลึก

3.3 ในแง่ของพุทธัตถจริยานั้น พระองค์ได้ทรงวางสิกขาบทไว้ เป็นการวางระเบียบแบบแผน เป็นแนวทาง เพื่อที่จะให้พุทธสาวกได้ประพฤติปฏิบัติตาม เพื่อความจรรโลง ความมั่นคงและความเป็นปึกแผ่นของพุทธปรัชญาเถรวาทพระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตโต) ได้กล่าวถึงประโยชน์ 10[70] ประการ ของการบัญญัติสิกขาบทของพระพุทธเจ้า ไว้ดังนี้ 1) เพื่อความดีงามที่เป็นไปโดยความเห็นชอบร่วมกันของสงฆ์ 2) เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์ 3) เพื่อการาบคนหน้าด้านไม่รู้จักอาย 4) เพื่อความผาสุกแห่งเหล่าภิกษุผู้มีศีลงาม 5) เพื่อปิดกั้นความเสื่อมเสีย ความทุกข์ ความเดือดร้อนที่จะมีในปัจจุบัน 6) เพื่อบำบัดความเสื่อมเสีย ความทุกข์ ความเดือดร้อนที่จะเกิดขึ้นตามมาในภายหลัง 7) เพื่อความเลื่อมใสของคนที่ไม่เลื่อมใส 8) เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นไปของคนที่เลื่อมใสแล้ว 9) เพื่อความดำรงมั่นแห่งสัทธรรม และ 10) เพื่อส่งเสริมความเป็นระเบียบเรียบร้อย สนับสนุนวินัยให้หนักแน่น

นอกจากนี้แล้วพระพุทธเจ้ายังได้ตรัสถึงเหตุฝ่ายต่ำ 5[71] ประการอันเป็นสาเหตุที่ทำให้พระสัทธรรมเสื่อม คือ การที่พระภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกาที่อยู่ในพระธรรมวินัยนี้ แต่ไม่ให้ความเคารพยำเกรงต่อพระศาสดา 1, ในพระธรรม 1, ในพระสงฆ์ 1, ในสิกขาบท 1 และในสมาธิ 1 ซึ่งในความไม่ยำเกรงในเหตุฝ่ายต่ำทั้ง 5 ประการนี้นั้น เป็นสาเหตุให้เกิดความฟั่นเฟือน และความเลือนหายในพระสัทธรรมพระพุทธองค์เป็นบุคคลที่ให้ความเคารพในพระสัทธรรมเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากกรณีที่พระองค์ทรงเป็นพระบรมศาสดาเอกของโลกพระองค์ก็ยังทรงเคารพระธรรมที่พระองค์ได้ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองอย่างเคร่งครัด เพราะความเคารพระธรรมเป็นทางแห่งความเจริญรุ่งเรืองไม่เป็นไปเพื่อความเสื่อม พระพุทธองค์ทรงสั่งสอนให้คนเรามีความเคารพในพระพุทธเจ้า ในพระธรรม ในพระสงฆ์ การศึกษา การทาสมาธิ ความไม่ประมาท และความเคารพในการปฏิสันถาร เพราะสิ่งทั้งหลายเหล่านี้เป็นหลัก เป็นประธานของทางแห่งการมีคุณธรรม เมื่อเราสามารถที่จะตรอง

---

[69] พพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 10, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสื่อตะวัน จำกัด, 2545), หน้า 104.

[70] วิ.ม. (ไทย) 1/39/28-29.

[71] สำ.นิ.อ. (ไทย) 16/156/263.

และตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งต่างๆเหล่านี้ ก็จะสามารถตรองถึงคุณงามความดีของคนอื่นและสิ่งอื่นๆ ได้อย่างละเอียดลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น จนสามารถทำให้เป็นผู้รู้จริงและสามารถที่จะทำสิ่งต่างๆได้จริง เพราะฉะนั้นคนเราทุกคนต้องหมั่นฝึกฝนอบรมตนเองให้เป็นผู้ที่มากด้วยความเคารพ มองแต่คุณงามความดีทั้งของตนเองและคนอื่น ทำให้นึกถึงแต่ความดี มีวิธีการต่างๆที่ทำแต่ความดี ไม่นึกถึงความชั่วทั้งหลายที่มากระทบ จนตัวเราเองนั้นได้เป็นศูนย์รวมแห่งคุณงามความดีทั้งหลาย หรือในกรณีที่พระองค์เสด็จประทับยืนทอดพระเนตรต้นศรีมหาโพธิ์ โดยมิได้ทรงกระพริบตาเลยเป็นเวลาถึง 7 วัน ก็เพื่อเป็นการรำลึกถึงสัจธรรมอันบริสุทธิ์ สำหรับชำระกิเลส และปลดเปลื้องความทุกข์แก่ชาวโลก เป็นต้น

2.2 การสร้างสังคมให้เข้มแข็งตามหลักพุทธปรัชญา

สังคมเข้มแข็ง หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนต่าง ๆ ได้มีการรวมตัวกันเป็น“องค์กรชุมชน” โดยมีการเรียนรู้ การจัดการ และการแก้ไขปัญหาร่วมกันของชุมชน แล้วทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาขึ้นทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน ตลอดจนมีผลกระทบต่อภายนอกชุมชน ทำให้เกิดผลในทางที่ดีขึ้นตามลำดับ โดยจะเรียกชุมชนนี้ว่า กลุ่ม ชมรม สหกรณ์ บริษัท องค์กรชาวบ้าน เครือข่าย หรืออื่นๆ ที่มีความหมายแสดงถึงการร่วมมือช่วยเหลือกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน และด้วยความเอื้ออาทรที่มีต่อชุมชนอื่นๆในสังคมด้วย

ในการสร้างสังคมให้เข้มแข็งนั้น พุทธปรัชญาเถรวาทได้ชี้แนะแนวทางให้บุคคล ชุมชนและสังคมได้ปฏิบัติตามวิธีการต่างๆ โดยเฉพาะหลักคำสอน และหลักปฏิบัติทางพุทธปรัชญาเถรวาทที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสร้างสังคมเข้มแข็ง และสะท้อนให้เห็นถึงเจตนารมณ์ของพุทธปรัชญาเถรวาท ในด้านความสัมพันธ์ทางสังคมได้มากที่สุด คือ คำสอนและหลักปฏิบัติในขั้นศีลเพราะศีลเป็นระบบควบคุมด้านนอกที่เกี่ยวด้วยกับการแสดงออกทางกาย วาจา เป็นระเบียบว่าด้วยความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน ศีลพื้นฐานหรือศีลขั้นต้นนั้นก็คือ การไม่เบียดเบียนผู้อื่นไม่ว่าจะด้วยทางกาย หรือวาจา และการไม่ทำลายสติสัมปชัญญะที่เป็นตัวคุ้มศีลของตน ศีลขั้นต้นนี้นิยมเรียกกันว่า ศีล 5 นอกจากนี้ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต)[72] กล่าวว่า ศีลมิใช่หมายถึงความประพฤติที่ดีงาม สุจริตทางกาย วาจาเท่านั้น แต่ยังหมายความรวมถึงการมีอาชีวะ(อาชีพ) ที่สุจริตด้วย ศีล 5[73]หรือ เบญจศีล แปลว่า ข้อสำเหนียก หรือข้อฝึกหัดความประพฤติ 5 อย่าง เป็นความประพฤติชอบทางกายและวาจา, การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย, การรักษาปรกติตามระเบียบวินัย , ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว ,การควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน ประกอบด้วย

1. ปาณาติปาตา เวรมณี เว้นจากการปลงชีวิต, เว้นจากการฆ่า การประทุษร้ายกัน

2. อทินนาทานา เวรมณี เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เขามิได้ให้, เว้นจากการลัก การโกง การละเมิดกรรมสิทธิ์ การทำลายทรัพย์สิน

---

[72] พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), *พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม,* (กรุงเทพมหานคร: การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย, 2540), หน้า 9-13.

[73] อภิ.วิ. (ไทย) 35/703/447.

3. กาเมสุมิจฉาจารา เวรมณี เว้นจากการประพฤติผิดในกาม, เว้นจากการล่วงละเมิดในสิ่งที่ผู้อื่นรักใคร่หวงแหน

4. มุสาวาทา เวรมณี เว้นจากการพูดเท็จ โกหก หลอกลวง

5. สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐานา เวรมณี เว้นจากการดื่มน้ำเมา คือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท, เว้นจากสิ่งเสพติดให้โทษทุกชนิด

ศีล 5 ข้อนี้ ในบาลีชั้นเดิมเรียกว่า สิกขาบท 5 ข้อนี้เป็นข้อปฏิบัติในการฝึกตนบ้างธรรม5 บ้าง เมื่อผู้คนได้ปฏิบัติตามนี้ ก็ชื่อว่าเป็นผู้มีศีล คือ เป็นการประพฤติปฏิบัติในเบื้องต้นที่จัดว่าเป็นผู้มีศีล (virtuous) คำว่า เบญจศีล ที่มาในพระไตรปิฎก ปรากฏในคัมภีร์ชั้นอุปทาน และพุทธวงส์ และในสมัยต่อมามีชื่อเรียกเพิ่มขึ้นว่า เป็นนิจศีล ศีลที่คฤหัสถ์ควรรักษาเป็นประจำบ้างว่าเป็นมนุษยธรรม ธรรมของมนุษย์หรือธรรมที่ทำให้เป็นมนุษย์บ้างศีล 5 เป็นระบบควบคุมชีวิตด้านนอกเกี่ยวด้วยกับการแสดงออกทางกาย วาจา เป็นระเบียบว่าด้วยความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมโดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน การดำเนินกิจการต่างๆของหมู่ชน การจัดสภาพความเป็นอยู่ สภาพแวดล้อมให้เรียบร้อยเกื้อกูลแก่การดำรงตนอยู่ด้วยดี และความผาสุกแห่งสมาชิกทั้งปวงของหมู่ชน อันจะเอื้ออำนวยให้ทุกคนสามารถบำเพ็ญกิจกรณีย์ที่ดีงามยิ่งๆขึ้นไป เพื่อบรรลุจุดหมายสูงสุดของชีวิต เพื่อเข้าถึงประโยชน์ เข้าถึงความดีงาม ตลอดจนการที่จะเกื้อกูลให้เกิดแก่หมู่ชนต่างๆได้นั้น ศีลพื้นฐานหรือศีลขั้นต้นเป็นสิ่งที่ดีที่สุด นั่นก็คือ การไม่เบียดเบียนผู้อื่นไม่ว่าจะด้วยกาย หรือวาจา และการไม่ทำลายสติสัมปชัญญะที่เป็นตัวคุ้มศีลของตน ศีลขั้นต้นนี้นิยมเรียกว่า ศีล 5

ศีล 5 นี้เป็นคุณธรรมขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ เป็นเครื่องควบคุมกาย วาจาให้เรียบร้อย เพื่อให้มนุษย์อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข หากมีผู้หนึ่งผู้ใดกระทำผิดศีลข้อใดข้อหนึ่ง หรือหลายข้อ ก็จะทำให้ผู้นั้นแสดงพฤติกรรม หรือการกระทำที่ผิดปรกติออกมา ซึ่งอาจจะก่อให้เกิดความสับสนวุ่นวาย เกิดความเดือดร้อนทั้งต่อตนเอง หมู่คณะ ชุมชน และสังคม ศีล 5 จึงเป็นสามัญสำนึกของมนุษย์ในการที่จะทำให้ผู้คนในสังคมได้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน นอกจากนี้แล้วยังเป็นการรักษาระเบียบ กฎเกณฑ์ ของการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมได้เป็นอย่างดี ดังนั้น การดำเนินชีวิตตามหลักของศีล 5 ก็คือ การดำเนินชีวิตตามปรกติของความเป็นมนุษย์ หรือเรียกได้ว่าเป็นปรกติธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบนั่นเอง

ศีล 5 คือ ยอดศีล คือ กฎหลักกฎแรกของชาวพุทธที่จะต้องปฏิบัติ รักษา นับตั้งแต่ฆราวาสจนถึงพระอริยะบุคคลจะต้องปฏิบัติและรักษา ดังนั้น จึงต้องทำความเข้าใจ และศึกษาให้ละเอียดจนหายสงสัย จึงจะปฏิบัติรักษาให้ถูกต้องต่อไป อันจะเป็นผลดีต่อตนเอง ศาสนา และประเทศชาติต่อไป[74]

[74] สำลี รักสุทธี, *ศีลสุดยอดวินัยของศาสนาพุทธ*, (กรุงเทพมหานคร: ธนธัชการพิมพ์, 2543),หน้า 46.

หลักคำสอนของพุทธปรัชญาเถรวาทที่สะท้อนถึงมิติของสังคมทางพุทธปรัชญาเถรวาทที่เห็นได้เด่นชัดที่สุด คือหลักคำสอนในเรื่องของศีลหรือวินัย ดังที่ท่านพระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ. ปยุตโต)[75] ได้กล่าวไว้ว่า คำสอน และหลักปฏิบัติทางพุทธปรัชญาเถรวาท ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสังคม และสะท้อนเจตนารมณ์ของพุทธปรัชญาเถรวาทในด้านของความสัมพันธ์ทางสังคมได้มากที่สุด ก็คือคำสอนและหลักปฏิบัติในขั้นศีล เพราะศีลเป็นระบบควบคุมชีวิตด้านนอก เกี่ยวด้วยการแสดงออกทางกาย วาจา เป็นระเบียบว่าด้วยความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน การดำเนินกิจการต่างๆของหมู่ชน การจัดสภาพความเป็นอยู่ และสิ่งแวดล้อมให้เรียบร้อย เกื้อกูลแก่การดำรงชีวิต มีความเป็นอยู่ที่ดี และเกิดความผาสุกแห่งมวลสมาชิกทั้งปวงของหมู่ชนนั้นๆ อันจะเอื้ออำนวยให้ทุกคนสามารถบำเพ็ญกิจกรณีย์ที่ดีงามยิ่งๆขึ้นไปการที่จะทำให้บุคคล ชุมชน สังคม หรือประเทศชาติ เกิดความสงบร่มเย็นเป็นสุข ไม่มีการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน ให้เกียรติกัน ให้ความเคารพซึ่งกันและกันได้นั้น สามมารถที่จะทำได้โดยการที่บุคคล ชุมชน สังคม ได้หันมานับถือศีล 5 คือ การไม่ทำร้าย ไม่รบราฆ่าฟันกันมีความเห็นอกเห็นใจกัน มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน(ศีลข้อ 1) ไม่มีการลักขโมย ย่องเบา ฉกชิงวิ่งราว หรือการถือเอาทรัพย์สิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้มาเป็นของตนเอง อันเป็นสาเหตุของความเดือดร้อนทั้งต่อตนเอง คือ ไม่มีความสบายใจ มีความทุกข์ใจ และสังคมเกิดความเดือดร้อน คือ สังคมเกิดความวิตกกังวล เกิดความกลัว ความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน(ศีลข้อ 2) นอกจากนี้แล้ว เวลาเข้าไปทำการขโมยทรัพย์สินของผู้อื่นอยู่นั้น พอไปเจอกับเจ้าทุกข์ที่เป็นผู้หญิงก็ทำการข่มขืนเจ้าทรัพย์ หรือไม่ก็ทำการฆ่าและข่มขืนเพื่อหวังที่จะปกปิดความผิดที่ตนเองได้กระทำลงไป (ศีลข้อ 3) ชุมชนใดมีบุคคลใดที่ชอบพูดโกหกหลอกลวง ปลิ้นปล้อน ตลบตะแลง มือถือสากปากถือศีล อยู่ในชุมชนหรือสังคมนั้นๆแล้ว ย่อมที่จะทำให้เกิดความสับสนวุ่นวายขึ้น เพราะการนาเอาคำพูดที่ไม่จริง ไม่เป็นประโยชน์ ไปพูดกับคนโน้น คนนี้ ทำให้เกิดความหวาดระแวงไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน เข้าหน้ากันไม่ติด ขาดความสนิทสนมชิดเชื้อเหมือนที่เคยเป็นมาในอดีต(ศีลข้อ 4) แต่ศีลทั้ง 4 ข้อนั้นยังไม่เท่ากับการผิดศีลข้อที่ 5 ในเรื่องของสุราเมรัย เครื่องดองของเมาอันนาไปสู่ความประมาท และเป็นสาเหตุของการกระทำผิดศีลทั้ง 4 ข้อที่ได้กล่าวมาแล้ว เพราะศีลข้อ 5 นี้เมื่อได้ทำการเสพหรือบริโภคเข้าไปแล้ว ทำให้เกิดความกล้าหน้าด้าน เกิดความฮึกเหิมคึกคะนอง และถูกยุยง ส่งเสริมให้ก่อการกระทำผิดได้ง่าย

พระราชรัตนรังษี[76]ได้ให้ความหมายของศีล 5 ไว้ได้อย่างน่าสนใจ และสามารถที่จะปรับประยุกต์ใช้ให้เข้ากับยุคสมัยปัจจุบันได้เป็นอย่างดี มีความเหมาะสม ที่พวกเราชาวพุทธควรที่จะนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ ดังมีรายละเอียด ดังนี้ ศีล 5 ข้อ คือ 1) การทำชีวิตให้สมบูรณ์ 2) มีอาชีพการงานหรือการทำทรัพย์สิน3) การทำครอบครัว 4) การทำเครดิตสังคม มีเกียรติ มียศศักดิ์ และ 5) ทำสุขภาพของตนให้เป็นปรกติ

---

[75] พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), *พุทธธรรมฉบับปรับปรุงขยายความ*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2552), หน้า 431.

[76] พระราชรัตนรังษี, *ศีล คือ คุณเครื่องให้คนเป็นปกติแล้วสังคมก็จะกลับมาเป็นปกติ*, 10 ธันวาคม 2566, <www.facebook.com/note.php?note_id=2> ([5 January 2023).

สรุปว่าศีล 5 ตามแนวทางของพระราชรัตนรังษี มีดังต่อไปนี้

1. ปาณาติปาตา เวรมณี (การทำชีวิตให้สมบูรณ์) หมายความว่า เมื่อคนเราไม่มีการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ไม่มีการเบียดเบียนชีวิตสัตว์อื่น หรือบุคคลอื่น ก็เหมือนกับเป็นการทำให้ชีวิตของคนเรามีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และการที่จะทำให้คนเรามีเครดิตทางสังคมได้นั้น ก็ต้องทำการศึกษาเล่าเรียน เพราะการศึกษาเป็นพื้นฐานของการทำให้ชีวิตของคนเราประสบกับความสำเร็จ

2. อทินนาทานา เวรมณี (การมีอาชีพการงานหรือการทำทรัพย์สิน) เมื่อคนเรามีการศึกษาที่ดีแล้ว ก็จะสามารถที่จะหางานทำที่ดีได้ เป็นงานที่ตรงกับความรู้ ความสามารถ ตรงกับสาขาวิชาที่ได้ ร่ำเรียนมา ตรงกับความต้องการ ทำให้สามารถที่จะทำงานหาเงินมาใช้จ่าย โดยเฉพาะในด้านของปัจจัย 4 ได้เป็นอย่างดี และมีการจัดทำในเรื่องของบัญชีรายรับ รายจ่ายให้เหมาะสมกับการดำรงชีวิต

3. กาเมสุมิจฉาจารา เวรมณี (การทำครอบครัว) เมื่อมีการศึกษาที่ดี มีงานทำที่ดีสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้เป็นอย่างดี มีความสุข และมีความมั่นคง ก็ทำการสร้างสังคมใหม่คือ การมีครอบครัว สร้างครอบครัวที่ดีขึ้นมาเพื่อที่จะทำให้ชุมชน สังคม ที่เราอาศัยอยู่ ได้มีการใช้ชีวิตร่วมกันได้อย่างมีความสุข สงบ สันติ

4. มุสาวาทา เวรมณี (การทำเครดิตสังคม) เมื่อมีการศึกษาดี มีงานทำที่ดี ตรงกับความรู้ความสามารถ มีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน และสร้างครอบครัวที่ดี มีคุณภาพแล้วจะนาไปสู่การมีเครดิตที่ดีในสังคม คือ การได้รับการยอมรับจากชุมชน สังคม หาเวลา และโอกาสในการตอบแทนสังคมบ้างตามโอกาสอันควร

5. สุราเมรยมัชปมาทัฏฐานา เวรมณี (การทำสุขภาพของตนเองให้เป็นปรกติ) คือ การงดดื่มสุรา เครื่องดองของเมา เมื่องดสิ่งต่างๆเหล่านี้แล้ว ก็หันมาใส่ใจในสุขภาพของตนเอง ไม่ใช้ไปในทางที่เสื่อมหรือทางที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ ด้วยการแสวงหาสิ่งต่างๆ หรือปัจจัย 4 มาบำรุงสุขภาพร่างกายของตนให้สมบูรณ์ แข็งแรง ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ สามารถที่จะดำรงชีวิตของตนให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ และความสุข

หลักของศีล 5 นั้น จริงๆแล้วเป็นหลักของการมีชีวิต การดำรงอยู่ การอยู่ร่วมกันของคนที่อาศัยอยู่ร่วมกันในสังคม มีการประพฤติ และการปฏิบัติตนให้อยู่ในกรอบ อยู่ในกฎเกณฑ์ที่ทำให้บุคคลในระดับปัจเจกบุคล ชุมชน สังคม และระดับประเทศ ได้อยู่ร่วมกันอย่างเป็นปรกติสุขจากการที่มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของสังคมโลก แม้ว่าบุคลนั้นๆจะเป็นคนชนชาติใด เชื้อชาติใด นับถือศาสนาอะไร (พุทธ คริสต์ อิสลาม ฯลฯ) มีการปกครองในระบอบใดก็ตาม หากระดับปัจเจกบุคคล ชุมชน สังคม ได้มีการนาเอาหลักของศีล 5 ไปใช้ ได้มีการประพฤติ มีการปฏิบัติตามหรืออยู่ในกรอบของศีล 5 แล้ว ย่อมที่จะทำให้สังคมโลกสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นปรกติ มีความสงบสุข เกิดสันติสุข มีความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน ร่วมแรงร่วมใจรักใคร่ปรองดอง สมัครสมานสามัคคี มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ไม่มีความหวาดระแวงต่อกันมีความจริงจัง จริงใจต่อกัน สังคมโลกก็ปราศจากการเบียดเบียน การรังแก ข่มเหง รุกราน หรือการก้าวร้าวต่อประเทศที่มีศักยภาพที่ด้อยกว่าประเทศของตน อีกทั้งความเห็นแก่ตัว เห็นแก่ได้ ก็จะไม่เกิดขึ้น การดำเนินการหรือทำกิจกรรมต่างๆก็จะเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ทำงานต่างๆด้วยความราบรื่นเป็นไปในทิศทางเดียวกัน สอดคล้องกับวิถีชีวิต และความต้องการของชุมชน หรือของสังคมนั้นๆได้เป็นอย่างดี ทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้า และประสบกับความสำเร็จในทุกๆด้าน นอกจากนี้แล้ว

โลกใบนี้ก็จะมีแต่ความสุข ความสดใส สงบ ร่มรื่น ไม่มีผลกระทบทั้งทางด้านมลพิษ และสภาพแวดล้อม เหมือนอย่างโลกของเราที่กาลังประสบอยู่ในเวลานี้

นอกจากนี้แล้วพระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงถึงอานิสงส์ของการรักษาศีล 5 แก่ชาวปาฏลิคามในมหาปรินิพพานสูตร[77] ว่ามีอยู่ 5 ประการ คือ

1. ย่อมได้โภคทรัพย์สมบัติมากมาย
2. กิตติศัพท์อันดีงามย่อมขจรขจายไป
3. มีความองอาจเมื่อไปสู่ชุมชนใดๆ
4. ไม่เป็นผู้หลงตาย (ไม่ตายอย่างไร้สติ)
5. เมื่อแตกกายทำลายขันธ์ ย่อมมีสุคติเป็นที่ไป

ในการสร้างสังคมให้เข้มแข็งนั้น พุทธปรัชญาเถรวาทได้ให้แนวทางในการปฏิบัติตามหลักของศีล 5 ดังนี้

1. ปฏิวัติตนเอง พระพุทธเจ้าทรงปฏิบัติกับพระองค์เองในสมัยครั้งที่เป็นเจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกแสวงหาความทุกข์ ดังนั้น บุคคลผู้มีความมุ่งหวังให้สังคมเข้มแข็งและมีความสงบสุขต้องมีความกล้าพอที่จะปฏิวัติตนเองทั้งพระภิกษุสงฆ์ และฆราวาส โดยมีหลักของการปฏิบัติเพื่อพัฒนาตนเอง เพื่อให้รู้เท่าทันกับสภาพการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคโลกาภิวัฒน์ กล่าวคือพระภิกษุสงฆ์ สามเณร ได้ปฏิบัติโดยยึดหลักของอินทรียสังวร การปฏิบัติสมถะ และวิปัสสนากรรมฐานส่วนฆราวาสปฏิบัติโดยยึดหลักของศีล 5 และโลกธรรม 8

2. สร้างสรรค์ครอบครัว ครอบครัวถือเป็นสถาบันพื้นฐานหลักของสังคม ดังนั้นหากต้องการสร้างสรรค์ครอบครัวให้มีความสุข ความอบอุ่น ต้องมีการปฏิวัติตนเองเพื่อการพัฒนาจิตใจที่เข้มแข็ง โดยใช้หลักของฆราวาสธรรม 4 และอคติ 4

3. อุทิศตัวเพื่อสังคม เป็นการประสาน เชื่อมความสัมพันธ์กับผู้คนที่อาศัยอยู่ร่วมกันในชุมชน สังคม อันจะก่อให้เกิดโครงสร้างทางสังคมที่ยั่งยืนต่อไป โดยยึดหลักของสังคหวัตถุ 4, อปริหานิยธรรม 7 และทศพิธราชธรรม 10

กระบวนการสร้างชุมชนและสังคมให้เข้มแข็งดังกล่าว ถือเป็นการสร้างคุณธรรมให้เกิดขึ้นในความคิดจนเป็นอุดมการณ์ของมนุษย์ว่า การที่จะประกอบกิจการใดๆ ต้องมีคุณธรรมควบคู่อยู่ด้วยเสมอ โดยการนี้พุทธปรัชญาเถรวาทได้มีนโยบายไว้ให้แก่พุทธบริษัท เพื่อเป็นการสร้างชุมชนและสังคมให้เข้มแข็งได้ โดยการใช้หลักการของพุทธธรรมาภิบาล คือ หลักของไตรสิกขา[78] (ศีล, สมาธิ และปัญญา) หมายความว่า การสร้างสังคมที่เข้มแข็ง การทำให้มนุษย์มีความมั่นคงทั้งด้านกายภาพ จิตใจ และความมีวัฒนธรรม จะบรรลุได้นั้นต้องมี “หลักคิด” บนพื้นฐานของศีล และธรรม ทางด้านของพระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตโต)[79]ได้กล่าวถึงหลักการพึ่งตนเอง เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ไว้ 5 ประการ คือ

---

[77] ที.ม. (ไทย) 13/80/254-255.

[78] ที.ปา. (ไทย) 11/228/231.

[79] พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), *การพัฒนาที่ยั่งยืน*, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมมิก จำกัด, 2539), หน้า 27

1. ด้านจิตใจ ทำตนให้เป็นที่พึ่งของตนเอง มีจิตสานึกที่ดี มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ให้ตนเอง ชุมชน สังคม และประเทศชาติโดยรวม มีจิตใจที่เอื้ออาทร มีความประนีประนอมยึดประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง

2. ด้านสังคม แต่ละชุมชนต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็ง เป็นอิสระ

3. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้รู้จักใช้และมีการจัดการอย่างชาญฉลาด พร้อมทั้งหาทางเพิ่มมูลค่า โดยให้ยึดอยู่บนหลักการของความมั่นคง

4. ด้านเทคโนโลยี จากสภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เทคโนโลยีที่เข้ามาใหม่มีทั้งที่ดีและไม่ดี จึงต้องแยกแยะให้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้าน และเลือกใช้เฉพาะที่สอดคล้องกับความต้องการ และสภาพแวดล้อม

5. ด้านเศรษฐกิจ คือ ต้องมุ่งที่จะลดรายจ่ายก่อนเป็นสำคัญ และยึดหลักพออยู่ พอกินการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนตามแนวของท่านพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ทั้ง 5 ด้านนั้น เป็นการสร้างตนให้รู้จักกับการพึ่งตนเอง คิดดี พูดดี ทำดี มีจิตใจที่เอื้ออาทร ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน รู้จักการเพิ่มมูลค่าของสินค้าที่ได้มาจากธรรมชาติ รู้ที่จะนำเอาเทคโนโลยีมาปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม และมีความพออยู่ พอกิน

นอกจากนี้แล้วท่านพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต)[80] ยังได้กล่าวต่อไปอีกว่า การพัฒนาสังคมไทยหรือพัฒนาชุมชนนั้น จะต้องมีการพัฒนาคนก่อน เพื่อสร้างคนให้มีความเข้มแข็งใน 3 ประการ คือ

1. ความเข้มแข็งทางพฤติกรรม ได้แก่ ความขยันขันแข็ง จริงจังในการทำงาน

2. ความเข้มแข็งทางจิตใจ ได้แก่ การช่วยเหลือตัวเอง ไม่รอคอยความช่วยเหลือจากภายนอก

3. ความเข้มแข็งทางปัญญา ได้แก่ ความพยายามทำด้วยตัวเอง ใช้ปัญญาเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหา ก่อให้เกิดภาวะผู้นำทางปัญญา ซึ่งเป็นผู้นำที่แท้จริงเมื่อสร้างคนให้มีความเข้มแข็งแล้ว ก็จะสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมได้อีกทั้งยังส่งผลให้ชุมชนเข้มแข็ง โดยยึดหลักธรรมเป็นแนวทางในการพัฒนา ดังนี้

1. ถือหลักทำการให้สำเร็จด้วยความเพียรพยายาม ที่เรียกว่า หลักกรรม

2. ถือหลักเรียนรู้ ฝึกฝน พัฒนาชีวิตให้ดียิ่งๆขึ้น ทั้งทางพฤติกรรม จิตใจ ปัญญาที่เรียกว่าไตรสิกขา

3. ถือหลักการทำงานอย่างเร่งรัด ไม่รอคอยเวลา ทำสิ่งต่างๆด้วยความไม่ประมาทที่เรียกว่า หลักอัปปมาทะ

4. ถือหลักทำตนให้เป็นที่พึ่ง เพื่อพึ่งตนเองได้ และมีความเป็นอิสระ ที่เรียกว่าหลักอิสรภาพแห่งการพึ่งตนเองได้

---

[80] พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), *ธรรมกับไทยในสถานการณ์ปัจจุบัน*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2541), หน้า 29-31.

เพราะฉะนั้น ในการพัฒนาสังคมไทยจะต้องมีการพัฒนาคนพร้อมกันไปด้วย เพราะเมื่อคนมีความเข้มแข็งทั้งทางร่างกาย จิตใจ ปัญญา และดำรงตนอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม ดำรงชีวิตอยู่บนรากฐานแห่งความเป็นจริง ไม่หลงเชื่ออย่างงมงาย ให้รู้จักช่วยเหลือตนเอง พึ่งพาตนเองได้ และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ด้วยการนำหลักกรรม คือ มีความเพียรพยายามหลักไตรสิกขา คือ มีการพัฒนาทั้งทางด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญาให้ดียิ่งขึ้นใช้หลักอัปปมาทะ คือ การไม่ปล่อยให้เวลาเสียไปโดยเปล่าประโยชน์ และมีความไม่ประมาท และใช้หลักอิสรภาพแห่งการพึ่งตนเอง คือ สามารถที่จะพึ่งตนเองได้ และมีความเป็นอิสระจากสิ่งต่างๆได้เป็นอย่างดีเมื่อพระพุทธเจ้าได้ทรงทำให้มนุษย์ได้ประพฤติปฏิบัติตามหลักของศีล 5 แล้วพระองค์ยังทรงห้ามไม่ให้มนุษย์ได้ทำการค้าขายในทางที่ผิด หรือที่เรียกว่า วณิชชา หรือมิจฉาวณิชชา วณิชชา[81] การค้าขาย 5 อย่าง ในที่นี้หมายถึง การค้าขายที่เป็นกิจที่ไม่ควรทำสำหรับคฤหัสถ์ คือ ฆราวาสไม่ควรประกอบ มีอยู่ 5 ข้อ ดังนี้

1. สัตถวณิชชา – ค้าขายอาวุธ
2. สัตตวณิชชา – ค้าขายมนุษย์
3. มังสวณิชชา – ค้าขายเนื้อสัตว์
4. มัชชวณิชชา – ค้าขายของเมา
5. วิสวณิชชา – ค้าขายยาพิษ

วณิชชาหรือมิจฉาวาณิชชา แปลว่า การค้าขายในทางที่ผิด หมายความว่า การค้าขายที่ไม่ชอบธรรม มีการค้าขายอาวุธ ค้าขายยาพิษ เป็นต้น เป็นข้อห้ามไม่ให้อุบาสก อุบาสิกาได้ทำการค้าขายในสิ่งต่างๆเหล่านี้ เพราะว่า มิจฉาวณิชชา เป็นไปเพื่อการเบียดเบียนชีวิต เบียดเบียนความสุขของผู้อื่น และสัตว์อื่น ไม่เป็นทางแห่งความสำเร็จ และความเจริญแก่ตนได้ ประกอบด้วย

1. สัตถวณิชชา คือ การค้าขายอาวุธ หมายถึง การค้าเครื่องมือสำหรับฆ่า หรือทำร้ายมนุษย์และสัตว์ เช่น ปืน ระเบิด นิวเคลียร์ แห อวน ตาข่ายดักสัตว์ เป็นต้น อาวุธในที่นี้ คือ วัตถุอาจจะทำให้ผู้ซื้อ ซึ่งเมื่อซื้อไปแล้วก็เอาไปทำร้ายกัน ฆ่าฟันกัน รังแกกัน ข่มเหงกัน เบียดเบียนกันที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะการค้าขายอาวุธต่างๆเหล่านี้ เท่ากับเป็นการอำนวยให้เขาทำปาณาติบาต (ผิดศีลข้อที่ 1)

2. สัตตวณิชชา คือ การค้าขายมนุษย์ หมายถึง การค้าขายหญิงสาว เด็กสาว ตลอดจนการใช้แรงงานเด็ก และสตรีอย่างทารุณ

3. มังสวณิชชา คือ การค้าขายสัตว์เป็นๆสำหรับการฆ่าเพื่อนามาทำเป็นอาหารหมายความว่า จับสัตว์หรือจับปลา กุ้ง หอย เป็นต้น ที่มีอยู่ในน้ำตามธรรมชาติแล้วนามาขาย หรือเลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ โดยมีจุดมุ่งหมายไว้เพื่อเป็นการขาย หรือรับซื้อสัตว์เป็นๆทุกชนิดแล้วนามาขาซึ่งเป็นการขายให้เขาฆ่าเพื่อนำมาทำเป็นอาหาร เพราะการค้าขายสัตว์เป็น ๆ สำหรับฆ่าจึงเท่ากับเป็นการอำนวยให้เกิดการทำผิดศีลข้อที่ 1 เป็นการเบียดเบียนสัตว์ เป็นการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต

---

[81] พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม,* พิมพ์ครั้งที่ 10, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสื่อตะวัน จำกัด, 2545), หน้า 174.

4. มัชชวณิชชา คือ การค้าขายน้ำเมา หมายถึง ค้าขายของมึนเมา และสิ่งเสพติดให้โทษทุกชนิด เช่น สุรา ฝิ่น กัญชา เฮโรอีน ผงขาว ยาบ้า เป็นต้น เพราะสิ่งต่างๆเหล่านี้เป็นสิ่งที่ทำให้ผู้เสพมีอาการมึนเมา มีสติที่ไม่สมประกอบ เป็นหนทางให้เกิดการ ทำร้ายกัน ทะเลาะวิวาทกัน

5. วิสวณิชชา คือ ค้าขายยาพิษ หมายถึง การค้าขายยาพิษที่สามารถทำลายชีวิต และร่างกายทั้งของคนและสัตว์ทุกชนิด รวมตลอดถึงสภาพของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

การค้าขาย 5 อย่างนี้ เป็นข้อห้ามอุบาสกไม่ให้ประกอบอาชีพเหล่านี้ เพราะเป็นการค้าขายที่ผิด คือ เป็นการค้าขายที่ไม่ชอบ ไม่ถูกต้องตามหลักของศีลธรรม ที่เรียกว่า มิจฉาวณิชชาเพราะการค้าขายทั้ง 5 อย่างนี้ ที่มี การค้าขายอาวุธ เป็นต้น เป็นการค้าขายที่ทำให้เกิดการกระผิดศีลข้อที่ 1 ได้ จึงทำให้พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสห้ามไม่ให้อุบาสก อุบาสิกา ทำการค้าขายสิ่งต่างๆเหล่านี้พระองค์ทรงทำให้อุบาสก อุบาสิกา เป็นผู้ที่เข้าถือพระรัตนตรัยว่าเป็นสรณะ รวมถึงการสมาทานศีลเพื่อเว้นจากการฆ่า และการเบียดเบียนผู้อื่น และต้องทำการประกอบอาชีพที่ไม่เกี่ยวข้องกับการไม่เบียดเบียน ทั้งต่อตนเอง และผู้อื่นมิจฉาวณิชชา เป็นอาชีพที่พระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสห้ามไว้ เป็นการค้าขายที่ผิด หรือไม่ชอบธรรม หมายถึงว่า เป็นอาชีพที่บุคคลต่างๆไม่ควรค้าขายสิ่งต่างๆเหล่านี้ ซึ่งถือว่าเป็นอันตรายต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ต่อสัตว์ทุกชนิด รวมถึงสภาพภาวะของสิ่งแวดล้อมต่างๆด้วย ทั้งนี้เพราะเมื่อมีการค้าขายอาวุธ(สัตถวณิชชา)ต่างๆ ถ้าหากมีเจตนาเพื่อทำร้ายกัน จะก่อให้เกิดการทำลายล้างซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันเกิดปัญหานิวเคลียร์ของประเทศอิหร่านและเกาหลีเหนือที่กาลังสร้างปัญหาให้กับโลกของเราในทุกวันนี้ อันอาจจะทำให้โลกของเรานี้ไม่เกิดสันติสุข

นอกจากนี้แล้วยัง สามารถที่จะก่อให้เกิดมลพิษต่อสภาพแวดล้อมอีกด้วย การค้าขายในข้อนี้เป็นการส่งเสริมให้คนเราผิดศีลข้อที่ 1 เพราะเป็นไปเพื่อการฆ่า การเบียดเบียนซึ่งกันและกัน ซึ่งในข้อของมังสวณิชชานี้อยู่ในข่ายของการผิดศีลข้อที่ 1 ด้วยเช่นกัน เพราะว่า การค้าขายเนื้อสัตว์เป็นการส่งเสริมให้เกิดการฆ่าสัตว์ตัดชีวิตทุกชนิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งสัตว์ที่กาลังจะสูญพันธ์ทุกชนิด ในข้อวิสวณิชชานั้นก็อยู่ในข่ายของการผิดศีลข้อที่ 1 ด้วยเช่นเดียวกัน เพราะการค้าขายยาพิษเป็นอันตรายทั้งต่อผู้ใช้เองแล้วยังเป็นอันตรายต่อสัตว์ทุกชนิด และรวมถึงสภาพแวดล้อมอีกทางหนึ่งด้วย สำหรับข้อสัตตวณิชชานั้นเป็นการค้าขายมนุษย์ เป็นการค้าขายเด็กอันอาจจะนำไปเป็นบุตรบุญธรรม เป็นขอทาน เป็นโสเภณีเด็ก และยังรวมไปถึงการถูกล่อลวงไปเป็นโสเภณีทั้งในและต่างประเทศทำให้สูญสิ้นซึ่งอิสรภาพ และเสรีภาพ ถูกบังคับ กระทำการทำรุณ ข่มขู่ให้ทำตามในสิ่งที่เขาเหล่านั้นต้องการ ถ้าไม่ทำตามอาจหมายถึงชีวิตหรือครอบครัวได้รับความเดือดร้อนก็เป็นได้ ในข้อนี้ทำให้ผิดศีลข้อที่ 4 เพราะเป็นการใช้วาจาที่โกหก ถ้อยคำที่เป็นเท็จ พูดให้เขาหลงเชื่อ และทำตามในสิ่งที่ตนต้องการส่วนในข้อของมัชชวณิชชา คือ การค้าขายน้ำเมานั้น เป็นข้อที่สำคัญที่สุด เพราะว่าในข้อนี้สามารถที่จะทำผิดในทุกๆข้อดังที่ได้กล่าวมา เป็นการผิดศีลข้อที่ 5 เมื่อผู้ใดได้เสพเข้าไปแล้วทำให้ขาดสติยั้งคิด สามารถที่จะทำในสิ่งที่ไม่คาดคิดได้โดยไม่รู้สึกตัวหรือควบคุมสติของตนเองไม่ได้จนเป็นสาเหตุให้เกิดการกระทำผิดในทุก ๆ ด้าน ทั้งการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต การพูดเท็จ การโกหกหลอกลวง การค้าประเวณี เป็นต้น

2.3 การจัดสวัสดิการชุมชนตามหลักพุทธปรัชญา

ในกระบวนการการสงเคราะห์ของอัตถะ 3 ประการ ที่เป็นคำสอนหลัก หรือเป็นวิธีการสงเคราะห์ที่เป็นจุดเริ่มต้นที่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติตามคำสอนข้ออื่นๆที่สนับสนุนการสงเคราะห์ตามหลักอัตถะ 3 ประการได้อย่างเป็นระบบ เช่น การสงเคราะห์ตามหลักทิฏฐธัมมิกัตถะข้ออุฏฐานสัมปทา ย่อมนำไปสู่หลักอิทธิบาท 4 เป็นต้นดังนั้น อัตถะ 3 ประการ จึงเป็นวิธีการสังคมสงเคราะห์ตามแนวพุทธปรัชญา ซึ่งโดยวิธีการแล้ว อัตถะ 3 ประการเป็นการสงเคราะห์ที่มุ่งให้เกิดผล เป็นการตอบสนองตอบต่อความต้องการของชีวิต และแก้ไขปัญหาของชีวิต ในลักษณะดังต่อไปนี้

1. การแก้ไขปัญหาส่วนบุคคล ปัญหาส่วนบุคคลเป็นปัญหาที่เกิดจากความต้องการที่จำเป็นบุคคลจะต้องแสวงหาปัจจัยที่จำเป็นต่างๆ อย่างน้อยก็ปัจจัยสี่ มาตอบสนองต่อความต้องการหรือในการหาเลี้ยงชีพของตนและครอบครัวให้เพียงพอ และต้องส่งเสริมให้บุคคลทุกคนมีคุณธรรมขั้นพื้นฐาน ที่เรียกว่า ทิฏฐธัมมิกัตถะ[82] หรือประโยชน์ในปัจจุบัน 4 ประการ คือ

1) อุฏฐานสัมปทา คือ ความขยันหาทรัพย์

2) อารักขสัมปทา คือ การรักษาทรัพย์ที่หามาได้ มีการประหยัดและอดออม

3) กัลยาณมิตตตา คือ การรู้จักคบเพื่อนดี

4) สมชีวิตา คือ การเลี้ยงชีพแต่พอดี

พระพุทธเจ้าตรัสว่า ทุกข้อมีความสำคัญ จะขาดข้อหนึ่งข้อใดไม่ได้ เพราะเป็นหลักปฏิบัติที่ต้องทำให้ครบวงจร จึงจะเห็นผล เช่น มีความขยัน แต่ไม่มีการรักษา ก็ไม่มีเหลือ หรือมีความขยันมีการรักษา แต่คบมิตรไม่ดี ก็จะพาชีวิต และทรัพย์สินล่มจมได้ แต่ถ้าขาดสมชีวิตาก็จะหาความสุขในชีวิตไม่ได้ เพราะไม่รู้จักการใช้จ่ายที่เหมาะสม ดังนั้นจึงต้องมีการเดินทางสายกลาง หรือมัชฌิมาปฏิปทา[83] คือ การดำเนินชีวิตที่พอเหมาะพอควร และประพฤติปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท 4[84] ประการ คือ 1) ฉันทะ คือ ความพอใจในงานที่ตนเองทำ 2) วิริยะ คือ ความพากเพียรทำงาน 3) จิตตะ คือ เอาใจฝักใฝ่ในงานที่ทำ และ4) วิมังสา คือ หมั่นใช้ปัญญาใคร่ครวญ พิจารณาไตร่ตรองจนสามารถทำให้งานนั้นๆประสบกับความสำเร็จได้ด้วยดี

2. การแก้ไขปัญหาส่วนสังคม ปัญหาส่วนสังคมเป็นปัญหาที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของคนในสังคม เป็นปัญหาที่ทำให้เกิดผลกระทบต่อสังคมโดยรวม เช่น เกิดความขัดแย้ง การทะเลาะกัน การมีลาภ ยศ สุข สรรเสริญ เป็นต้น เป็นเรื่องของค่านิยม ความเชื่อ และพฤติกรรมของคนในสังคมอันเนื่องมาจากกิเลส นั่นเองดังนั้น ในการแก้ไขปัญหาส่วนสังคมนั้น จะต้องแก้ไขที่พฤติกรรมของคนในสังคมให้มีคุณธรรมขั้นพื้นฐานที่เกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม ที่เรียกว่า สัมปรายิกัตถะ[85] คือประโยชน์เบื้องหน้า 4 ประการ ประกอบด้วย

1) สัทธาสัมปทา คือ มีศรัทธาที่ถูกต้อง เช่น หลักกรรม ความดี ความชั่ว ฯลฯ

2) สีลสัมปทา คือ มีศีลธรรม และเคารพต่อกฎระเบียบของสังคม

---

[82] องฺ.อฏฺฐก (ไทย) 23/144/289.

[83] วินย. (ไทย) 4/13/18.

[84] ที.ปา. (ไทย) 11/231/233.

[85] องฺ.อฏฺฐก. (ไทย) 23/144/292.

3) จาคสัมปทา คือ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

4) ปัญญาสัมปทา คือ มีปัญญารู้เท่าทันสถานการณ์ เข้าใจความจริงของชีวิต ฯลฯ

3. การแก้ไขปัญหาส่วนจิตใจ ในส่วนของปัญหาทางด้านจิตใจนั้น เป็นปัญหาที่ลึกซึ้งละเอียดอ่อน เพราะมนุษย์มีกิเลสอยู่ในจิตใจ ถ้าจิตใจถูกครอบงำด้วยกิเลสแล้ว ก็จะส่งผลกระทบต่อสังคมเช่นเดียวกัน พุทธปรัชญาเถรวาทถือว่าจิตใจเป็นใหญ่ เป็นหัวหน้า สามารถที่จะแก้ไขได้ด้วยการปฏิบัติตามหลักอริยมรรคมีองค์ 8[86] ประการ คือ 1) สัมมาทิฏฐิ คือ ความเห็นที่ถูกต้อง 2) สัมมาสังกัปปะ คือ คิดถูกต้อง 3) สัมมาวาจา คือ พูดถูกต้อง 4) สัมมากัมมันตะ คือ กระทำถูกต้อง 5) สัมมาอาชีวะ คือ เลี้ยงชีพถูกต้อง 6) สัมมาวายามะ คือ พยายามถูกต้อง 7) สัมมาสติ คือ มีสติถูกต้อง และ 8) สัมมาสมาธิ คือ มีสมาธิถูกต้อง

นอกจากนี้แล้วพุทธปรัชญาเถรวาทยังมีขั้นตอนในการวิเคราะห์ปัญหา และแก้ไขปัญหา สามารถมองได้จากหลักการของอริยสัจ 4[87] คือ 1) ทุกข์ คือ ปัญหา 2) สมุทัย คือ สาเหตุของปัญหา 3) นิโรธ คือ สภาวะที่ปราศจากปัญหา และ4) มรรค คือ ทางปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหา

2.4 แนวคิดทางพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการ

ในการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ในชุมชน หลักพุทธธรรมมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข การเกื้อกูลกัน และการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งในระดับบุคคลและชุมชน หลักธรรมที่มีความสำคัญในการจัดสวัสดิการ ได้แก่ สังคหวัตถุ 4, บุญกิริยาวัตถุ 3, ประโยชน์ 3, และสาราณียธรรม 6 ซึ่งหลักธรรมเหล่านี้สามารถนำไปปฏิบัติจริงในชุมชนเพื่อสร้างความสามัคคีและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นในระยะยาว มีดังนี้

2.4.1 หลักธรรมแห่งการสงเคราะห์ (สังคหวัตถุ 4)

หลักสังคหวัตถุ 4เป็นหลักธรรมที่ยึดเหนี่ยวน้ำใจของผู้อื่น ผูกไมตรี เอื้อเฟื้อ เกื้อกูล เป็นหลักการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน ได้แก่ การให้ การเสียสละ การพูดจาให้สุภาพ การประพฤติในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น และการเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ เพื่อให้การช่วยเหลือด้านปัจจัยต่างๆ การช่วยด้วยถ้อยคำ กำลังคน การร่วมเผชิญแก้ปัญหา มุ่งสงเคราะห์ และประสานคนให้เกิดความสามัคคี เพื่อให้การนำชุมชนจัดการงานต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสน์ วาสโน) ที่ได้กล่าวถึงหลักสังคหวัตถุ 4 ไว้ว่าเมื่อทุกคนต่างประพฤติสังคหวัตถุทั่วถึงกันแล้ว อย่าว่าแต่เฉพาะคน เฉพาะครอบครัว จะรักใคร่นับถืออยู่เป็นสุขสบายเลย ถึงคนทั้งหมู่บ้าน ทั้งเมือง ทั้งประเทศ ทั้งโลก ก็ต้องอยู่เป็นสุขสบายตลอดไปเหมือนกัน[88] เพราะฉะนั้นท่านจึงว่าสังคหวัตถุทั้ง 4 อย่าง เป็นคุณสำหรับยึดเหนี่ยวน้ำใจผู้อื่นให้รักใคร่นับถือ ช่วยเหลือกันอย่างวิเศษแท้

---

[86] ที.ม. (ไทย) 10/299/348.

[87] อภิ.วิ (ไทย) 35/145/127.

[88] สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาศน์ วาสโน), *สังคหวัตถุ 4*. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2538), หน้า 45-46.

หลักสังคหวัตถุ 4 ในการจัดสวัสดิการสงเคราะห์มี 1) ทาน การให้ในสิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นโทษต่อสังคม การเสียสละตนในด้านกำลัง ความสุขส่วนตัว และปัญญาที่พร้อมจะเรียนรู้และเข้าใจผู้อื่น ทั้งที่เป็นอามิสทานและธรรมทาน 2) ปิยวาจา การพูดจาประสานงานด้วยถ้อยคำสุภาพไพเราะอ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจ พูดให้เกิดความสามัคคีและมีประโยชน์ 3) อัตถจริยา การประพฤติปฏิบัติงานในด้านต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ การขวนขวายช่วยเหลือการเอาใจใส่ในสิ่งที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลผู้อื่น และ 4) สมานัตตตา การทำตนเสมอต้นเสมอปลายถูกต้องตามกาลเทศะ เพื่อเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ ทำงานอย่างเสมอต้นเสมอปลายลดปัญหาด้านการทำงานที่ไม่ต่อเนื่องให้น้อยลง

พอสรุปได้ว่า สังคหวัตถุ 4 คือ หลักธรรมที่ช่วยส่งเสริมการเกื้อกูลกันในสังคม ประกอบด้วย ทาน การให้ปัจจัยหรือสิ่งของที่จำเป็น เช่น การจัดสวัสดิการสำหรับผู้ยากไร้ในชุมชน ปิยวาจา การใช้วาจาที่สุภาพ เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและลดความขัดแย้ง อัตถจริยา การปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น เช่น การร่วมมือช่วยเหลืองานสาธารณประโยชน์ และสมานัตตตา การวางตนอย่างเสมอภาคและเป็นธรรม ไม่แบ่งแยกหรือแสดงอคติ ซึ่งช่วยลดความเหลื่อมล้ำในชุมชน

2.4.2 หลักธรรมผลประโยชน์ที่ควรแสวงหา (ประโยชน์ 3)

หลักธรรมผลประโยชน์ที่สงเคราะห์สวัสดิการเป็นหลักในการสงเคราะห์ทั้งในเรื่องของการช่วยเหลือตนเอง และช่วยเหลือผู้อื่นให้ดียิ่งๆขึ้นไป และเป็นการประสานสอดคล้องกับจุดประสงค์ของการสังคมสงเคราะห์ได้อย่างสมบูรณ์วิธีการสังคมสงเคราะห์ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท คือ การจัดให้มีการดำเนินชีวิต ให้สอดคล้องกับแนวคิด และหลักการสังคมสงเคราะห์ ซึ่งหลักพุทธธรรมที่เป็นวิธีการสังคมสงเคราะห์ในพุทธปรัชญาเถรวาท มีคำสอนที่สอนให้บุคคลรู้จักการดำเนินชีวิตของมนุษย์ให้บรรลุประโยชน์ที่เป็นจุดหมายของชีวิต ที่เรียกว่า อัตถะ 3[89] ประการ คือ

1. ทิฏฐธัมมิกัตถะ ประโยชน์ปัจจุบัน คือ มีความมั่งคั่งสมบูรณ์ เพราะขยันหา รักษาสิ่งที่ หามาได้ด้วยดี มีกัลยาณมิตร และดำเนินชีวิตถูกต้องดีงาม

2. สัมปรายิกัตถะ ประโยชน์เบื้องหน้า คือ การมีความสุขทางใจ มั่นใจในการทำความดี มีความสุจริตทำในสิ่งที่ถูกต้อง สร้างสรรค์ เสียสละ มีความเกื้อกูลต่อเพื่อนมนุษย์และสังคมมีความรู้ มีปัญญา และทำกิจกรรมต่างๆให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

3. ปรมัตถะ ประโยชน์สูงสุด คือ จุดหมายปลายทางแห่งชีวิต เป็นการประพฤติพรหมจรรย์ ได้แก่ การสิ้นทุกข์ คือ พระนิพพานนั่นเองหลักการสงเคราะห์อัตถะ(ประโยชน์) 3 ประการนี้ เป็นวิธีการสังคมสงเคราะห์ที่สอดคล้องกับแนวทางการแก้ปัญหาของชีวิต ชุมชน และสังคม ดังนี้

1) ทิฏฐธัมมิกัตถะ เป็นวิธีสงเคราะห์ให้บุคคลได้มาซึ่งปัจจัยสี่ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตได้อย่างพอเพียง เป็นการสงเคราะห์ต่อปัจเจกบุคคล

2) สัมปรายิกัตถะ เป็นวิธีการสงเคราะห์เพื่อให้สังคมมีความสงบสุข เป็นการตอบสนองทางด้านสังคม เป็นการมุ่งสงเคราะห์เพื่อให้แก้ปัญหาสังคมโดยส่วนรวม

---

[89] ขุ.จู. (ไทย) 30/673/333.

3) ปรมัตถะ เป็นวิธีการสงเคราะห์ด้านจิตใจ เพื่อให้บุคคลมีความมั่นคง มีความสงบสุข เป็นการตอบสนองด้านจิตใจ วิธีนี้เป็นการดับทุกข์ทางใจ และดับปัญหาทางกายโดยสิ้นเชิง

หลักการสงเคราะห์อัตถะ(ประโยชน์) 3[90] ขั้นนี้ จัดแบ่งออกได้เป็น 3 ด้าน ดังนี้

1. อัตตัตถะ จุดหมายเพื่อตน หรือ ประโยชน์ตน คือ ประโยชน์ 3 ข้อ(ทิฏฐธัมมิกัตถะ ,สัมปรายิกัตถะ และปรมัตถะ) เป็นการทำให้เกิดขึ้นแก่ตนเอง หรือพัฒนาชีวิตของตนเองให้บรรลุถึงประโยชน์ที่เป็นจุดหมายของชีวิต

2. ปรัตถะ จุดหมายเพื่อผู้อื่น หรือประโยชน์ผู้อื่น คือประโยชน์ 3 ข้อ(ทิฏฐธัมมิกัตถะ , สัมปรายิกัตถะ และปรมัตถะ) เป็นการช่วยเหลือให้ผู้อื่นหรือเพื่อนมนุษย์ให้ได้บรรลุถึงซึ่งความสุด้วยการชักนาสนับสนุนให้เขาพัฒนาชีวิตของเขาเองขึ้นไปตามลำดับ

3. อุภยัตถะ จุดหมายร่วมกัน หรือ ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย คือ ประโยชน์สุข และความดีงามร่วมกันของชุมชนหรือสังคม รวมทั้งภาวะ และปัจจัยแวดล้อมต่างๆ ทั้งทางวัตถุ เช่น ป่า แม่น้ำ ถนนหนทาง และทางนามธรรม เช่น ศีลธรรม วัฒนธรรม ซึ่งพึงช่วยกันสร้างสรรค์บำรุงรักษาเพื่อเกื้อหนุนให้ทั้งตนและผู้อื่นก้าวไปสู่จุดหมาย 3 ขั้นข้างต้น อย่างน้อยก็ไม่ให้มีการแสวงหาประโยชน์ส่วนตนจนส่งผลกระทบเสียหายต่อประโยชน์สุขของส่วนรวม ดังเช่นตัวอย่างของพระภิกษุเมื่อปฏิบัติตามพระวินัย ย่อมช่วยรักษาความสามัคคีแห่งสงฆ์ อันเป็นบรรยากาศที่เกื้อหนุนให้พระภิกษุที่อยู่ร่วมกันทุกรูปอยู่ร่วมกันอย่างผาสุก และเกิดความเจริญงอกงามในการปฏิบัติจนบรรลุถึงระดับปรมัตถ์ 45 คือประโยชน์สูงสุด

หลักการสงเคราะห์ (ประโยชน์) 3 เพื่อแก้ปัญหาชุมชน หลักการของอัตถะ 3 ประการ สอดคล้องกับหลักการสงเคราะห์ชุมชนตามแนวพุทธ ดังนี้

1. อัตถะ 3 ประการ เป็นวิธีการสงเคราะห์ที่เป็นไปตามหลักเหตุผล หรือแก้ไขปัญหาตามสาเหตุ เป็นวิธีการสงเคราะห์ทั้งในแง่ เศรษฐกิจ สังคม จิตใจ ได้อย่างสมดุลกัน

2. อัตถะ 3 ประการ เป็นวิธีสงเคราะห์ที่ทุกคนต้องลงมือปฏิบัติเอง เป็นวิธีการแก้ไขที่ค่อยเป็นค่อยไปตามความเหมาะสม เป็นการขจัดปัญหาทั้ง 3 ด้าน(ทิฏฐธัมมิกัตถะ , สัมปรายิกัตถะและปรมัตถะ) โดยมุ่งให้ดับปัญหาได้ในที่สุด และเป็นประโยชน์แก่สังคมโดยรวม

พอสรุปได้ว่า หลักธรรมผลประโยชน์ที่ควรแสวงหา (ประโยชน์ 3) คือ หลักการแสวงหาผลประโยชน์ที่เหมาะสมทั้งในปัจจุบันและอนาคต ได้แก่ ทิฏฐธัมมิกัตถะ ประโยชน์ในปัจจุบัน เช่น การช่วยเหลือด้านการแพทย์ การดูแลผู้สูงอายุ หรือการให้ทุนการศึกษา สัมปรายิกัตถะ ประโยชน์ในอนาคต เช่น การพัฒนาทักษะอาชีพเพื่อเพิ่มโอกาสทางการเงินในอนาคต และปรมัตถะ ประโยชน์สูงสุดในการเข้าถึงนิพพานหรือการปลดปล่อยจากความทุกข์

2.4.3 หลักธรรมแห่งการสร้างบุญ (บุญกิริยาวัตถุ 3)

บุญกิริยาวัตถุ 3 ในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท จำแนกได้ 3 ด้านคือ ด้านการให้ทานด้านการรักษาศีล และด้านการเจริญภาวนา (1) ด้านการให้ทาน ในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท ได้กล่าวถึงการให้ทานไว้ในหลายเรื่องคือการให้ทานที่เกี่ยวข้องกับวัตถุสิ่งของ บุคคล สถานที่เจตนา และอาการ รวมทั้งสิ่งที่เป็นนามธรรม ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการบำเพ็ญทานในพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยในคัมภีร์

---

[90] ขุ.จู. (ไทย) 30/755/389.

พระพุทธศาสนาเถรวาทจะมีการจัดแบ่งทานเป็นประเภทตามคุณลักษณะ เพื่อให้ง่ายต่อการจำแนกทานในลักษณะต่าง ๆ อันจะเป็นหลักในการให้ทานของพุทธศาสนิกชน ในพระพุทธศาสนา (2) ด้านการรักษาศีล ศีล คือความประพฤติดีทางกายและวาจา หรือข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกาย วาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม ความประพฤติสุจริตทางกายวาจาและอาชีพ การรักษาศีล ก็เพื่อระวังกายวาจาให้เรียบร้อยไม่มีโทษและภัยต่าง ๆ ที่จะเกิดจากการขาดศีล เพื่อความเป็นระเบียบของสังคม (3) ด้านการเจริญภาวนา ในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบทได้กล่าวถึงบุคคลผู้เจริญภาวนาจนได้บรรลุธรรมในขั้นต่าง ๆ หลายบุคคล ทั้งในส่วนของบรรพชิต และคฤหัสถ์ ในเรื่องราวนิทานประกอบธรรมมะที่แสดงในคัมภีร์นั้นได้กล่าวถึงการเจริญสมณะธรรมของพระภิกษุในสมัยพุทธกาลไว้หลายรูปที่น่าสนใจทั้งในส่วนที่เป็นสมถภาวนา และวิปัสสนาภาวนา และสามารถนำเอามาเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติธรรมได้[91]

การวิเคราะห์บุญกิริยาวัตถุ 3 ในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบทบท สามารถสรุปได้ 3 ประการ คือ การให้ทาน การรักษาศีล และการเจริญภาวนา (1) การให้ทาน คือความสุขที่เป็นความดีที่ทำได้ง่ายๆซึ่งคนในสังคมยังมีความเข้าใจที่ผิดไปจากหลักพุทธศาสนาคนในสังคมยังมีทัศนคติในเรื่องทานที่เข้าใจว่าการให้ทานคืออามิสทานการให้สิ่งของที่มองเห็นว่าใหญ่โตเพื่อแสดงถึงฐานะบารมีแต่ทานในพุทธศาสนาหมายถึงการให้ด้วยความบริสุทธิ์ใจไม่หวังผลตอบแทนทานยังหมายถึงการสงเคราะห์การบริจาคการแบ่งปันการเสียสละไม่ว่าจะเป็นการให้สิ่งของอันเป็นการเสียสละทรัพย์สินของตนให้แก่คนอื่นเป็นการเฉลี่ยความสุขที่ตนมีให้กับคนอื่นหรือเป็นการบำรุงศาสนาให้ดำรงคงอยู่ได้เพื่อประโยชน์ของสังคมการให้ทานมีทั้งอามิสทาน (การให้สิ่งของหรือวัตถุที่ควรให้) ธรรมทาน (การให้พระธรรมคำสั่งสอน)หรือแม้กระทั่งการให้หนังสือที่ดี ๆ สักเล่มการให้ความรู้และการให้อภัยไม่ว่าคนหรือสัตว์ (อภัยทาน)หรือการให้ความปลอดภัยความไม่มีภัยแก่ตนเองและผู้อื่นก็จัดว่าเป็นการให้ทานทั้งสิ้น พระพุทธศาสนานั้นเน้นจุดมุ่งหมายของการให้ทานคือเราให้เพื่อบูชาคุณให้เพื่อสาธารณะประโยชน์ (ส่วนรวม) ให้เพื่ออนุเคราะห์ให้เพื่อสงเคราะห์ให้เพื่อชำระกิเลสหรือเพื่อสร้างความดีจะเห็นได้ว่าการให้นั้นก็เพื่อขจัดความตระหนี่ความหวงความเห็นแก่ตัวซึ่งก็คือการกำจัดกิเลสในจิตใจของตนเองนั่นเองและเราก็รู้ว่าในทางพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญแก่ทานเพราะทานจัดเป็นการทำบุญอย่างหนึ่งในบุญกิริยาวัตถุ 3 และเป็นการกระทำบุญประการแรกที่บุคคลกระทำได้ง่ายที่สุด การทำทานจึงถือว่าเป็นบันไดก้าวแรกในพระพุทธศาสนาที่พุทธศาสนิกชนพึงปฏิบัติ อันจะนำมาซึ่งความสุข เพราะผู้ให้ย่อมมีความสุขนั่นเอง (2) การรักษาศีล การรักษาศีลนั้นมีความสำคัญต่อบุคคลอันจะก่อให้เกิดความผาสุกแก่ผู้รักษา และนำมาซึ่งความสงบสุขร่มเย็นจากการรักษาศีลการรักษาศีลนั้นย่อมจะมีจุดมุ่งหมายอันเป็นกุศลทั้งจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น ผู้ที่ประพฤติอยู่ในศีลเปรียบเสมือนผู้ที่มีเกราะป้องกันให้ตนเองไม่ให้ประพฤติไปในทางที่ผิด ซึ่งศีลนั้นสามารถควบคุมกาย วาจา และใจของผู้ปฏิบัติให้เป็นกุศลอันจะนำไปสู่สมาธิ และปัญญาได้ในที่สุด (3) การเจริญภาวนาผู้ที่ได้ปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาอย่างถูกต้องแล้ว ย่อมจะได้รับอานิสงส์มากมายเหลือล้นพ้นที่จะนับประมาณมิได้หากผู้ปฏิบัตินั้นมีความเพียรพอ ผู้ปฏิบัติวิปัสสนาภาวนานั้นย่อมเกิดประโยชน์ทำให้มีความสุขและร่มเย็นทางกายและทางใจเป็นบาทฐาน อีกทั้งยังทำให้ผู้ที่อยู่รอบข้างมีความสุขไปด้วย สำหรับอานิสงส์ของการเจริญวิปัสสนาภาวนา ทำให้มีกาย วาจา และใจที่บริสุทธิ์ระงับความโศกเศร้า

---

[91] มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, “พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย”. (กรุงเทพมหานคร: *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*, ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มีนาคม, 2559) :1-7.

คร่ำครวญ พ้นจากความทุกข์จนเข้าถึงพระนิพพานได้อันเนื่องมาจากการตามดูตามรู้ด้วยสติทันปัจจุบัน เห็นรูปเห็นนามเห็นไตรลักษณ์จนได้ประสบมรรคผล และนิพพาน

พอสรุปได้ว่า บุญกิริยาวัตถุ 3 เป็นแนวทางในการสร้างบุญ ได้แก่ ทานมัย การให้ปัจจัยแก่ผู้อื่น เช่น การบริจาคทรัพย์สินและสิ่งของที่จำเป็นแก่คนยากไร้ ศีลมัย การรักษาศีลและประพฤติในสิ่งที่ถูกต้อง ซึ่งส่งเสริมความสงบเรียบร้อยในชุมชน และภาวนามัย การพัฒนาจิตใจและฝึกสมาธิเพื่อให้เกิดสติปัญญาและความสงบภายใน

2.4.4 หลักธรรมแห่งความสามัคคี (สาราณียธรรม 6)

หลักสาราณียธรรม หมายถึง หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาที่ว่าด้วยการช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมคณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพอ่อนโยน เคารพนับถือกัน ช่วยบอกกล่าวสิ่งที่เป็นประโยชน์ช่วยสั่งสอนแนะนำตักเตือนกันด้วยความหวังดี มีวาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าละลับหลังเป็นหลักคำสอนที่ทำให้รู้จักการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันและกัน ทำให้เข้าใจคนอื่นมากขึ้น ซึ่งเป็นแนวทางที่ดีในการอยู่ร่วมกันด้วยความสามัคคี ทุกคนควรนำมาปฏิบัติเพื่อทำให้เกิดผลดีแก่ทุกคน ประกอบด้วยองค์ธรรม 6 ประการ คือ 1) เมตตากายกรรม คือ การแสดงออกถึงความเมตตาทางกายแก่เพื่อนในสังคมเดียวกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ช่วยเหลือกิจธุระของหมู่คณะด้วยความเต็มใจ 2) เมตตาวจีกรรม คือ การแสดงออกถึงความเมตตาปรารถนาดีต่อกันทางวาจาต่อเพื่อนร่วมสังคม 3) เมตตามโนกรรม คือ การตั้งจิตเมตตาปรารถนาดีต่อกันกับเพื่อนร่วมสังคมร่วมหมู่คณะเดียวกัน มีจิตปรารถนาดีทั้งต่อหน้าและลับหลัง คิดทำแต่สิ่งที่ดีมีประโยชน์ต่อกัน มองกันในแง่ดีไม่มีความระแวงสงสัยซึ่งกันและกัน 4) สาธารณโภคี คือการรู้จักแบ่งปันช่วยเหลือเจือจาน แม้ว่าจะเป็นสิ่งของเล็กน้อย แต่เป็นสิ่งที่ได้มาโดยชอบธรรมก็ไม่ควรหวงไว้แต่ผู้เดียว นำมาให้ได้มีส่วนร่วมบริโภคใช้สอยร่วมกัน 5) ศีลสามัญญตา คือจะต้องมีศีล มีความประพฤติเสมอเหมือนกับบุคคลที่ร่วมในสังคมหมู่เดียวกัน ไม่ทำตนให้เป็นที่รังเกียจของหมู่คณะ เคารพกฎเกณฑ์ระเบียบของสังคม 6) ทิฏฐิสามัญญตา คือ จะต้องมีความเห็นที่ดีงามเสมอเหมือนกับผู้อื่นในสังคมเดียวกันมีความเห็นชอบร่วมกันในข้อที่เป็นหลักการที่จะนำไปสู่การขจัดปัญหา มิใช่เป็นความเห็นที่ก่อให้เกิดปัญหา ต้องยอมรับความคิดเห็นของคนหมู่มากแม้จะไม่ถูกใจก็ตาม[92]

พอสรุปได้ว่า หลักธรรมแห่งความสามัคคี (สาราณียธรรม 6) เป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมความสามัคคีและการอยู่ร่วมกันในชุมชนอย่างสันติสุข ประกอบด้วย เมตตากายกรรม การแสดงออกด้วยการกระทำที่เป็นมิตรและไม่เป็นภัย เช่น การช่วยเหลือกันทางกาย ไม่ว่าจะเป็นการทำงานร่วมกันหรือช่วยเหลือผู้ที่ประสบปัญหาในชุมชน เมตตาวจีกรรม การพูดจาด้วยถ้อยคำที่สุภาพและแสดงออกถึงความปรารถนาดีต่อผู้อื่น เมตตามโนกรรม การคิดด้วยความปรารถนาดีและไม่เป็นพิษเป็นภัยต่อผู้อื่น สาธารณโภคี การแบ่งปันทรัพยากรและสิ่งของที่มีให้กับทุกคนในชุมชนอย่างเท่าเทียม สีลสามัญญตา การรักษาศีลและปฏิบัติตามหลักศีลธรรมร่วมกัน ทำให้ชุมชนมีความสงบเรียบร้อย และทิฏฐิสามัญญตา การมีความคิดเห็นและความเชื่อที่ตรงกัน โดยยึดหลักคุณธรรมเป็นแนวทางร่วมกัน

---

[92] มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,* (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539), หน้า 150.

2.5 การจัดสวัสดิการชุมชนในสมัยพุทธกาล

1. พระเจ้าอโศกมหาราช

พระเจ้าอโศกมหาราช ทรงปกครองแคว้นมคธ ได้รับสมญานามว่า จัณฑาโศกราช (พระเจ้าอโศกผู้โหดเหี้ยม) แต่หลังจากที่พระองค์ได้หันมานับถือพระพุทธศาสนาแล้ว พระองค์ก็ได้กลายมาเป็นองค์เอกอัครพุทธศาสนูปถัมภก เป็นผู้บำรุงพระพุทธศาสนาให้มีความเจริญรุ่งเรือง และแผ่ขยายมากที่สุดในประวัติศาสตร์พุทธปรัชญาเถรวาท และพระองค์ทรงมีพระราชกรณียกิจมากมายนานัปการทรงบำเพ็ญด้วยทศพิธราชธรรม จนได้รับพระราชมัญญานามว่า ธรรมาโศกราช (พระเจ้าอโศกผู้ทรงธรรม)

พระองค์ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา โดยการสร้างวิหาร 84,000 แห่งเพื่อเป็นแหล่งที่พระภิกษุสงฆ์ได้ศึกษาพระธรรมวินัย บำเพ็ญสมณธรรม และอบรมสั่งสอนประชาชนสร้างพระสถูปเจดีย์ 84,000 องค์ในนครทั้งสิ้น 84,000 นคร สร้างวัดอโศการาม เพื่อเป็นแหล่งที่พระภิกษุสงฆ์ศึกษาพระธรรมวินัย บำเพ็ญสมณธรรม และสั่งสอนประชาชน ทรงอุปถัมภ์สังคายนาครั้งที่ 3[93] (หมายถึงการประชุมสงฆ์เพื่อชักซ้อมความเข้าใจให้ตรงกันเกี่ยวกับหลักคำสอนทางพุทธปรัชญาเถรวาท ให้มีแนวทางการปฏิบัติที่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน และเพื่อความมั่นคง ตั้งอยู่ได้นานของพุทธปรัชญาเถรวาท เป็นการปรารภถึงเดียรถีย์ที่มีอยู่มากมาย ที่ได้ทำการปลอมตัวมาบวชในพุทธปรัชญาเถรวาทเพราะลาภสักการะ โดยมีพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระเป็นประธาน ใช้เวลาทั้งสิ้น 9 เดือน จึงแล้วเสร็จ) หลักศิลาจารึกมหาวิทยาลัยนาลันทา ทรงเป็นกษัตริย์พระองค์แรกที่ทรงผนวชขณะที่ยังทรงครองราชย์อยู่ และทรงยกเลิกการแผ่พระราชอำนาจ ทรงหันมาใช้หลักพุทธธรรม (ธรรมราชาเป็นการปกครองที่ใช้หลักธรรมทางพุทธปรัชญาเถรวาท และเผยแพร่ธรรมสู่ประชาชน)[94]

ในการปกครอง และเจริญพระราชไมตรีกับนานาประเทศโดยทางสันติตามนโยบายธรรมวิชัยปกครองแผ่นดินโดยธรรม ยึดเอาประโยชน์ของพสกนิกรของพระองค์เป็นที่ตั้ง ส่งเสริมกิจการสาธารณูปการ ประชาสงเคราะห์ สวัสดิการสังคม และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมอย่างกว้างขวาง[95]นอกจากนี้แล้วพระองค์ยังทรงส่งสมณะทูตไปเผยแพร่พุทธปรัชญาเถรวาท โดยแบ่งเป็น 9 สายโดยเฉพาะสายที่ 8 ที่มาเผยแพร่ในสุวรรณภูมิที่มีพระโสณะ และพระอุตระเป็นสมณะทูต จนเป็นสาเหตุที่ทำให้พุทธปรัชญาเถรวาทได้เจริญรุ่งเรืองแพร่หลายไปในประเทศต่างๆและถือว่าเป็นยุคทองที่พุทธปรัชญาเถรวาทเจริญรุ่งเรืองสูงสุด ดังมีหลักฐานยุคนั้นปรากฏอยู่ในประเทศอินเดีย และประเทศใกล้เคียงเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้แล้วพระองค์ยังได้ทรงมีพระราชกรณียกิจอีกหลายประการ เช่น การสร้างบ่อน้ำ ที่พักคนเดินทาง สถานพยาบาลทั้งของคนและสัตว์ทั่วราชอาณาจักร สร้างถนนหนทางเชื่อมต่อกันให้กว้างขวางทั่วถึง สร้างอ่างเก็บน้ำ โอสถศาลา ปลูกสวน ปลูกป่า ให้

---

[93] พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), *จารึกอโศก,* พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด , 2547), หน้า 2.

[94] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), *จารึกอโศก(ธรรมจักรบนเศียรสี่สิงห์)รัฐศาสตร์แห่งธรรมาธิปไตย* , พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร: ผลิธัมม์, 2552), หน้า 98.

[95] เรื่องเดียวกัน, หน้า 2.

การศึกษาแก่ประชาชนทำศิลาจารึกประกาศธรรม[96] ส่วนทางด้านของการปฏิบัติธรรมนั้นพระองค์ทรงเน้นในเรื่องของการให้ทาน ด้วยการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อกันด้วยทรัพย์ และสิ่งของ ทรงเน้นทางด้านธรรมทาน คือ การช่วยเหลือด้วยการแนะนาในทางความประพฤติ และการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องงดการเบียดเบียนสัตว์โดยให้ยกเลิกการฆ่าบูชายัญอย่างเด็ดขาด ดังที่พระองค์ได้ประกาศเตือน พสกนิกรของพระองค์ว่า

"ในราชอาณาจักรของเรานี้ จะไม่มีการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต และจะไม่มีการพลีชีพเพื่อศาสนพิธี"[97]

ทรงขอร้องให้พสกนิกรของพระองค์ละทิ้งสุรายาเมา เลิกการร่ายรำ หยุดยั้งการล่าสัตว์และการทำรุณโหดร้ายต่อสัตว์ ทรงให้หันมาปฏิบัติธรรมและเจริญปัญญาแทน โดยทรงเริ่มจากตัวพระองค์เองที่ทรงยกเลิกการฆ่าสัตว์ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่พระองค์ทรงโปรดปราณมากที่สุด แล้วเปลี่ยนมาเป็นธรรมยาตราแทน ด้วยการเสด็จไปทรงนมัสการพระสงฆ์ ถวายทาน เยี่ยมเยือนผู้เฒ่าชราและราษฎรในชนบท สั่งสอนและสนทนาธรรม พร้อมทั้งพระราชทานความช่วยเหลือ[98] เยี่ยมเยือนชาวชนบทและแนะนำประชาชนให้ปฏิบัติธรรมแทน และพระองค์ยังให้สิทธิเสรีภาพในการนับถือศาสนาก่อให้เกิดความสามัคคีปรองดอง เกิดการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันระหว่างชนต่างลัทธิ ต่างศาสนากัน ทรงให้ความสัมพันธ์กันระหว่างบุคคลในสังคม เช่น การเชื่อฟังบิดามารดา การเคารพบูชานับถือครูบาอาจารย์ การประพฤติปฏิบัติชอบต่อทาสกรรมกร เป็นต้น

2. พระเจ้ามหาวิชิตราช

ในกูฏทันตสูตร[99] ในสมัยของพระเจ้ามหาวิชิตราช พระองค์ได้ทรงทำพิธีบูชายัญโดยการที่พระองค์ทรงมีพระราชทรัพย์มากมายมหาศาล ทรงมีพืชพันธ์ธัญญาหารเต็มท้องพระคลัง ทาสงครามได้รับชัยชนะจนได้ครองดินแดนอย่างกว้างใหญ่ไพศาล มีพระประสงค์ที่จะทำการบูชายัญเพื่อความสุขสวัสดีแก่พระองค์เอง จึงทรงปรึกษากับพราหมณ์ปุโรหิต และได้แนะนาให้พระองค์ได้ทรงทำตามขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

1. ให้ทรงปราบโจรผู้ร้ายด้วยการถอนรากถอนโคน เพื่อไม่ให้กลับมามีเสี้ยนหนาม ทำการเบียดเบียนประชาราษฎร์ได้อีกต่อไป โดยได้กราบทูลให้พระองค์ทรงปราบโจรใน 3 วิธี[100] คือ

1.1 พระราชทานพันธุ์พืช และอาหารแก่เกษตรกรผู้ที่ขยันในการทำการเกษตร

1.2 พระราชทานทุนทรัพย์ให้กับราษฎรที่ขยันในการทำมาค้าขาย

1.3 พระราชทานอาหาร และข้าราชการผู้ที่ขยันในการทำหน้าที่ราชการของตนเองได้เป็นอย่างดี

---

[96] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), *จารึกอโศก(ธรรมจักรบนเศียรสี่สิงห์)รัฐศาสตร์แห่งธรรมาธิปไตย*, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร: ผลิธัมม์, 2552), หน้า 16.

[97] กรุณา-เรืองอุไร กุศลาสัย, *อโศกมหาราชและข้อเขียนคนละเรื่องเดียวกัน*, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ศยาม, 2545), หน้า 25.

[98] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), *จารึกอโศก(ธรรมจักรบนเศียรสี่สิงห์)รัฐศาสตร์แห่งธรรมาธิปไตย*, พิมพ์ครั้งที่ 2, อ้างแล้ว, หน้า 98.

[99] ที.สี. (ไทย) 9/199-238/145-183.

[100] ที.สี. (ไทย) 9/338/131.

เมื่อพระเจ้ามหาวิชิตราชได้ทรงปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ก็ปรากฏว่าได้ผลดีเป็นอย่างมาก คือ ทำให้พระราชทรัพย์เพิ่มพูนมากขึ้นๆ บ้านเมืองไม่มีโจรผู้ร้าย บ้านเรือนไม่ต้องปิดประตู อาณาประชาราษฎร์ได้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขอย่างทั่วหน้า เห็นได้ว่าในสมัยนั้นได้มีการจัดสวัสดิการให้กับราษฎรแล้ว ซึ่งถ้าหากว่าพระเจ้ามหาวิชิตราชไม่ทรงทำตามที่พราหมณ์ปุโรหิตแนะนาแล้ว บ้านเมืองก็จะพบกับความเดือดร้อนระส่ำระสายเป็นอย่างมาก เพราะว่าเมื่อประชาชนอยู่ในสภาวะของความเดือดร้อน มีแต่ความอดอยาก ยากแค้น อยู่ในยุคข้าวยากหมากแพง ประชาชนได้รับความเดือดร้อนกันไปทั่วทุกหัวระแหง เดือดร้อนกันไปทั่วทุกหย่อมหญ้า อันเนื่องมาจากว่าประชาชนไม่รู้ในหลัก วิธีการ และไม่มีพืชพันธุ์ในการทำการเกษตร ไม่มีทุนในการทำกิจการต่างๆเพื่อให้เศรษฐกิจของประเทศได้มีความเจริญก้าวหน้า อีกทั้งข้าราชการทั้งหลายของ พระองค์ผู้ซึ่งมีความขยันหมั่นเพียรในการทำงาน ทำงานในหน้าที่ของตนเองได้เป็นอย่างดี แต่ไม่ได้รับการขึ้นเงินเดือน ถูกปล่อยปละละเลยจากผู้บังคับบัญชา ทำให้หมดหรือไม่มีกาลังใจในการ ทำงาน งานในหน้าที่ของตนเองที่ได้รับมอบหมายให้ทำนั้นก็ไม่มีความก้าวหน้า ประเทศชาติ ก็จะได้รับผลกระทบทำให้เศรษฐกิจตกต่ำ การที่พระองค์ได้ทรงทำตามคำแนะนาของพราหมณ์ปุโรหิต ก็เลยทำให้ประเทศชาติของพระองค์มีแต่ความเจริญก้าวหน้า ประชาชนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสงบสุข ทวยราษฎร์หน้าใสไม่พบกับความเดือดร้อนใดๆอีกต่อไป

2. ให้มีรับสั่งถึงบุคคลในพระราชอาณาเขต 4 พวก[101] คือ 1) พวกเจ้าผู้ครองเมืองต่างๆ ที่ขึ้นกับพระเจ้ามหาวิชิตราช 2) พวกอำมาตย์ราชบริพารผู้ใหญ่ 3) พวกพราหมณ์มหาศาล (พราหมณ์ผู้มีทรัพย์มาก) และ4) พวกคหบดีมหาศาล(คหบดีผู้มีทรัพย์มาก) เพื่อขอให้บุคคลเหล่านั้นรับทราบการพระราชพิธีมหาบูชายัญ และขอความเห็นชอบด้วย ซึ่งก็ปรากฏว่าบุคคลต่างๆเหล่านั้นได้ตอบรับรองเป็นอย่างดี คำรับรองนี้เรียกว่า อนุมัติ 4(จากบุคคล 4 จำพวก) ถือเป็นองค์ประกอบ 4 ประการ ในองค์ประกอบทั้งหมด 16 ประการของพระเจ้ามหาวิชิตราช จากแนวคิดของพระเจ้ามหาวิชิตราชในขั้นนี้ เห็นได้ว่าพระองค์ได้ทรงทำให้บุคคลในทั้ง 4 กลุ่มดังกล่าว ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำพิธีบูชามหายัญของพระองค์ และเมื่อพระองค์ได้ทรงเตรียมการเสร็จตามขั้นตอนแล้ว บุคคลทั้ง 4 พวกได้นำทรัพย์พวกละจำนวนมากมาถวายร่วมในงานพิธีนั้น แต่พระองค์ไม่ทรงรับ กลับพระราชทานทรัพย์ให้กับบุคคลเหล่านั้นอีกด้วย ทั้งนี้พระองค์ทรงให้เหตุผลว่า พระราชทรัพย์ของพระองค์มาจากภาษีอากรที่ชอบธรรมของเหล่าราษฎรของพระองค์ ทำให้บุคคลทั้ง 4 พวกได้ทำการจัดตั้งโรงทานขึ้นในทิศทั้ง 4 ของหลุมยัญ คือ พวกเจ้าผู้ครองเมืองตั้งโรงทานในทิศตะวันออก พวกอำมาตย์ในทิศใต้ พวกพราหมณ์มหาศาลในทิศตะวันตก และพวกคหบดีในทิศเหนือ แล้วทำการแจกทานไปพร้อมๆกับพระเจ้ามหาวิชิตราช เห็นได้ว่าพระองค์ได้ทรงให้บุคคลผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาของพระองค์ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการรับรู้ การมีส่วนร่วม ทำให้พิธีมหาบูชายัญของพระองค์ประสบกับความสำเร็จได้เป็นอย่างดี ซึ่งตรงกับทฤษฎีการมีส่วนร่วมในสมัยปัจจุบันที่ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์[102] บอกว่าเป็นกระบวนการ การดำเนินงานการรวมพลังของภาคประชาชนกับองค์กรภาครัฐ หรือองค์กรเอกชนโดย

---

[101] ที.สี. (ไทย) 9/345/144.

[102] ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์, *การมีส่วนร่วมของประชาชน*, (กรุงเทพมหานคร: วารสารการพัฒนาชุมชน, 2531), หน้า 24-30.

ยึดหลักการว่าสมาชิกในชุมชนนั้นๆจะต้องร่วมมือกันวางแผน และปฏิบัติงาน เพื่อตอบสนองต่อความต้องการหรือแก้ไขปัญหาของประชาชนในชุมชน นอกจากนี้ยังครอบคลุมถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน ตั้งแต่การเริ่มต้นของการวางแผน ไปจนถึงการลงมือปฏิบัติตามแผน และทำการประเมินผลนั้น อีกทั้งยังคงมีการปรึกษาหารือร่วมกัน เพื่อวิเคราะห์หรือชี้ชัด (Identify) ตัวปัญหาให้ได้ และประชาชนจะต้องร่วมกันจัดลำดับความสำคัญของปัญหา และหาวิธีแก้ปัญหาที่เขาเห็นว่าเป็นไปได้ ไปจนถึงการลงมือปฏิบัติ และทำการประเมินผลจนแล้วเสร็จ เพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาจนทำให้งานนั้นๆประสบกับความสำเร็จได้ตามที่บุคคล ชุมชน สังคม มีความต้องการ

3. ให้ทรงตรวจหาคุณสมบัติ 8 ประการของพิธีบูชามหายัญ คือ ของพระเจ้ามหาวิชิตราชเอง และคุณสมบัติ 4 ประการของผู้ทำพิธี คือ พราหมณ์ปุโรหิต ปรากฏว่าคุณสมบัติทั้ง 2 ประการถูกต้อง ครบถ้วนตามตำราพระเจ้ามหาวิชิตราช ทรงประกอบด้วยคุณสมบัติ 8 ประการ[103] คือ

1) ทรงมีชาติกำเนิดดี ทั้งฝ่ายพระชนก และฝ่ายพระชนนี ถือปฏิสนธิบริสุทธิ์ดีตลอดชั่ว 7 บรรพบุรุษ ไม่มีใครจะคัดค้านหรือตำหนิได้ เพราะอ้างถึงชาติตระกูล

2) มีรูปงดงาม น่าดู น่าเลื่อมใส มีพระฉวีวรรณผุดผ่องดุจพรหม มีพระวรกายดุพรหม โอกาสที่จะได้พบเห็นยากนัก

3) ทรงเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก มีพืชพรรณธัญญาหารเต็มท้องพระคลัง

4) ทรงมีกองทัพที่เข้มแข็ง ประกอบด้วยกองทัพ 4 เหล่า อยู่ในระเบียบวินัย คอยรับพระบัญชา มีพระบรมราชานุภาพดังจะเผาผลาญข้าศึกได้ด้วยพระราชอิสริยะยศ

5) ทรงมีศรัทธา ทรงเป็นทายก ทรงเป็นทานบดี มิได้ทรงปิดประตู ทรงเป็นดุจโรงทานของสมณพราหมณ์ คนกำพร้า คนเดินทาง วณิพก และยาจก ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลอยู่เนือง ๆ

6) ทรงรู้เรื่องราวที่ได้ถ่ายทอดสืบต่อกันมานั้นๆ ได้มาก

7) ทรงทราบความหมายแห่งภาษิตที่ได้ทรงศึกษานั้นว่า นี้คือจุดมุ่งหมายแห่งภาษิตนั้น

8) ทรงเป็นบัณฑิต มีพระปรีชาสามารถดำริเรื่องราวในอดีต อนาคต และปัจจุบันได้

ในส่วนของพราหมณ์ปุโรหิตนั้น ประกอบด้วยคุณสมบัติ 4 ประการ[104] คือ

1) เป็นผู้มีชาติกำเนิดดีทั้งฝ่ายบิดา และฝ่ายมารดา ถือปฏิสนธิบริสุทธิ์ดีตลอดชั่วบรรพบุรุษ ไม่มีใครคัดค้านตำหนิได้ เพราะอ้างถึงชาติตระกูล

2) เป็นผู้ทรงแก่เรียน ทรงจำมันตระ(บทสวด) รู้จบไตรเภท พร้อมทั้งนิฆัณฑุศาสตร์ (ว่าด้วยอภิธานศัพท์ในพระเวท) เกฏุภศาสตร์(ว่าด้วยกฎการใช้ถ้อยคำในพิธีกรรม) อักษรศาสตร์และประวัติศาสตร์ เข้าใจตัวบทและไวยากรณ์ ชำนาญโลกายัตศาสตร์(ว่าด้วยวาทศิลป์) และศาสตร์ว่าด้วยมหาบุรุษ

3) เป็นผู้ศีล มีศีลที่เจริญ ประกอบด้วยศีลที่เจริญ

4) เป็นบัณฑิต มีปัญญาเฉียบแหลมลำดับที่ 1 หรือ ที่ 2 ในบรรดาพราหมณ์ผู้รับการบูชาจึงเป็นอันว่าได้ครบองค์ประกอบของมหายัญครบทั้ง 16 ประการ(อนุมัติ 4 (ขั้นที่ 2)คุณสมบัติของพระเจ้ามหาวิชิตราช 8 (ขั้นที่ 3) และของพราหมณ์ปุโรหิต 4 (ขั้นที่ 3)

---

[103] ที.สี. (ไทย) 9/340/133.

[104] ที.สี. (ไทย) 9/341/134.

4. ให้ทรงวางพระทัยในการบูชามหายัญทั้ง 3 กาล[105] คือ 1) ก่อนบูชา ต้องไม่ทรงเดือดร้อนพระทัยว่า กองโภคสมบัติอันยิ่งใหญ่ของเราจักสิ้นเปลืองไป 2) ขณะทำการบูชา ต้องไม่ทรงเดือดร้อนพระทัยว่า กองโภคสมบัติอันยิ่งใหญ่ของเรากาลังสิ้นเปลืองไป และ 3) หลังบูชาแล้วต้องไม่ทรงเดือดร้อนพระทัยว่า กองโภคสมบัติอันยิ่งใหญ่ของเราได้สิ้นเปลืองไปแล้ว ทั้ง 3 ประการนี้เรียกว่า ยัญสมบัติ คือ คุณสมบัติของมหายัญ 3 ประการ ซึ่งเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เจตนาสัมปทา คือ ความถึงพร้อมด้วยเจตนาแห่งการให้ทาน หมายถึง การมีจิตใจที่เป็นโสมนัสประกอบด้วยปัญญาทั้ง 3 กาล ได้แก่ ก่อนให้ ขณะให้ และหลังให้ ทำให้ทานนั้นมีผลมากในขั้นตอนนี้จะเห็นได้ว่าตรงกับหลักของการให้ทาน คือ (1) ระยะก่อนที่จะให้ทานก่อนที่จะให้ทานก็มีจิตโสมนัส ร่าเริง เบิกบาน ยินดีที่จะให้ทานเพื่อสงเคราะห์ผู้อื่นให้ได้รับความสุขเพราะทรัพย์สิ่งของของตน (2) ระยะที่กำลังลงมือ ให้ทาน ระยะที่กาลังลงมือทำทานอยู่นั้นก็ทำด้วยจิตโสมนัส ร่าเริง ยินดี และเบิกบานในทานที่ตน กำลังให้ผู้อื่น และ(3) ระยะหลังจากที่ได้ให้ทาน ไปแล้ว ครั้นเมื่อได้ให้ทานไปแล้ว หลังจากนั้นก็ดี นานมาก็ดี เมื่อหวนคิดถึงทานที่ตนได้กระทำไปแล้วครั้งใด ก็มีจิตโสมนัส ร่าเริง เบิกบาน ยินดีในทานนั้นๆ การกระทำทั้ง 3 ขั้นตอนนั้นเป็นการกระทำที่ถูกต้อง เกิดความอิ่มอกอิ่มใจทั้ง 3 เวลา คือ ก่อนให้ กำลังให้ และหลังให้ ทำให้ทานนั้นมีผลมาก

5. ให้ทรงวางพระทัยในผู้มารับทาน ซึ่งจะเป็นทั้งคนดี และคนไม่ดีปะปนกัน โดยให้ทรงตั้งพระทัยว่า จะทรงเจาะจงให้แก่ผู้ที่งดเว้นจากอกุศลกรรมบถ 10[106] เท่านั้น

6. ในการทำพิธีบูชายัญนั้น จะต้องไม่มีการฆ่าวัว แพะ แกะ ไก่ สุกร และสัตว์นานาชนิด จะต้องไม่มีการตัดหญ้าคา พวกทาสกรรมกรก็ไม่ต้องถูกบังคับให้ทำในสิ่งที่ตนไม่ต้องการสิ่งที่ต้องใช้ในงานพิธีมีเพียงเนยใส น้ำมัน เนยข้น นมเปรี้ยว น้ำผึ้ง และน้ำอ้อย เท่านั้นสำหรับการปฏิวัติทางด้านสังคมนั้น เป็นการเปลี่ยนความคิดในเรื่องการบูชายัญที่ต้องมีการฆ่าสัตว์ต่างๆมากมาย มาเป็นการบูชาด้วยการใช้เนยใส เนยข้น น้ำมัน นมเปรี้ยว น้ำผึ้ง และน้ำ อ้อยแทนการฆ่าสัตว์ และเปลี่ยนความเชื่อเดิมที่ว่ามหายัญที่มียัญสมบัติ 3 ประการมีองค์ประกอบ 16 ประการ มีผลมาก ไปเป็นความเชื่อใหม่ คือ มหายัญนั้นมีการเตรียมการมาก แต่มีผลน้อยกว่า นิตยทาน(การให้ทานที่ทำสืบต่อกันมา ถวายเจาะจงบรรพชิตผู้มีศีล)เสียอีก เพราะว่ามหายัญทั่วไปมีการฆ่าสัตว์ ผู้มีศีลที่สมบูรณ์เช่นพระอรหันต์ จะไม่ไปรับทานในพิธีนั้น ทำให้ขาดองค์แห่งทานที่สำคัญไปส่วนทางด้านการเมืองนั้น พระเจ้ามหาวิชิตราช ได้ทรงปกครองแบบธรรมาธิปไตย[107] ทรงปกครองโดยธรรม ทรงถือธรรม คือความถูกต้องเป็นหลัก เช่น ทรงดำเนินตามคำแนะนำที่ชอบ ด้วยเหตุผลขอองพราหมณ์ปุโรหิตทุกประการ ไม่ทรงรับของที่บรรดาเจ้าประเทศราช พวกอำมาตย์ข้าราชบริพารชั้นผู้ใหญ่ พวกพราหมณ์มหาศาล และพวกคหบดีมหาศาลนามาถวาย อันถือว่าพระองค์มิได้ทรงเอาเปรียบ หรือเห็นแก่ได้ เพราะพระองค์ถือว่าพระราชทรัพย์ของพระองค์ ได้มาจากภาษีอากรที่ชอบธรรมของราษฎรที่อยู่ภายใต้การปกครอง ดูแล ของพระองค์เอง จึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องไปรับทรัพย์จากบุคคลต่าง ๆ เหล่านั้นอีก

---

[105] ที.สี. (ไทย) 9/342/135.

[106] พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสื่อตะวัน จำกัด, 2545), หน้า 235.

[107] เรื่องเดียวกัน, หน้า 250.

กล่าวโดยสรุปก็คือ การที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงแนวความคิดทางด้านสังคมเศรษฐกิจและการเมืองของสังคมอินเดียสมัยนั้น ซึ่งเป็นแนวความคิดแบบพราหมณ์มาเป็นแนวคิดแบบพุทธและยังทรงทำให้เห็นว่าแนวความคิดในสมัยก่อนนั้นได้เป็นแบบอย่างให้กับคนรุ่นสมัยต่อๆมา ในการที่ได้นำเอาแนวความคิดต่างๆเหล่านั้น มาปรับประยุกต์ใช้กับแนวความคิดในการจัดสวัสดิการสังคมของคนในสมัยปัจจุบัน

3. อนาถบิณฑิกเศรษฐี

อนาถบิณฑิกเศรษฐี หรือ สุทัตตอนาถบิณฑิกคฤหบดี ท่านเป็นเศรษฐีที่ใจบุญ ชอบช่วยเหลือคนตกทุกข์ได้ยาก ทำให้ท่านถูกเรียกขานจากชาวเมืองสาวัตถีว่า อนาถบิณฑิกเศรษฐีแปลว่าเศรษฐีผู้เป็นที่พึ่งของคนยาก (แปลตามศัพท์ว่า เศรษฐีผู้มีก้อนข้าวให้กับคนยากจน) ให้ตั้งโรงทานที่หน้าบ้านแจกอาหารแก่คนยากจนทุกวัน ท่านได้ฟังอนุปุพพิกถา[108] ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงแก่อนาถบิณฑิกเศรษฐี คือได้แสดงธรรมถึงเรื่องทาน ศีล สวรรค์ โทษของกาม อานิสงส์ของการออกจากกาม และอริยสัจสี่ทำให้ได้ดวงตาเห็นธรรม ได้บรรลุเป็นพระโสดาบัน ประกาศตนเป็นอุบาสกถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะตลอดชีวิต ได้บริจาคทรัพย์เป็นจำนวนมากเพื่อสร้างวิหารให้เป็นที่ประทับเป็นที่พักทุก ๆ ระยะหนึ่งโยชน์ในระหว่างที่พระพุทธองค์เสด็จไปยังเมืองสาวัตถีที่มีระยะทางไกลถึง 54 โยชน์ ได้จัดถวายอาหารบิณฑบาตอันประณีตแด่พระบรมศาสดา และพระภิกษุสงฆ์ ได้กราบอาราธนาพระภิกษุจำนวนประมาณ 200 รูป ไปฉันภัตตาหารที่บ้านของตนทุกวันตลอดกาลให้ทานแก่คนยากจน และการถวายทานแด่พระภิกษุสงฆ์ เป็นผู้ที่มีศรัทธาอันมั่นคงไม่หวั่นไหว ฝักใฝ่ในการทำบุญให้ทาน ไม่มีผู้ใดจะเปรียบเทียบได้ ท่านได้ขับไล่เทวดา เพราะเทวดาได้กล่าวห้ามปรามให้เศรษฐีเลิกทำบุญ เป็นต้นแบบของการทำบุญอุทิศให้ผู้ตาย เป็นอุบาสกที่บำเพ็ญหิตประโยชน์ (ประโยชน์เกื้อกูล) ทั้งแก่ตนเอง คนในครอบครัว และเพื่อนร่วมชาติ จัดได้ว่าเป็นอุบาสกที่เป็นแบบอย่างที่ดียิ่งของพุทธศาสนิกชนทั่วไป ท่านเป็นผู้ที่มีศรัทธาเป็นอย่างมาก และได้บริจาคทรัพย์เป็นจำนวนมากเพื่อสร้างวิหารให้เป็นที่ประทับเป็นที่พักด้วยเงินจำนวนมาก และพระพุทธองค์ทรงอนุโมทนาว่า “วิหารคือที่อยู่อาศัย ย่อมป้องกันเย็นร้อนได้ ป้องกันสัตว์ร้ายได้ ป้องกันงูเล็กงูใหญ่ เหลือบยุงได้ ป้องกันน้ำค้างน้ำฝน ได้ ป้องกันลมแดดได้ การถวายวิหารแก่สงฆ์เพื่อเป็นที่อาศัย เพื่อความสุข เพื่อเจริญฌาน เพื่อเจริญวิปัสสนา พระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงสรรเสริญว่า เป็นการถวายที่มีผลเลิศ เพราะฉะนั้นบัณฑิตผู้พหุสูตย่อมถวายข้าว เครื่องนุ่งห่ม ที่นั่ง ที่นอนแก่ภิกษุเหล่านั้นด้วยใจเลื่อมใสต่อพระอริยะเจ้าทั้งหลายผู้ปฏิบัติตรง ภิกษุเหล่านั้นจะได้แสดงธรรมอันเป็นเครื่องกาจัดทุกข์ทั้งปวง อันทำให้รู้สิ้นอาสวะกิเลสได้ ให้บัณฑิตนั้นฟัง”[109] ท่านเป็นผู้ให้ความอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธเจ้าและพระสงฆ์เป็นอย่างดี และเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้พระพุทธเจ้าเสด็จประทับจำพรรษาที่วัดพระเชตวันที่ท่านสร้างมากกว่าที่ประทับใด ๆ ถึง 19 พรรษา วัดแห่งนี้ถือได้ว่าเป็นวัดที่มีความสำคัญในการเผยแพร่

พุทธปรัชญาเถรวาทในสมัยพุทธกาล และเป็นวัดที่มีเรื่องราวต่างๆเกิดขึ้นมากมายดังที่ได้ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ทางพุทธปรัชญาเถรวาท นอกจากนี้แล้วท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐียังได้สร้างวิหารหลายหลังไว้ในวัดพระเชตวัน สร้างบริเวณ สร้างซุ้มประตู สร้างศาลาหอฉัน สร้างโรงไฟ สร้างกัปปิย

---

[108] วิ.จู. (ไทย) 7/305/114.

[109] วิ.จู. (ไทย), 7/315/130-131.

กุฎี (สถานที่เก็บอาหาร) สร้างวัจกุฎี สร้างสถานที่จงกรม สร้างศาลาจงกรม ขุดบ่อน้ำ สร้างศาลาบ่อน้ำสร้างเรือนไฟ สร้างศาลาเรือนไฟ ขุดสระโบกขรณี สร้างมณฑป[110]เทียบเท่าได้[111] ทำให้ท่านได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าให้เป็น อุบาสกผู้เลิศในการเป็นผู้ถวายทาน (เอตทัคคะในฝ่ายผู้เป็นทำยก)

4. พระทัพพมัลลบุตรเถระ

พระทัพพมัลลบุตรเถระ[112] เป็นพระราชโอรสของพระเจ้ามัลลราช มีพระนามเดิมว่า “ทัพพราชกุมาร” ท่านประสูติบนเชิงตะกอนด้วยเหตุนี้ท่านจึงได้ชื่อว่า ทัพพะ ซึ่งแปลว่า ไม้ นั่นก็เพราะว่าในขณะที่พระมารดาของท่านตั้งครรภ์ใกล้จะประสูติ แต่ก็มาสวรรคตเสียก่อน บรรดาพระประยูรญาติจึงได้นำศพไปเผาบนเชิงตะกอน เมื่อไฟกำลังเผาไหม้ร่างของพระมารดาอยู่นั้น ท้องได้แตกออก และทารกที่อยู่ในครรภ์ได้ลอยตกลงมาบนกองไม้ใกล้ ๆ กับเชิงตะกอน แต่ทารกน้อยนั้นก็ไม่ได้รับอันตรายแต่อย่างใด พวกเจ้าหน้าที่ได้อุ้มทารกนั้นมามอบให้พระอัยยิกา (ยาย) และได้อาศัยเหตุการณ์นั้นตั้งชื่อท่านว่า “ทัพพะ” ต่อมาท่านได้ทอดพระเนตรเห็นพระพุทธเจ้า ก็เกิดความศรัทธาเลื่อมใสน้อมพระทัยไปในการออกบวช ได้กราบทูลลาพระอัยยิกา เพื่อขอบวชในพุทธปรัชญาเถรวาท ซึ่งพระอัยยิกาก็อนุโมทนา พระองค์ได้ทรงมอบให้พระภิกษุรูปหนึ่งเป็นพระอุปัชฌาย์บวชให้ และได้สอนปัญจกกรรมฐาน[113]ให้แก่ท่านขณะที่กำลังทำการโกนผมอยู่นั้นท่านได้พิจารณากรรมฐานที่เรียนมา คือ ผมขน เล็บ ฟัน และหนังโดยลำดับ เมื่อจรดมีดโกนครั้งที่ 1ได้บรรลุโสดาปัตติผล จรดมีดโกนครั้งที่ 2 ได้บรรลุสกทาคามิผล จรดมีดโกนครั้งที่ 3 ได้บรรลุอนาคามิผล และเมื่อการโกนผมสิ้นสุดลง ท่านได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ พร้อมด้วยปฏิสัมภิทา 4 และอภิญญา 6[114] (ความรู้ยิ่ง หมายถึง ความรู้ที่สูงเหนือกว่าปรกติ เป็นความรู้พิเศษที่เกิดขึ้นจากการอบรมจิต เจริญปัญญา หรือบำเพ็ญกรรมฐาน) ท่านได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ ตั้งแต่อายุเพียง 7 ขวบเท่านั้น ต่อมาท่านได้รับหน้าที่เป็นภัตตุเทสก์คือมีหน้าที่แจกจ่ายภัตรี จัดพระภิกษุไปฉันในที่มีผู้นิมนต์ไว้ และเป็นเสนาสนคาหาปกะ คือ มีหน้าที่จัดเสนาสนะแจกจ่ายแก่พระภิกษุผู้มาจากต่างถิ่น ให้ได้พักอาศัยตามความเหมาะสม ท่านทำได้ด้วยดีเสมอมา ต่อมาพระพุทธองค์ทรงพิจารณาเห็นว่าท่านอายุยังน้อย และเพื่อให้ท่านปฏิบัติหน้าที่นี้ได้อย่างสะดวก พระพุทธองค์จึงทรงบวชให้ด้วยการยกท่านจากการเป็นสามเณรขึ้นเป็นพระภิกษุ ด้วยพระดำรัสว่า “อชฺชโต ปฏฺฐาย ภิกฺขุ โหหิ” ซึ่งแปลว่า เธอจงเป็นภิกษุตั้งแต่วันนี้ไป การบวชด้วยวิธีนี้เรียกว่า “ทายชฺชอุปสมฺปทา” แปลว่า การรับเข้าหมู่โดยความเป็นทายาทท่านได้ปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมายจากพระพุทธองค์ได้อย่างสมบูรณ์และเรียบร้อยด้วยดีทุกประการ ในด้านการจัดพระไปฉันในที่นิมนต์ (ภัตตุเทสก์) ท่านจะคำนึงถึงวัยวุฒิคุณวุฒิ และยังพิจารณาถึงความรู้จักคุ้นเคยกับทายก อีกทั้งให้พระหมุนเวียนผลัดเปลี่ยนกันไปตามวาระและตามความเหมาะสมด้วย ในด้านการจัดเสนาสนะ ท่านจัดให้พระภิกษุผู้มีอุปนิสัย ความถนัด ความคิดเห็น และความรู้ที่คล้ายคลึงกันพักอยู่ด้วยกัน เพื่อมิให้เกิดความขัดแย้งกัน นอกจากนี้ยังจัดเสนาสนะให้ตามความ

---

[110] วิ.จู. (ไทย) 7/307/119.

[111] วินย. (ไทย) 4/301/117-119.

[112] องฺ.เอก.(ไทย) 20/214/28.

[113] ขุ.ขุ (ไทย) 20/275/57.

[114] วิชัย ธรรมเจริญ, *คู่มือการศึกษาธรรมศึกษาชั้นโท*, (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ, 2542), หน้า 181.

ประสงค์ของผู้มาพัก เช่น ต้องการพักในถ้ำหรือในกุฏี เป็นต้น ถ้าเป็นเวลาค่ำคืนท่านจะเข้า เตโช สมาบัติอธิษฐานให้ปลายนิ้วของท่านเป็นดุจแท่งเทียนส่องสว่างนาทางพระอาคันตุกะไปสู่ที่พัก พร้อมทั้งแนะนาสถานที่อำนวยความสะดวกต่างๆ ท่านชี้แจงเรื่องเตียง ตั่งฟูก หมอน ที่ถ่ายอุจจาระ ที่ถ่ายปัสสาวะ น้ำฉัน น้ำใช้ ไม้เท้า ระเบียบกติกาสงฆ์ ควรเข้าเวลานี้ควรออกเวลานี้[115] การจัดพระไปฉันในที่นิมนต์ท่านยึดหลักความเหมาะสมเกี่ยวกับวัยวุฒิ และคุณวุฒิ ท่านยังรู้ไปถึงว่า อาหารชนิดใดเป็นสัปปายะหรือไม่เป็นสัปปายะแก่พระรูปใด ท่านได้ปฏิบัติหน้าที่โดยไม่คำนึงถึงกาลเวลา ภิกษุมาในเวลากลางวันท่านก็จัดให้ในเวลากลางวันมากลางคืนก็จัดแจงให้ในเวลากลางคืน มารูปเดียวก็พาไปด้วยตนเอง มาหลายรูปก็พาไปด้วยฤทธิ์โดยการเนรมิตร่างเหมือนอย่างท่านให้มีจำนวนเท่าพระภิกษุที่มาร่างเนรมิตแต่ละร่างนั้นก็จะพาพระภิกษุแต่ละรูปไปยังที่พัก ทำให้พระทั่วไปต่างยอมรับในการจัดการของท่าน

นอกจากนี้ ท่านยังได้รับการแต่งตั้งในการเข้าร่วมทำการปฐมสังคายนา เพราะท่านเป็นพระอรหันต์ 1 ใน 500 รูป ที่ได้รับการคัดเลือกจากพระมหากัสสปะ ท่านปฏิบัติหน้าที่ของท่านด้วยความเรียบร้อยด้วยดีทุกประการ เป็นที่พอใจและยอมรับของพระภิกษุสงฆ์ทั่วไปแม้แต่ทายกทายิกา ก็ได้รับความพอใจโดยทั่วกัน ด้วยเหตุนี้ท่านจึงได้รับยกย่องจากพระบรมศาสดาในตำแหน่งเอตทัคคะ เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายในทางผู้จัดเสนาสนะ และท่านเป็นนักจิตอาสาในสมัยพุทธกาลอย่างแท้จริง

5. นางวิสาขา

นางวิสาขา[116] เอตทัคคะในฝ่ายผู้เป็นทายิกา นางวิสาขาพร้อมบริวารได้มีโอกาสไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า และพระพุทธองค์ทรงแสดงพระธรรมเทศนาโปรด เมื่อเทศนาจบลงก็ได้บรรลุเป็นพระโสดาบันด้วยกันทั้งหมดในส่วนของคุณสมบัติพิเศษประจำตัวของนางวิสาขานั้น มีอยู่หลายประการ เช่น

1. ลักษณะของผู้มีวัยงาม คือ แม้ว่านางจะมีอายุมากถึง 120 ปี มีลูกชาย-หญิงถึง 20 คน แต่ขณะเมื่อนางนั่งอยู่ในกลุ่มของลูก หลาน เหลน นางจะมีลักษณะวัยที่ใกล้เคียงกับคนเหล่านั้น ไม่สามารถจะทราบได้ว่านางวิสาขาคือคนไหน แต่จะสังเกตได้ก็ต่อเมื่อเวลาจะลุกขึ้นยืนเพราะว่าธรรมดาคนหนุ่มสาวจะลุกได้ทันที แต่สำหรับคนแก่จะต้องใช้มือยันพื้นช่วยพยุงกาย และจะยกก้นขึ้นก่อนจึงจะทราบว่านางวิสาขาคือคนไหน

2. นางมีกำลังมากเท่ากับช้าง 5 เชือกรวมกัน ครั้งหนึ่งพระราชามีพระประสงค์จะทดลองกำลังของนาง จึงรับสั่งให้ปล่อยช้างพลายตัวที่มีกำลังมากเพื่อให้วิ่งชนนางวิสาขา นางใช้นิ้วมือเพียงสองนิ้วจับช้างที่งวงแล้วเหวี่ยงไป ปรากฏว่าช้างถึงกับล้มกลิ้งแต่ไม่เป็นอันตรายถึงชีวิตด้วยคุณสมบัติดังกล่าวนี้ทำให้คนทั้งหลายเมื่อจัดงานมงคลในบ้านเรือนของตนจึงพากันเชิญนางวิสาขาให้ไปเป็นประธานในงาน มอบให้นางเป็นผู้นำในพิธีต่าง ๆ แม้แต่อาหารก็ให้นางทานก่อนเพื่อความเป็นสิริมงคล โดยปกตินางวิสาขาจะไปวัดวันละ 2 ครั้ง คือ เช้า-เย็น และเมื่อไปก็จะไม่ไปมือเปล่าถ้าไปเวลาเช้าก็จะมีของเคี้ยวของฉันเป็นอาหารไปถวายพระ ถ้าไปเวลาเย็นก็จะถือน้ำปานะไปถวายวันหนึ่งนางได้ถวาย

---

[115] วิ.ม. (ไทย) 1/382/414.

[116] องฺ.เอก. (ไทย) 20/259/32.

เครื่องประดับมหาลดาปสาธน์ และได้ลืมไว้ที่ศาลาฟังธรรม แต่โดยที่นางเคยพูดไว้ว่าถ้ามีพระภิกษุสงฆ์เก็บรักษาไว้ นางจะไม่ต้องเอาของสิ่งนั้นๆกลับคืนมา แต่ต่อมานางคิดได้ว่าเครื่องประดับนี้จะมีประโยชน์แก่พระเถระ เมื่อคิดได้ดังนั้นนางจึงได้นาเอาเครื่องประดับนั้นออกขายในราคา 9 โกฏิ กับ 1 แสนกหาปณะ แต่ก็ไม่มีผู้ใดมีทรัพย์พอที่จะซื้อไว้ได้ นางจึงซื้อเอาไว้เองและนำทรัพย์จำนวนนั้นมาซื้อที่ดิน และวัสดุก่อสร้างดำเนินการสร้างวัดถวายเป็นพระอารามประทับของพระบรมศาสดา และเป็นที่อยู่อาศัยจำพรรษาของพระภิกษุสงฆ์ สามเณร พระบรมศาสดารับสั่งให้พระมหาโมคคัลลานะเป็นผู้อำนวยการดูแลการก่อสร้าง และเมื่อสำเร็จเรียบร้อยแล้ว ได้นามว่า “พระวิหารบุพพาราม”[117] และนางวิสาขาเป็นบุคคลแรกที่ได้ถวายผ้าอาบน้ำฝนแก่พระภิกษุสงฆ์นางวิสาขา ได้ชื่อว่าเป็นมหาอุบาสิกาผู้ยิ่งใหญ่ เป็นยอดแห่งอุปัฏฐายิกา ทะนุบำรุงพุทธปรัชญาเถรวาทด้วยวัตถุจตุปัจจัยไทยทานต่าง ๆ การทำบุญของนางนับว่าครบถ้วนทุกประการตามหลักบุญกิริยาวัตถุ[118] คือ

1. ความปรารถนาที่จะสร้างปราสาทฉาบด้วยปูนถวายเป็นวิหารทาน
2. ความปรารถนาที่จะถวายเตียง ตั่ง ฟูก หมอน และเสนาสนภัณฑ์
3. ความปรารถนาที่จะถวายสลากภัตเป็นโภชนาทาน
4. ความปรารถนาที่จะถวายผ้ากาสาวพัสตร์ ผ้าเปลือกไม้ ผ้าฝ้าย เป็น จีวรทาน
5. ความปรารถนาที่จะถวายเนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย เป็นเภสัชทาน

ด้วยเหตุที่นางวิสาขาได้อุปถัมภ์บำรุงพระภิกษุสงฆ์ และได้ถวายวัตถุจตุปัจจัยในพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นจำนวนมาก พระบรมศาสดาจึงได้ทรงประกาศยกย่องนางในตำแหน่งเอตทัคคะเป็นผู้เลิศกว่าอุบาสิกาทั้งหลายในฝ่าย ผู้เป็นทายิกา

2.6 บริบทพื้นที่การวิจัย

2.6.1 ชุมชนวัดบ้านอ้น (สุวรรณาราม) อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด

1. ข้อมูลทั่วไปของอำเภอเมืองร้อยเอ็ด

เมืองร้อยเอ็ดประวัติเคยเป็นเมืองที่มีความเจริญรุ่งเรืองมาแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ โดยปรากฏชื่อในตำนานอุรังคธาตุว่า สาเกตนคร หรือเมืองร้อยเอ็ดประตู อันเนื่องมาจากเป็นเมืองที่มีความเจริญรุ่งเรืองโดยที่มีเมืองขึ้นจำนวนมาก การตั้งชื่อเมืองว่า "ร้อยเอ็ดประตู" นั้น น่าจะเป็นการตั้งชื่อเชิงอุปมาอุปไมยให้เป็นศิริมงคลและแสดงถึงความยิ่งใหญ่ของเมืองมากกว่าการที่เมืองจะมีประตูเมืองอยู่จริงถึงร้อยเอ็ดประตู ซึ่งการตั้งชื่อเพื่อแสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองผ่านการมีประตูเมืองจำนวนมากนั้น น่าจะได้รับอิทธิพลหรือแบบอย่างมาจากเมืองหรืออาณาจักรที่เคยรุ่งเรืองในสมัยโบราณอย่างทวารวดีซึ่งมีความหมายว่าเมืองที่มีประตูล้อมรอบเป็นกำแพง หรืออย่างเมืองหงสาวดีที่มีประตูเมืองรายล้อมกำแพงเมืองอยู่ยี่สิบประตู ซึ่งแต่ละประตูนั้นจะตั้งชื่อตามเมืองขึ้นของตน เช่น เชียงใหม่ อโยธยา เป็นต้น นอกจากนั้นการตั้งชื่อเมืองให้ดูยิ่งใหญ่เกินจริงเพื่อความเป็นสิริมงคลก็ถือเป็นธรรมดาของการตั้งชื่อเมืองหรืออาณาจักรในสมัยโบราณ

---

[117] วิ.ม. (ไทย) 5/365/239.

[118] พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสื่อตะวัน จำกัด, 2545), หน้า 93.

ส่วนข้อสันนิษฐานที่ว่าเมืองร้อยเอ็ดน่าจะมีเพียงสิบเอ็ดหัวเมือง อันเนื่องมาจากการเขียนจำนวนตามแบบภาษาลาวโบราณ โดยเลขสิบเอ็ดจะประกอบไปด้วยเลขสิบกับเลขหนึ่ง (10+1 =101) ทำให้เกิดการอ่านที่ผิดเพี้ยนเป็นคำว่าร้อยเอ็ดนั้น น่าจะเป็นสมมุติฐานที่คลาดเคลื่อน เพราะจากการตรวจสอบข้อความตัวอักษรธรรมในต้นฉบับใบลานเรื่องอุรังคธาตุไม่ปรากฏว่ามีจุดไหนที่เขียนชื่อเมืองร้อยเอ็ดเป็นตัวเลข แต่กลับมีการเขียนถึงเมืองร้อยเอ็ดเป็นตัวอักษรทุกจุด (มีทั้งหมด 59 จุด) และไม่มีข้อความตอนใดที่บรรยายแจกแจงรายชื่อหัวเมืองทั้ง 11 แห่ง (อ่านเพิ่มเติมที่ ร้อยเอ็ด คือ ร้อยเอ็ด มิใช่สิบเอ็ด หรือ 10 + 1 โดย สุวัฒน์ ลีขจร)

ประกอบกับตามธรรมดาของการตั้งชื่อต่างๆไม่ว่าจะคนหรือเมืองนั้น จะต้องมีการออกเสียงก่อนถึงจะมีการเขียนเป็นตัวอักษรหรือตัวเลข ซึ่งหากชื่อเมืองแต่เดิมชื่อว่าเมืองสิบเอ็ดประตูแล้วจึงมีการจารึกชื่อเป็นตัวเลขอย่าง 101 นั้น คำว่าสิบเอ็ดก็ไม่น่าจะออกเสียงเพี้ยนจนมาเป็นคำว่าร้อยเอ็ดอย่างในปัจจุบันได้ ดังนั้นชื่อเมืองร้อยเอ็ดหรือเมืองร้อยเอ็ดประตูจึงน่าจะเป็นชื่อเมืองที่มีมาอยู่แต่แรกเริ่มดังปรากฏในหลักฐานสำคัญ คือ ตำนานอุรังคธาตุฉบับกรมศิลป์ฯ

สรุปความหมาย ก็คือ มีคำ 2 คำที่ต้องทำความเข้าใจ คำแรก คือคำว่า ร้อยเอ็ด แปลว่า จำนวนที่มากมายจนนับไม่ถ้วน และ อีกคำหนึ่ง ก็คือ คำว่า เมืองร้อยเอ็ดประตู ซึ่งมีนักวิชาการ ได้ตีความว่าน่าจะหมายถึง ทวารวดี เพราะ ทวาร แปลว่า ช่อง, รู, ประตู วติ หรือ วดี แปลว่า เขต หรือ รั้ว ทวารดี จึงแปลว่า เมืองที่มีประตูเป็นรั้วอำเภอเมืองร้อยเอ็ดตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของจังหวัด อำเภอเมืองร้อยเอ็ดมีอาณาเขตติดต่อกับเขตการปกครองข้างเคียงดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอเมืองมหาสารคาม (จังหวัดมหาสารคาม) และอำเภอจังหาร

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอธวัชบุรี

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภออาจสามารถและอำเภอจตุรพักตรพิมาน

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอศรีสมเด็จ

2. ข้อมูลทั่วไปของวัดบ้านอ้น (สุวรรณาราม)

ความเป็นมาวัดบ้านอ้น (สุวรรณาราม) ตั้งอยู่ที่บ้านอ้น หมู่ที่ 3 ตำบลดงลาน อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ชาวบ้านได้ร่วมกันบริจาคที่ดินสร้างวัดบ้านอ้น ภายหลังได้ซื้อที่ดินเพิ่ม และเรียกชื่อตามหมู่บ้านว่า วัดบ้านอ้น ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่ 7 ไร่ 1 งาน 11 ตารางวา ประกาศตั้งวัด เมื่อ พ.ศ. 2473 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อปี พ.ศ. 2550 วัดเป็นสำนักศาสนศึกษามีการเรียนการสอนนักธรรม บาลี ตั้งแต่ประโยค 1 – 2 ถึง ป.ธ. 9 วัดเป็นที่ตั้งของสถานีวิทยุพระพุทธศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ชมรมคนมีบุญ และในปัจจุบันกำลังมีการก่อสร้างพระธาตุหลวงสาเกตนครเพื่อเป็นอนุสรณ์จังหวัดร้อยเอ็ด

อาคารเสนาสนะ ประกอบด้วย

1. ศาลาการเปรียญ 1 หลัง
2. ศาลาปฏิบัติธรรม1 หลัง
3. ศาลาเอนกประสงค์ 1 หลัง
4. วิหารไม้ทรงไทยประยุกต์ 1 หลัง
5. กุฏิสงฆ์ 8 หลัง

สิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำวัด

1. พระพุทธนวราชศรีธงชัย หรือ หลวงพ่อชุ่มเย็น
2. หลวงพ่อวัดไร่ขิง (องค์จำลอง) เป็นพระประธาน

การนำชุมชนและการปกครอง รายนามเจ้าอาวาสเท่าที่ทราบ ดังนี้

รูปที่ 1 พระอธิการสุดตา สุณฺญโต พ.ศ. 2473 – 2479
รูปที่ 2 พระอธิการบุญเรือน ปณฺญาธโร พ.ศ. 2479 – 2490
รูปที่ 3 พระอธิการทองใบ ทนฺตจิตฺโต พ.ศ. 2490 – 2500
รูปที่ 4 พระอธิการทองสุข สุขธมฺโม พ.ศ. 2500 – 2510
รูปที่ 5 พระอธิการสมบูรณ์ กนฺตสีโล พ.ศ. 2521 – 2515
รูปที่ 6 พระอธิการที ทนฺตมโน พ.ศ. 2515 – 2520
รูปที่ 7 พระอธิการทองพูน สุจิตฺโต พ.ศ. 2020 – 2524
รูปที่ 8 พระอธิการสำรวย สณฺญโต พ.ศ. 2524 – 2528
รูปที่ 9 พระอธิการสำราญ สนฺตกาโย พ.ศ. 2528 – 2530
รูปที่ 10 พระอธิการสุบิน สุธมฺโม พ.ศ. 2530 – 2532
รูปที่ 11 พระอธิการสัมฤทธิ์ สนฺปนฺโน พ.ศ. 2532 – 2538
รูปที่ 12 พระอธิการวิเชียร ธมฺมรกฺขิโต พ.ศ. 2540 – 2549
รูปที่ 13 พระอธิการสมัย มงฺคโล พ.ศ. 2550 – 2551
รูปที่ 14 พระครูมหาธรรมบาลมุนี (อุดร ธมฺมปญฺโญ) พ.ศ. 2552 – ปัจจุบัน

วิสัยทัศน์

1. มีความต้องการที่จะต้องสร้างแบรนด์ของวัดให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไปตามยุคสมัย
2. เกิดจากแรงบันดาลใจที่สมัยเด็กนั้นครอบครัวของตัวเองมีฐานะยากจน ไม่มีไฟฟ้าใช้
3. มีความต้องการใช้สื่อในการทำงาน คือ ใช้ความถนัดในการทำงาน คือการเป็นพระนักจัดรายการวิทยุสอนธรรมะ และกระจายข่าวสารให้ประชาชนทั่วไปได้รับทราบ
4. มีความต้องการให้ชุมชนเข้าถึงภาครัฐได้มากที่สุด
5. มีความต้องการจะเป็นผู้นำจะต้องคิดการใหญ่ และต้องการตัดสินใจเด็ดเดี่ยว กล้าทำอะไรที่คนอื่นไม่กล้าทำ

3. การจัดสวัสดิการการสงเคราะห์ของวัดบ้านอ้น (สุวรรณาราม)

1) สภาพปัญหาการจัดสวัสดิการการสงเคราะห์ประชาชนของวัดบ้านอ้น (สุวรรณาราม) เจ้าอาวาสวัดบ้านอ้นปัจจุบันคือ พระมหาอุดร ธมมปญโญ มาเป็นเจ้าอาวาสวัดบ้านอ้นเมื่อ วันที่ 26 กรกฎาคม พ.ศ.2552 เดิมแรกนั้นวัดยังไม่มีอะไร โดยท่านมีวิสัยทัศน์ว่า ถ้ามีงบประมาณสัก 15 ล้าน จะสามารถสร้างอาคารเสนาสนะได้ครบทุกอย่าง แต่ดูบริบทของชุมชนวัดบ้านอ้นซึ่งเป็นหมู่บ้านเล็กๆ คงจะยากในการหางบประมาณจำนวนนั้นได้ จึงเริ่มสำรวจวัด วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อนของบริบทวัด และได้ทำการสำรวจเหล่าเครือญาติหลักๆในชุมชนปรากฏว่ามีอยู่หลักๆ 4 ตระกูล จำนวน 50 หลังคาเรือน

ในยุคนั้นสามารถตั้งสถานีวิทยุชุมชนได้ จึงได้ตั้งสถานีวิทยุ 97 ที่วัดบูรพาภิราม โดยท่านจัดรายการวิทยุ จัดวันละ 1 ชั่วโมง ซึ่งท่านมองว่านี่คือจุดแข็งในการที่จะหาแหล่งงบประมาณได้

ซึ่งก็เกิดขึ้นตามความคาดหมายที่ตั้งไว้ และท่านก็ได้สร้างโบสถ์ และใช้สื่อวิทยุที่ท่านจัดรายการในการเผยแผ่ธรรมะและบอกบุญแก่ญาติโยมที่ได้ฟังรายการ จึงเริ่มมีงบประมาณ และงบประมาณที่เหลือจากการสร้างโบสถ์ จะมาสร้างสถานีวิทยุ ตั้งแต่ต้นปี พ.ศ.2554 และได้จัดซื้อที่ดินเพิ่มเติมเข้ามาอีก ท่านมีแนวความคิดว่าในโลกสมัยใหม่นี้ วัดต้องเป็นผู้ให้ ซึ่งเป็นวิสัยทัศน์ในการเปลี่ยนแปลงซึ่งต้องการสร้างแบรนด์ของวัด คือ วัดต้องเป็นผู้ให้แก่สังคม

เมื่อปี พ.ศ. 2558 ได้ให้สังคมโดยการสร้างบ้านให้กับผู้ยากไร้ ซึ่งเป็นแรงบันดาลใจ ในการทำงาน โดยจัดตั้งชมรมคนมีบุญ ซึ่งในสมัยนั้นท่านได้ไปเจอครอบครัวหนึ่งเด็กมีแม่ที่ติดเหล้า บ้านมีสภาพผุพัง ครอบครัวยากจน จึงทนเห็นสภาพที่เด็กจะอยู่ในสภาพแบบนั้นไม่ได้ จึงได้ใช้สื่อวิทยุที่จัดรายการอยู่เป็นสื่อในการบอกบุญให้แก้ผู้มีจิตศรัทธา อีกทั้งสร้างเพจในการรับบริจาค แต่ตนเองมีจุดยืนอยู่หนึ่งอย่างคือ จะไม่ใช้ชื่อบัญชีตัวเองในการรับบริจาค จึงได้กลับมาประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน และชาวบ้าน จึงได้เปิดบัญชีในการรับบริจาคในรูปแบบของคณะกรรมการ ซึ่งปรากฏว่าในการรับบริจาคในครั้งนั้นได้เงินจำนวนมากเกินความคาดหมาย จึงได้นำเงินไปสร้างบ้านให้กับครอบครัวของเด็กนั้นจำนวน 2 แสนกว่าบาท และเงินส่วนที่เหลือก็นำมามอบเป็นทุนการศึกษาให้แก่เด็กนักเรียนนั้น

2) สาเหตุและผลกระทบการจัดสวัสดิการการสงเคราะห์ประชาชนของวัดบ้านอ้น (สุวรรณาราม) จากสภาพปัญหาที่พบคือ พบครอบครัวที่มีฐานะยากไร้ สภาพบ้านไม่มั่นคงแข็งแรง จึงต้องการแก้ไขปัญหานี้ โดยการสร้างบ้านให้แก่ครอบครัวผู้ยากไร้ แต่พอได้ดำเนินการช่วยเหลือก็มีปัญหาในการทำงานบ้างคือกระทบกับหน่วยงานราชการ ผู้หลักผู้ใหญ่ในหน่วยงานราชการ จึงเป็นเหตุให้ได้หาแนวทางว่าเราจะเข้าไปช่วยเหลือสังคมได้แบบไม่กระทบกับหน่วยงานราชการได้อย่างไร จึงได้จัดตั้งมูลนิธิขึ้น ทั้งนี้เพื่อลดแรงเสียดทานระหว่างหน่วยงานราชการ

แหล่งงบประมาณในการช่วยเหลือสังคม ได้จากการการติดตามทางเพจของมูลนิธิ การติดตามทางคลื่นวิทยุ ซึ่งสามารถเป็นสื่อในการเป็นสะพานบุญได้เป็นอย่างดี และในระหว่างที่ทำงานก็ได้เริ่มรู้จักเครือข่ายต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานของรัฐ ผู้ติดตามเพจ ผู้ติดตามฟังจากการจัดรายการ จึงทำให้พระมหาอุดร ธมฺมปญโญ เป็นที่รู้จักของพระในนามพระที่ช่วยเหลือสังคมและจากการทำงานจริง จึงเกิดความเชื่อมั่นศรัทธา ทำให้เป็นที่มาของแหล่งงบประมาณมากยิ่งขึ้น

กระบวนการในการทำงานคือ พระมหาอุดร ธมฺมปญโญ ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสเป็นผู้นำในการช่วยเหลือสังคม โดยการทำงานร่วมกับชุมชน โดยแบ่งหน้าที่ให้ผู้นำชุมชน และชมรมคนมีบุญได้ทำ เช่น ให้ผู้นำเป็นผู้ประสานหาช่างฝีมือดีมาช่วยสร้างบ้าน แบ่งหน้าที่ในการรับผิดชอบในการหาซื้อแหล่งวัสดุในการก่อสร้าง และหน้าที่อื่นๆ เป็นต้น จากจุดนี้เอง จึงเป็นจุดเริ่มต้นในการสร้างเครือข่ายในการช่วยเหลือสังคม จากการสร้างบ้าน ก็มีให้ทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียน และรถรับส่งผู้ป่วยกลับบ้าน และรับศพที่ยากไร้ส่งบ้าน

อีกประการหนึ่ง จากสภาพปัญหาที่ได้ไปเห็นสภาพของผู้ป่วยที่โรงพยาบาลที่ต้องเหมารถกลับบ้านในราคาที่สูงมาก จึงเกิดแนวความคิดว่า ต้องการช่วยเหลือสังคมด้านการรับส่งผู้ป่วยกลับบ้าน จึงได้จัดตั้งชมรมจิตอาสาขึ้น ปัจจุบันมีรถที่ใช้ในการบริการรับส่งผู้ป่วย และศพกลับบ้านจำนวน 2 คัน ซึ่งยังไม่เพียงพอในการให้บริการ จึงมีแนวความคิดที่จะจัดหารถเพิ่มอีก แต่ยังขาดบุคคลที่จะมา

เป็นจิตอาสาในการทำงานด้านนี้ จึงมีความคิดว่าจะหางบประมาณเพื่อตอบแทนให้กับกลุ่มที่ทำงานจิตอาสานี้ด้วย

จุดเด่นในการทำงานประสบความสำเร็จ ดังนี้

1. การทำงานที่สร้างความเชื่อมั่นให้กับสังคม การเป็นผู้นำที่ดี
2. การสร้างเครือข่าย หรือ การมี Connection ที่ดี
3. การเป็นผู้นำที่คิดการใหญ่
4. การเก็บประสบการณ์ในการทำงานมาถอดองค์ความรู้และสร้างกิจกรรมใหม่ให้เกิดขึ้นแก่สังคม
5. การทำให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมโดยให้ผู้นำชุมชน มีชาวบ้านอาสาในการทำงานช่วยเพื่อเกิดพลังความสามัคคี
6. การมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน และเดินตามเป้าหมายที่ตั้งไว้
7. การเป็นผู้นำจะต้องแสดงตัวตนอออกมาก่อน เพราะถ้าเราไม่กล้าทำ คนอื่นก็ไม่กล้าทำ เช่น ตอนสถานการณ์โควิด เป็นวัดแรกที่จัดตั้งศูนย์กักตัว และศูนย์พักคอยของผู้ติดเชื้อโควิด จุดนี้จึงทำให้วัดบ้านอ้น ซึ่งมีพระมหาอุดร ธมฺมปญโญ เป็นที่ยอมรับและเป็นที่รู้จักแก่หน่วยงานราชการทุกระดับในจังหวัดร้อยเอ็ด จึงเป็นการถือวิกฤติเป็นโอกาส
8. การสร้างสังคมให้เป็นสังคมแห่งการเกื้อกูลกัน วัดจะต้องไม่ทิ้งชุมชน จะต้องสร้างความเชื่อมั่นให้กับชุมชน
9. การเรียนรู้จากประสบการณ์ และการลงมือทำ ได้องค์ความรู้จากการลงพื้นที่สำรวจและช่วยเหลือสังคมด้วยตนเอง

สิ่งที่ต้องการเปลี่ยนแปลงคือ ต้องการเปลี่ยนทัศนคติของชุมชนที่มีความเชื่อหลักๆในเรื่องของการทำบุญจะต้องทำที่วัด จึงอยากเปลี่ยนทัศนคติแนวความคิด เป็นการทำบุญเพื่อสังคม

2.6.2 ชุมชนวัดบูรพาหนองบัว อำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด

1. ข้อมูลทั่วไปของอำเภออาจสามารถ

อำเภออาจสามารถตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2440 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) มีนายอำเภอท่านแรกคือ ขุนมัณฑลานุการ (ชม) อำเภออาจสามารถ แต่เดิมนั้นชื่อ อำเภอสระบุศย์ ซึ่งตั้งตามชื่อลักษณะของหนองน้ำ ที่อยู่หลังที่ว่าการอำเภอ (ปัจจุบันหนองน้ำนี้มีชื่อว่า หนองหูลิง) แต่ก่อนนั้นหนองน้ำแห่งนี้ มีดอกบัวสีแดงขึ้นอยู่เต็ม เมื่อตั้งอำเภอครั้งแรกจึงขนานนามว่า อำเภอสระบุศย์ ต่อมาในปี พ.ศ. 2456 ร.ต.ท.อุ่ม ภมรสูตร นายอำเภอสมัยนั้นเห็นว่าราษฎรส่วนใหญ่ขาดความรู้ ความสามารถในด้านต่างๆ เนื่องจากขาดการศึกษาไม่กระตือรือร้นในกิจกรรมต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งขาดความร่วมมือ ร่วมใจในการพัฒนาทั้งต่อกิจการของราษฎรด้วยกันเองและกับทางราชการจะประกอบการสิ่งสดก็ไม่สำเร็จ ดังนั้น เพื่อเป็นการกระตุ้นเตือนให้ราษฎรตื่นตัว และมีความกระตือรือร้นในการพัฒนากิจกรรมต่างๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี จึงเปลี่ยนชื่อมาเป็นอำเภออาจสามารถในปัจจุบัน

อำเภออาจสามารถตั้งอยู่ทางตอนกลางของจังหวัด มีอาณาเขตติดต่อกับเขตการปกครองข้างเคียงดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอธวัชบุรี และอำเภอทุ่งเขาหลวง

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอเสลภูมิ และอำเภอพนมไพร

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอสุวรรณภูมิ และอำเภอเมืองสรวง

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอเมืองร้อยเอ็ด

2. ข้อมูลทั่วไปของวัดบูรพาหนองบัว

วัดบูรพาหนองบัว ตำบลหนองบัว อำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย และเป็นสำนักงานเจ้าคณะตำบลหนองบัว เป็นศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โดยพระครูปริยัติสุทธิคุณ (ลันดอน สุทธจิตฺโต) เป็นเจ้าอาวาสและเจ้าคณะตำบล วัดบูรพาหนองบัว เป็นสถานที่ชาวพุทธในตำบลหนองบัวและตำบลใกล้เคียง มีความศรัทธาเลื่อมใส มีโบสถ์หลวงปู่สุขและเป็นวัดลานบุญ ลานใจ ลานกีฬา มีการจัดงานประเพณี ในทุกเทศกาลโดยเฉพาะ วันวิสาขบูชา จะเป็นรวมศูนย์พุทธศาสนิกชน และมีเว็บไซด์ของวัดบูรพาบ้านหนองบัว

ที่ตั้งและอาณาเขต

ปัจจุบันบ้านหนองบัวแบ่งเป็น 3 หมู่บ้าน คือหมู่ที่ 1, 2 และ 10 โดยมีนางบัวทอง พลทิพย์ เป็นกำนันตำบลหนองบัว นายคำสอน พนาสันต์ เป็นผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 และนายวิทูรย์ มณีฉาย เป็นผู้ใหญ่บ้านหมู่ 10 ตามลำดับ

ชุมชนตำบลหนองบัวเป็นตำบลในเขตอำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของอำเภออาจสามารถอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร โดยทางรถยนต์ประมาณ 15 กิโลเมตรห่างจากร้อยเอ็ด 33 กิโลเมตร ห่างจากอำเภออาจสามารถ 15 กิโลเมตร และห่างจากเมืองสรวง 8 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับตำบลขี้เหล็กอำเภออาจสามารถ

ทิศตะวันออก ติดต่อกับตำบลโหรา อำเภออาจสามารถ

ทิศใต้ติด ติดต่อกับตำบลเมืองสรวง อำเภอเมืองสรวง

ทิศตะวันตก ติดต่อกับตำบลบ้านดู่ อำเภออาจสามารถ

ลักษณะภูมิประเทศ

ชุมชนตำบลหนองบัวมีลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นที่ราบลูกคลื่น มีแหล่งน้ำขนาดเล็กกระจายตามพื้นที่ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและพัฒนาขึ้นเป็นแหล่งน้ำชลประทานเพื่อใช้ในการเกษตรกรรมมีลำห้วยไส้ไก่ไหลผ่านด้านทิศใต้เป็นแหล่งน้ำเพื่อใช้ในการเกษตรและใช้เป็นแนวแบ่งเขตพื้นที่กับตำบลเมืองสรวงอำเภอเมืองสรวงอีกด้วย พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ทำการเกษตร ลักษณะดินเป็นดินทรายมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ อุ้มน้ำได้น้อย

ลักษณะภูมิอากาศ

สภาพอากาศของชุมชนตำบลหนองบัว อยู่ในประเภทเขตฝนเมืองร้อน ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือและลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ทำให้ชุมชนตำบลหนองบัว มี 3 ฤดูกาล คือ ฤดูฝนฤดูหนาว ฤดูร้อนฤดูฝนเริ่มตั้งแต่ เดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม โดยได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้มีปริมาณน้ำฝนพอควร แต่ทรัพยากรดินเป็นดินทราย ทำให้ดินอุ้มน้ำได้

น้อยฤดูหนาวเริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนถึงเดือนมกราคม เป็นช่วงที่ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือทำให้มีอากาศหนาวเย็น และแห้งแล้ง ส่วนฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนเมษายน เป็นช่วงที่มีอุณหภูมิสูง อากาศร้อนจัดและแห้งแล้ง

ทรัพยากร

ชุมชนตำบลหนองบัว มีทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ คือ

1) ทรัพยากรน้ำมีทั้งแหล่งน้ำผิวดิน และแหล่งน้ำใต้ผิวดิน แหล่งน้ำผิวดิน มีลำห้วยไส้ไก่ไหลผ่านทางด้านทิศใต้ของพื้นที่ในเขตบ้านอีเม้ง หมู่ที่ 6 ใช้เป็นแนวพรมแดนธรรมชาติกับอำเภอเมืองสรวง ลักษณะเป็นลำห้วยขนาดเล็กมีปริมาณน้ำไม่มากมักจะแห้งขอดในฤดูแล้ง จะไหลไปรวมกับแม่น้ำชีในเขตตำบลหน่อม อำเภออาจสามารถ นอกจากนี้ยังมีอ่างเก็บน้ำหนองบัวซึ่งเป็นอ่างเก็บน้ำธรรมชาติขนาดกลางและหนองน้ำสาธารณะประโยชน์ในแต่ละชุมชน ที่มีน้ำขังตลอดปี ใช้ประโยชน์ทางการเกษตรและระบบประปาในชุมชนและมีหนองน้ำชลประทานขนาดเล็กที่พัฒนาขึ้นเองโดยชุมชนและกรมชลประทานกระจายอยู่ทั่วไป ส่วนแหล่งน้ำใต้ผิวดิน ในเขตชุมชนตำบลหนองบัวมีการใช้แหล่งน้ำใต้ดินปริมาณพอควรเนื่องจากบริเวณนี้เป็นพื้นที่ที่มีแหล่งน้ำใต้ผิวดินที่มีคุณภาพดี ไม่มีปัญหาเรื่องแนวน้ำเค็มเหมือนพื้นที่อื่น ๆ ในจังหวัดร้อยเอ็ด

2) ทรัพยากรดินลักษณะดินในชุมชนตำบลหนองบัว เป็นกลุ่มดินนาทั่วไป คือ ดินร่วนปนทราย มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำอุ้มน้ำได้น้อย

3) ทรัพยากรป่าไม้ชุมชนตำบลหนองบัว มีป่าชุมชนขนาดเล็กที่กำลังเสื่อมโทรมอยู่ตอนกลางของพื้นที่ตำบลคือ ดงหัวหนองน้อย ประเภทป่าเป็นป่าโคก จะผลัดใบในฤดูแล้ง พรรณไม้ที่สำคัญ เช่นพะยอม มะค่าแต้ มะค่าโมง กระบก มะพอก มะม่วงป่า ยางนา ตะแบก เป็นต้น และยังเป็นแหล่งหาของป่าจำพวกผักป่า เห็ดป่า แมลง ผลไม้ป่า และสัตว์ป่า ของชุมชนอีกด้วย

4) ทรัพยากรสัตว์ปัจจุบันสัตว์ป่าในชุมชนมีจำนวนน้อยมาก เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางระบบนิเวศวิทยาและการล่าของมนุษย์เดิมที่ชุมชนตำบลหนองบัว เป็นป่าขนาดใหญ่ เคยเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าขนาดใหญ่ เช่น ช้าง ม้า วัวป่า และกวางจำนวนมาก ปัจจุบันสัตว์ที่เหลืออยู่มากกว่าประเภท

5) ทรัพยากรสัตว์น้ำ ซึ่งประกอบด้วย สัตว์น้ำจืดชนิดต่าง ๆ เช่น ปลาช่อน ปลาดุกปลาหมอ ปลาชิวปลากระดี่ ปลาสลิด ปลาหลด ปลาไหล เป็นต้น

การคมนาคมขนส่ง ชุมชนตำบลหนองบัวมีการคมนาคมขนส่งทางบกเท่านั้น มีทางหลวงชนบทติดต่อกับชุมชนตำบลใกล้เคียงถนนในชุมชน มีทั้งถนนลาดยาง ถนนคอนกรีตเสริมเหล็กและถนนลูกรัง แต่พบปัญหาถนนมีสภาพทรุดโทรมเป็นหลุมเป็นบ่อ เป็นอันตรายต่อการคมนาคมขนส่งอย่างมาก

การสาธารณูปโภค ชุมชนตำบลหนองบัวการสาธารณูปโภคที่ดี มีไฟฟ้าใช้ครบทุกหลังคาเรือน มีประปาหมู่บ้านใช้ครบทุกหมู่บ้านมีไปรษณีย์ตำบลหรือไปรษณีย์อนุญาต 1 แห่ง โดยมีนางศศิวิมล บัวแก้ว บ้านหนองบัวหมู่ที่ 10 เป็นผู้รับจัดตั้ง การโทรคมนาคม มีตู้โทรศัพท์สาธารณะทุกหมู่บ้านแต่ไม่สามารถใช้งานได้และประชาชนมีโทรศัพท์เคลื่อนที่ใช้กันทุกหลังคาเรือน

การศึกษา ชุมชนตำบลหนองบัวมีการจัดการศึกษา ตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมีสถานศึกษา ทั้งหมด จำนวน 5 แห่ง คือ โรงเรียนบ้านหนองบัว โรงเรียน

บ้านขุมเงินโรงเรียนบ้านหนองเรือ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตำบลหนองบัว และศูนย์การศึกษาตามอัธยาศัยตำบลหนองบัว และเข้ารับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นในอำเภออาจสามารถอำเภอเมืองสรวง และจังหวัดร้อยเอ็ด รวมทั้งสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาต่าง ๆ ในระดับที่สูงขึ้น

ประชากร ชุมชนตำบลหนองบัวเป็นชุมชนขนาดกลางมีประชากรจำนวน 4,107 คน 985 หลังคาเรือนเป็นชาย 2,116 คน หญิง 1,991 คน ชุมชนตำบลหนองบัว มีประชากรทั้งหมด 4,107 คน 985 หลังคาเรือน หมู่บ้านหนองบัวมี 3 หมู่บ้าน คือ หมู่ 1 , หมู่ 2 และหมู่ 10 ทำให้มีประชากรมากที่สุด 1,322 คน 326 หลังคาเรือนรองลงมาคือบ้านหนองเรือ มีประชากร 824 คน 186 คน ขนาดเล็กที่สุด คือ บ้านเหล่า มีประชากร 211 คน 52 หลังคาเรือน ทั้งนี้ชุมชนตำบลหนองบัว ยังมีการอพยพย้ายถิ่นไปทำมาหากินในภูมิภาคอื่น เพื่อเหตุผลทางด้านเศรษฐกิจลักษณะการย้ายถิ่นมีทั้งย้ายไปทำงานในนอกฤดูกาลทานา และย้ายไปประกอบอาชีพถาวรจะกลับมาภูมิลำเนาในเทศกาลต่าง ๆ ที่สำคัญ เช่น เทศกาลปีใหม่ เทศกาลสงกรานต์เทศกาลกฐินหรือมีงานบุญของญาติพี่น้อง

โครงสร้างองค์กรชุมชน ชุมชนตำบลหนองบัวจัดรูปแบบการปกครองและการนำชุมชนราชการออกเป็น 2 รูปแบบ คือการปกครองส่วนภูมิภาคประกอบด้วย หมู่บ้าน 10 หมู่บ้านและการปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วยชุมชนนำชุมชนส่วนตำบล 1 แห่ง มีผู้นำชุมชนที่สำคัญ ดังนี้

ตารางที่ 2.1 รายนามกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตำบลหนองบัว อำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	ตำแหน่งในชุมชน	หมู่ที่
1	นางบัวทอง พลทิพย์	กำนันตำบลหนองบัว	หมู่ที่ 1
2	นายคำสอน พนาสันต์	ผู้ใหญ่บ้านบ้านหนองบัว	หมู่ที่ 2
3	นายสุริยัน บานเย็น	ผู้ใหญ่บ้านบ้านหนองเรือ	หมู่ที่ 3
4	นายสุภาพ คำสีทา	ผู้ใหญ่บ้านบ้านหัวหนอง	หมู่ที่ 4
5	นายสวาท โพนพันนา	ผู้ใหญ่บ้านบ้านหัวหนอง	หมู่ที่ 5
6	นายสาคร ศรีบุญ	ผู้ใหญ่บ้านบ้านอีเม้ง	หมู่ที่ 6
7	นายณรงค์ศักดิ์ พานาดี	ผู้ใหญ่บ้านบ้านขุมเงิน	หมู่ที่ 7
8	นายสุรพงษ์ บูระคอน	ผู้ใหญ่บ้านบ้านหนองกอง	หมู่ที่ 8
9	นายเฉลิมฤทธิ์ ธรรมราช	ผู้ใหญ่บ้านบ้านเหล่า	หมู่ที่ 9
10	นายวรพงษ์ บัวแก้ว	ผู้ใหญ่บ้านบ้านหนองบัว	หมู่ที่ 10

ประวัติศาสตร์ชุมชน ชุมชนตำบลหนองบัวเป็นชุมชนเก่าแก่ มีตำนานเล่าว่า เทพบุตรลงมาชดใช้เวรกรรม ได้จุติมาเป็นไก่แก้วอาศัยอยู่บริเวณทุ่งไก่ชุม ครั้งนั้นได้มีนายพรานมายิงไก่แก้วบริเวณหนองน้ำที่มีดอกบัวแดงขึ้นจำนวนมากแต่ไม่สามารถยิงลูกตอกออกได้ เพียงแต่ได้แต่โก่งคันศรเล็งเตรียมยิง (ภาษาอีสานเรียกว่าแน) จึงเรียกพื้นที่นี้ว่า "หนองบัวพรานแน" ชุมชนตำบลหนองบัวเดิมอาศัยอยู่ที่ โนนหนองดู (โนนบ้านเก่า) ทางทิศตะวันตกของอ่างเก็บน้ำหนองบัว เมื่อมีโรคระบาดจึงได้อพยพโยกย้ายไปตามทิศต่างๆจนเกิดเป็นชุมชนรอบ ๆ

ตำบลหนองบัวตั้งเขตการปกครองในท้องที่อำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อวันที่ 17 เมษายน 2505 ตามราชกิจจานุเบกษา เล่ม 79 ตอนที่ 40 โดยให้มีเขตการปกครอง รวม 8 หมู่บ้าน คือ

บ้านหนองบัวหมู่ที่ 1 เดิมเป็นหมู่ที่ 10 ตำบลโหรา
บ้านหนองบัวหมู่ที่ 2 เดิมเป็นหมู่ที่ 11 ตำบลโหรา
บ้านหนองเรือหมู่ที่ 3 เดิมเป็นหมู่ที่ 8 ตำบลโหรา
บ้านหัวหนองหมู่ที่ 4 เดิมเป็นหมู่ที่ 9 ตำบลโหรา
บ้านโนนชัยหมู่ที่ 5 เดิมเป็นหมู่ที่ 13 ตำบลโหรา
บ้านอีเม้งหมู่ที่ 6 เดิมเป็นหมู่ที่ 14 ตำบลโหรา
บ้านขุมเงินหมู่ที่ 7 เดิมเป็นหมู่ที่ 5 ตำบลขี้เหล็ก
บ้านหนองกองหมู่ที่ 8 เดิมเป็นหมู่ที่ 10 ตำบลขี้เหล็ก

ต่อมา บ้านเหล่า หมู่ที่ 9 ได้แยกการปกครองจาก บ้านขุมเงิน หมู่ที่ 7 ในปี พ.ศ. 2522 และบ้านหนองบัวหมู่ 10 แยกการปกครองจาก บ้านหนองบัว หมู่ 2 ในปี พ.ศ. 2531

สภาพเศรษฐกิจ สภาพเศรษฐกิจของชุมชนตำบลหนองบัวมีแหล่งรายได้มาจากการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ดังนี้

1. การเกษตรกรรม การประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพที่สำคัญและสร้างรายได้ให้แก่ประชาชนชุมชนตำบลหนองบัวมากที่สุดพืชที่ทำการเพาะปลูกได้แก่ ข้าวนาปี มันสำปะหลัง และยาสูบข้าวจัดเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญที่สุด ประชาชนจะทานาข้าวเจ้า มากกว่าข้าวเหนียว โดยเฉพาะข้าวหอมมะลิและมียาสูบพันธุ์เตอร์กีช ที่ปลูกในช่วงนอกฤดูกาลทานา ส่งขายให้กับบริษัทอดัมส์อินเตอร์เนชั่นแนลจำกัด โดยมีสถานีรับซื้อ ที่บ้านหัวหนอง หมู่ที่ 4 ส่วนการเลี้ยงสัตว์จะเป็นการเลี้ยงสัตว์รายย่อยคือเลี้ยงภายในครัวเรือนเพื่อประกอบอาหารและใช้แรงงาน

2. การอุตสาหกรรม อุตสาหกรรมในชุมชนตำบลหนองบัว เป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน เช่น การทอผ้า การจักสาน ทอเสื่อ และมีอุตสาหกรรมขนาดเล็ก เช่น โรงสีข้าวแปรรูปไม้ ทอพรมเช็ดเท้าตัดเย็บเสื้อสำเร็จรูป ส่งให้กับผู้รับเหมาอีกต่อหนึ่ง

3. การพาณิชยกรรมและการบริการ การประกอบการค้าในชุมชนตำบลหนองบัวส่วนใหญ่เป็นการประกอบธุรกิจรายย่อยเป็นการค้าปลีก สินค้าที่จำหน่ายเป็นสินค้าเพื่อการบริโภค อุปโภคเป็นสำคัญและยังมีตลาดนัดชุมชนที่จัดขึ้นทุกวันจันทร์ บริเวณสนามข้างชุมชนนำชุมชนส่วนตำบลหนองบัว

สภาพสังคมและวัฒนธรรม ชุมชนตำบลหนองบัวเป็นชุมชนชาวอีสาน ที่มีวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ของตน อาศัยอยู่รวมกันเป็นกลุ่มตั้งชุมชนบนที่สูง รอบๆชุมชนมักจะมีแหล่งน้ำธรรมชาติ เพื่อสะดวกในการใช้อุปโภคบริโภคประชาชนมีจิตใจงาม อัธยาศัยดี มีเมตตา ฝักใฝ่ในพระพุทธศาสนา

1. ภาษา ชุมชนตำบลหนองบัวพูดภาษาถิ่นอีสาน แต่จะมีลักษณะเด่นที่แตกต่างจากชุมชนอื่นคือจะพูดทอดเสียงให้ช้า และออกเสียงเต็มเสียงทุกพยางค์

2. ศาสนาและความเชื่อ ชุมชนตำบลหนองบัวนับถือศาสนาพุทธ โดยมีวัดอยู่ในทุกหมู่บ้านและยังมีความเชื่อพื้นบ้านที่สืบทอดกันมา คือความเชื่อเรื่องเทวดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อ

เรื่องผีความเชื่อเรื่องขวัญ ความเชื่อเรื่องฤกษ์ยาม ความเชื่อในเรื่องพิธีกรรมความเชื่อในเรื่องสิ่งที่เป็นมงคลและอัปมงคล

3. ขนบธรรมเนียม ชุมชนตำบลหนองบัว มีขนบธรรมเนียมตามวัฒนธรรมชาวอีสานบริโภคข้าวเหนียวเป็นหลักยึดมั่นในฮีต 12 คอง 14 มีข้อปฏิบัติที่เรียกว่า ขะลำ การแต่งกายแบบพื้นเมืองคือผู้หญิงนิยมสวมผ้าถุง ที่ทอจากผ้าไหม ทำลวดลายด้วยการมัดหมี่ เป็นต้น

4. เอกลักษณ์ ชุมชนตำบลหนองบัวมีเอกลักษณ์เป็นของตนเองในหลายๆด้านซึ่งศูนย์จัดการวัฒนธรรมชุมชนเฉลิมพระเกียรติบ้านหนองบัว หมู่ 4 ได้กำหนดค้าขวัญประชาสัมพันธ์ไว้ว่า "หลวงปู่สุขรวมศรัทธาประชาชนงามนำยลวัดบูรพา แสนงามตาอ่างเก็บน้ำงามเลิศล้ำพระเจดีย์ประเพณีเซิ้งบั้งไฟเป็นทุ่งใหญ่ชมธรรมชาติ ประวัติศาสตร์โนนบ้านเก่าตำนานเล่าหนองบัวพรานแน" โดยบ้านหนองบัวเป็นหมู่บ้านที่มีการเซิ้งเครื่องโบราณที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตน

3. การจัดสวัสดิการการสงเคราะห์ของวัดบูรพาหนองบัว

1) สภาพปัญหาการจัดสวัสดิการการสงเคราะห์ประชาชนของวัดบูรพาหนองบัว สภาพปัญหาการจัดสวัสดิการการสงเคราะห์ประชาชนของวัดบูรพาหนองบัว วัดบูรพาหนองบัวเป็นวัดหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมสวัสดิการสงเคราะห์แก่สังคมในรูปแบบต่างๆ โดยจัดทำโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ เพื่อเป็นสวัสดิการแก่พุทธบริษัท วัดบูรพาหนองบัว บ้านหนองบัว ตำบลหนองบัว อำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด ได้มีการจัดกิจกรรมให้พุทธศาสนิกชนได้เข้ามาปฏิบัติธรรมมากขึ้น โดยมีวิธีการในการจูงใจหลายกิจกรรม ได้แก่

(1) มูลนิธิหลวงปู่สุข ยโสธโร และพระเทพปริยัติเวที ก่อตั้งขึ้นโดยการนำของ นายสกล คามบุศย์ อดีตผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 โดยได้ประชุมปรึกษาหารือร่วมกับพระครูปริยัติสุทธิคุณ เจ้าอาวาสวัดบูรพาหนองบัวและผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ สมาชิกชุมชนนำชุมชนส่วนตำบลหนองบัว ผู้นำชุมชนการศึกษาในศูนย์เครือข่ายฯบูรพา และผู้ทรงคุณวุฒิในเขตพื้นที่ตำบลหนองบัว และดำเนินการขออนุญาตก่อตั้งมูลนิธิขึ้นในวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ.2556 ได้รับการจดทะเบียนจัดตั้งเป็นมูลนิธิถูกต้องตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มีสำนักงานมูลนิธิตั้งอยู่ ณ วัดบูรพา เลขที่ 91 หมู่ 2 ตำบลหนองบัว อำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด มีคณะกรรมการมูลนิธิจำนวน 15 คน มีพระครูปริยัติสุทธิคุณเป็นประธานมูลนิธิ มีวาระดำรงตำแหน่ง 3 ปี มีคณะกรรมการที่ปรึกษาจำนวน 15 คน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริม สนับสนุนด้านการศึกษาแก่นักเรียน นิสิต นักศึกษาและพระภิกษุสามเณร สนับสนุนกิจกรรมด้านพระพุทธศาสนาการศึกษาและวัฒนธรรม ดำเนินกิจการด้านสังคมสงเคราะห์ และดำเนินกิจการด้านสาธารณประโยชน์ หรือร่วมมือกับองค์กรการกุศลอื่น มีการกำหนดแนวทางการจัดกิจกรรมโดยยึดเอาประเพณีวัฒนธรรมวันออกพรรษาของทุกปี จัดกิจกรรมระดมทุน และจัดกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน นักเรียน นักศึกษา รวมทั้งผู้ปฏิบัติธรรมวัดบูรพา ซึ่งในแต่ละปีจะมูลนิธิฯจัดสรรทุนการศึกษาให้แก่บุตรหลานผู้ปฏิบัติและพุทธศาสนิกชนทั่วไป ตลอดจนทุนสงเคราะห์สาธารณะประโยชน์แก่ผู้ยากจนในเขตตำบลหนองบัวและตำบลใกล้เคียง

(2) ชมรมสาธยายพระไตรปิฎกจัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2559 เพื่อเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ให้พุทธศาสนิกชนได้เข้าใจหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น ในรูปแบบการสวดไหว้พระและสาธยายพระสูตรต่างๆ ในพระไตรปิฎกอันเป็นคัมภีร์สำคัญสูงสุดของ

พุทธศาสนา โดยจะจัดให้มีการสาธยายทุกวันพระขึ้น 8 ค่ำ และ 15 ค่ำ ณ ลานธรรมวัดบูรพา เวลา 09.00 -13.00 น. หากผู้ปฏิบัติธรรมไม่สามารถที่จะเดินทางมาสาธยายที่วัดบูรพาได้ ก็สามารถสาธยายผ่านไลน์กลุ่มสาธยายพระไตรปิฎก ปัจจุบันกลุ่มนี้มีสมาชิกไม่น้อยกว่า 200 คน วัดบูรพาได้จัดสวัสดิการให้แก่สมาชิกโดยการตั้งเป็นทุนและรับบริจาคปัจจัยจากผู้มีจิตศรัทธาที่บริจาคมาเป็นรายเดือน ๆ ละ 100 บาท แล้วนำปัจจัยส่วนนี้เข้าบัญชีชื่อว่า กองทุนสาธยายพระไตรปิฎก เพื่อจัดเป็นค่าภัตตาหาร น้ำดื่ม และอื่นๆ รวมถึงสวัสดิการของสมาชิกในชมรมในกรณีเจ็บป่วยและเสียชีวิตตามเห็นสมควร

(3) **ชมรมส่งเสริมผู้ปฏิบัติธรรมวัดบูรพาหนองบัว** ตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมพุทธศาสนิกชนได้มาศึกษาหลักธรรมและรักษาศีลอุโบสถในช่วงเข้าพรรษาให้มากขึ้น ชมรมนี้มีสมาชิกกว่า 200 รูป/คน โดยวัดบูรพาจะจัดสวัสดิการให้แก่ผู้รักษาศีลอุโบสถแรกเข้าจำนวน 10,000 บาท และเพิ่มขึ้นในทุกๆ ปีจำนวน 500 บาท ตลอดจนดูแลในกรณีเจ็บป่วย ออกเยี่ยมให้กำลังใจ สมาชิกของชมรมทุกคนต้องเข้าวัดรักษาอุโบสถไม่น้อยกว่า 3 อุโบสถต่อปี และต้องออมเงินไม่น้อยกว่าปีละ 365 บาท ส่งผลให้เงินออมของชมรมนั้นมีจำนวนมากพอควร อันเป็นดอกผลเพื่อจัดสวัสดิการแก่สมาชิกทั้งในกรณีเจ็บป่วยและเสียชีวิต

(4) **ชมรมส่งเสริมผู้ปฏิบัติธรรมและฌาปนกิจสงเคราะห์** เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สร้างความสามัคคีให้บุคคลากรในชมรม โดยชมรมนี้ตั้งขึ้นในรูปแบบฌาปนกิจสงเคราะห์ คือการเก็บเงินช่วยเหลือกันในกรณีเสียชีวิต ศพละ 100 บาท ซึ่งจะเก็บล่วงหน้า 10 ศพเพื่อสะดวกในการจ่ายเงินสวัสดิการ ปัจจุบันชมรมดังกล่าวมีสมาชิกกว่า 800 รูป/คน ชมรมฯจะส่งเสริมให้สมาชิกทำงานร่วมกันในรูปแบบคณะกรรมการนำชุมชนชมรมหมู่บ้านต่างกว่า 20 หมู่บ้าน โดยชักชวนให้สมาชิกเข้าร่วมปฏิบัติที่วัดบูรพา ในทุกวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 6 (วันวิสาขะบูชา) หรือร่วมสมทบทุนกองทุนของชมรมทุกวันเข้าพรรษาของทุกปี

2) สาเหตุและผลกระทบการจัดสวัสดิการการสงเคราะห์ประชาชนของวัดบูรพาหนองบัว สาเหตุและผลกระทบการจัดสวัสดิการการสงเคราะห์ประชาชนของวัดบูรพาหนองบัว การจัดสวัสดิการที่รัฐจัดให้กับประชาชนเพื่อไม่ให้เกิดความแตกต่างกันมากในทางสังคม ตามมาตรฐานการครองชีพที่ทุกคนได้รับ เพื่อให้ประชาชนอยู่ดีกินดี แต่การจัดสวัสดิการตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนา ไม่ได้มุ่งเน้นหลักเศรษฐศาสตร์มากนัก เพราะมุ่งเน้นให้พุทธศาสนิกชนตั้งอยู่ในธรรม ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน มีความอยู่ดีกินดีอยู่เย็นเป็นสุข มีความอุดมสมบูรณ์ เป็นต้น การจัดสวัสดิการแก่ผู้ปฏิบัติธรรมถือเป็นงานด้านสาธารณะสงเคราะห์ ที่พระสงฆ์ได้ดำเนินการจัดกิจกรรมหรือโครงการเพื่อเป็นสวัสดิการแก่พุทธบริษัทในด้านต่างๆ เช่น การจัดสวัสดิการด้านการเงิน การสะสมทรัพย์ ด้านดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ ด้านการศึกษา ด้านรายได้แก่ผู้ปฏิบัติธรรม โดยมีพื้นฐานมาจากความความเมตตาช่วยเหลือเกื้อกูล การดูแลซึ่งกัน

วัดบูรพาหนองบัว ตำบลหนองบัว อำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด ถือเป็นวัดหนึ่งที่มีการจัดสวัสดิการให้แก่ผู้ปฏิบัติธรรมเพื่อเป็นการส่งเสริมสนับสนุนให้ชาวบ้านได้เข้าวัดปฏิบัติธรรม เช่น มูลนิธิหลวงปู่สุข ยโสธโร และพระเทพปริยัติเวที กองทุนสวัสดิการคณะสงฆ์ตำบลหนองบัว ชมรมสาธยายพระไตรปิฎก ชมรมส่งเสริมผู้ปฏิบัติธรรม ชมรมส่งเสริมผู้ปฏิบัติธรรมฌาปนกิจสงเคราะห์ ชมรมสุขภาพดีวิถีวัฒนธรรม สวัสดิการร้านค้าวัดบูรพา โดยทุกชมรมมีกิจกรรมที่มีความ

เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกัน เพื่อเป็นการจูงใจให้พุทธศาสนิกชนได้เข้ามาศึกษาธรรมมะและปฏิบัติธรรมมากขึ้น ตลอดจนเข้าใจในหลักธรรมของพระพุทธศาสนาเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น หลักพรหมวิหารธรรม คือความเมตตากรุณา คือความสงสารและช่วยเหลือซึ่งกันและกันในกลุ่มสมาชิกชมรม โดยมอบสวัสดิการให้ทั้งในเวลาเจ็บป่วยและเสียชีวิต หลักฆราวาสธรรม คือความมีสัจจะ คือส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติธรรมมีความซื่อสัตย์เป็นพื้นฐาน ซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ โดยเห็นได้จาก การมีวินัยในการออมของสมาชิกและการถือสัจจะในการรักษาศีลอุโบสถและการสวดมนต์ไหว้พระตามข้อกำหนดของชมรม หลักอปริหานิยธรรม คือการให้สมาชิกทุกคนมีความสามัคคี พร้อมเพรียงกัน มีการประชุมหารือกันเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ยอมรับในเหตุผลที่ถูกต้องและเป็นประโยชน์ ในการแก้ปัญหาต่างๆ อันก่อให้เกิดความสามัคคีของหมู่คณะ และเคารพซึ่งกันและกัน สอนให้รู้จักหลักการทำงานเป็นทีมอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อสร้างชุมชนให้เข็มแข็ง เจริญรุ่งเรืองไม่เสื่อมถอย

ดังจะเห็นได้ว่าการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ของวัดบูรพาหนองบัวแก่ผู้ปฏิบัติธรรมก็เพื่อให้เกิดประโยชน์ 3 ด้านคือ ประโยชน์ปัจจุบัน ประโยชน์เบื้องหน้า และประโยชน์สูงสุด โดยผู้ปฏิบัติธรรมจะได้รับปัจจัย 4 อันมีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตในปัจจุบันและจะเป็นบ่อเกิดแห่งคุณธรรมต่างๆที่จะทำให้จิตใจมีความสุขสบายมีสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ มีศรัทธา มีความประพฤติซึ่งทำให้มั่นใจตัวเอง มีศีล มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความรู้ ได้เล่าเรียนศึกษา และมีปัญญา มีความเข้าใจสิ่งต่างๆตามความเป็นจริง อันมีใจเป็นอิสระ มีจิตหลุดพ้นจากการถูกบังคับของความอยากได้อยากมีอยากเป็น จึงมีจิตใจปลอดโปร่ง ผ่องใส เบิกบาน อยู่เป็นเนืองนิจ

2.6.3 ชุมชนวัดโพธิการาม อำเภอปทุมรัตต์ จังหวัดร้อยเอ็ด

1. ข้อมูลทั่วไปของอำเภอปทุมรัตต์

อำเภอปทุมรัตต์ ตั้งอยู่ ณ บ้านตลาด หมู่ที่ 9 ตำบลบัวแดง เดิมทีหมู่บ้านนี้อยู่ในเขตการปกครองของตำบลน้ำอ้อม อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อปี พ.ศ. 2440 ราษฎรมีการอพยพมาจาก อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม และอำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด เข้ามาตั้งถิ่นฐานและภูมิลำเนา ประกอบอาชีพในการทำไร่และทาสวนเพราะหมู่บ้านซึ่งเป็นที่ตั้งที่ว่าการอำเภอปทุมรัตต์ เมื่อสมัยก่อน พื้นดินมีความอุดมสมบูรณ์ และมีคุณค่าทางเศรษฐกิจ จึงเหมาะแก่การเกษตรเป็นอย่างมาก และทำให้ราษฎรในเขตอำเภอใกล้เคียงดังกล่าว มีความสนใจการประกอบอาชีพในทางเกษตรเข้ามาอยู่อาศัยในหมู่บ้านนี้ประมาณ 35 ครัวเรือน และ ณ หมู่บ้านแห่งนี้มีหนองน้ำธรรมชาติ ขนาดใหญ่ อยู่ทางทิศใต้ของหมู่บ้านมีดอกบัวแดงอยู่ในหนองน้ำเป็น จำนวนมาก จึงขนานนามชื่อหมู่บ้านนี้ว่า “บ้านใหญ่หนองบัวแดง” ทั้งนี้เพื่อให้ชื่อหมู่บ้านสอดคล้องกับหนองน้ำธรรมชาติที่มีดอกบัวแดงจำนวนมากนั่นเอง

ครั้นต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2460 กระทรวงมหาดไทย ได้ประกาศแบ่งเขตการปกครอง ตำบลน้ำอ้อม อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ขึ้นเป็นตำบล อีกตำบลหนึ่ง โดยมีชื่อว่า “ตำบลบัวแดง” มีหมู่บ้านอยู่ในเขตปกครองของตำบลนี้ 14 หมู่บ้าน และอยู่ในเขตความปกครองของ อำเภอเกษตรวิสัย โดยมีขุนบัวแดง ดำริ นายจันทร์ ศาลาแดง เป็นกำนันคนแรกซึ่งตั้งที่ทำการกำนัน ณ บ้านหนองบัวแดง จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2502 นายชน กองมณี เป็นกำนัน ราษฎรในตำบลนี้มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นและหมู่บ้านได้เพิ่มจาก 14 หมู่บ้าน เป็น 29 หมู่บ้าน ความอุดมสมบูรณ์ของพื้นดินได้ลดน้อยลงเนื่องจากประชาชนขาดความรู้ ไม่รู้จักการรักษาพื้นดินให้ คงความอุดมสมบูรณ์ให้เพียงพอ เช่น การ

ทำลายป่าไม้ ทำให้เกิดฝนแล้ง ไม่รู้จักการใช้ปุ๋ย เป็นต้น ผลที่เกิดขึ้น คือ ราษฎรอดอยาก ขาดแคลนน้ำ ข้าวบริโภค โจรผู้ร้ายชุกชุมเพราะฝนฟ้าไม่อำนวยให้ตกตามฤดูกาล ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2502 - 2504 ประกอบกับหมู่บ้านนี้ อยู่ห่างไกลจากที่ว่าการอำเภอเกษตรวิสัย ราษฎรไปติดต่อราชการ ณ ที่ว่าการอำเภอ ต้องใช้เวลาเดินทางแรมคืน เพราะเส้นทางคมนาคมที่ใช้กันเป็นทางเกวียน ทำให้ราษฎรได้รับความลำบากในการเดินทางไปติดต่อราชการ และขณะนั้นกำลังเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอสำหรับออกไปตรวจตราดูแลความทุกข์สุขของราษฎรให้ทั่วถึง

ปี พ.ศ. 2505 ท่านพระครูปทุมสโรภาส (ครูเฮ้า แพงจันทร์) เจ้าอาวาสวัดสระปทุม (สมัยนั้น) ซึ่งต่อมาได้รับแต่งตั้งมีบรรดาศักดิ์เป็นเจ้าคณะ อำเภอปทุมรัตต์ ได้เห็นความยากลำบากของราษฎรในตำบลบัวแดง, ตำบลโนนสวรรค์ และตำบลโพนสูง ซึ่งเป็นตำบลที่อยู่ใกล้เคียงกันและพอที่จะรวมกัน จัดตั้งเป็นกิ่งอำเภอได้ มีความดำริที่จะจัดตั้งเป็นกิ่งอำเภอขึ้น โดยเรียกประชุมกำนันผู้ใหญ่บ้านและคณะสงฆ์ใน 3 ตำบล ที่ประชุมมีมติเห็นชอบที่จะ ก่อสร้างกิ่งอำเภอขึ้น และได้ยื่นคำร้องขอตั้งอำเภอขึ้น ณ บ้านหนองบัวแดง หมู่ 1 ตำบลบัวแดง โดยขอก่อสร้างสถานีตำรวจ ที่ว่าการอำเภอ และสถานีอนามัยขึ้นเอง ซึ่งมิได้ใช้เงินงบประมาณแผ่นดินแต่อย่างใด กระทรวงมหาดไทย เห็นความจำเป็นของราษฎร และเพื่ออำนวยความสะดวกของราษฎรทั้ง 3 ตำบล ซึ่งอยู่ห่างไกลจากอำเภอเกษตรวิสัย จึงได้พิจารณาอนุมัติให้สร้างสถานีตำรวจ, ที่ว่าการอำเภอ และสถานีอนามัยตามที่ประชุมร้องขอ ท่านพระครูปทุมสโรภาส จึงได้ลงมือก่อสร้างสถานที่ราชการทั้ง 3 แห่ง โดยได้รับความร่วมมือร่วมแรงร่วมใจในการเสียสละกำลังทรัพย์จากกำนัน, ผู้ใหญ่บ้าน, คณะสงฆ์ และราษฎรทั้ง 3 ตำบล จนกระทั่งได้ก่อสร้างสถานที่ราชการทั้ง 3 แห่งเสร็จ ภายในเวลา 115 วัน และคิดเป็นมูลค่าทั้งหมดประมาณ 305,058 บาท และได้มอบให้เป็นสมบัติของทางราชการในปี พ.ศ. 2505 นั่นเอง โดยเหตุนี้กระทรวงมหาดไทยจึงมีประกาศลงวันที่ 28 พฤษภาคม พ.ศ. 2506 โดยแบ่งเขตการปกครองอำเภอเกษตรวิสัย ขึ้นเป็นกิ่งอำเภอโดยมีชื่อว่า **“กิ่งอำเภอปทุมรัตต์”**[119] ทั้งนี้ ตั้งแต่วันที่ 16 มิถุนายน พ.ศ. 2506 เป็นต้นมา และนายวิญญู อังคณารักษ์ ผู้ว่าราชการจังหวัดร้อยเอ็ด ในขณะนั้น เป็นประธานในพิธีตั้งกิ่ง อำเภอปทุมรัตต์ โดยมี 3 ตำบล อยู่ในเขตการปกครองของกิ่งอำเภอปทุมรัตต์ คือ ตำบลบัวแดง, ตำบลโนนสวรรค์ และตำบลโพนสูง

ปี พ.ศ. 2508 ได้มีพระราชกฤษฎีกายกฐานะกิ่งอำเภอปทุมรัตต์ขึ้นเป็น “อำเภอปทุมรัตต์”[120] เมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม พ.ศ. 2508 และมีตำบลอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอนี้ 8 ตำบล คือตำบลบัวแดง ตำบลโนนสวรรค์ ตำบลโพนสูง ตำบลหนองแคน ตำบลดอกล้ำ ตำบลสระบัว ตำบลโนนสง่า และตำบลขี้เหล็ก การที่ได้ชื่อว่า “อำเภอปทุมรัตต์” ก็โดยที่อำเภอนี้ได้ตั้งอยู่ ณ บ้านหนองบัวแดง คำว่า “ปทุม” หมายความว่า “ดอกบัว” และคำว่า “รัตต์” หมายความว่า “แดง” อำเภอปทุมรัตต์ จึงมีความหมายตรงกันกับชื่อหมู่บ้านหนองบัวแดง ซึ่งเป็นที่ตั้งที่ว่าการอำเภอปทุมรัตต์ จังหวัดร้อยเอ็ด อำเภอปทุมรัตต์ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของจังหวัด มีอาณาเขตติดต่อกับเขตการปกครองข้างเคียงดังต่อไปนี้

---

[119] ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง แบ่งท้องที่การปกครองอำเภอเกษตรวิสัยตั้งเป็นกิ่งอำเภอ

[120] พระราชกฤษฎีกาตั้งอำเภอศรีสวัสดิ์ อำเภอสังขละบุรี อำเภอท่าคันโท อำเภอดอกคำใต้ อำเภอแม่ใจ อำเภอจุน อำเภอขามทะเลสอ อำเภอไพศาลี อำเภอท่าวังผา อำเภอบ้านกรวด อำเภอเด่นชัย อำเภอปทุมรัตต์ อำเภอกะเปอร์ อำเภออากาศอำนวย อำเภอดอนเจดีย์ อำเภอจอมพระ และอำเภอสามโก้ พ.ศ. 2508

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอนาดูน อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม และอำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด และอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอพยัคฆภูมิพิสัยและอำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม

หมู่บ้านโพธิ์น้อย ตำบลโพนสูง อำเภอปทุมรัตต์ จังหวัดร้อยเอ็ด เดิมชื่อบ้านเก่าน้อย ผู้ก่อตั้งมีรายชื่อดังต่อไปนี้ คือ 1. นายพรมหลวงสี โทศรี ถิ่นเดิมบ้านหนองเหล่า อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม 2. นายสาง ทินธรรมมา ถิ่นเดิมอำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด 3. นายจำ และนายหลวง (นามสกุลไม่แน่ชัด) ถิ่นเดิมบ้านหนองหมื่นถ่าน อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ดท่านเหล่านี้ได้นำลูกหลานมาตั้งถิ่นฐานบริเวณลำน้ำเสียวและให้ชื่อว่า บ้านท่าม่วง ในขณะนั้นมีประชากรประมาณสิบหลังคาเรือน ต่อมาชาวบ้านท่าม่วงเกิดไฟไหม้ รวมสามครั้งด้วยกันเมื่อไฟไหม้บ่อยครั้งเข้าชาวบ้านเริ่มทนไม่ไหว จึงร่วมใจกันย้ายหมู่บ้านลงมาในบริเวณที่ไม่ห่างกันมากนัก (บริเวณของหมู่บ้านโพธิ์น้อยในปัจจุบัน) ผู้นำในการย้ายหมู่บ้านในครั้งนั้นคือ นายธัมมา นายสม และนายหลวงแก้ว ซึ่งขณะนั้นมีชาวบ้านที่ย้ายตามมาประมาณ 13–14 หลังคาเรือนในช่วงระยะเวลาที่นายพา เหนือผุยผายเป็นผู้ใหญ่บ้านนั้นทางราชการได้มีคำสั่งให้แยกหมู่บ้านออกเป็นสองหมู่บ้าน นายพาจึงมีคำสั่งให้ นายจันทร์ โทรศรี ผู้ใหญ่บ้าน บ้านท่าม่วงสำรวจประชากร เพื่อจะแยกหมู่บ้านออกเป็นสองหมู่บ้านและให้ชื่อหมู่บ้านที่แยกออกจากบ้านโพธิ์น้อยว่า บ้านโพธิ์ศรีสวัสดิ์ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณติดกับบ้านโพธิ์น้อยนั่นเอง โดยมีนายเคน มีเทียนเป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรกเดิมบ้านโพธิ์น้อยขึ้นต่อเขตการปกครองของตำบลน้ำอ้อม อำเภอเกษตรวิสัย มีกำนันชื่อ นายสิบเอกศรี แท่นประยุทธ เป็นกำนันคนแรกและมีหมื่นฝาง นายหง้อ นายลา มงคลศรีต่อมาตามลำดับ ในสมัยของนายลา มงคลศรีนั้นได้ขอแยกตำบลออกมาเป็นตำบลโพนสูงหลังจากสมัยนายลาแล้วก็มีกำนันปกครองต่อกันคือ นายสุข สงครินทร์ นายแรม สงครินทร์และในสมัยนายแรม สงครินทร์ ได้แยกตำบลโพนสูงออกเป็นสองตำบลคือตำบลหนองแคนและตำบลโพนสูง โดยตำบลโพนสูงมีนายศิริ แก้วสังข์ เป็นกำนัน ต่อมานายศิริพ้นจากตำแหน่งก็มีนายแก้ว คำมะสอนนายชมเชย โพธิ์นาแคในสมัยนี้เองได้มีการแยกตำบลโพนสูงออกอีก คือ แยกเป็นตำบลขี้เหล็ก โดยมีกำนันคือนายชมเชย โพธิ์นาแค ปกครองตำบลขี้เหล็ก ส่วนตำบลโพนสูงได้มีการตั้งใหม่ คือนายจรูญ สุยโพธิ์น้อย ผู้ใหญ่บ้าน บ้านโพธิ์ศรีสวัสดิ์ เป็นกำนันตำบลโพนสูงจนถึงปี พ.ศ. 2547 ก็ลาออก ลงสมัครนายกชุมชนนำชุมชนส่วนตำบลและบ้านโพธิ์ศรีสวัสดิ์นั้นในช่วงระยะเวลาที่นายพา เหนือผุยผาย เป็นผู้ใหญ่บ้าน บ้านโพธิ์น้อยนั้น ทางราชการได้มีคำสั่งให้แยกการปกครองหมู่บ้านออกเป็นสองหมู่บ้าน นายพาจึงมีคำสั่งให้นายจันทร์ โทศรี ผู้ใหญ่บ้าน บ้านท่าม่วงสำรวจประชากร เพื่อจะแยกหมู่บ้านออกเป็นสองหมู่บ้าน และให้ชื่อหมู่บ้านที่แยกออกจากบ้าน โพธิ์น้อยว่า บ้านโนนค้อ เมื่อวันที่ 23 สิงหาคม 2514 ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณติดกับบ้านโพธิ์น้อยนั่นเอง ได้เลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านคนแรกเมื่อวันที่ 28 สิงหาคม 2514 โดยมีนายเคน มีเทียน เป็นผู้ที่ได้รับเลือกให้เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรกแต่เดิมบ้านโนนค้อ ขึ้นหมู่ที่ 14 ของตำบลโพนสูง ต่อมาผู้ขอคือนายจันทร์ โทศรี เห็นว่าชื่อบ้านโนนค้อไม่ไพเราะจึงขอเปลี่ยนชื่อใหม่เป็น บ้านโพธิ์ศรีสวัสดิ์ โดยมีความหมายว่าโพธิ์เอานามหมู่บ้านเดิมศรี ให้เป็นนามสกุลของผู้ขอ คือนายจันทร์ โทศรีสวัสดิ์ เพื่อความสวัสดีมงคลแก่ผู้

มาเยือนและชาวบ้าน มีพื้นที่รับผิดชอบ 1,315 ไร่ แยกเป็นที่ทานา 1,244 ไร่ ที่อยู่อาศัย 47 ไร่ ที่สาธารณะ (หนองน้ำ) 2แห่ง 24 ไร่มีประปาหมู่บ้าน จำนวน 1 แห่ง ปัจจุบันบ้านโพธิ์ศรีสวัสดิ์ มี 91 หลังคาเรือน ประชากรจำนวน 424 คน แยกเป็น ชาย 219 คน หญิง 205 คนระยะทางห่างจากหมู่บ้านถึงตำบลโพนสูงระยะทางประมาณ 2 กิโลเมตรห่างจากหมู่บ้านถึงอำเภอปทุมรัตต์ ระยะทางประมาณ 12 กิโลเมตรและห่างจากหมู่บ้านถึงจังหวัดร้อยเอ็ด ระยะทางประมาณ 57 กิโลเมตรพื้นที่ 27 ตารางกิโลเมตรจำนวนหมู่บ้าน 9 หมู่บ้านจำนวนประชากร 5,372 คนจำนวนครัวเรือน 1,013 ครัวเรือนรายได้ของประชากรเฉลี่ยต่อปี 50,000 บาท / ครัวเรือนระดับการศึกษาโดยเฉลี่ย ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นอาชีพหลัก คือ เกษตรกรรมสภาพเศรษฐกิจและสังคม ตำบลโพนสูงบริเวณเป็นพื้นที่ราบสูง อาชีพหลักของประชาชน คือ เกษตรกรรมพื้นที่ทานา 35,509 ไร่ ทานาปี 850 ครัวเรือน พันธุ์ข้าวทั่วไปที่ปลูก หอมมะลิผลผลิต 270 กก./ ไร่การเลี้ยงสัตว์เพื่อจำหน่าย เช่น กบ ไก่ หมู จำนวน ครัวเรือนที่เลี้ยง 12 ครัวเรือนการเพาะเลี้ยงสัตว์จำหน่าย เช่น กบ ไก่ จำนวนครัวเรือนที่ทำ 2 ครัวเรือนหัตถกรรมในครัวเรือน ทอผ้าไหม จำนวนครัวเรือนที่ทำ 21 ครัวเรือนอุตสาหกรรมในครัวเรือน เย็บเสื้อผ้าโหล จำนวน 10 ครัวเรือนรายได้เฉลี่ยต่อปี จำนวน 50,000 บาท/ครอบครัว

2. ข้อมูลทั่วไปของวัดโพธิการาม

ก่อตั้งขึ้นเมื่อ วันที่ 1 มีนาคม พุทธศักราช 2458 นามที่เรียกของชาวบ้านทั่วไปคือวัดบ้านเก่าน้อยวัดโพธิการาม ตั้งอยู่เลขที่ 75 บ้านโพธิ์น้อย หมู่ที่ 6 สังกัดคณะสงฆ์มหานิกายมีพื้นที่ติดต่อมีพื้นที่ติดต่อดังนี้ทิศเหนือติด บ้านท่าม่วงทิศตะวันออก ติดบ้านโพนสูง บ้านสามขา ทิศใต้ติดบ้านจานใต้ ทิศตะวันตก ติดบ้านโคกกลาง ทิศตะวันตกเฉียงเหนือติดบ้านข่าน้อยมีพื้นที่ 10 ไร่ 1 งาน 33ตารางวา ที่ธรณีสงฆ์ 4 ไร่ 3 งาน 23 ตารางวามีลำดับเจ้าอาวาสที่สืบค้นได้ ดังนี้

1) พระอาจารย์พิลา 2453 – 2469
2) พระอาจารย์นวน 2470 – 2471
3) หลวงปู่มา ยสาโร 2472 – 2489
4) พระอาจารย์ณรงค์ศักดิ์ กิตฺติสาโร (ดอนเหนือ) 2517 – 2520
5) พระอธิการสุทธี ฐานวโร (เรียกศิริ) 2522 – 2530
6) พระครูโพธิวีรคุณ (สมศรี คุณวีโร – เรียกศิริ) 2537 – ปัจจุบัน

นอกจากนี้ ในบางช่วงที่ไม่มีเจ้าอาวาส จะมีพระที่ทำหน้าที่รักษาการเจ้าอาวาสคราวละ 1 – 5 ปี คอยดูแลและคอยเจริญศรัทธาของชาวบ้านอยู่มิได้ขาด เสนาสนะภายในวัดกุฏิหลังใหญ่เป็นไม้ทั้งหลัง มีอายุประมาณ 30 ปีศาลาการเปรียญหลังใหญ่ 1 หลัง ศาลาโพธิ์น้อย-โพธิ์ศรีสวัสดิ์สร้างเมื่อปี พ.ศ. 2519 แล้วเสร็จสมบูรณ์ ปี 2520 ศาลาบำเพ็ญกุศล สร้างเมื่อปี 2539 ห้องน้ำ ห้องสุขา 6 หลัง (รวม 41 ห้อง) ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ 1 หลังเมรุ 1 หลังอุโบสถ 1 หลัง ขนาดกว้าง 20 เมตร ยาว 40 เมตร สิ้นค่าก่อสร้าง 5,600,000 บาทอาคารกองทุนหมู่บ้านโพธิ์น้อย 1 หลังอาคารกองทุนหมู่บ้านโพธิ์ศรีสวัสดิ์ 1 หลังกุฏิรับรอง 1 หลังกุฏิกรรมฐาน 3 หลัง ปูชนียบุคคลที่สำคัญ หลวงปู่มา ยสาโร อดีตเจ้าอาวาสวัดโพธิการาม เดิมท่านเป็นคนบ้านดู่ใหญ่ เป็นพระปฏิบัติกัมมัฏฐานที่ เคร่งครัด มีปฏิปทาน่าเลื่อมใสของชาวบ้าน ปี พ.ศ. 2555 มีพระภิกษุ 5 รูป สามเณร 1 รูป

3. การจัดสวัสดิการการสงเคราะห์ของวัดโพธิการาม

1) สภาพปัญหาการจัดสวัสดิการการสงเคราะห์ประชาชนของวัดโพธิการาม วัด สภาพปัญหาการจัดสวัสดิการการสงเคราะห์ประชาชนของวัดโพธิการาม วัดโพธิการาม บ้านโพธิ์น้อย เลขที่ 75 หมู่ที่ 6 ตำบลโพนสูง อำเภอปทุมรัตต์ จังหวัดร้อยเอ็ด ผู้ให้ข้อมูล คือ พระครูโพธิวีรคุณ เจ้าอาวาสวัดโพธิการาม และเจ้าคณะอำเภอปทุมรัตน์ มีจุดเริ่มแรกในการจัดสวัสดิการ คือ ด้วยฐานะทางครอบครัวในสมัยเด็กมีฐานะค่อนข้างยากจน และเป็นเด็กวัด และเห็นรุ่นพี่ที่บวชเป็นสามเณรไปบวชเรียนที่กรุงเทพ ฯ พอกลับมาเราก็ได้เห็นว่าการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญจึงอยากมีชีวิตเหมือนรุ่นพี่ที่บวชเรียน จึงได้บวชและติดตามทุกอย่าง เรียนรู้แนวคิดของรุ่นพี่ที่บวชเรียน

ปี พ.ศ. 2537 กลับมาอยู่วัดที่บ้าน โดยการประชุมชาวบ้านในการสร้างโบสถ์ แต่มีปัญหาในเรื่องแหล่งเงินทุนในการก่อสร้าง

ปี พ.ศ. 2538 จึงได้เริ่มมีการจัดงานวันเด็ก ซึ่งโดยบริบทของชุมชนนี้เป็นหมู่บ้านที่มีหมอลำ จึงใช้เป็นทุนทางสังคมในการจัดกิจกรรม โดยมีทุน 500 บาท ซึ่งจะต้องแจกเด็กจำนวน 100 คน ซึ่งการจัดกิจกรรมนั้นชุมชนช่วยกันบริจาคตามกำลังศรัทธา ชุมชนใช้วัดเป็นศูนย์กลาง เป็นที่พึ่งอาศัย เป็นที่พึ่งทางใจ จึงเป็นสถานที่ในการจัดกิจกรรมในการสร้างความสามัคคีในชุมชน จุดเริ่มต้นจึงมีแนวความคิดว่าจะใช้ความรู้จากสิ่งที่ตัวเองได้ไปศึกษาเล่าเรียนมาพัฒนาบ้านเกิดของตนเอง โดยการสอนพิมพ์ดีดให้กับเด็กในชุมชน โดยจัดทำตำราเอง จึงได้ไปซื้อเครื่องพิมพ์ดีดราคา 27,000 บาท มีเครื่องพิมพ์ดีดจำนวน 3 เครื่อง

ปี พ.ศ. 2540-2542 หลังจากนั้นต้องการให้ชุมชนมีอาชีพจึงมีการสอนตัดเย็บผ้า โดยมีคนในหมู่บ้านที่มีวิชาชีพในการเย็บเสื้อผ้ามาสอนคนในชุมชน สอนการทำไอศกรีม สอนการทำปลาท่องโก๋ สอนการทำดอกไม้ประดิษฐ์ ทุกหลักสูตรที่สอนเพื่อต้องการส่งเสริมอาชีพให้กับชุมชน จึงเริ่มมีการจัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้

ปี พ.ศ. 2542 เริ่มเป็นยุคที่มีคอมพิวเตอร์เข้ามา จึงได้จัดซื้อคอมพิวเตอร์ในราคา 7 หมื่นกว่าบาท และซื้อในราคาผ่อนส่ง โดยให้คนในชุมชนได้มาเรียนฟรี

ปี พ.ศ. 2551 ทำศูนย์ ICT ซึ่งเน้นเรื่องการศึกษาโดยเริ่มแรกก่อนมาจัดตั้งศูนย์ที่วัดนั้นได้ไปสอนตามโรงเรียนต่างๆในชุมชน และโรงเรียนมัธยมศึกษา ในวิชาพระพุทธศาสนา โดยการสอนฟรีสัปดาห์ละ 2 วัน โดยโรงเรียนรับผิดชอบในการจัดรถรับส่ง และจัดเพลเท่านั้น

และต่อมาได้ใช้ประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนในการสร้างชุมชนนั่นคือ ประเพณีบุญคูณลาน ซึ่งชาวบ้านจะมีการนำข้าวเปลือกมาถวายวัดตามกำลังศรัทธา จึงมีแนวความคิดว่าจะใช้แหล่งทุนในการจัดงานวันเด็กจากประเพณีบุญคูณลาน จึงเป็นที่มาของการจัดงานวันเด็กประจำปีของชุมชนวัดโพธิการาม ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2538-ปัจจุบัน งานประจำปีของชุมชนนี้คือจะมีการจัดงานวันเด็กและประเพณีบุญคูณลานในวันเดียวกัน ซึ่งเห็นความเปลี่ยนแปลงจากปีแรกที่มีทุนแค่ 500 บาท แต่ปัจจุบันมูลค่าในการจัดงานนี้ ประมาณปีละ 4-5 แสนบาท มีเด็กเข้าร่วมจากหลายอำเภอประมาณ 4-5 พันคน การจัดงานวันเด็กของวัดโพธิการามจะไม่อนุญาตให้มีการขายของภายในวัด โดยทุกอย่างจัดฟรีหมด ซึ่งแหล่งงบประมาณในการจัดงานนั้นมาจากผู้มีจิตศรัทธามาร่วมบริจาค และกำหนดให้ชุมชนได้บริจาคข้าวหลังคาเรือนละ 10-20 ลิตร ในการจัดงานวันเด็กนั้นจะจัดวันเสาร์ที่ 2 ของเดือน และจะมีพิธีการสู่ขวัญข้าวด้วย

2) สาเหตุและผลกระทบการจัดสวัสดิการการสงเคราะห์ประชาชนของวัดโพธิการาม การจัดสวัสดิการให้กับชุมชนนั่นคือ การจัดงานวันผู้สูงอายุโดยจะจัดงานประเพณีบุญเผวดด้วย โดยวันที่ 14 เมษายน จะจัดงานบุญเผวด วันที่ 15 จัดรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุซึ่งเป็นงานประจำปีของชุมชน ในการจัดกิจกรรมจะมีการมอบของขวัญให้แก่ผู้สูงอายุ และมอบใบประกาศด้วย สำหรับของขวัญนั้นเจ้าอาวาสจะบอกบุญแก่ญาติโยมที่มีจิตศรัทธา เช่น ในหนึ่งถุงจะหาเจ้าภาพสิ่งของแต่ละอย่าง เช่นเจ้าภาพยาหม่อง เจ้าภาพอาหารแห้ง เจ้าภาพข้าวของเครื่องใช้ เป็นต้น จึงเป็นอีกกิจกรรมในการดูแลกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชนโดยการร่วมมือของชุมชนและเครือข่ายของวัด

- ในช่วงเทศกาลเข้าพรรษา จะมีการจัดกิจกรรมงดเหล้า
- ปี พ.ศ. 2543 จัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก มีเด็กจำนวน 85 คน มีครูจำนวน 5 คน
- ปี พ.ศ. 2548 จัดตั้งสถาบันองค์กรชุมชน โดยเริ่มจาก ธกส. เข้ามาพี่เลี้ยงในการจัดตั้ง มีคณะกรรมการจากคนในชุมชน มีการนำชุมชนเป็นระบบของธนาคาร จุดเริ่มต้นจากกองทุนเงินล้านไม่มีจุดรวมเป็นแหล่งเดียวจึงอยากรวมเงินกองทุนทุกกองทุนมาไว้ที่จุดเดียว โดยใช้สถานที่ของวัดเป็นที่ตั้ง และเห็นปัญหาในเรื่องของหนี้นอกระบบ จึงได้จัดสถาบันกองทุนการเงินชุมชนขึ้นขึ้น

ปี พ.ศ. 2551 มีการจัดศูนย์ ICT ชุมชน มีไว้บริการคนในชุมชนสามารถเข้ามาใช้บริการฟรีได้ตลอด ในการจัดตั้งศูนย์ ICT นั้นได้ร่วมกับสำนักงานสถิติในการจัดตั้ง โดยเห็นปัญหาจากเห็นเด็กในชุมชนที่ไม่สามารถเข้าถึงการใช้เทคโนโลยีออนไลน์ได้ และเพื่อต้องการดึงเด็กให้เข้ามาเล่น หรือใช้งานที่วัด ไม่ต้องการให้เด็กไปเล่นที่ร้านเกมข้างนอก เป็นวิธีการที่ต้องการดูแลเด็กเยาวชนให้อยู่ในการควบคุมดูแลในสายตาแทนผู้ปกครองด้วย ถ้าเด็กเข้ามาเล่นหรือใช้งานที่ศูนย์ ICT นี้ ถ้าเด็กคนไหนเข้าใช้งานในเว็บไซต์ไหนที่ล่อแหลม เราก็สามารถควบคุมดูแลโดยการควบคุมระบบได้ นอกจากกลุ่มเด็กเยาวชนแล้ว ยังต้องการให้ประชาชนในชุมชนได้เข้าถึงสื่อออนไลน์เป็นเครื่องมือในการสร้างอาชีพ หรือในการทำงานได้ เช่น กลุ่มอาชีพ ก็จะมีการสอนการขายสินค้าออนไลน์ เป็นต้น รวมถึงต้องการอำนวยความสะดวกให้ทุกกลุ่มได้มาใช้ประโยชน์โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย เช่น กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่ม อสม. มาใช้ในการทำงาน เป็นต้น

ในการจัดสวัสดิการเรื่องศูนย์ ICT นั้นเป็นการสร้างโอกาสของคนในชุมชน โดยเห็นปัญหาคือ มองว่าเด็กไม่มีแหล่งเรียนรู้ เป็นการให้โอกาสให้คนในชุมชนทุกช่วงวัยได้เข้ามาเรียนรู้ ทำให้เด็กรวมถึงคนในชุมชนเก่งเรื่องไอที ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการศึกษาเรียนรู้ในยุคปัจจุบัน ปัจจุบันจะมีพระเณรที่วัดในการดูแล สโลแกนวัดเป็นแหล่งเติมปัญญา บนวิสัยทัศน์ที่ว่า “ บริการด้วยใจ ทำงานด้วยศรัทธา ผู้ให้ย่อมเป็นที่รัก” นอกจากนั้น เจ้าอาวาสยังมีการจัดตั้งธนาคารกระบือ โดยร่วมกับปศุสัตว์อำเภอ จากเริ่มต้นมี 40 ตัว ปัจจุบันมี 150 ตัวและมีวัวจำนวน 15 ตัว ผลลัพธ์จากการที่วัดจัดสวัสดิการให้กับชุมชนในด้านต่างๆนั้น เกิดจากแรงบันดาลใจ คือความขาดแคลนของเจ้าอาวาสตั้งแต่สมัยเด็กกลายมาเป็นแรงบันดาลใจในการพัฒนาชุมชน จนเกิดการเปลี่ยนแปลงที่ด้อยโอกาส มาเป็นมีโอกาส จนเกิดค่านิยม และก่อเกิดปัญญา ทั้งนี้ต้องการสร้างความเสมอภาคความเท่าเทียม โดยจะต้องปรับเปลี่ยนไปตามบริบทของสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอด ดังนั้นจะต้องปรับเปลี่ยนวิธีคิดด้วย

2.7 สรุป

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการสวัสดิการสงเคราะห์เป็นกิจกรรมที่วัดหรือพระสงฆ์จะต้องดำเนินการเพื่อให้เป็นสาธารณะประโยชน์ในด้านการจัดการสาธารณะสงเคราะห์ทั้งบุคคลและส่วนรวม โดยมีลักษณะที่เป็นไป 4 ประการคือ

1. ดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ได้แก่ การที่วัดหรือคณะสงฆ์ดำเนินกิจการเอง ซึ่งกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ เช่น กิจการหน่วยอบรมประชาชนตำบล กิจการห้องสมุดเพื่อประชาชนเป็นต้น

2. การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ ได้แก่ การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของรัฐหรือเอกชน หรือผู้ใดผู้หนึ่งดำเนินการ และการนั้นเป็นไปเพื่อสาธารณประโยชน์ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

3. การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ ได้แก่ การสร้างถนน การขุดลอกคูคลอง การสร้างโรงพยาบาลและเครื่องมือแพทย์ การสร้างประปาหมู่บ้าน เป็นต้น ข้อนี้มุ่งเอาเฉพาะการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นของสาธารณประโยชน์

4. การช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป ได้แก่ การช่วยเหลือประชาชนในการที่ควรช่วยเหลือ เช่น การจัดตั้งหน่วยอาสาสมัครบรรเทาสาธารณภัย การช่วยเหลือประชาชนทั้งด้านไฟไหม้และน้ำท่วม พร้อมทั้งเครื่องอุปโภคและบริโภคแก่ผู้ประสบภัยหรือในยามปรกติ การตั้งกองทุนทำอาหารลี้ยงเด็กกำพร้าและเด็กด้อยโอกาส การตั้งชมรมฌาปนกิจสงเคราะห์หรืออื่น

แนวคิดและทฤษฎีต่างๆถือเป็นหลักในการสงเคราะห์เกื้อกูลแก่ประชาชนทั่วไปโดยมีวัดเป็นศูนย์กลางและมีพระสงฆ์เป็นผู้ขับเคลื่อน ทั้งนี้ในการจัดสวัสดิการสงเคราะห์จึงถือเป็นความร่วมมือแก้ไขปัญหาที่เกิดจากความเป็นอยู่ของประชาชนอันจะเป็นการแบ่งเบาและสร้างความเห็นอกเห็นใจกันได้มากยิ่งขึ้น

สำหรับแนวคิดตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ใช้หลัก คือ

1. สังคหวัตถุ 4 (ธรรมแห่งการสงเคราะห์) คือ หลักธรรมที่ช่วยส่งเสริมการเกื้อกูลกันในสังคม ประกอบด้วย ทาน การให้ปัจจัยหรือสิ่งของที่จำเป็น เช่น การจัดสวัสดิการสำหรับผู้ยากไร้ในชุมชน ปิยวาจา การใช้วาจาที่สุภาพ เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและลดความขัดแย้ง อัตถจริยา การปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น เช่น การร่วมมือช่วยเหลืองานสาธารณประโยชน์ และสมานัตตตา การวางตนอย่างเสมอภาคและเป็นธรรม ไม่แบ่งแยกหรือแสดงอคติ ซึ่งช่วยลดความเหลื่อมล้ำในชุมชน

2. บุญกิริยาวัตถุ 3 (หลักแห่งการสร้างบุญ) เป็นแนวทางในการสร้างบุญ ได้แก่ ทานมัย การให้ปัจจัยแก่ผู้อื่น เช่น การบริจาคทรัพย์สินและสิ่งของที่จำเป็นแก่คนยากไร้ ศีลมัย การรักษาศีลและประพฤติในสิ่งที่ถูกต้อง ซึ่งส่งเสริมความสงบเรียบร้อยในชุมชน และภาวนามัย การพัฒนาจิตใจและฝึกสมาธิ เพื่อให้เกิดสติปัญญาและความสงบภายใน

3. ประโยชน์ 3 (ผลประโยชน์ที่ควรแสวงหา) คือ หลักการแสวงหาผลประโยชน์ที่เหมาะสมทั้งในปัจจุบันและอนาคต ได้แก่ ทิฏฐธัมมิกัตถะ ประโยชน์ในปัจจุบัน เช่น การช่วยเหลือด้านการแพทย์ การดูแลผู้สูงอายุ หรือการให้ทุนการศึกษา สัมปรายิกัตถะ ประโยชน์ในอนาคต เช่น การ

พัฒนาทักษะอาชีพเพื่อเพิ่มโอกาสทางการเงินในอนาคต และปรมัตถะ ประโยชน์สูงสุดในการเข้าถึงนิพพานหรือการปลดปล่อยจากความทุกข์

4. สาราณียธรรม 6 (หลักธรรมแห่งความสามัคคี) เป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมความสามัคคีและการอยู่ร่วมกันในชุมชนอย่างสันติสุข ประกอบด้วย เมตตากายกรรม การแสดงออกด้วยการกระทำที่เป็นมิตรและไม่เป็นภัย เช่น การช่วยเหลือกันทางกาย ไม่ว่าจะเป็นการทำงานร่วมกัน หรือช่วยเหลือผู้ที่ประสบปัญหาในชุมชน เมตตาวจีกรรม การพูดจาด้วยถ้อยคำที่สุภาพและแสดงออกถึงความปรารถนาดีต่อผู้อื่น เมตตามโนกรรม การคิดด้วยความปรารถนาดีและไม่เป็นพิษเป็นภัยต่อผู้อื่น สาธารณโภคี การแบ่งปันทรัพยากรและสิ่งของที่มีให้กับทุกคนในชุมชนอย่างเท่าเทียม สีลสามัญญตา การรักษาศีลและปฏิบัติตามหลักศีลธรรมร่วมกัน ทำให้ชุมชนมีความสงบเรียบร้อย และทิฏฐิสามัญญตา การมีความคิดเห็นและความเชื่อที่ตรงกัน โดยยึดหลักคุณธรรมเป็นแนวทางร่วมกัน

บทที่ 3
หลักพุทธปรัชญาเถรวาทเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการสงเคราะห์

ในบทนี้ผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงหลักพุทธปรัชญาเถรวาทที่ส่งเสริมการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ ซึ่งผู้วิจัยจะได้อธิบายตามลำดับ ดังนี้

3.1 หลักสังคหวัตถุ 4 กับการจัดสวัสดิการสงเคราะห์

3.2 หลักประโยชน์ 3 กับการจัดสวัสดิการสงเคราะห์

3.3 หลักบุญกิริยาวัตถุ 3 กับการจัดสวัสดิการสงเคราะห์

3.4 หลักสาราณียธรรม 6 กับการจัดสวัสดิการสงเคราะห์

3.5 สรุป

3.1 หลักสังคหวัตถุ 4 กับการจัดสวัสดิการสงเคราะห์

การดำเนินงานตามพันธกิจในด้านการส่งเสริมการสงเคราะห์ อนุเคราะห์นั้น จะต้องยึดหลักธรรมในทางพุทธปรัชญาเถรวาท เพื่อให้การดำเนินงานด้านการเผยแผ่มีความสำเร็จบรรลุตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ตั้งไว้ หลักสังคหวัตถุ 4 ประการ เป็นหลักธรรมสงเคราะห์ คุณเครื่องยึดเหนี่ยวใจของผู้อื่นไว้ได้ซึ่งกันและกัน ช่วยประสานคนหมู่มากให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และเพื่อการขับเคลื่อนด้านการเผยแผ่ไปสู่ความสำเร็จ โดยผู้วิจัยได้แยกประเด็นของศึกษา ดังนี้

3.1.1 ความหมายของสังคหวัตถุ 4

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวว่า สังคหวัตถุ หมายถึง เรื่องที่จะสงเคราะห์คุณเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจของผู้อื่นไว้ได้ หลักการสงเคราะห์ คือช่วยเหลือกันยึดเหนี่ยวใจกันไว้ และเป็นเครื่องเกาะกุมประสานโลก คือ สังคมแห่งหมู่สัตว์ไว้ดุจสลักยึดรถที่กำลังแล่นไปให้คงเป็นรถและวิ่งแล่นไปได้ มี 4 อย่าง คือ 1. ทาน การแบ่งปันเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน 2. ปิยวาจา พูดจาน่ารัก น่านิยมนับถือ 3. อัตถจริยา บำเพ็ญประโยชน์ 4. สมานัตตตา ความมีตนเสมอ คือ ทำตัวให้เข้ากันได้ เช่น ไม่ถือตัว ร่วมสุขร่วมทุกข์กัน เป็นต้น[1]

พระครูอาทรปริยัติยานุกิจ สุจิตฺโต (เพียรสองชั้น) ได้ให้ความหมายไว้ว่า สังคหวัตถุ 4 หมายถึง เครื่องมือ หรือหลักธรรมที่ช่วย ประสานคนหมู่มากให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เป็นเครื่องช่วยขจัดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นทำให้คนอยู่ร่วมกันด้วยความรัก สามารถนาไปใช้ได้ตั้งแต่ระดับครอบครัวจนถึงระดับสังคม เป็นธรรมอันจะก่อให้เกิดความผาสุกในบ้านเมืองและประเทศชาตินั่นเอง[2]

---

[1] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*, พิมพ์ครั้งที่ 15, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, 2551), หน้า 407.

[2] พระครูอาทรปริยัติยานุกิจ สุจิตฺโต (เพียรสองชั้น) “การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ในการบริหารงานบุคลากรโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในอำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด” วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2555, หน้า 21.

ชญานิศฐ์ รักแจ้ง ได้ให้ความหมายไว้ว่า สังคหวัตถุ 4 หมายถึง หลักธรรม 4 ประการ ที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของผู้ประกันตนการผูกมิตรไมตรี เอื้อเฟื้อ เกื้อกูล และสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน ได้แก่ ทาน คือ การให้บริการโดยมีการเสียสละ หรือช่วยเหลือให้ความรู้และคำแนะนำเพื่อประโยชน์แก่ผู้ประกันตน ปิยจาวา คือ การให้บริการโดยมีการพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน พูด ด้วยความจริงใจ ไม่พูดหยาบคาย ก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์ เหมาะสมกับผู้ประกันตน อัตถจริยา คือ การให้บริการโดยทำตนให้เป็นประโยชน์บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้มารับบริการคือผู้ประกันตน สมานัตตตา คือการให้บริการโดยเป็นผู้มีความเสมอต้นเสมอปลาย ให้ความเสมอภาคปฏิบัติกับผู้อื่นอย่างเท่าเทียม การวางตนวางบุคคลได้อย่างเหมาะสมต่อผู้ประกันตนที่มารับบริการ[3]

บุญสิริ ชวลิตธำรง ได้กล่าวถึง ความหมายของ สังคหวัตถุ 4 ว่า ธรรม อันเป็นที่ตั้งแห่งความยึดเหนี่ยวจิตใจของกันและกัน อันเป็นไปเพื่อการสงเคราะห์กัน ซึ่งมีอยู่ 4 ข้อ คือ

1. ทาน หมายถึง การให้ การเฉลี่ยเผื่อแผ่กันและกัน ซึ่งเป็นข้อสำคัญเพราะว่าทุกๆ คนนั้นย่อมต้องการความช่วยเหลือจากกันและกันอยู่ในด้านต่างๆ ในด้านวัตถุ เช่น ทรัพย์สินเงินทอง เครื่องอุปโภคบริโภคต่าง ๆ ในด้านกำลังกาย ช่วยกระทำกิจการของกันและกันทางกาย ในด้านวาจา พูดจาช่วยเหลือกันเรื่องที่ควรพูดจา ในด้านสติปัญญา ช่วยให้ความรู้ ให้การแนะนำ ในข้อที่ควรจะ แนะนำต่างๆ การให้การเฉลี่ยเผื่อแผ่เจือจุนทุกคนทั้งผู้ใหญ่ ทั้งผู้น้อย ต่างก็ควรมีทาน คือ การให้ ช่วยเหลือกัน ผู้ใหญ่ให้การช่วยเหลือผู้น้อย ผู้น้อยให้การช่วยเหลือผู้ใหญ่ ด้วยมีจิตใจมุ่งที่จะช่วยให้ บรรลุถึงประโยชน์ที่ต้องการ หรือเพื่อที่จะให้พ้นจากอุปสรรคขัดข้องทั้งหลาย

2. ปิยวาจา หมายถึง การเจรจาถ้อยคำซึ่งเป็นที่รักที่จับใจแก่กันและกัน อันเป็น ถ้อยคำสุภาพ เพราะ วาจาที่พูดออกไปนั้น ถ้าเป็นวาจาที่ไม่สุภาพไม่เป็นที่รักที่พอใจ ก็เป็นวาจาที่อาจเสียดแทงน้ำใจของผู้อื่น ทำให้ผู้อื่นเสียใจ เจ็บใจ ไม่สบายใจ เพราะฉะนั้นจึงสมควรที่ทุกคนจะต้องมี สติควบคุมใจ ควบคุมวาจา ที่จะพูดออกไปให้เป็นวาจาที่สุภาพที่เหมาะสม แม้ว่าในบางคราวต้องทำงานเหน็ดเหนื่อยก็ตาม สิ่งที่จะเป็นเครื่องในการควบคุมการพูดของเราให้ไพเราะก็คือ สติ นั่นเอง ดังนั้นการพูดหรือการแสดงออกทุกครั้งต้องมีสติอยู่เสมอ

3. อัตถจริยา หมายถึง การประพฤติประโยชน์ต่อกันและกัน คือ การทำสิ่งที่เป็น ประโยชน์ต่อสถาบัน เช่น โรงพยาบาล มหาวิทยาลัย สังคมที่ตนอาศัยอยู่ ตลอดถึงประเทศชาติสิ่งใด ที่เป็นโทษก็ควรละเว้นไม่กระทำ การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์สามารถปฏิบัติได้ทั้ง กาย วาจา และใจ ในทุกเวลาทุกโอกาส

4. สมานัตตตา หมายถึง ความเป็นผู้วางตนสม่ำเสมอ หรือเสมอต้นเสมอปลายซึ่ง หมายถึงการรักษาระเบียบวิจัยอันใดที่ทุกคนพึงปฏิบัติทั้งผู้ใหญ่ทั้งผู้น้อยตามหน้าที่ ที่บัญญัติเอาไว้ เป็นระเบียบของสถานที่ ของหน่วยงาน เช่น กฎระเบียบของสถาบันการศึกษา กฎระเบียบของ สถานที่ราชการต่าง ๆ เป็นต้น ตลอดถึงกฎหมายบ้านเมือง ในพุทธปรัชญาเถรวาทก็คือ พระวินัย บัญญัติสำหรับพระภิกษุทั้งหลายนั้นเอง[4]

---

[3] ชญานิศฐ์ รักแจ้ง.“การให้บริการของสานักงานประกันสังคมตามหลักสังคหวัตถุ 4 ตามทัศนะของผู้ประกันตนเขตกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2554, หน้า 5.

[4] บุญสิริ ชวลิตธำรง, *ธรรมโอสถ.* (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์การพิมพ์, 2529), หน้า 31.

ปิ่น มุทุกันต์ ได้กล่าวถึงความหมาย สังคหวัตถุ 4 ไว้ว่า “สังคหวัตถุ คือ วิธีสงเคราะห์ วิธีปฏิบัติเพื่อยึดเหนี่ยวน้ำใจคนอื่น ที่ยังไม่เคยรักใคร่นับถือให้เกิดความรักใคร่นับถือ และที่มี ความรักใคร่นับถืออยู่แล้ว ก็ทำให้เกิดความแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น”[5]

จะเห็นได้ว่า สังคหวัตถุ 4 หมายถึง เครื่องมือ หรือหลักธรรมที่ช่วยประสานคนหมู่มากให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เป็นเครื่องช่วยขจัดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นทำให้คน อยู่ร่วมกันด้วยความรัก สามารถนาไปใช้ได้ตั้งแต่ ระดับครอบครัวจนถึงระดับสังคม เป็นธรรมอันจะก่อให้เกิดความผาสุกในบ้านเมืองและประเทศชาตินั้นเอง

3.1.2 ความสำคัญของหลักสังคหวัตถุ 4

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ว่า สังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ซึ่งการอยู่ร่วมกันในสังคมหรือในหมู่คณะจำเป็นต้องมีสิ่งที่จะมายึดเหนี่ยวจิตใจและประสานหมู่คณะไว้ให้เกิดความสามัคคี และเพื่อให้อยู่ด้วยกันอย่างสงบสุขได้แก่ หลักสังคหวัตถุ 4 ดังต่อไปนี้

1. ทาน คือ การให้ปันสิ่งของตนแก่ผู้อื่นที่ควรให้ คือการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เสียสละแบ่งปันเฉลี่ยให้ ไม่ใช่ให้จนร่ำรวยหรือให้จนหมดเนื้อหมดตัว แต่เป็นการแบ่งปันให้เพื่อแสดงอัธยาศัยไมตรี ผู้ให้ไม่จำเป็นต้องร่ำรวยหรือมีฐานะดีกว่าผู้รับเสมอไป และยังรวมถึงการช่วยเหลือ สงเคราะห์ด้วยปัจจัยสี่ทุนหรือทรัพย์สินสิ่งของตลอดจนให้ความรู้ความเข้าใจ

2. ปิยวาจา พูดอย่างรักกัน คือ กล่าวคำสุภาพไพเราะน่าฟังชี้แจงแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์มีเหตุผลเป็นหลักฐานชักจูงในทางที่ดีงามหรือคำแสดงความเห็นอกเห็นใจให้กาลังใจรู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดีสมานสามัคคีเกิดไมตรีทำให้รักใคร่นับถือช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ซึ่งแต่ละกลุ่มที่ได้จัดตั้งขึ้นมาจะมีการแบ่งหน้าที่กัน และสิ่งที่ขาดเสียไม่ได้คือฝ่ายประชาสัมพันธ์หากฝ่ายประชาสัมพันธ์พูดจาไม่ดี ถึงโครงการหรือกิจกรรมจะดีแค่ไหนก็ไม่สามารถที่จะโน้มน้าวจิตใจของสมาชิกกลุ่มได้

3. อัตถจริยา การทำประโยชน์คือช่วยเหลือด้วยแรงกายและขวนขวายช่วยเหลือกิจการต่าง ๆ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ทั้งช่วยแก้ไขปัญหา และช่วยปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้นในด้านคุณธรรมจริยธรรมเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี

4. สมานัตตตา วางตนเสมอต้นเสมอปลายให้ความเสมอภาคปฏิบัติสม่ำเสมอกันต่อคนผู้ที่เป็นสมาชิกกลุ่ม และบุคคลทั่วไปไม่เอาเปรียบบุคคลที่ด้อยกว่าและเสมอในสุขทุกข์คือ ร่วมสุขร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ร่วมแก้ไขปัญหาเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน[6]

สุชีพ ปุญญานุภาพ ได้กล่าวถึงความสำคัญของ สังคหวัตถุ 4 เป็นธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจคน หรือธรรมเพื่อให้ตนเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของคนทั่วไปเป็นเครื่องสงเคราะห์โลก สงเคราะห์ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ยึดเหนี่ยวใจกันไว้เป็นเครื่องเกาะกุมประสานโลก คือ สังคมแห่งหมู่สัตว์ไว้ประดุจสลักเพลาคุมรถที่แล่นไปอยู่ไว้ได้ สังคหวัตถุ มี 4 ประการ คือ

---

[5] ปิ่น มุทุกันต์, *มงคลชีวิต ภาค 1*. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2535), หน้า 15.

[6] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *ธรรมนูญชีวิต,* พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร: สานักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2550), หน้า 13-14.

1. ทาน ให้ปัน คือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละแบ่งปัน ช่วยเหลือสงเคราะห์ด้วยปัจจัยสี่ทุน หรือทรัพย์สินสิ่งของตลอดจนให้ความรู้ ความเข้าใจและศิลปวิทยา

2. ปิยวาจา พูดอย่างรักกัน คือ กล่าวคำสุภาพ ไพเราะน่าฟัง ชี้แจงแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์มีเหตุผลเป็นหลักฐาน ชักจูงในทางที่ดีงามหรือคำแสดงความเห็นอกเห็นใจให้กาลังใจ รู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดี สมานสามัคคี เกิดไมตรี ทำให้รักใคร่นับถือและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

3. อัตถจริยา ทำประโยชน์แก่เขา คือ ช่วยเหลือด้านแรงกายและขวนขวายช่วยเหลือกิจการต่าง ๆ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์รวมทั้งช่วยแก้ไขปัญหาและช่วยปรับปรุงส่งเสริมในด้านจริยธรรม

4. สมานัตตตา เอาตัวเข้าสมาน คือ ทำตัวให้เข้ากับเขาได้ วางตนเสมอต้นเสมอปลายให้ความเสมอภาค ปฏิบัติสม่ำเสมอกันต่อคนทั้งหลาย ไม่เอาเปรียบและเสมอในสุขทุกข์ คือ ร่วมสุขร่วมทุกข์ร่วมรับรู้ร่วมแก้ไขปัญหา เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกันกล่าวโดยสรุป การช่วยด้วยทุน ด้วยของหรือความรู้ การช่วยด้วยถ้อยคำ การช่วยด้วยกาลังคน การช่วยด้วยการร่วมเผชิญและแก้ปัญหา พฤติกรรมบำเพ็ญสงเคราะห์เป็นพฤติกรรมที่ยึดเหนี่ยวใจคน ประสานหมู่ชนให้ สามัคคี คือพฤติกรรมนาประยุกต์ของสังคหวัตถุธรรม[7]

พระภาวนาวิสุทธิคุณ (เสริมชัย ชยมงฺคโล) ได้กล่าวถึง สังคหวัตถุ 4 ว่าเป็นหลักธรรมปฏิบัติที่จะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวผู้อื่นไว้ได้ คือ สังคหวัตถุ 4 อย่าง ได้แก่

1. ทาน การให้ปันสิ่งของของตนแก่ผู้อื่นที่ควรให้ปันนั้น ย่อมเป็นเรื่องยึดเหนี่ยวใจแก่ ผู้รับให้ระลึกนึกถึงความเป็นผู้มีน้ำใจโอบอ้อมอารีของผู้ให้ ผู้มีจิตใจโอบอ้อมอารีมีน้ำใจ มีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่นอยู่เสมอ ย่อมเป็นที่รักแก่ชนทั้งหลาย คนหมู่มากย่อมคบค้าสมาคมด้วยสมดังที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสว่า ผู้ให้ย่อมเป็นที่รัก คนหมู่มากย่อมคบเขา

2. ปิยวาจา การเจรจาที่อ่อนหวาน คือ วาจาที่ไพเราะสุภาพอ่อนโยนตามฐานะย่อม เป็นที่ชื่นใจเป็นที่ประทับใจแก่ผู้ฟังหรือคู่สนทนา ไม่มีใครชอบวาจาที่หยาบคายแข็งกระด้างหรือวาจาที่ก้าวร้าว ที่ไร้มารยาท ไม่รู้กาลเทศะและวาจาที่ไม่ไพเราะ ไม่สมฐานะระหว่างผู้พูดกับผู้ฟังและคู่สนทนาด้วย คนเราจะได้ดีหรือถึงความเสื่อมก็ด้วยวาจานั่นแหละ เป็นข้อสำคัญประการหนึ่ง โบราณท่านจึงกล่าวไว้ว่า ปากเป็นเอก เลขเป็นโท หมายความว่า วาจาที่ดี ที่สุภาพ ที่ไพเราะอ่อนหวานนั่นแหละเป็นข้อปฏิบัติที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งของการครองใจคนและจะได้ดีก็เพราะวาจานั้นแหละ ส่วนคำว่า เลข ณ ที่นี้ หมายถึง วิชาความรู้ยังเป็นรอง คือ ถึงจะเป็นคนมีความรู้สูง แต่ถ้าปากไม่ดีเสียแล้ว ย่อมหวังความเจริญในชีวิตได้ยาก เพราะคนปากเสียไม่อาจผูกใจใครไว้ได้ จะหาคนคบหาสมาคมเป็นมิตรสหายที่ดีที่จริงใจต่อกันได้ยาก ปิยวาจา คือ วาจาที่ไพเราะสุภาพอ่อนโยนต่อกันตามฐานะเท่านั้นแหละที่จะเป็นเครื่องผูกใจยึดเหนี่ยวจิตใจผู้อื่นได้ยืนนาน

3. อัตถจริยา การประพฤติสิ่งที่ดีเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น หมายความว่า ความเป็นผู้มีน้ำใจไม่นิ่งดูดาย รู้จักสงเคราะห์และช่วยเหลือกิจการของผู้อื่นให้สำเร็จ รู้จักช่วยกระทำกิจอันเป็นประโยชน์บุคคลอื่นหรือแก่สังคมส่วนรวม ตามความเหมาะสมแก่ฐานะและโอกาส ไม่เป็นคนแล้งน้ำใจ

---

[7] สุชีพ ปุญญานุภาพ, *พระไตรปิฎกฉบับสาหรับประชาชน,* พิมพ์ครั้งที่ 15, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2537), หน้า 210-215.

ช่วยใครไม่เป็น คือ ไม่เป็นคนเห็นแก่ตัวจัดยามที่ผู้อื่นหรือสังคมประสบความทุกข์ เดือดร้อน และต้องการความช่วยเหลือ เช่น ในยามประสบทุกข์ภัยต่างๆ ได้แก่ อุทกภัย ภัยจากน้ำท่วม วาตภัย ภัยจากลมพายุ อัคคีภัย ภัยจากไฟไหม้ เป็นต้น ที่มีน้ำใจอนุเคราะห์ช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ผู้อื่น หรือสังคมที่กำลังได้รับความทุกข์เดือดร้อนเช่นนั้นตามกาลังของตนด้วยใจเมตตาและกรุณาธรรม ความเป็นผู้มีน้ำใจ ย่อมประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นตามสมควรแก่ฐานะและโอกาส ด้วยเมตตากรุณาธรรม เช่นนี้ ย่อมเป็นเครื่องผูกใจหรือเครื่องยึดเหนี่ยวใจผู้อื่น ให้ผูกสมัครรักใคร่ และมีความสัมพันธ์อันดีต่อกันได้ยั่งยืนนานเป็นอย่างดี ดังมี สุภาษิตคำโบราณว่า ไปบ้านท่านอย่านิ่งดูดาย ปั้นวัวปั้นควายให้ลูกท่านเล่น แม้ว่าสมัยนี้การปั้นวัวปั้นควายให้ลูกท่านเล่นเป็นเรื่องล้าสมัยแล้ว แต่สุภาษิตนี้ก็ยังเป็นอุทาหรณ์ว่า การรู้จักสงเคราะห์ อนุเคราะห์ช่วยเหลือผู้อื่น หรือการประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น เป็นเครื่องผูกใจคน เป็นคุณธรรมเครื่องครองใจคนได้ดี ให้มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันได้อย่ายั่งยืน

4. สมานัตตตา ความเป็นผู้มีตนเสมอ ไม่ถือตัว คือ ความประพฤติปฏิบัติดีต่อผู้อื่น อย่างเสมอต้นเสมอปลาย เมื่อมีชีวิตที่เจริญก้าวหน้า หรือได้ดิบได้ดีขึ้นไป ก็ไม่ถือตัวหรือทำตัวเย่อหยิ่ง กับญาติพี่น้องหรือมิตรสหายเดิมที่เคยคบค้าหรือปฏิบัติดีต่อกัน เคยเคารพนับถือกันอย่างไร ก็คงประพฤติปฏิบัติดีต่อกัน เคารพนับถือกันอยู่อย่างนั้น ความเป็นผู้มีตนเสมอนี้เป็นคุณเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจผู้อื่นไว้เป็นมิตรไมตรีที่ดีต่อกันได้เป็นอย่างดี[8]

พุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวถึงความสำคัญของ สังคหวัตถุ 4 คือ หลักการสงเคราะห์ หรือเรื่องการสงเคราะห์กันช่วยเหลือซึ่งกันและกันซึ่งประกอบด้วย ทาน คือ การแบ่งปันเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน พระพุทธเข้ามุ่งที่ธรรมทานมากกว่า อมิสทาน ธรรมทานให้การช่วยเหลือแนะนำในสิ่งที่ดีประโยชน์ ชี้ช่องทางให้บุคคลสามารถแก้ปัญหาให้ลุล่วงไปด้วยตนเอง ปิยวาจา คือ การพูดจาน่ารักนิยมนับถือ พระพุทธเจ้าทรงเน้นว่าต้องเป็นถ้อยคำไพเราะอ่อนหวาน ที่ประกอบด้วยสัจจะ คือความจริงใจและต้องเกิดประโยชน์แก่ผู้เจรจาด้วย อัตถจริยา คือ การบำเพ็ญประโยชน์ ซึ่งหมายถึงการประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์แก่บุคคลอื่น พระพุทธเจ้าเน้นที่โลกัตถจริยา คือ การทำคุณประโยชน์ให้แก่บุคคลในวงกว้างไม่จำกัดเฉพาะตนเองและญาติผู้ใกล้ชิด สมานัตตตา คือ ความมีตนเสมอ การรู้จักปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นร่วมสุขร่วมทุกข์กันได้เสมอต้นเสมอปลาย[9]

พระราชสุทธิญาณมงคล (จรัญ ฐิตธมฺโม) ได้กล่าวถึงความสำคัญของสังคหวัตถุ 4 ไว้ว่า สังคหวัตถุ 4 เป็นทางเกิดของสามัคคีมี 4 ข้อ คือ

1. ทาน คือ การให้ปัน การให้ทานซึ่งกันและกันไม่หวงกัน โดยการให้ทานแบ่งเป็นประเภทได้แก่ ให้เพื่อการบูชาคุณ ให้เพื่อยึดเหนี่ยวจิตใจผู้อื่นไว้และให้เพื่อเห็นแก่มนุษยธรรม

2. ปิยวาจา คือ พูดให้เขารัก ไม่พูดให้เขาเกลียด ไม่ใส่ร้ายป้ายสี ต้องพูดให้เขารักเรียกว่าปิยวาจา ปิโย เทวมนุสสานัง

---

[8] พระภาวนาวิสุทธิคุณ (เสริมชัย ชยมงฺคโล), *ตอบปัญหาธรรมปฏิบัติ.* (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เอชทีพีเพรส, 2542), หน้า 83.

[9] พุทธทาสภิกขุ, *พุทธศาสนากับคนรุ่นใหม่และสังคมไทยในอนาคต.* (กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, 2525), หน้า 255.

3. อัตถจริยา บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม อย่านิ่งดูดาย อย่าเห็นแก่ตัว

4. สมานัตตตา เป็นการวางตนให้เหมาะสม เรียกว่า ไม่ถือตัวตนว่าเราดีกว่าเขา ได้แก่ วางตนให้เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ เหมาะกับฐานะ เหมาะกับกาลเทศะ ที่ว่าเหมาะสมตำแหน่งหน้าที่นั้นหมายความว่า เรามีหน้าที่อย่างไรก็ไปปฏิบัติไปตามหน้าที่ ที่ว่าเหมาะสมกับฐานะนั้น คือ ใช้จ่ายทรัพย์ให้เหมาะสมกับฐานะก็คือ เข้าใจใช้จ่าย ไม่ฟุ่งเฟ้อ สุรุ่ยสุร่ายเกินไปแต่ก็ไม่ตระหนี่เกินไปจนเข้าขั้นทรมานตนเอง ที่ว่าเหมาะสมกับกาลเทศะนั้นหมายความว่าปฏิบัติกิจให้เหมาะสมกับเวลาและสถานที่[10]

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสน์ วาสโน) ได้กล่าวว่า ความสำคัญของสังคหวัตถุ 4 ไว้ว่า เป็นหลักสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน การให้เพื่อสงเคราะห์นี้ หมายถึงการให้เพื่อยึดเหนี่ยวน้ำใจร้อยรัดใจให้รวมกันเป็นหมู่และเห็นอกเห็นใจกัน รักใคร่นับถือ สนิทสนมกันมั่นคง จะเห็นได้จากมีกองทุนช่วยเพื่อนครู ยอมเสียสละเงินของทุกคนที่สมัครใจเข้า เป็นสมาชิกกองทุนถือเป็นการช่วยเหลือกันในกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด แสดงให้เห็นว่าทุกคนมีความคิดที่จะช่วยเหลือกันเอง ก่อนที่จะไปขอรับความ ช่วยเหลือจากต้นสังกัดให้กลุ่มได้นำชุมชนงานด้วยการเอื้อ เฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปันสิ่งของๆ ตนช่วยเหลือกันด้วยตลอดถึงให้ความรู้และแนะนาทั้งเสียสละแรงกายและเวลาเพื่อส่วนรวมและสิ่งที่มุ่งมั่นด้วย การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวานวาจาเป็นที่รัก วาจาดูดดื่มน้ำใจ หรือวาจาซาบซึ้งใจ จะก่อให้เกิดความสมานสามัคคี เกิดมิตรไมตรีและความรักใคร่นับถือ ตลอดถึงสิ่งที่ทุกคนยอมรับใน กฎกติกาที่ได้ตั้งขึ้นมาร่วมกัน ทำให้แสดงถึงการประพฤติปฏิบัติร่วมกันและผลประโยชน์ที่จะได้ รวมร่วมกันก็คือไมตรีที่ดีต่อกันที่ทุกคนจะได้รับร่วมกัน จึงเป็นแรงจูงใจในการแก้ไขปัญหาในการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน[11]

สุจิตรา รณรื่น ได้กล่าวถึงความสำคัญของ สังคหวัตถุ 4 ไว้ว่า เป็นหลักแห่งการให้เพื่ออนุเคราะห์หมายถึง การให้เกื้อหนุน โอบอ้อมอารีด้วยเมตตา และการให้อุดหนุนเอื้อเฟื้อช่วยเหลือกันด้วยความกรุณา คนที่มีทรัพย์คิด ช่วยเหลือคนอื่นให้ตั้งตัวได้ ย่อมเป็นกาลังสำคัญของครูในกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนก สามัญศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งและเพื่อเป็นกำลังที่สำคัญของประเทศชาติ ดังนั้น การให้เกื้อหนุน โอบอ้อมอารีกันด้วยเมตตา และการให้อุดหนุนเอื้อเฟื้อช่วยเหลือกันด้วย ความกรุณาจึงถือว่าให้เพื่ออนุเคราะห์[12]

สรุปได้ว่า สังคหวัตถุ 4 มีความสำคัญดังนี้ เป็นหลักธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างในสังคมอย่างมีความสงบสุขสันติ ซึ่งการอยู่ร่วมกันในสังคมหรือในหมู่คณะจำเป็นต้องมีสิ่งที่จะมายึดเหนี่ยวจิตใจและประสานหมู่คณะ เกิดความสามัคคี การผูกมิตรไมตรีกับคนรอบข้างและการเอื้อเฟื้อเกื้อกูลซึ่งกันและกันทำให้เกิดความสามัคคีและเพื่อให้อยู่ด้วยกันอย่างสงบสุขในสังคม

---

[10] พระราชสุทธิญาณมงคล (จรัญ ตธมโม), *หลักธรรมกับความเปลี่ยนแปลงของชีวิต,* (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธุรกิจก้าวหน้า. 2542), หน้า 35.

[11] สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสน์ วาสโน), *สังคหวัตถุ 4*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2528), หน้า 11.

[12] สุจิตรา รณรื่น, *ศาสนาเปรียบเทียบ,* (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิก จำกัด, 2538), หน้า 15.

3.1.3 องค์ประกอบของหลักสังคหวัตถุ 4

วศิน อินทสระ ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของสังคหวัตถุ 4 ได้แก่

1. ทาน ตามตัวอักษร แปลว่า การให้ จำแนกเป็นการให้สิ่งของเครื่องอุปโภคบริโภค เรียกอามิสทาน การให้ธรรม คำแนะนำ สั่งสอน ชักจูงในทางที่ดีเรียกว่าธรรมทาน การให้อภัยไม่ถือโทษล่วงเกินของผู้อื่นโดยเฉพาะเมื่อเขารู้สำนึกผิดแล้วมาขอโทษ เรียกอภัยทาน การงดเว้นไม่เบียดเบียนชีวิตและทรัพย์สินของผู้อื่นก็เป็นอภัยทานเหมือนกัน

2. ปิยวาจา แปลว่า วาจาที่ น่ารัก ก่อให้เกิดความดูดดื่มใจในทางธรรม หมายถึง วาจาสุภาษิตมีประโยชน์ มีเหตุผล ที่ทำตามแล้วให้เกิดประโยชน์ได้จริง ไม่ใช่วาจาที่พูดหลอกลวงประจบประแจงให้คนรักคนหลงและเจือด้วยโทษ

3. อัตถจริยา แปลว่า ประพฤติประโยชน์ ได้แก่ การบำเพ็ญประโยชน์ ธรรมะข้อนี้มุ่งถึงการปรับปรุงตัวเอง 2 ประเด็น 1. คือ ก. การทำตนให้เป็นคนมีประโยชน์ ข. การทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ ในประเด็นแรกที่ว่า ทำตนให้เป็นคนมีประโยชน์ หมายความว่า ทำให้ตัวเรามีค่า มีราคา มีความดี ที่พอจะเป็นประโยชน์แก่คนอื่นได้ด้วยวิธีทำตัวให้เป็นคนมีประโยชน์อาจทำได้หลายวิธี เช่น การศึกษาอบรมและการฝึกฝนตน ให้เป็นคนมีสมรรถภาพพอที่จะช่วยคนอื่นได้ เมื่อรวมความแล้วคนมีประโยชน์ก็คือคนมีกำลังในตัวคือ มีกาลังกาย มีกาลังความคิด มีกาลังปัญญา มีกาลังทรัพย์ ฯลฯ ในประเด็นที่ 2 คือ การทำสิ่งที่เป็นประโยชน์เรื่องนี้เป็นเรื่องจ่ายกำลังออกไปช่วยคนอื่น คนใจกว้างจึงทำได้คนใจแคบเห็นแก่ตัวทำไม่ได้การทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่คนอื่นนั้นโปรดอย่าเข้าใจว่าต้องถึงกับยอมตัวลงเป็นคนใช้ของคนอื่น ไม่ใช่อย่างนั้น ความมุ่งหมายเพียงเพื่อบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่คนอื่น แสดงอัธยาศัย อันน่ารักน่านับถือเท่านั้นการบำเพ็ญประโยชน์ดังกล่าวนี้ เช่น ช่วยเหลือเพื่อนบ้านในคราวมีกิจ ช่วยบอกกล่าวสั่งสอนวิชาความรู้ ช่วยหางาน ช่วยแนะทางอาชีพให้ คนที่บำเพ็ญประโยชน์จะต้องปฏิบัติตนอีกอยางหนึ่งคือ เว้นจากการกระทำที่จะเป็นภัยแก่ผู้อื่นเสียทั้งสิ้น แม้แต่ของเล็กน้อย เช่น ทิ้งเศษแก้วตามถนนหนทางหรือทำลายสิ่งที่เป็นสาธารณะประโยชน์ให้เสียหาย

4. สมานัตตตา แปลได้หลายนัยและความหมายดี ๆ ทั้งนั้น เช่น ความไม่ถือตัว คือ ไม่หยิ่งทะนงตน การวางตนเหมาะสมแก่ฐานะ ความเป็นผู้เสมอกันในสุขและทุกข์ คือร่วมสุขร่วมทุกข์ การประพฤติตนให้เหมาะสมแก่ภาวะบุคคลและเหตุการณ์ การประพฤติได้ ดังนี้ เป็นข้อหนึ่งในการยึดเหนี่ยวนำใจกัน ความเป็นผู้วางตัวอย่างเสมอต้นเสมอปลายไม่ถือตัว คือ การวางตัวให้เหมาะสมกับฐานะ ไม่ขึ้นๆ ลงๆ ไปตามอำนาจของโลกธรรม คือ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข เสื่อม ลาภ เป็นต้น[13]

อาภา จันทรสกุล กล่าวถึงองค์ประกอบของสังคหวัตถุ 4 สรุป ได้ดังนี้

1. ทาน คือ ความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือ สงเคราะห์ด้วยปัจจัย 4 ตลอดจนให้ความรู้ ความเข้าใจ และศิลปวิทยา

2. ปิยวาจา คือ การกล่าวคำสุภาพ ไพเราะ น่าฟัง ชี้แจง แนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีเหตุผลเป็นหลักฐาน ชักจูงในทางที่ดีงาม หรือคำแสดงความเห็นอกเห็นใจ ให้กาลังใจรู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดี

---

[13] วศิน อินทสระ, *หลักธรรมอันเป็นหัวใจพระพุทธศาสนา*, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร: ธนธัชกาพิมพ์, 2544), หน้า 22-24.

3. อัตถจริยา คือ การช่วยเหลือด้วยแรงกายและแรงปัญญาช่วยแก้ไขปัญหาและช่วยปรับปรุงส่งเสริมในด้านจริยธรรม

4. สมานัตตตา คือ การทำตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้ มีความเสมอต้นเสมอปลาย ให้ความเสมอภาคร่วมทุกข์ ร่วมสุข ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไขปัญหาเพื่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกัน

สรุปได้ว่า สังคหวัตถุ 4 หมายถึง การแสดงออกทางความคิดและการกระทำของบุคคลที่ใช้คุณธรรม 4 ประการ คือ ทาน ปิยวาจา อัตถจริยาและสมานัตตตา เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจให้ประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ[14]

พระมหานภดล สีทอง กล่าวถึงองค์ประกอบของสังคหวัตถุ 4 ดังนี้

1. ทาน คือ การให้ การสงเคราะห์หรือช่วยเหลือผู้อื่นด้วยการให้สิ่งของที่ตนมีให้แก่ผู้ที่ต้องการผู้ขาดแคลนหรือผู้เดือดร้อน สิ่งของที่นำมาให้นั้นต้องเป็นสิ่งของที่ได้มาโดยสุจริตเป็นประโยชน์ คือ ผู้ให้ก็เป็นสุขอิ่มเอิบใจ ผู้รับก็สามารถบรรเทาทุกข์ความเดือดร้อน รวมทั้งการให้ความรู้การแนะนำที่ถูกต้องชัดเจนและเป็นจริงด้วย

2. ปิยวาจา คือ การใช้วาจาด้วยถ้อยคำที่สุภาพ และถ้อยคำที่มีประโยชน์ พูดด้วยถ้อยคำที่เป็นจริง และถ้อยคำที่ไม่กระทบกระทั่งผู้อื่น พูดแต่ในสิ่งที่เป็นประโยชน์ รู้จักกล่าวขอโทษ รู้จักกล่าวขอบคุณ ซึ่งผู้ปฏิบัติได้ย่อมทำให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาในตัวผู้พูดจูงให้ละเว้น ความชั่ว ทำให้การงานสำเร็จ เป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิตและการงานอย่างยิ่ง

3. อัตถจริยา คือ การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์แก่ทั้งตนเอง และผู้อื่นรู้จักการเสียสละไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ความสุขสบายส่วนตัว ทุ่มเทแรงกายแรงใจในการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์และช่วยเหลือผู้อื่นพร้อมรู้จักแก้ไขปัญหาด้วยปัญญา

4. สมานัตตตา คือ การวางตัวให้เหมาะสมเสมอต้นเสมอปลาย รู้จักวางตนให้เหมาะสมกับฐานะ มีจิตใจมั่นคงไม่หวั่นไหวเปลี่ยนแปลงง่าย และดำรงตนไว้ไม่ให้ตกไปในความชั่วปฏิบัติกับเพื่อนร่วมหรือผู้คนอื่นๆ อย่างเท่าเทียมกันรวมทั้งอยู่ร่วมทุกข์ร่วมสุข ร่วมแก้ไขปัญหากับเพื่อนร่วมงานในองค์กร[15]

พระมหาบุญเพียร ปุญฺวิริโย ได้กล่าวว่า องค์ประกอบของสังคหวัตถุ 4 ประกอบด้วยข้อปฏิบัติ สำหรับการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน

1. ทาน การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปัน มีน้ำใจต่อกันและกัน ได้แก่ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่การแบ่งปันความสุขให้แก่กันและกัน ทั้งที่เป็นวัตถุสิ่งของและแบ่งปันน้ำใจ บุคคลในครอบครัวไม่ตระหนี่ถี่เหนียวใช้สอยหรือบริโภคสิ่งของแต่เพียงผู้เดียว

---

[14] อาภา จันทรสกุล, *ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการให้คำปรึกษา,* พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว: คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2535), หน้า 121.

[15] พระมหานภดล สีทอง, “ความสำคัญระหว่างคุณธรรมด้านสังคหวัตุ 4 และขันติ-โสรัจจะกับพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กรของบุคลากร : ศึกษาเฉพาะกรณีของสำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข”, สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ), 2554, หน้า 5-6.

2. ปิยวาจา การพูดจากันด้วยถ้อยคำสุภาพอ่อนโยน พูดด้วยจิตที่ปรารถนารู้จักกาลเวลาในการพูดอย่างเหมาะสม และรู้จักการใช้คำพูด ไม่ใช้วาจาหักล้างเชือดเฉือนจิตใจของผู้อื่น หรือวาจาที่เป็นคำหยาบคาย กระด้างกระเดื่อง ดุด่าเสียดสี อันจะก่อให้เกิดการขัดใจกันในครอบครัวได้

3. อัตถจริยา การช่วยเหลือ บำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่น ได้แก่การสงเคราะห์เกื้อกูลกันของบุคคลในครอบครัว เช่น การช่วยเหลือการงานแบ่งเบาภาระของกันและกัน

4. สมานัตตตา การปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับสถานภาพบทบาทหน้าที่ของตน โดยวางตนเสมอต้นเสมอปลายสามารถเข้ากับผู้อื่นได้[16]

องค์ประกอบของสังคหวัตถุ 4 เป็นแนวทางที่ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน มีการให้ทาน คือ การเอื้อเฟื้อต่อกัน ปิยะวาจา พูดจาต่อกันด้วยความสุภาพอ่อนน้อม อัตถจริยา คือ การปฏิบัติตนที่มีประโยชน์ต่อผู้อื่น และสมานัตตตา คือ การวางตัวให้เหมาะสมกับตำแหน่งเมื่อมีองค์ประกอบนี้แล้วการจะอยู่ในสังคมการดำเนินชีวิตแต่ละวันก็จะประสบกับความสุขความสำเร็จ

สรุปได้ว่า หลักสังคหะวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมที่สามารถช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยการดำเนินงานตามพันธกิจด้านการสงเคราะห์ เป็นการเอื้อเฟื้อต่อกัน การเผยแผ่ต้องมีการพูดจาสุภาพนุ่มนวล เรียบร้อย ทั้งยังมีการสงเคราะห์ประโยชน์แก่ผู้อื่น ชุมชน และยังการการเผยแผ่สงเคราะห์ด้วยการปฏิบัติในสถานที่อย่างเหมาะสม ส่งผลถึงความสำเร็จในด้านการสงเคราะห์ซึ่งกันและกันตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท

3.1.4 สารัตถะของสังคหวัตถุ 4

1. ธรรมอันเป็นแห่งการสงเคราะห์กัน

สังคหวัตถุ เป็นหลักคุณธรรมในศาสนาพุทธ โดยเป็นภาษาบาลีแยกออกเป็น 2 ศัพท์ คือ สังคห 1 วัตถุ 1 สังคหแปลงเป็นภาษาไทยว่า สงเคราะห์ มีความหมายว่า ช่วยเหลืออุดหนุน วัตถุ ในที่นี้หมายความว่าเรื่อง รวมทั้ง 2 ศัพท์ มีความหมายว่า เรื่องความช่วยเหลือ จะช่วยเหลือกันด้วยวิธีอย่างไรบ้าง ท่านได้วางไว้เป็น 4 อย่าง ช่วยเหลือกันด้วยวิธีนอกเหนือจาก 4 อย่างนี้ ไม่เรียกว่า สังคหวัตถุ คือ เรื่องความช่วยเหลือที่ทำให้รักใคร่นับถือ กลมเกลียวกัน ต้องพฤติกรรมตามหัวข้อทั้ง 4 นี้เสมอไป คุณทั้ง 4 อย่างนี้ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจของผู้อื่นไว้ได้ ได้แก่

1) ทาน ให้ปันสิ่งของ ๆ ตนแก่ผู้ที่ควรให้ปัน

2) ปิยวาจา เจรจาวาจาที่อ่อนหวาน

3) อัตถจริยา ประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น

4) สมานัตตตา ความเป็นคนมีตนเสมอ ไม่ถือตัว[17]

---

[16] พระมหาบุญเพียร ปุญญาวิริโย, “แนวคิดและวิธีการขัดเกลาสังคมในสถาบันครอบครัวตามแนวพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2544, หน้า 119.

[17] สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาศน์ วาสโน), *สังคหวัตถุ 4*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2528), หน้า 11.

2. ธรรมอันเป็นแห่งการอยู่ร่วมแห่งสันติ

สังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ซึ่งการอยู่ร่วมกันในสังคมหรือในหมู่คณะจำเป็นต้องมีสิ่งที่จะมายึดเหนี่ยวจิตใจ และประสานหมู่คณะไว้ให้เกิดความสามัคคี และเพื่อให้อยู่ด้วยกันอย่างสงบสุขได้แก่

1) ทาน คือ การให้ปันสิ่งของตนแก่ผู้อื่นที่ควรให้ คือการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เสียสละแบ่งปันเฉลี่ยให้ ไม่ใช่ให้จนร่ารวยหรือให้จนหมดเนื้อหมดตัว แต่เป็นการแบ่งปันให้เพื่อแสดงอัธยาศัยไมตรี ผู้ให้ไม่จำเป็นต้องร่ารวยหรือมีฐานะดีกว่าผู้รับเสมอไป และยังรวมถึงการช่วยเหลือ สงเคราะห์ด้วยปัจจัยสี่ทุนหรือทรัพย์สินสิ่งของตลอดจนให้ความรู้ความเข้าใจ

2) ปิยวาจา พูดอย่างรักกัน คือ กล่าวคำสุภาพไพเราะน่าฟังชี้แจงแนะนาสิ่งที่เป็นประโยชน์มีเหตุผลเป็นหลักฐานชักจูงในทางที่ดีงามหรือคาแสดงความเห็นอกเห็นใจให้กาลังใจรู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดีสมานสามัคคีเกิดไมตรีทำให้รักใคร่นับถือช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ซึ่งแต่ละกลุ่มที่ได้จัดตั้งขึ้นมาจะมีการแบ่งหน้าที่กัน และสิ่งที่ขาดเสียไม่ได้คือฝ่ายประชาสัมพันธ์หากฝ่ายประชาสัมพันธ์พูดจาไม่ดี ถึงโครงการหรือกิจกรรมจะดีแค่ไหนก็ไม่สามารถที่จะโน้มน้าวจิตใจของสมาชิกกลุ่มได้

3) อัตถจริยา การทาประโยชน์คือช่วยเหลือด้วยแรงกายและขวนขวายช่วยเหลือกิจการต่างๆบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ทั้งช่วยแก้ไขปัญหา และช่วยปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้นในด้านคุณธรรมจริยธรรมเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี

4) สมานัตตตา วางตนเสมอต้นเสมอปลายให้ความเสมอภาคปฏิบัติสม่ำเสมอกันต่อคนผู้ที่เป็นสมาชิกกลุ่ม และบุคคลทั่วไปไม่เอาเปรียบบุคคลที่ด้อยกว่าและเสมอในสุขทุกข์คือ ร่วมสุขร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ร่วมแก้ไขปัญหาเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน[18]

3. ธรรมอันเป็นแห่งยึดเหนี่ยวจิตใจของกันและกัน

สังคหวัตถุ ธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความยึดเหนี่ยวจิตใจของกันและกัน อันเป็นไปเพื่อการสงเคราะห์กัน ซึ่งมีอยู่ 4 ข้อคือ

1) ทาน หมายถึงการให้ การเฉลี่ยเผื่อแผ่แก่กันและกัน ซึ่งเป็นข้อสำคัญเพราะว่า ทุกๆคน นั้นย่อมต้องการความช่วยเหลือจากกันและกันอยู่ในด้านต่างๆ ในด้านวัตถุเช่น ทรัพย์สินเงินทอง เครื่องอุปโภคบริโภคต่างๆ ในด้านกำลังกาย ช่วยกระทำกิจการของกันและกันทางกาย ในด้านวาจา พูดจาช่วยเหลือกันในเรื่องที่ควรพูดจา ในด้านสติปัญญา ช่วยให้ความรู้ ให้การแนะนำ ในข้อที่ควรจะแนะนำต่างๆ การให้การเฉลี่ยเผื่อแผ่เจือจานทุกคนทั้งผู้ใหญ่ ทั้งผู้น้อย ต่างก็ควรจะมีทาน คือให้การช่วยเหลือกัน ผู้ใหญ่ให้การช่วยเหลือผู้น้อย ผู้น้อยให้การช่วยเหลือผู้ใหญ่ ด้วยมีจิตใจมุ่งที่จะช่วยให้บรรลุถึงประโยชน์ที่ต้องการ หรือเพื่อที่จะให้พ้นจากอุปสรรคขัดข้องทั้งหลาย

2) ปิยวาจา หมายถึง การเจรจาถ้อยคำซึ่งเป็นที่รักเป็นที่จับใจแก่กันและกัน อันเป็นถ้อยคำสุภาพ เพราะวาจาที่พูดออกไปนั้น ถ้าเป็นวาจาที่ไม่สุภาพไม่เป็นที่รักที่พอใจ ก็เป็นวาจาที่อาจเสียดแทงน้ำใจของผู้อื่น ทำให้ผู้อื่นเสียใจ เจ็บใจ ไม่สบายใจ เพราะฉะนั้นจึงสมควรที่ทุกคนจะต้องมี

---

[18] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *ธรรมนูญชีวิต,* พิมพ์ครั้งที่ 4. (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2550), หน้า 13 – 14.

สติควบคุมใจ ควบคุมวาจา ที่จะพูดออกไปให้เป็นวาจาที่สุภาพ ที่เหมาะสม แม้ว่าในบางคราวต้องทำงานเหน็ดเหนื่อยก็ตาม สิ่งที่จะเป็นเครื่องในการควบคุมการพูดของเราให้ไพเราะก็คือสตินั้นเอง ดังนั้นการพูดหรือการแสดงออกทุกครั้งต้องมีสติอยู่เสมอ

3) อัตถจริยา หมายถึง การประพฤติประโยชน์ต่อกันและกัน คือ การทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสถาบัน เช่น โรงพยาบาล มหาวิทยาลัย สังคมที่ตนอาศัยอยู่ ตลอดถึงประเทศชาติ สิ่งใดที่เป็นโทษก็ควรละเว้นไม่กระทำ การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์สามารถปฏิบัติได้ทั้ง กาย วาจา ใจ ในทุกเวลาทุกโอกาส

4) สมานัตตตา หมายถึง ความเป็นผู้วางตนสม่ำเสมอ หรือเสมอต้นเสมอปลาย ซึ่งหมายถึงการรักษาระเบียบวินัยอันใดที่ทุกคนพึงปฏิบัติทั้งผู้ใหญ่ทั้งผู้น้อยตามหน้าที่ ที่บัญญัติเอาไว้เป็นระเบียบของสถานที่ ของหน่วยงาน เช่น กฎระเบียบขอสถาบันการศึกษา กฎระเบียบของ สถานที่ราชการต่างๆ เป็นต้น ตลอดถึงกฎหมายบ้านเมือง ในทางพระพุทธศาสนาก็คือพระวินัย บัญญัติสำหรับพระภิกษุทั้งหลายนั้นเอง[19]

4. ธรรมอันเป็นแห่งความสามัคคี

สังคหวัตถุ 4 เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจคนและประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี ประกอบด้วย

1) ทาน ให้ปัน คือ เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปันช่วยเหลือสงเคราะห์ด้วยปัจจัยสี่ทุนหรือทรัพย์สินสิ่งของ ตลอดจนให้ความรู้ ความเข้าใจ และศิลปวิทยา

2) ปิยวาจา พูดอย่างรักกัน คือ กล่าวคำสุภาพ ไพเราะ น่าฟัง ชี้แจง แนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีเหตุผลเป็นหลักฐาน ชักจูงในทางที่ดีงาม หรือแสดงความเห็นอกเห็นใจ ให้กำลังใจ รู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดี สมานสามัคคี เกิดไมตรีทำให้รักใคร่นับถือ และช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

3) อัตถจริยา ทำประโยชน์แก่ คือ ช่วยเหลือด้วยแรงกาย และขวนขวายช่วยเหลือกิจการต่าง ๆ บำเพ็ญประโยชน์รวมทั้งช่วยแก้ไขปัญหา และช่วยปรับปรุงส่งเสริมในด้านจริยธรรม

4) สมานัตตตา เอาตัวเข้าสมาน คือ ทำตัวให้เข้ากับเขาได้ วางตนเสมอต้นเสมอปลายให้ความเสมอภาค ปฏิบัติสม่ำเสมอกันต่อคนทั้งหลาย ไม่เอาเปรียบและเสมอในสุขทุกข์ คือ ร่วมสุข ร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไขปัญหาเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน[20]

3.1.5 หลักสังคหวัตถุ 4 กับการจัดสวัสดิการสงเคราะห์

หลักสังคหวัตถุ เป็นหลักธรรมมีความสอดคล้องในการจัดสวัสดิการสงเคราะห์เป็นการรักษาบุคคลเป็นอย่างมากในการที่จะยึดเหนี่ยวใจบุคคล นับว่าเป็นการ “ครองใจ” โดยแท้จริง เป็นการการปฏิบัติต่อบุคคลเสมือนกับเป็นญาติในครอบครัวเดียวกัน ดังมีพุทธพุทธศาสนสุภาษิตว่า “วิสฺสาสปรมา ญาตี” ความคุ้นเคย เป็นญาติอย่างยิ่ง ซึ่งหมายถึง ความเป็นครอบครัวเดียวกัน แม้จะไม่ใช่ญาติก็เปรียบเสมือนเป็นญาติกัน โดยการนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดสวัสดิการสงเคราะห์รักษาบุคคลในชุมชน ดังนี้

---

[19] บุญสิริ ชวลิตธำรง, *ธรรมโอสถ,* (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์การพิมพ์, 2529), หน้า 23-31.

[20] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *ธรรมนูญชีวิต*, พิมพ์ครั้งที่ 82, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวย จำกัด, 2550), หน้า 25.

1. ทาน หมายถึง การแบ่งปันด้วยความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน มีการให้และรับ (Give and Take) ในพระพุทธศาสนามีพุทธศาสนสุภาษิตว่า “ททมาโน ปิโยโหติ แปลว่า ผู้ให้ย่อมเป็นที่รัก” โดยเฉพาะในการปฏิบัติงานบุคคลจำเป็นที่จะต้องใช้อุปกรณ์ที่สามารถใช้งานได้จริงและมีประสิทธิภาพ เพราะการที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุวัตถุประสงค์ของชุมชน วัสดุอุปกรณ์เป็นปัจจัยหนึ่งที่จะผลักดันให้สำเร็จ

ดังนั้นผู้นำชุมชนต้องจัดหาวัสดุอุปกรณ์ในการทำงานให้กับบุคคลแต่ละแผนกอย่างครบถ้วน และบุคคลต้องรักษาวัสดุอุปกรณ์ของชุมชนเสมือนเป็นของตนเอง

ด้านผลตอบแทน ชุมชนต้องนำชุมชนจัดการค่าตอบแทนประจำที่มีความเป็นธรรม หมายถึง เป็นธรรมทั้งสองฝ่ายเพราะหากชุมชนที่ได้รับผลกำไรน้อย ต้องจ่ายค่าตอบแทนตามบุคคลเรียกร้องชุมชนอาจต้องประสบวิกฤติด้านการเงิน โดยการจ่ายผลตอบแทนที่เหมาะสมอาจจ่ายในรูปแบบโบนัส หรือรางวัลพิเศษตามสมควรแก่โอกาส เช่น เมื่อชุมชนมีผลกำไรเพิ่มขึ้น ก็จัดสรรกระจายไปให้อย่างทั่วถึงตามความเหมาะสมที่บุคคลควรจะได้รับ

ด้านความก้าวหน้าในอาชีพ โดยการเปิดโอกาสให้บุคคลได้เข้าอบรม เพื่อเป็นการพัฒนาทักษะ รวมทั้งเทคนิควิธีการทำงาน หรือส่งเสริมให้ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมของบุคคลในการที่จะได้รับการเลื่อนขั้นในอนาคตและจะต้องมีการพิจารณาอย่างบริสุทธิ์ยุติธรรมตามความรู้ความสามารถ และผลงานที่ปรากฏ เว้นจากระบบอุปถัมภ์ เพื่อไม่ให้เกิดความเลื่อมล้ำ

ด้านนโยบาย การนำชุมชน การบังคับบัญชา โดยการอาศัยความเมตตา ปรารถนาดีต่อกัน ไม่มุ่งจับผิด แต่มุ่งที่จะส่งเสริมให้เกิดความสามัคคีและความเจริญในหมู่คณะ เป็นการปลูกฝังสังคมแห่งการแบ่งปันให้เกิดขึ้นในองค์กร หากสามารถปฏิบัติได้ก็ย่อมเหนี่ยวรั้งใจบุคคลให้อยู่กับชุมชนได้อย่างยาวนาน

2. ปิยวาจา คือ การพูดด้วยความเมตตาปรารถนาดีต่อกัน เพราะโดยปกติมนุษย์ชอบคำพูดที่ไพเราะอ่อนหวาน เว้นจากการการพูดคำเท็จ พูดคำหยาบ พูดคำส่อเสียด และคำพูดเพ้อเจ้อ คำพูดนั้นเป็นสิ่งที่มีประโยชน์เกื้อกูลเป็นอย่างมากในการสื่อสารและในทางกลับกันคำพูดก็เปรียบประดุจเสมือนอาวุธที่ร้ายแรงทรงพลังสามารถทำลายจิตใจเป็นอย่างมาก ดังคำกล่าวสุนทรภู่ที่กล่าวว่า “อันอ้อยตาลหวานลิ้นแล้วสิ้นซาก แต่ลมปากหวานหูไม่รู้หาย แม้นเจ็บอื่นหมื่นแสนพอแคลนคลาย เจ็บจนตายนั้นเพราะเหน็บให้เจ็บใจ”

ดังนั้นในการพูดของผู้นำชุมชนในการสั่งการ ชี้แจง หรือในที่ประชุมต้องพูดโดยจิตที่มีความเมตตาต่อกัน มีความสุภาพไพเราะ น่าฟัง แนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีเหตุผล เป็นหลักฐาน ชักจูงในทางที่ดีงาม รู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดี สมานสามัคคี เกิดไมตรีทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ ความรักใคร่นับถือและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เมื่อบุคคลประสบผลสำเร็จในหน้าที่การงาน ต้องกล่าวยกย่องชมเชยแสดงความยินดีในที่ประชุม หรือมอบโล่ ใบประกาศเกียรติคุณ เพื่อเป็นการเพิ่มกำลังใจในการปฏิบัติงาน หรือหากบุคคลทำความผิดพลาดต้องพูดว่ากล่าว แนะนำตักเตือนด้วยความปรารถนาดี แสดงความเห็นอกเห็นใจ ไม่พูดจาทับถมให้เสียกำลังใจ หรือพูดเสียดสี เหยียดหยามให้เสียศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์การพูดด้วยวาจาสุภาพอ่อนหวานนี้เป็นการส่งเสริมความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา ผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงานให้มีความแน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น

3. อัตถจริยา คือ ช่วยเหลือทำประโยชน์แก่กัน เช่น ผู้นำชุมชนให้ความช่วยเหลือในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่บุคคล มีการแบ่งปันความรู้ทักษะ เทคนิควิธีการ และถ่ายทอดประสบการณ์ที่เป็นความรู้ที่ฝังอยู่ในตัว (Tacit Knowledge) เป็นการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

ทุกคนย่อมมีความรู้ความสามารถ มีทักษะไม่เท่ากัน รู้น้อยเป็นบางอย่างรู้มากเป็นบางเรื่อง เมื่อบุคคลบางท่านขาดความรู้ใน หรือเทคนิคการปฏิบัติงานในเรื่องใด หรือต้องการแลกเปลี่ยนความรู้ในเรื่องใด ทั้งผู้นำชุมชนและเพื่อนร่วมงานที่มีความรู้ควรจะแบ่งปันให้โดยไม่หวงความรู้เป็นการกระจายความรู้ให้เพื่อนร่วมงานได้รับทราบ หรือถ้าไม่ได้ขาดความรู้ แต่ขาดกำลังคนเพื่อนคนอื่น ๆ ก็ยินดีที่จะเข้าไปช่วยให้งานสำเร็จ เพื่อส่งเสริมการทำงานเป็นทีม ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำ หรืออาจเรียกได้ว่า ทำให้บุคคลในชุมชนเป็นกัลยาณมิตรซึ่งกันและกัน เป็นการส่งเสริมในด้าน ความสำเร็จของงาน ความรับผิดชอบ การยอมรับนับถือกันในชุมชน สภาพการทำงาน ตลอดกระทั่งการใช้ชีวิตส่วนตัวให้ดีขึ้น เป็นการยกระดับความสัมพันธ์ให้ดียิ่งขึ้น กล่าวคือยกระดับความสัมพันธ์จากเจ้านายและลูกจ้างขึ้นเป็นเสมือนญาติ สมดังพระบาลีว่า วิสฺสาสปรมา ญาตี แปลว่า ความคุ้นเคยเป็นญาติอย่างยิ่ง

4. สมานัตตา คือ การมีความประพฤติเสมอต้นเสมอปลาย เช่น ผู้นำชุมชนวางตนเสมอต้นเสมอปลายให้ความเสมอภาค ปฏิบัติสม่ าเสมอกันต่อบุคคลทุกคน ปราศจากอคติทั้ง 4 ประการ กล่าวคือ ลำเอียงเพราะรัก ลำเอียงเพราะเกียจ ลำเอียงเพราะความหลง และลำเอียงเพราะความกลัว ไม่เอาเปรียบมีความบริสุทธิ์ยุติธรรมส่งเสริมความเสมอภาค กล่าวคือ ร่วมสุข ร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไขปัญหาเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน เพราะจะช่วยให้เกิดความรู้สึกปลอดภัย ไม่ระแวงกัน และเป็นการสร้างความไว้วางใจกัน เชื่อใจกัน (Trust) เพราะถ้าคนในชุมชนไม่มีความไว้วางใจกัน หรือไม่เชื่อใจกันบุคคลก็จะไม่อยากนำความรู้ประสบการณ์ เทคนิคในการทำงานต่าง ๆ มาแบ่งปันแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน ดังนั้น จึงถือได้ว่า “สมานัตตา” เป็นแรงกระตุ้นในระยะยาวที่จะผลักดันให้บุคคลในชุมชนเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เป็นการส่งเสริมความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อความมั่นคงในการทำงาน และทำให้การปกครองบังคับบัญชาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

การนำไปปฏิบัติ วัดบ้านอ้นในอำเภอเมืองร้อยเอ็ดได้จัดกิจกรรมบริจาคสิ่งของให้กับประชาชนผู้ยากไร้ในชุมชนตามหลักทาน และใช้หลักปิยวาจาในการทำงานร่วมกันระหว่างพระสงฆ์และชาวบ้านเพื่อสร้างความสามัคคี วัดบูรพาหนองบัวในจังหวัดร้อยเอ็ด ได้นำหลักสังคหวัตถุ 4 มาใช้ในโครงการแจกจ่ายถุงยังชีพและอบรมทักษะอาชีพให้ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์โควิด-19 ส่งผลให้ชุมชนมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และเกิดความช่วยเหลือซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่อง

3.2 หลักประโยชน์ 3 กับการจัดสวัสดิการสงเคราะห์

3.2.1 ความหมายของประโยชน์ 3

คำว่า ประโยชน์ในทรรศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาท หมายถึง ความสุข หรือสิ่งที่จะทำให้ชีวิตดีขึ้น เจริญขึ้น หรือแปลว่า จุดหมายของชีวิตมนุษย์ ซึ่งสามารถสรุปได้เป็น 2 ประการ คือ

1.ประโยชน์ทางวัตถุ ได้แก่ ทรัพย์สิน เกียรติยศ ชื่อเสียง เป็นต้น 2 ประโยชน์ทางด้านจิตใจ ได้แก่ การบรรลุคุณธรรม ทั้งมรรคผล และนิพพาน หรือระดับขั้นของการพัฒนาจิตใจ อตฺถ (อร คมเน+ถ) ทรัพย์สมบัติ. อรนฺติ คจฺฉนฺติ อเน นาติ อตฺโถ ทรัพย์ ที่ช่วยให้เป็น ได้ชื่อว่าอัตถะ (อาเทศ รุ เป็น ตฺ)[21]

ปโยชน์ ศัพท์กล่าว อรรถ 2 อย่าง คือ (1) นิโยชนะ คือ การส่งไป (2) การิยะ คือ ผลประโยชน์[22]

คำว่า ประโยชน์ หรืออรรถประโยชน์[23] หมายถึง จุดหมาย ผลที่มุ่งหมาย[24] ผลประโยชน์ หรือความต้องการทรัพย์สมบัติ[25] หรือหมายถึงเหตุที่จะได้รับอันได้แก่สมบัติ และหมายถึง ความผาสุก คือ สภาวะทางจิตใจที่เป็นอิสระจากกองกิเลส อันได้แก่ การบรรลุพระอรหันต์ หรือการบรรลุนิพพาน อีกความหมายหนึ่ง คือ ประโยชน์ที่เป็นจุดหมาย หรือจุดหมายของชีวิต หรือพรหมจรรย์, จริยธรรม หรือระบบการดาเนินชีวิต และระบบการปฏิบัติธรรมของพระพุทธศาสนา[26] นอกจาก อัตถะ หรืออรรถประโยชน์จะมีความหมายดังกล่าวแล้ว ยังมีศัพท์อื่นที่เป็นไวพจน์กับคาว่าอัตถะ คือ คาว่า หิตาย อนุกัมปะ ซึ่งมีความหมาย และรายละเอียด ดังนี้

หิตาย หมายถึง ประโยชน์เกื้อกูล “เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า หิตาย (เพื่อประโยชน์เกื้อกูล) ย่อมหมายถึงว่า เพื่อประโยชน์แก่มรรคเครื่องให้บรรลุนิพพานนั้น”[27] นอกจากนั้นเป็นการบำเพ็ญประโยชน์เกื้อกูลแก่ตนเองและแก่ผู้อื่นอันจะก่อให้เกิดความสุขโดยการให้ความช่วยเหลือด้วยความยินดีและเต็มใจเพื่อให้หน้าที่หรือกิจกรรมนั้นให้สำเร็จนอกจากนี้ หิตาย ยังหมายถึง จิตที่มักเกื้อกูลช่วยเหลือโดยการแผ่เมตตาไปยังสรรพสัตว์ ปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับความสุข

อนุกัมปะ หมายถึง ความอนุเคราะห์ หรือการให้ความช่วยเหลือซึ่งเป็นผลอันเนื่องมาจากหิตาย บางทีใช้ประกอบเป็นศัพท์เดียวกันพระอรรถกถาจารย์กล่าวว่า “พระผู้มีพระภาคเจ้าย่อมทรงแสดงส่วนเบื้องต้นแห่งกรุณา ด้วยสองบทว่า อนุกัมปา และอวิหิงสา”

---

[21] พระมหาสมปอง มุทิโต, (ผู้แปล), *คัมภีร์อภิธานวรรณนา,* พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร: ประยูรน์พริ้นท์ติ้ง, 2547), หน้า 569.

[22] เรื่องเดียวกัน, หน้า 903.

[23] พระราชวรมุนี (ป.อ. ปยุตฺโต), *ปรัชญาการศึกษาไทย,* (กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา, 2527), หน้า 178.

[24] พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*, พิมพ์ครั้งที่ 8, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2538), หน้า 533.

[25] พระมหาสมปอง มุทิโต, (ผู้แปล), *คัมภีร์อภิธานวรรณนา*, อ้างแล้ว, หน้า 946-947.

[26] พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *พุทธธรรม ฉบับขยายความ*, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2552), หน้า 594.

[27] ม.มู.อ. (ไทย) 1/1/305.

อรรถประโยชน์ (Utility) หมายถึง คุณสมบัติทั้งหมดของสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งเป็นคุณประโยชน์ ผลประโยชน์ ความเพลิดเพลิน ความดี หรือความสุข เพื่อป้องกันมิให้ความทุกข์ความเดือดร้อนไม่สบาย และความชั่วเกิดแก่บุคคลผู้นาไปปฏิบัติอย่างจริงใจ[28] นอกจากนี้ประโยชน์ยังหมายถึง สิ่งที่มุ่งหวัง สิ่งที่ต้องการ สิ่งที่ดี หรือเป็นคุณ ที่ใช้ได้ดีเหมือนที่มุ่งหมายเอาไว้[29] หรือหมายถึง สวัสดิภาพของคนทั้งหลายที่เป็นสวัสดิภาพทั้งทางวัตถุ และก็ทางจิตใจด้วย

จากการที่กล่าวมาทั้งหมด พอที่จะสรุปความหมาย ของอรรถประโยชน์ได้ 2 ประการ คือ

1. ประโยชน์ของชีวิตมนุษย์ทั้งหลายทางวัตถุ ได้แก่ ทรัพย์สิน เงิน ทอง ความมั่งคั่ง ร่ารวย การร่ารวย การได้ครอบครองบริโภควัตถุเหล่านั้น ซึ่งจัดว่าเป็นความมั่นคงทางเศรษฐกิจแก่ชีวิตของมนุษย์ผู้ยังเป็นสามัญชน

2. ประโยชน์ของชีวิตมนุษย์ทั้งหลายทางจิตใจ ได้แก่ ความสุข ความมีอิสรภาพทางจิตวิญญาณ รวมไปถึงความหลุดพ้นจากกิเลสทั้งหลาย ของพระอริยบุคคลในระดับต่าง ๆ ถือว่าเป็นจุดหมาย หรือพรหมจรรย์ที่ต้องบรรลุให้ได้ซึ่งเหมาะกับพระสงฆ์ผู้ที่ไม่มีวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับวัตถุโดยที่ท่านมักเน้นหนักในเรื่องของการฝึกจิต อบรมจิตตนเอง และนอกจากนั้นก็มีบุคคลผู้ที่มีอัธยาศัยในการบำเพ็ญเพียรทางจิต เป็นต้น ก็สามารถที่จะแสวงหาและประสบกับประโยชน์เช่นนี้ได้

3.2.2 ความสำคัญของประโยชน์ 3

ตลอดระยะเวลา 45 พรรษาที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสั่งสอนเวไนยสัตว์ให้รู้เห็นตามหลักแห่งความเป็นจริงจนกระทั่งวาระสุดท้ายพระองค์ทรงเน้นย้ำมากในเรื่องการปฏิบัติเพื่อประโยชน์สุขของปวงชน ดังที่ปรากฏในพุทธดำรัสว่า“‘ภิกษุทั้งหลายเธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มากเพื่อสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูลเพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย”[30] ไม่เพียงแต่จะทรงสั่งสอนให้เหล่าภิกษุบำเพ็ญประโยชน์เพื่อผู้อื่นเท่านั้น แม้พระองค์เองก็ทรงได้ปฏิบัติตามหลักการนั้นให้เห็นเป็นแบบอย่างด้วยดีมาตลอด นับตั้งแต่ทรงตรัสรู้จนถึงปรินิพพาน ในเรื่องเกี่ยวกับประโยชน์สุขของคนหมู่มากนั้น พระองค์ยังได้ทรงตรัสอธิบายขยายความถึงรายละเอียดของหลักการนั้น โดยได้แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. ทิฏฐธรรมมิกัตถประโยชน์ ได้แก่ ประโยชน์ในปัจจุบัน หรือประโยชน์ในโลกนี้

2. สัมปรายิกัตถประโยชน์ ได้แก่ ประโยชน์เบื้องหน้า หรือประโยชน์ในภพหน้า

3. ปรมัตถประโยชน์ ได้แก่ ประโยชน์สูงสุด หรือจุดหมายสุดสูด คือ พระนิพพาน[31]

ในประโยชน์ทั้ง 3 ประการที่กล่าวมาแล้วนั้น พระพุทธเจ้าทรงยอมรับความสำคัญของประโยชน์หรือจุดหมายเหล่านั้นทุกระดับ โดยเห็นว่าประโยชน์แต่ละขั้นนั้นมีความสัมพันธ์กับระดับความเป็นอยู่ การครองชีพ สภาพแวดล้อมและความพร้อมของแต่ละบุคคลในการบรรลุประโยชน์แต่ละขั้น และนอกจากนี้ พระพุทธเจ้ายังแบ่งลักษณะของประโยชน์ไว้อีกประการหนึ่งซึ่งบ่งถึง การ

---

[28] ชัยวัฒน์ อัตพัฒน์, *จริยศาสตร์,* (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคาแหง, 2534), หน้า 176.

[29] สำนักราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน,* (กรุงเทพมหานคร: บริษัท นานมีบุคส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด, 2546), หน้า 509.

[30] ที.ม. (ไทย) 10/87/47.

[31] พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ 12, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546), หน้า 110.

ยอมรับและการสัมพันธ์กันระหว่างมนุษย์กับสังคมตามลาดับ ดังปรากฏในพระพุทธพจน์ว่า ห้วงน้าที่ไม่ขุ่นมัว ใสสะอาด บุคคลผู้มีตาดียืนอยู่บนฝั่งพึงมองเห็นหอยโข่งและหอยกาบบ้าง ก้อนกรวดและกระเบื้องถ้วยบ้าง ฝูงปลาที่ว่ายไปและหยุดอยู่บ้าง ในห้วงน้านั้น ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะน้าไม่ขุ่นมัว แม้ฉันใด ภิกษุรูปนั้น ก็ฉันนั้นเหมือนกัน เป็นไปได้ที่จักรู้ประโยชน์ตน รู้ประโยชน์ผู้อื่น รู้ประโยชน์ทั้งสอง หรือจักทำให้แจ้งซึ่งญาณทัสสนะที่ประเสริฐอันสามารถอันวิเศษยิ่งกว่าธรรมของมนุษย์ด้วยจิตที่ไม่ขุ่นมัว ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะจิตไม่ขุ่นมัว”[32]

จะเห็นได้ว่าประโยชน์ที่ปรากฏในพระพุทธภาษิตนั้นเป็นการแยกแยะถึงจุดหมายที่มนุษย์ทั้งหลายควรจะคำนึงถึงก่อนหรือหลังว่าประโยชน์ชนิดใดบ้างที่มนุษย์จะต้องแสวงหาก่อนหรือหลังอันแสดงออกถึงการสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสังคมซึ่งมีอยู่ด้วยกัน 3 ประการ คือ

1. อัตตัตถะ หมายถึง ผลประโยชน์หรืออรรถประโยชน์ของตนเอง
2. ปรัตถะ หมายถึง ผลประโยชน์หรือจุดหมายของชีวิตคนอื่น
3. อุภยัตถะ หมายถึง ผลประโยชน์หรือจุดหมายของชีวิตทั้งสองฝ่าย

ในประโยชน์ทั้ง 3 ประการนั้น ผู้วิจัยเห็นว่าประโยชน์หรือจุดหมาย และความมั่นคงของชีวิตของตนเองจะต้องได้ฉุกคิดถึงก่อนเพราะเมื่อตนเองได้บรรลุถึงประโยชน์ทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นประโยชน์ทางด้านวัตถุ หรือจิตใจก็ตามหรืออย่างน้อยก็มีศักยภาพเพียงพอที่จะพึ่งตนเองและเป็นที่พึ่งของผู้อื่นได้ ภายหลังจากนั้นจึงหันไปทาประโยชน์แก่ผู้อื่น สาเหตุที่ต้องคำนึงถึงประโยชน์ตนเองก่อนนั้นเพราะเห็นว่า สันติภาพของสังคมเป็นสิ่งมาจากการที่บุคคลมีความสุข หรือบรรลุจุดหมายชีวิตของตนเองเท่านั้น เพราะสังคมจะเกิดความสุขไม่ได้หากว่าบุคคลยังไม่มีความมั่นคงในการดาเนินชีวิต

อีกประการหนึ่งหากว่าบุคคลไม่สามารถที่จะพึ่งตนเองได้ทั้งทางด้านวัตถุ และทางด้านจิตใจแล้ว เขาย่อมไม่สามารถที่จะช่วยเหลือคนอื่นได้ ถึงแม้ว่าจะช่วยคนอื่นได้ก็ย่อมจะทาตนเองให้เดือดร้อน และเป็นทุกข์ในภายหลังอันเนื่องมาจากความไม่พร้อมของตนเอง ดังนั้น ในทางพระพุทธศาสนาจึงสอนให้มนุษย์แสวงหาประโยชน์ตน หรือหาที่พึ่งให้แก่ตนเองก่อนก่อนที่จะด้วยเหลือผู้อื่น หรือสอนคนอื่น สมดังพุทธภาษิตว่า บุคคลไม่ควรพล่าประโยชน์ของตน เพราะประโยชน์ผู้อื่นแม้มาก รู้จักประโยชน์ของตนแล้ว พึงขวนขวายในประโยชน์ของตนเถิด[33]

จะเห็นได้ว่าประโยชน์ที่ปรากฏในพระพุทธพจน์นั้น พระพุทธองค์เน้นให้มนุษย์ทั้งหลายแสวงหาประโยชน์ตน หรือหาที่พึ่งให้แก่ตนเองก่อน ก่อนที่จะเป็นที่พึ่งให้แก่ผู้อื่นตน เพราะประโยชน์ผู้อื่นแม้จะมีมากสักปรานใด ก็ไม่สำคัญเท่ากับประโยชน์ตน

3.2.3 องค์ประกอบของประโยชน์ 3

ในหนังสือ พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม ได้จัดประเภทประโยชน์หรือจุดมุ่งหมายของชีวิตไว้ 3 ประเภท คือ 1) ประโยชน์ชาตินี้ 2) ประโยชน์ชาติหน้า และ 3) ประโยชน์สูงสุด[34] ประโยชน์ทั้งหมดนี้จัดเป็นชุด ๆ ได้ 2 ชุด ๆ ละ 3 ระดับ ตามทรรศนะของพระเทพเวที

---

[32] องฺ.ติก. (ไทย) 20/46/8-9.

[33] ขุ.ธ. (ไทย) 25/166/84.

[34] พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ 12, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546), หน้า 110.

(ประยุทธ์ ปยุตฺโต) โดยที่ท่านได้จัดตามแนวตามลักษณะ และความสัมพันธ์ของประโยชน์กับชีวิตและสังคมของมนุษย์ ได้เป็น 2 แนว คือ แนวตั้งและแนวราบ[35]

1. ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ คือ ประโยชน์ในปัจจุบันนั้น ที่เน้นที่คฤหัสถ์ คือ เน้นที่การมีทรัพย์สิน การมีสถานะทางสังคม ยศ สุขภาพ ชีวิตครอบครัว ที่มองเห็นกันในชาตินี้ ที่คนทั่วไปปรารถนากัน สิ่งเหล่านี้ จะสำเร็จด้วยธรรม 4 ประการ สมดังพระผู้มีพระภาคตรัสว่า พยัคฆปัชชะ ธรรม 4 ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อเกื้อกูลในภพนี้ เพื่อความสุขในภพนี้แก่กุลบุตร ธรรม 4 ประการ เป็น อะไรบ้าง คือ

1) อุฏฐานสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยความหมั่น)

2) อารักขสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยการรักษา)

3) กัลยาณมิตตตา (ความเป็นผู้มีมิตรดี)

4) สมชีวิตา (ความเป็นอยู่เหมาะสม)[36]

1) อุฏฐานสัมปทา คือ ถึงพร้อมด้วยความหมั่นขยันหาทรัพย์ในทางที่ชอบที่ถูกต้องที่สุจริตไม่ผิดศีลผิดธรรม และไม่ผิดกฎหมายบ้านเมือง ขยันทาหน้าของตนให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป เช่น เป็นนักเรียนอยู่ในวัยเรียนก็ตั้งใจเหล่าเรียนศึกษาหาความรู้ให้เต็มที่ตามกาลังทรัพย์ตามกาลังภูมิปัญญาของตน ๆ เมื่อจบตามกาลังของตนแล้ว ก็จักได้เอาความรู้ที่ตนเรียนมานั้น มาประกอบอาชีพ ทำการงานหาเงินหาทรัพย์ เพื่อตั้งฐานทางครอบครัวให้ดีขึ้น การที่จะทำงานให้สำเร็จนั้นจะต้องเดินตามธรรมที่เป็นคุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ ได้แก่ อิทธิบาท 4[37] นั้นเอง คือ

(1) ฉันทะ คือ ความพอใจ หมายถึง พอใจในการทาหน้าที่ในการงานนั้น ๆ พอใจในการทาสิ่งๆนั้นให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป

(2) วิริยะ คือ ความเพียร หมายถึง มีความขยันหมั่นเพียรในการทาหน้าการงานนั้น ๆมีความขยันหมั่นเพียรในการทาสิ่ง ๆ นั้นให้ได้ผลที่ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป มีความเข้มแข็ง อดทน ไม่ท้อถอย

(3) จิตตะ คือ ความคิด หมายถึง มีจิตคิดฝักใฝ่ในการทาหน้าที่การงานนั้น ๆ มีจิตฝักใฝ่ในทาสิ่งนั้น ๆ ให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป

(4) วิมังสา คือ ความไตร่ตรอง หมายถึง การพิจารณาใคร่ครวญหมั่นตรวจสอบตรวจตา ทดสอบในสิ่งที่ทานั้นอย่างเป็นระบบ อย่างมีเหตุมีผล ผู้ที่ปฏิบัติธรรมนี้เดินตามธรรมนี้อย่างดีอย่างสมบูรณ์แล้ว ก็จะเป็นเหตุให้การงานนั้นสำเร็จสมประสงค์ และยังมีหลักธรรมที่เกี่ยวกับการหาทรัพย์ที่พระพุทธเจ้า ได้ตรัสไว้ ชื่อว่า ปาปณิกสูตร[38] คือ ว่าด้วยคุณสมบัติของพ่อค้าองค์คุณของพ่อค้า หรือคุณสมบัติของพ่อค้าที่จะประสบความสำเร็จ หรือประสบความเจริญรุ่งเรืองได้จะต้องมีหลักธรรม 3 ประการนี้ คือ

---

[35] พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตฺโต), *การศึกษาที่สากลบนฐานแห่งภูมิปัญญาไทย,* (กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์พริ้นติ้ง, 2542), หน้า 109.

[36] องฺ.อฏฐก. (ไทย) 23/54/340.

[37] พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ 12, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546), หน้า 160.

[38] องฺ.ติก. (ไทย) 20/459/146.

(4.1) จักขุมา เป็นคนตาดี หมายถึง รู้จักสินค้า ดูของเป็น มีความรู้ในการค้าขาย รู้จักต้นทุน รู้จักกาไรและราคาเป็น มีวิสัยทัศน์ทางการค้าขายที่กว้างไกล

(4.2) วิธุโร เป็นคนฉลาด หมายความว่า เป็นผู้จัดเจนในเชิงธุรกิจการค้า คือ มีความรู้ความชำนาญในความเป็นไปได้ของธุรกิจนั้น ๆ รู้จักทาแผนรุกแผนรับและปรับเปลี่ยน ให้เหมาะสมกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลง รู้จักแหล่งซื้อแหล่งขาย รู้ความเคลื่อนไหว ความต้องการของตลาด มีความสามารถในการจัดซื้อจัดจาหน่าย รู้ใจและรู้จักเอาใจลูกค้า รู้จักทำเลที่เหมาะสม รู้จักว่าที่ไหนควรขายสิ่งใด ไม่ทอดธุระหน้าที่ของตน ตลอดจนความพึงพอใจของลูกค้าผู้รับบริการ

(4.3) นิสสยสัมปันโน หมายถึง เป็นผู้ได้รับความเชื่อถือไว้วางใจในหมู่พ่อค้านักธุรกิจด้วยกัน คือ เป็นผู้ที่เชื่อถือไว้วางใจได้ มีความพร้อมที่จะหาแหล่งทุนเป็นที่พึ่งพาอาศัย เป็นที่เชื่อถือไว้วางใจในหมู่แหล่งทุนใหญ่ ๆ รวมทั้งการหาเงินมาลงทุนหรือดาเนินกิจการโดยโดยง่าย มีนิสัยเหมาะสมแก่การค้าขาย มีไมตรีจิตมิตรภาพกับลูกค้าทั่วไป มีมิตรสหายมาก รู้จักสร้างความนิยมให้แก่ตนเอง เป็นที่เชื่อถือของคนทั่วไป

ดังเช่น มีชายเข็ญใจคนหนึ่ง มีความขยันหาทรัพย์ เป็นคนมีปัญญา รู้การค้าขาย เป็นคนตาดี (จักขุมา) เป็นคนฉลาด (วิธุโร) มีพร้อมด้วยแหล่งทุนเป็นที่อาศัย (นิสสยสัมปันโน) เขาใช้เวลาเพียง 4 เดือน ก็สามารถหาทรัพย์มาได้มากมาย และเป็นเหตุให้เขาได้เป็นเศรษฐีในคราวนั้น มีเรื่องโดยย่อว่า มีจุลลกเศรษฐีเห็นหนูตายแล้วทายว่าถ้าใครเอาหนูตัวนี้ไปค้าขายอาจเป็นเศรษฐีได้ มีชายหนุ่มเข็ญใจคนหนึ่งได้ยินเข้า จึงนาหนูตายตัวนั้นไปขาย ได้เงินมา 1 กากณึก แล้วไปซื้อน้าอ้อย ไปบริการคนเก็บดอกไม้คนเหล่านั้นได้ให้ดอกไม้มาเขาเอาไปขายได้ทรัพย์มา 8 กหาปณะ ต่อมาพายุพัดป่าไม้ในส่วนอุทยานไม่มีใครเก็บเขาอาสาเก็บไปขาย ได้ทรัพย์ 16 กหาปณะ ต่อมาเขาก็ได้ขายหญ้าให้แก่พ่อค้าม้า ได้เงินมา 1,000 กหาปณะ โดยเขาเคยทาคุณกับคนเกี่ยวหญ้าไว้ เคยเอาน้าเปล่าและน้าอ้อยไปบริการไว้ เขาจึงมีหญ้าขายให้แก่พ่อค้าม้านั้น อยู่ต่อมา เขาก็ไปเหมาสิงค้าทางเรือ ขายได้กาไร 200,000 กหาปณะ ชายหนุ่มมีฐานะร่ารวยขึ้นทันตาเห็น สมดังคาทายของจุลลกเศรษฐีภายในเวลา 4 เดือนเท่านั้น เขาจึงเอาทรัพย์ส่วนหนึ่งไปขอบคุณแก่ท่านเศรษฐี ท่านเศรษฐีเห็นความดี จึงยกบุตรีให้พร้อมกับมอบทรัพย์สมบัติให้ครอบครอง และได้ตำ แหน่งเศรษฐีสืบต่อมา[39] ดังนั้น ผู้ที่มีอิทธิบาท 4 มีปาปณิกธรรม หรือปาปณิกังคะ หลักของพ่อค้า, หรือองค์คุณของพ่อค้า[40] ทาอะไรก็มักจะสำเร็จ ดังเหมือนชายเข็ญใจ นี้แหละ ดังนั้นบุคคลที่ขยันทรัพย์ ด้วยการทำงานต่าง ๆ ไม่เกียจคร้าน กระทาประกอบด้วยปัญญา ก็ชื่อว่า มีอุฏฐานสัมปทา สมดังพระผู้มีพระภาคตรัสว่า อุฏฐานสัมปทา เป็นอย่างไร คือ กุลบุตรในโลกนี้เลี้ยงชีพด้วยการงานใด จะเป็นกสิกรรมพาณิชยกรรม โครักขกรรม เป็นช่างศรรับราชการ หรือศิลปะอย่างใดอย่างหนึ่งก็ตาม เป็นผู้ขยันไม่เกียจคร้านในการงานที่จะต้องช่วยกันทานั้น ประกอบด้วยปัญญาเป็นเครื่องพิจารณาอันเป็นอุบายในการงานที่จะต้องช่วยกันทานั้น สามารถทาได้ สามารถจัดได้ นี้เรียกว่า อุฏฐานสัมปทา[41]

---

[39] พระธรรมมหาวีรานุวัตร, *หนังสือ มงคลทีปนี หรือ มงคลสูตรพิสดาร,* (กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท., 2549), หน้า 203-206.

[40] พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ 12, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546), หน้า 96.

[41] องฺ.อฏฺฐก. (ไทย) 23/54/341.

นอกจากนี้ พระพุทธศาสนายังกล่าวถึงการทาการดีชั่วที่มีอานาจอยู่เบื้องหลังการประกอบอาชีพอีกด้วย ซึ่งเป็นเหตุอันลึกซึ้งของความเจริญ และความเสื่อมมีเรื่องอยู่ว่า ครั้งหนึ่ง พระสารีบุตร ได้เข้าเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าถึงที่ประทับ แล้วทูลถามว่า

1. เพราะเหตุใด บางคนทำการค้าขายมีแต่ขาดทุน
2. เพราะเหตุใด บางคนทำการค้าขายไม่ได้กำไรตามที่ประสงค์
3. เพราะเหตุใด บางคนทำการค้าขายได้กำไรตามที่ประสงค์
4. เพราะเหตุใด บางคนทำการค้าขายได้กำไรมากกว่าที่ประสงค์

พระพุทธเจ้าตรัสตอบโดยลำดับเป็นข้อ ๆ ดังนี้ คือ

1. บางคนเข้าไปหาสมณพราหมณ์ กล่าวปวารณาด้วยปัจจัย 4 แล้วไม่ได้ถวายตามที่ตนได้ปวารณาไว้ เมื่อเขาตายไปแล้วกลับมาเกิดเป็นมนุษย์ จะทำการค้าใด ๆ ย่อมขาดทุน

2. บางคนเข้าไปหาสมณพราหมณ์ แล้วกล่าวปวารณาด้วยปัจจัย 4 ตามที่ท่านประสงค์ เขาก็ถวายตามที่กล่าวปวารณาไว้จริง แต่ไม่ตรงตามที่ท่านประสงค์ เมื่อเขาตายไปแล้วกลับมาเกิดเป็นมนุษย์ ทำการค้าขายใด ๆ ย่อมไม่ได้กำไรตามที่ประสงค์

3. บางคนเข้าไปหาสมณพราหมณ์ แล้วกล่าวปวารณา ถวายปัจจัย 4 ตามที่ท่านประสงค์ เมื่อเขาตายไปแล้วกลับมาเกิดเป็นมนุษย์ ทำการค้าขายใด ๆ ย่อมได้กำไรตามที่ตนประสงค์

4. บางคนเข้าไปหาสมณพราหมณ์ แล้วกล่าวปวารณา ถวายปัจจัย 4 ตามที่ท่านประสงค์ แต่เขาถวายยิ่งกว่าที่ท่านประสงค์ เมื่อเขาตายไปแล้วกลับมาเกิดเป็นมนุษย์ เขาจะทำการค้าขายใด ๆ ย่อมได้กำไรมากกว่าที่ตนประสงค์[42]

เหล่านี้ คือ เหตุปัจจัยภูมิหลังของการดีการชั่วที่บุคคลได้ทาไว้ในอดีต และมีอำนาจติดตามให้ผลเมื่อเขาประกอบอาชีพค้าขาย เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้เป็นพ่อค้าอาภัพบ้าง ค้าขายไม่ขึ้นบ้าง เป็นเหตุให้เป็นพ่อค้าที่ได้กำไรน้อยบ้าง ได้กาไรตามเปล่าหมายบ้าง ได้กาไรมากกว่าเปล่าหมายบ้าง เรียกว่า อยู่ที่ผลของกรรมดีกรรมชั่วที่เคยทำไว้ จึงเป็นเหตุได้กำไรไม่เท่ากัน ดังนั้นอยากได้กำไรสมประสงค์ ต้อง ทำตาม ข้อที่ 3-4 นั้นแล (ต้องเริ่มทำในปัจจุบันนี้) เป็นที่น่าสังเกตว่า คนที่ดำเนินชีวิตด้วยมุสาวาท แม้จะค้าขายได้กาไรในปัจจุบัน แต่เขาจะเป็นคนอาภัพเป็นคนเสื่อมในภายหน้า ส่วนคนที่ซื่อสัตย์สุจริต จะเป็นคนโชคดีทั้งปัจจุบันและอนาคต

2) อารักขสัมปทา คือ ถึงพร้อมด้วยการรักษาซึ่งหมายถึงการรู้จักคุ้มครองเก็บรักษาทรัพย์สมบัติและผลงานของตนที่ได้ทาไว้โดยชอบไม่ให้เกิดความสูญเสีย เสื่อมเสียหรืออันตราย[43] ใด ๆ และถ้าบุคคลใด หรือตระกูลใด ไม่รู้จักรักษาทรัพย์หรือคุ้มครองทรัพย์ที่มีอยู่นั้น ทรัพย์ของบุคคลนั้น หรือทรัพย์ของตระกูลนั้น จะตั้งอยู่มิได้นาน และเหตุที่ทรัพย์ของตระกูลต่าง ๆ ที่สามารถตั้งอยู่ได้นานนั้น จะต้องประกอบด้วยธรรม 4 สถาน คือ

1. แสวงหาพัสดุที่หายไป
2. ซ่อมแซมพัสดุที่คร่าคร่า

---

[42] องฺ. จตุกฺก. (ไทย) 21/79/124

[43] มนูญ วงศ์นารี, *หนังสือถาม ตอบปัญหาธรรมะ ทุกข์และความดับไม่เหลือแห่งทุกข์*, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ม.ป.ป.), หน้า 58.

3. รู้จักประมาณบริโภคสมบัติ

4. ตั้งสตรีหรือบุรุษผู้มีศีลเป็นพ่อบ้านแม่เรือน

ตระกูลที่ตั้งอยู่มิได้นานก็ คือ ของหายก็ไม่แสวงหา ของคร่าคร่าก็ไม่ซ่อมแซม ใช้จ่ายทรัพย์สุรุ่ยสุร่าย และตั้งสตรีหรือบุรุษที่ไม่มีศีลเป็นพ่อบ้านแม่เรือน ด้วยเหตุนี้ตระกูลเลยจึงตั้งอยู่มิได้นาน ดังสมัยพุทธกาลมีอยู่ตระกูลหนึ่ง ใช้จ่ายทรัพย์สุรุ่ยสุร่ายจนทรัพย์หมดไป

มีเรื่องโดยย่อ ดังนี้ คือลูกเศรษฐี 2 คน มีทรัพย์คนละ 80 โกฏิ ตอนเด็กพ่อแม่ให้เรียนฟ้อนรำเท่านั้น พอโตมาเป็นหนุ่มสาวพ่อแม่ก็ให้แต่งงานกัน ต่อมาพ่อแม่ทั้ง 2 ฝ่ายตายก็ได้ครอบครองทรัพย์รวมกันเป็น 160 โกฏิ แต่ใช้จ่ายทรัพย์สุรุ่ยสุร่ายหมกมุ่นอยู่แต่กับอบายมุขต่าง ๆ ไม่นานทรัพย์ 160 โกฏิก็หมด จึงถือกระเบื้องเที่ยวขอทาน พระพุทธเจ้าทรงเห็นจึง ตรัสว่า ถ้าสองสามีภรรยานี้ขยันหาทรัพย์แต่วัยหนุ่มสาว (ปฐมวัย) ก็เป็นเศรษฐีอันดับ 1 ในเมืองนี้ ถ้าขยันหาในวัยกลางคน (มัชฌิมวัย) จะเป็นเศรษฐีอันดับ 2 ในเมืองนี้ ถ้าขยันหาในวันปลายคน (ปัจฉิมวัย) ก็จะเป็นเศรษฐีอับดับ 3 ในเมืองนี้ ถ้าสามีบวชในวัยหนุ่มก็จะเป็นพระอรหันต์ ส่วนภรรยาถ้าบวชก็จะเป็นพระอนาคามี ถ้าสามีบวชในวัยกลางคนก็จะเป็นพระอนาคามี ภรรยาก็จะเป็นสกทาคามี ถ้าสามีบวชวัยปลายคนก็จะเป็นพระสกทาคามี ภรรยาก็จะเป็นพระโสดาบัน แต่บัดนี้เขาทั้งสองเสื่อมจากทรัพย์ของคฤหัสถ์และบรรพชิต[44] เรื่องนี้ได้ชี้ให้เห็นว่า ตอนเด็กควรเรียนวิชาที่ถูกต้อง โตมาควรหาทรัพย์ตามลำดับ ชราควรทำกุศลไว้มาก ๆ จึงเป็นการดี ดังนั้น บุคคลควรรักษาทรัพย์ตนไว้ให้ดี แม้จะดำริอธิฐานในใจว่า ขอให้ทรัพย์ของเราอย่างได้มีภัยต่าง ๆ มาทำลายเลย ก็ควร สมดังพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า อารักขสัมปทา เป็นอย่างไร คือ กุลบุตรในโลกนี้มีโภคทรัพย์ที่หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร เก็บรวบรวมด้วยน้ำพักน้ำแรง อาบเหงื่อต่างน้ำ ประกอบด้วยธรรมได้มาโดยธรรม เขารักษาคุ้มครองโภคทรัพย์นั้นด้วยคิดว่า ‘ทำอย่างไร โภคทรัพย์เหล่านี้ของเรา จึงจะไม่ถูกพระราชาริบ โจรไม่ลัก ไฟไม่ไหม้ น้ำไม่พัดไป ทายาทผู้ไม่เป็นที่รักไม่ลักไป’ นี้เรียกว่า อารักขสัมปทา[45]

3) กัลยาณมิตตตา ความมีเพื่อนเป็นคนดี[46] นั้น จะทำให้ชีวิตบุคคลที่มีเพื่อนเป็นคนดีนั้นจะเจริญก้าวหน้าในการดำเนินชีวิตยิ่ง ๆ ขึ้นไปทั้งทางโลกและทางธรรม เช่น จิตตคหบดีได้พบกับพระมหานามะจึงเกิดความเลื่อมใส จึงได้นิมนต์ท่านไปฉันภัตตาหาร เมื่อพระมหานามะฉันเสร็จจึงได้นิมนต์ท่านไปยัง สวนอัมพาฏกวัน เพื่อถวายเป็นพระอาราม ในธรรมบทกล่าวว่าจิตตคหบดีได้ฟังธรรมจากพระมหานามะเถระ จึงได้บรรลุเป็นโสดาบัน และต่อมาจิตตคหบดีก็ได้มีโอกาสฟังพระธรรมเทศนาจาก พระสารีบุตร จนสำเร็จเป็นอนาคามีบุคคล[47] ต่อมาพระพุทธเจ้าได้ยกย่องจิตตคหบดี ให้เป็นเลิศกว่าอุบาสกทั้งหลายในทางเป็นธรรมกถึกหรือนักบรรยายธรรม นี้ก็แสดงให้เห็นว่า จิตตคหบดีได้คบกับกัลยาณมิตรที่ดีมีคุณธรรม ท่านจึงโอกาสบรรลุธรรมทั้งสองครั้งสองคราว ทำให้ชีวิตของท่าน

---

[44] ปุ้ย แสงฉาย, *หนังสือนิทานธรรมบท ฉบับพิสดาร*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ลูก ส. ธรรมภักดี, ม.ป.ป.), หน้า 168

[45] องฺ.อฏฺฐก. (ไทย) 23/54/341.

[46] คณาจารย์แห่งโรงพิมพ์เลี่ยงเชียง, *หนังสือ วิชา ธรรมวิภาค และคิหิปฏิบัติ ฉบับมาตรฐาน*, หน้า 165.

[47] เชียง ธรรมสภา, *หนังสือ ชีวประวัติแห่งการบรรลุธรรม 75 อุบาสกพุทธสาวก ในอดีตชาติของพุทธสาวกในสมัยพุทธกาล*, (กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท., 2535), หน้า 28-29.

เจริญทั้งทางโลกและทางธรรม และการคบกัลยาณมิตรที่ดีเป็นเหตุให้ท่านได้บรรลุมรรคมีองค์ 8 สามมรรคด้วยกัน

สมดังพระพุทธพจน์ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อดวงอาทิตย์อุทัยอยู่ ย่อมมีแสงอรุณขึ้นมาก่อน เป็นบุพนิมิตฉันใด ความมีกัลยาณมิตรก็เป็นตัวนำ เป็นบุพนิมิต แห่งการเกิดขึ้นของอารยอัษฎางคิกมรรค แก่ภิกษุ ฉันนั้น”[48] ในอังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาตได้กล่าวคุณสมบัติของมิตรที่ดีหรือลักษณะของที่แท้จริง คือท่านที่คบหรือเข้าหาแล้วจะเป็นเหตุให้เกิดความดีงามและความเจริญ ในที่นี้มุ่งเอามิตรประเภทครูหรือพี่เลี้ยง เรียกว่า กัลยาณมิตรธรรมมี 7 ประการ คือ

1. ปิโย หมายถึง น่ารัก ในฐานเป็นที่สบายใจและสนิทสนม ชวนให้อยากเข้าไปปรึกษา ไต่ถาม

2. ครุ หมายถึง น่าเคารพ ในฐานประพฤติสมควรแก่ฐานะ ให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจ เป็นที่พึ่งใจ และปลอดภัย

3. ภาวนีโย หมายถึง น่าเจริญใจ หรือน่ายกย่อง ในฐานทรงคุณ คือ ความรู้และภูมิปัญญาแท้จริง ทั้งเป็นผู้ฝึกอบรม และปรับปรุงตนอยู่เสมอ ควรเอาอย่าง ทำให้ระลึกและเอ่ยอ้างด้วยซาบซึ้งภูมิใจ

4. วตฺตา จ หมายถึง รู้จักพูดให้ได้ผล รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไรอย่างไร คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี

5. วจนกฺขโม หมายถึง อดทนต่อถ้อยคำ คือ พร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษาซักถามคำเสนอแนะวิพากษ์วิจารณ์ อดทน ฟังได้ไม่เบื่อ ไม่ฉุนเฉียว

6. คมฺภีรญฺจ กถํ กตฺตา หมายถึง แถลงเรื่องล้ำลึกได้ สามารถอธิบายเรื่องยุ่งยากซับซ้อน ให้เข้าใจ และให้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป

7. โน จฏฺฐาเน นิโยชเย หมายถึง ไม่ชักนำในอฐานะคือ ไม่แนะนำในเรื่องเหลวไหลหรือชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย บุคคลที่มีคุณสมบัติที่กล่าวมาแล้ว 7 ประการนี้ เรียกว่า เป็นกัลยาณมิตร[49] อนึ่งกัลยาณมิตรนี้ นอกจากหมายถึง ผู้ที่เป็นมิตรที่ดีแล้ว ยังหมายถึงผู้ที่เป็นมิตรแท้ (สุหทมิตร) คือ มิตรที่จริงใจ ผู้เป็นมิตรที่ดี มิตรที่จริงใจ หรือมิตรที่แท้จริงมีลักษณะ 4 ประเภท คือ

1) มิตรมีอุปการะ คือ ตั้งแต่รักษาเพื่อนไม่ให้ประมาทรักษาทรัพย์สมบัติของเพื่อนผู้ประมาท เมื่อมีภัยก็เป็นที่พึ่งพำนักได้ เมื่อเพื่อนเดือดร้อนในเรื่องเงินทองก็ไม่ทอดทิ้ง มีแต่เพิ่มทรัพย์ให้หลาย ๆ เท่า

2) มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ คือ ท่านกล่าวว่าเป็นมิตรแท้เหมือนกัน ใครคบหาด้วยก็มีความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต มีความจริงใจต่อกัน บอกความลับแก่เพื่อน และก็ปิดความลับของเพื่อนไม่ให้คนอื่นรู้ เมื่อถึงคราวคับขันมีอันตรายเกิดขึ้นก็ไม่ละทิ้งกัน แม้ชีวิตก็ยอมสละได้ โบราณถึงกล่าวว่า เพื่อนกินหาง่าย เพื่อนตายหายาก จะรู้ว่าเป็นมิตรแท้ หรือไม่แท้ก็ดูกันตรงนี้แหละ

3) มิตรแนะประโยชน์ คือ ห้ามเพื่อนจากความชั่ว ให้ตั้งอยู่ในความดี ให้เพื่อนได้ฟังแต่สิ่งที่ดีสิ่งที่เป็นสิริมงคลและก็บอกทางสวรรค์ให้

---

[48] ส.ม. (ไทย) 19/129/36.

[49] องฺ.สตฺตก. (ไทย) 23/34/33.

4) มิตรมีความรักใคร่ มีลักษณะ คือ ไม่ยินดีในความล้มเหลวของเพื่อน เมื่อเพื่อนประสบ ความเจริญรุ่งเรืองก็ยินดีปรีดาและเป็นพวกพ้องกันห้ามปรามคนที่มากล่าวโทษของเพื่อน และก็สรรเสริญคนที่สรรเสริญเพื่อน[50] และลักษณะกัลยาณมิตรที่ดีที่แท้จริงนั้น ต้องมีความประพฤติที่ดีงามทางกาย วาจา และใจมีคุณธรรม กล่าวคือ ไม่ว่าจะเป็นคฤหัสถ์หรือบรรพชิตเป็นผู้มี สัทธา ศีล จาคะ และปัญญา บุคคลนั้น เรียกว่า กัลยาณมิตร สมดังพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่ากัลยาณมิตตตาเป็นอย่างไร คือ กุลบุตรในโลกนี้วางตัวเหมาะสม เจรจา สนทนากับคนในหมู่บ้านหรือในนิคมที่ตนอาศัยอยู่ จะเป็นคหบดี บุตรคหบดี คนหนุ่มผู้เคร่งศีล หรือคนแก่ผู้เคร่งศีลก็ตาม ผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ถึงพร้อมด้วยศีล ถึงพร้อมด้วยจาคะ และถึงพร้อมด้วยปัญญา คอยศึกษาสัทธาสัมปทาของท่านผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธาตามสมควร คอยศึกษาสีลสัมปทาของท่านผู้ถึงพร้อมด้วยศีลตามสมควร คอยศึกษาจาคสัมปทาของท่านผู้ถึงพร้อมด้วยจาคะตามสมควร และคอยศึกษาปัญญาสัมปทาของท่านผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญาตามสมควร นี้เรียกว่า กัลยาณมิตตตา[51]

4) สมชีวิตา คือ การเลี้ยงชีวิตตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่หาได้[52] ซึ่งหมายถึงการรู้จักใช้ชีวิตแบบเรียบง่าย แบบพออยู่พอกิน ใช้พอเหมาะพอเพียงในปัจจัย 4 มีความขยันและมีรายได้มากกว่ารายจ่าย ตลอดจนการเก็บออมไว้ให้ดีดังมีหมวดธรรมหมวดหนึ่งได้กล่าวหลักการแบ่งทรัพย์ไว้เป็น 4 ส่วน เรียกว่า โภควิภาค 4 มีดังนี้ คือ

1) เอเกน โภเค ภุญฺเชยฺย. คือ ส่วนที่ 1 เก็บไว้ใช้จ่ายเลี้ยงตน เลี้ยงคนที่ควรเลี้ยง

2) ทฺวีหิ กมฺมํ ปโยชเย. คือ เก็บไว้ใช้ลงทุนประกอบการงานต่าง ๆ 2 ส่วน

3) ก็ใช้ลงทุนประกอบการงานต่าง ๆ เหมือนกัน คือ (1 ส่วนที่รวมอยู่กับข้อ 2 นั้น)

4) จตุตฺถญฺจ นิธาเปยฺย. คือ อีก 1 ส่วน เก็บไว้ใช้ในคราวจาเป็น[53]

นอกจากนี้ ยังมีหลักคำสอนที่เป็นหลักการที่สอนวิธีการใช้จ่ายทรัพย์ให้เกิดประโยชน์ไปในทางที่ถูกต้อง คือ โภคอาทิยะ 5 หรือหลักการใช้ประโยชน์จากทรัพย์ เมื่อหาทรัพย์มาได้ด้วยความสุจริตชอบธรรมแล้ว ควรใช้จ่ายทรัพย์นั้นเพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างถูกต้อง ได้แก่

1) เลี้ยงตนเอง บิดามารดา บุตร ภรรยา และคนในปกครองให้มีความสุข

2) บำรุงมิตรสหายและผู้ร่วมงานให้มีความสุข

3) ใช้สำหรับป้องกันภยันตราย

4) ใช้พลี 5 อย่าง ได้แก่ สงเคราะห์ญาติ ต้อนรับแขก ทำบุญอุทิศแกบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว บำรุงราชการโดยการเสียภาษีอากร และถวายเทวดาหรือสักการะแก่สิ่งที่ควรบูชา และ

5) ใช้อุปถัมภ์บำรุงสมณพราหมณ์ผู้ที่ประพฤติชอบ[54]

---

[50] ที.ปา. (ไทย) 11/192/201.

[51] องฺ.อฏฺฐก. (ไทย) 23/54/340-341.

[52] คณาจารย์แห่งโรงพิมพ์เลี่ยงเชียง, *หนังสือ วิชาธรรมวิภาค และคิหิปฏิบัติ ฉบับมาตรฐาน*, หน้า 177.

[53] พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ 10, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด, 2539), หน้า 128.

[54] เถลิงพระเกียรติ อาภาพรโชติวงศ์, “ศึกษาแนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักทิฏฐธัมมิกัตถะในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2556, หน้า 20.

เมื่อใช้โภคทรัพย์ทำประโยชน์อย่างนี้แล้ว ถึงโภคทรัพย์จะหมดสิ้นไป ก็สบายใจได้ว่า ได้ใช้โภคะนั้นให้เป็นประโยชน์ถูกต้องตามเหตุผลแล้ว ถ้าโภคะเพิ่มขึ้นก็สบายใจเช่นเดียวกัน เป็นอันไม่ต้องเดือดร้อนใจในทั้งสองกรณี[55]

ฉะนั้น การเลี้ยงชีวิตตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่หาได้จะต้องรู้จักใช้จ่ายทรัพย์อย่างพอเหมาะพอควรตามฐานของตน ๆ นั้น ๆ โดยไม่ให้ฟุ่มเฟือยมากนักไม่ให้ฝืดเคืองมากนัก และรู้จักขยันหาทรัพย์เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ให้รายได้มากกว่ารายจ่าย จึงจะชื่อว่า ได้ทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา และจึงจะเรียกว่า สมชีวิตา ได้ สมดังพระพุทธองค์ตรัสไว้ใน ทีฆชาณุสูตรว่า สมชีวิตาเป็นอย่างไร คือกุลบุตรในโลกนี้รู้ทางเจริญแห่งโภคทรัพย์ และทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์แล้วเลี้ยงชีพแต่พอเหมาะ ไม่ให้ฟุ่มเฟือยนัก ไม่ให้ฝืดเคืองนักด้วยคิดว่า ‘ด้วยการใช้จ่ายอย่างนี้ รายรับของเราจักเกินรายจ่าย และรายจ่ายของเราจักไม่เกินรายรับ’เปรียบเหมือนคนชั่งของ หรือลูกมือของคนชั่งของ ยกตราชั่งขึ้นดูก็รู้ได้ว่า ‘ต้องลดลงเท่านี้ หรือเพิ่มขึ้นเท่านี้’ ฉันใดกุลบุตรก็ฉันนั้นเหมือนกัน รู้ทางเจริญแห่งโภคทรัพย์ และทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์แล้วเลี้ยงชีพแต่พอเหมาะ ไม่ให้ฟุ่มเฟือยนัก ไม่ให้ฝืดเคืองนักด้วยคิดว่า ด้วยการใช้จ่ายอย่างนี้ รายรับของเราจักเกินรายจ่าย และรายจ่ายของเราจักไม่เกินรายรับ ถ้ากุลบุตรนี้มีรายรับน้อย แต่เลี้ยงชีพอย่างฟุ่มเฟือย ก็จะมีผู้กล่าวหาเขาได้ว่า กุลบุตรผู้นี้ใช้จ่ายโภคทรัพย์เหมือนคนกินผลมะเดื่อ ถ้ากุลบุตรนี้มีรายรับมาก แต่เลี้ยงชีพอย่างฝืดเคือง ก็จะมีผู้กล่าวหาเขาได้ว่า ‘กุลบุตรผู้นี้จักตายอย่างไม่สมฐานะ’ แต่เพราะกุลบุตรนี้รู้ทางเจริญแห่งโภคทรัพย์และทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์แล้วเลี้ยงชีพแต่พอเหมาะ ไม่ให้ฟุ่มเฟือยนัก ไม่ให้ฝืดเคืองนักด้วยคิดว่า ‘ด้วยการใช้จ่ายอย่างนี้รายรับของเราจักเกินรายจ่าย และรายจ่ายของเราจักไม่เกินรายรับ’ นี้เรียกว่า สมชีวิตา[56]

สรุปว่า ผู้หวังความเจริญในชีวิตทางโลกจะต้องประพฤติปฏิบัติ ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ทั้ง 4 ข้อให้ได้พอควร หรือให้สมบูรณ์ จึงจะเกิดความสุขในทางโลก หรือเรียกว่า สุขของคฤหัสถ์ จะเกิดขึ้นได้จะต้องประพฤติปฏิบัติทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ กล่าวคือ จะขยันหาทรัพย์ เมื่อหาทรัพย์มาได้แล้วก็ต้องรู้จักรักษาทรัพย์สมบัตินั้นไว้ให้จงดี และรู้จักเลือกคบเพื่อนที่ดี มีชีวิตทีเลี้ยงง่ายใช้จ่ายทรัพย์อย่างประหยัดมิให้ฝืดเคืองเกินไปไม่ให้ฟุ่มเฟือยเกินไป ให้ใช้พอเหมาะพอควรตามฐานะของตน ๆ[57] แล้วจะได้สุขของคฤหัสถ์ 4 ประการ คือ สุขเพราะการมีมีทรัพย์ สุขเพราะการได้ใช้จ่ายทรัพย์ สุขเพราะความไม่เป็นหนี้ใคร และสุขเพราะทำงานปราศจากโทษ[58] สุข 4 ประการนี้ จะเกิดขึ้นได้ ต้องอาศัยประพฤติปฏิบัติทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ ให้สมบูรณ์

2. สัมปรายิกัตถประโยชน์ คือ ประโยชน์เบื้องหน้า ประโยชน์ในโลกหน้า, หรือประโยชน์ขั้นสูงขึ้นไป[59] อันได้แก่ ความมีจิตใจ เจริญงอกงามด้วยคุณธรรมความดี ทำให้ชีวิตนี้มีค่า และเป็น

---

[55] พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, อ้างแล้ว, หน้า 172.

[56] องฺ.อฏฺฐก. (ไทย) 23/54/341-342.

[57] มนูญ วงศ์นารี, *หนังสือถาม ตอบปัญหาธรรมะ ทุกข์และความดับไม่เหลือแห่งทุกข์*, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ม.ป.ป.), หน้า 58.

[58] คณาจารย์แห่งโรงพิมพ์เลี่ยงเชียง, *หนังสือ วิชาธรรมวิภาค และคิหิปฏิบัติ ฉบับมาตรฐาน,* หน้า 170.

[59] พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, หน้า 110.

หลักประกันชีวิตในภพหน้า ซึ่งจะสำเร็จได้ด้วยธรรม 4 ประการ สมดังพระผู้มีภาคตรัสว่า พยัคฆปัชชะ ธรรม 4 ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อเกื้อกูลในภพหน้า เพื่อสุขในภพหน้าแก่กุลบุตร

1) สัทธาสัมปทา คือ ถึงพร้อมด้วยศรัทธา

2) สีลสัมปทา คือ ถึงพร้อมด้วยศีล

3) จาคสัมปทา คือ ถึงพร้อมด้วยการบริจาค

4) ปัญญาสัมปทา[60] คือ ถึงพร้อมด้วยปัญญา

1) สัทธาสัมปทา คือ ถึงพร้อมด้วยศรัทธา หมายถึง กิริยาที่เชื่อ ความเชื่อมั่นในกรรม ผลของกรรม และพระปัญญาคุณที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ ความเชื่อมั่นว่าสัตว์มีกรรมเป็นของตนเอง และลักษณะของสัทธา เป็นความเชื่อถือ ความเลื่อมใส เป็นกำลังทำให้เกิดความอดทนไม่หวั่นไหว และย่ำยีของความอยากอันเป็นข้าศึก ปกติแล้วความสัทธายังปะปนกับความอยาก หรือเป็นสัทธาที่อยู่ใต้อำนาจของความอยากอยู่จึงยากที่จะอดทนได้ ส่วนมากมักจะอ่อนไหวไปตามความอยากนั้นได้โดยง่าย อย่างที่ว่าสัทธากล้าก็ความอยากแก่องค์ธรรม ได้แก่ สัทธาเจตสิก[61] และในทางพระพุทธศาสนา ศรัทธาจำแนกประเภทใหญ่ได้ 2 ประการ คือ ตถาคตโพธิสัทธา เชื่อในปัญญาความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า และกัมมผลสัทธา เชื่อในกรรมและผลของกรรมแต่ถึงอย่างไรก็ตามสัทธายังสามารถแบ่งออกเป็น 4 ประการ ได้แก่

(1) กัมมสัทธา ความเชื่อกรรม (เชื่อการกระทำ)

(2) วิปากสัทธา เชื่อผลของกรรม (เชื่อผลของการกระทำ)

(3) กัมมัสสกตาสัทธา เชื่อว่าสัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของ ๆ ตน (เชื่อเหตุเชื่อผลของกรรม)

(4) ตถาคตสัทธา เชื่อในความตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า”[62]

ศรัทธา เป็นความเชื่อที่มีเหตุมีผล มั่นใจในความดีของสิ่งที่นับถือ หรือปฏิบัติ มีกิจหน้าที่น้อมใจมั่น เด็ดเดี่ยว ศรัทธาที่จะพัฒนาให้เกิดมีพลังที่จะงดเว้นความไม่ดีต่าง ๆ ได้นั้น ก็ต้องไม่หวั่นไหวในความไม่มีศรัทธา คือ มีศรัทธาที่เป็นพลังต้านทานมิให้ความไม่เชื่อเกิดขึ้นได้ เพราะถ้าไม่เชื่อว่าพระพุทธเจ้าเป็นผู้ตรัสรู้จริง[63] จิตก็ลังเลสงสัยในคาสอนของพระพุทธเจ้า แล้วก็จะเป็นเหตุเป็นปัจจัยไม่ให้จิตมั่นในพระรัตนตรัยได้

ดังนั้น สัทธาที่แท้จริงนั้นจะต้องประกอบด้วยความเชื่อมั่น ความเลื่อมใส ในพระพุทธเจ้า ในพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ในพระสงฆ์ที่ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ เชื่อเรื่องของกรรม เรื่องผลของกรรมที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริงด้วยปัญญา ฉะนั้น ผู้ถึงพร้อมด้วยสัทธาจะต้องเชื่อในพระปัญญาการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ว่าพระองค์นั้นเป็นผู้เบิกบานแล้วเป็นผู้แสดงธรรมถูกต้องแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรมที่ถูกต้องแล้ว สมดังพระผู้มีภาคตรัสว่า “สัทธาสัมปทา เป็นอย่างไร คือ

---

[60] องฺ.อฏฐก. (ไทย) 23/54/343.

[61] ม.ม. (ไทย) 13/247/292.

[62] พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ 10, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด, 2539), หน้า 140–141.

[63] พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตฺวณฺโณ), *การพัฒนาจิต*, (กรุงเทพมหานคร: สร้างสรรค์บุ๊คส์, 2549), หน้า 165.

กุลบุตรในโลกนี้เป็นผู้มีศรัทธา เชื่อปัญญาเครื่องตรัสรู้ของตถาคตว่า แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาค พระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค นี้เรียกว่า สัทธาสัมปทา”[64]

2) สีลสัมปทา คือ ถึงพร้อมด้วยศีล หมายถึง ผู้ที่มีความประพฤติดีทางกายวาจา หรือผู้ที่รักษากายวาจา ให้เรียบร้อย ไม่เบียดเบียนตนเอง และไม่เบียดเบียนผู้อื่นให้เดือดร้อนเสียหาย ดำรงตนอยู่ในหลักปฏิบัติของสังคมทั้งที่เป็นกฎหมายและจารีตประเพณีอันดีงามที่เหมาะสมกับสังคมและยุคสมัย ไม่เป็นคนที่คอยเป็นปฏิปักษ์ต่อความสงบของสังคม หรือการเบียดเบียนคนอื่น[65] และผู้ที่ถึงพร้อมด้วยศีลนั่น จะต้องมีความประพฤติทางกายวาจาที่ถูกต้อง คือ ไม่ทำร้ายชีวิตของผู้อื่น มีความรักความเมตตาต่อสิ่งมีชีวิตทุกชนิด ไม่ทำร้ายทรัพย์สินของผู้อื่น ประกอบอาชีพในทางสุจริต ไม่ทำร้ายของรักของใคร่ของผู้อื่น สำหรับผู้ครองเรือนก็ยินดีเฉพาะสามีหรือภรรยาของตนเอง ไม่ทำร้ายความเป็นธรรมของผู้อื่นด้วยวาจา เว้นสิ่งมึนเมาทุกชนิด ฝึกให้เป็นผู้มีสติสัมปชัญญะอยู่เสมอ นี้แลเชื่อว่าเป็นผู้ถึงพร้อมด้วย สีลสัมปทา สมดังพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า “สีลสัมปทาเป็นอย่างไร คือ กุลบุตรในโลกนี้เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ ฯลฯ เว้นขาดจากการเสพของมึนเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท นี้เรียกว่า สีลสัมปทา”[66]

3) จาคสัมปทา คือ ถึงพร้อมด้วยการบริจาค หมายถึง มีการสละ การให้ปัน การเสียสละ การสละสิ่งที่เป็นข้าศึกแก่ความจริงใจ และการสละกิเลส[67] และมีความมั่นใจ มีความสุขกับการได้ทำประโยชน์เพื่อสังคม ตามฐานะและกาลสมัย เป็นเหตุที่จะส่งเสริมให้เกิดความอุ่นใจ เพราะความไม่ตระหนี่รู้จักการบริจาคทานช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก หรืออีกนัยหนึ่งไม่คิดพยาบาทผู้อื่นรู้จักการให้อภัยแก่ผู้ที่ทำร้ายหรือคิดพยาบาทต่อตนเองด้วยนี้เรียกว่า จาคสัมปทา[68] สมดังพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า “จาคสัมปทา เป็นอย่างไร คือ กุลบุตรในโลกนี้มีใจปราศจากความตระหนี่อันเป็นมลทิน มีจาคะอันสละแล้วมีฝ่ามือชุ่ม ยินดีในการสละ ควรแก่การขอ ยินดีในการแจกทานอยู่ครองเรือนนี้ เรียกว่า จาคสัมปทา”[69]

4) ปัญญาสัมปทา คือ ถึงพร้อมด้วยปัญญามีความองอาจไม่ครั่นคร้าม เนื่องจากมีความรู้และปัญญาในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นให้ดีขึ้นและมีปัญญาในการแยกแยะถึงสิ่งที่ควรทำและไม่ควรทำอันเป็นเหตุให้ตนเองบรรลุแต่สิ่งที่ดีมีประโยชน์ และปัญญาในพระพุทธศาสนาจำแนกได้ 3 ประการ ได้แก่

1) สุตมยปัญญา (ปัญญาที่เกิดจากการฟัง) หมายถึง ปัญญาเกิดจากการสดับเล่าเรียน ปัญญาสืบแต่ปรโตโฆสะ

---

[64] องฺ.อฏฐก. (ไทย) 23/54/343.

[65] องฺ.จตุกก. (ไทย) 21/55/70.

[66] องฺ.อฏฐก. (ไทย) 23/54/343.

[67] พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*, พิมพ์ครั้งที่ 8, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2538), หน้า 42.

[68] องฺ.จตุกก. (ไทย) 21/55/70.

[69] องฺ.อฏฐก. (ไทย) 23/54/343.

2) จินตามยปัญญา (ปัญญาที่เกิดจากการคิด) หมายถึง ปัญญาเกิดจากการคิดพิจารณา ปัญญาสืบแต่โยนิโสมนสิการ ที่ตั้งขึ้นในตนเอง

3) ภาวนามยปัญญา (ปัญญาที่เกิดจากการอบรม) หมายถึง ปัญญาเกิดจากการปฏิบัติบำเพ็ญปัญญาสืบแต่ปัญญาสองอย่างแรกนั้นแล้วหมั่นมนสิการในสภาวธรรม[70]

ปัญญาเป็นการรู้ชัด รู้ทั่วถึง รู้ตามเป็นจริง รู้แจ่มแจ้ง จำแนกเป็น 3 ประเภท คือ สุตมยปัญญา จินตามยปัญญา ภาวนามยปัญญา ปัญญาเกิดจากการเจริญวิปัสสนากรรมฐานโดยใส่การกำหนดรู้รูปนามขันธ์ 5 ตามความเป็นจริงจนสามารถเห็นแจ้งในรูปนามขันธ์ 5 เป็น อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา เป็นเหตุให้เกิดสัมมาทิฏฐิ และสามารถตัดกิเลสดับทุกข์ได้ในที่สุดนี้เรียกว่า ปัญญาสัมปทา สมดังพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า “ปัญญาสัมปทา เป็นอย่างไรคือ กุลบุตรในโลกนี้เป็นผู้มีปัญญา คือ ประกอบด้วยปัญญาเป็นเครื่องพิจารณาเห็นทั้งความเกิดและความดับอันเป็นอริยะ ชำแรกกิเลสให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบนี้เรียกว่า ปัญญาสัมปทา”[71]

สรุปความว่า การบรรลุประโยชน์ขั้นนี้นั้น เป็นความเจริญงอกงามของชีวิตในด้านจิตใจที่ก้าวหน้าพัฒนาขึ้นมาด้วยคุณธรรม เช่น ศรัทธา ความสุจริต มีศีล ความเสียสละ ความสุขสงบของจิตใจ การดำรงอยู่ในศีลธรรม จนมั่นใจในความมีชีวิตที่ดีของตนเอง ไม่ต้องหวั่นกลัวต่อความตาย และชีวิตในปรโลกเหมือนในทฬิททสูตรมีชายยากไร้คนหนึ่งเขายึดมั่นใน สัทธา ศีล สุตตะ จาคะ และปัญญา พอตายไปไปเกิดที่สวรรค์ชั้นดาวดึงเหล่าเทวดาชั้นนั้นคิดว่า เขามาเกิดที่นี่ได้อย่างไร พอสืบรู้ความจริงว่า เมื่อเป็นมนุษย์เขายึดมั่นในธรรม 5 ประการนั้น เหล่าเทวดาจึงหายสงสัยว่า ที่มาเกิดในสวรรค์ได้เพราะอำนาจสมบัติ หรืออริยทรัพย์ 5 ประการนั้นเอง[72]

3. ปรมัตถประโยชน์ คือ ประโยชน์สูงสุด จุดหมายสูงสุด หรือประโยชน์อย่างยิ่ง คือ นิพพาน[73] นิพพานที่แท้จริงมี 2 ประเภท ก่อนที่จะกล่าวถึงนิพพาน 2 ประเภทขอกล่าวถึงธรรมที่เป็นไวพจน์ต่อนิพพาน ได้แก่ นิโรธ นิโรธนั้นมี 5 ประการ คือ

1) วิกขัมภนนิโรธ ดับด้วยข่มไว้ คือ การดับกิเลสของท่านผู้บำเพ็ญฌาน ถึงปฐมฌานขึ้นไป ย่อมข่มนิวรณ์ ไว้ได้ ตลอดเวลาที่อยู่ในฌานนั้น

2) ตทังคนิโรธ ดับด้วยองค์นั้น ๆ คือ ดับกิเลสด้วยธรรมที่เป็นคู่ปรับ หรือธรรมที่ตรงข้าม เช่น ดับสักกายทิฏฐิด้วยความรู้ที่กำหนดแยกนามรูปออกได้ เป็นการดับชั่วคราวในกรณีนั้น ๆ

3) สมุจเฉทนิโรธ ดับด้วยตัดขาด คือ ดับกิเลสเสร็จสิ้นเด็ดขาด ด้วยโลกุตตรมรรคในขณะแห่งมรรคนั้น ชื่อว่า สมุจเฉทนิโรธ

4) ปฏิปัสสัทธินิโรธ ดับด้วยสงบระงับ คือ อาศัยโลกุตตรมรรคดับกิเลสเด็ดขาดไปแล้ว บรรลุโลกุตตรผล กิเลสเป็นอันสงบระงับไปหมดแล้ว ไม่ต้องขวนขวายเพื่อดับอีก ในขณะแห่ง ผลนั้น ชื่อว่า ปฏิปัสสัทธินิโรธ

---

[70] พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ 10, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด, 2539), หน้า 96.

[71] องฺ.อฏฐก. (ไทย) 23/54/344.

[72] ธรรมรักษา, *พระไตรปิฎก ฉบับดับทุกข์*, (ราชบุรี: เมืองราชการพิมพ์, 2553), หน้า 186-189.

[73] พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ 10, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด, 2539), หน้า 110.

5) นิสสรณนิโรธ ดับด้วยสลัดออกได้ หรือดับด้วยปลอดโปร่งไป คือ ดับกิเลสเสร็จสิ้นแล้ว ดารงอยู่ในภาวะที่กิเลสดับแล้วนั้นยั่งยืนตลอดไป ภาวะนั้นชื่อว่า นิสสรณนิโรธ ได้แก่อมตธาตุ คือ นิพพาน[74] และนิพพานมี 2 ประเภท คือ

(1) สอุปาทิเสสนิพพานธาตุ คือ นิพพานธาตุที่มีเบญจขันธ์เหลืออยู่[75] ได้แก่ ผู้ที่ดับกิเลสหมดสิ้นโดยสิ้นเชิง คือ พระอรหันต์ที่ยังมีชีวิตอยู่นั้นเอง เรียกว่า สอุปาทิเสสนิพพานดังพระพุทธองค์ทรงตรัสว่า ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นพระอรหันตขีณาสพ อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระได้แล้วบรรลุประโยชน์ตนโดยลำดับแล้ว สิ้นภวสังโยชน์แล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้ชอบ เพราะอินทรีย์ 5 ที่ยังคงอยู่ ไม่ดับไป ภิกษุนั้นจึงประสบอิฏฐารมณ์ และอนิฏฐารมณ์ เสวยสุขและทุกข์อยู่ ภิกษุทั้งหลายความสิ้นราคะ ความสิ้นโทสะ ความสิ้นโมหะของภิกษุนั้น เราเรียกว่า สอุปาทิเสส นิพพานธาตุ[76]

(2) อนุปาทิเสสนิพพานธาตุ คือ นิพพานธาตุที่ไม่มีเบญจขันธ์เหลืออยู่[77] ได้แก่ ผู้ที่ดับกิเลสได้หมดโดยสิ้นเชิงแล้ว คือ พระอรหันต์สิ้นชีวิตไปแล้วนั้นเอง เรียกว่า อนุปาทิเสสนิพพาน ดังพระพุทธองค์ทรงตรัสว่า ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นพระอรหันตขีณาสพ อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระได้แล้ว บรรลุประโยชน์ตนโดยลำดับแล้ว สิ้นภวสังโยชน์แล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้ชอบ ภิกษุทั้งหลาย เวทนาทั้งปวงในอัตภาพนี้นั่นแลของภิกษุนั้น อันตัณหาเป็นต้นให้เพลิดเพลินไม่ได้ต่อไปแล้ว จักระงับดับสนิท ภิกษุทั้งหลาย สภาวะดังกล่าวนี้ เราเรียกว่า อนุปาทิเสสนิพพานธาตุ[78]

สรุปความว่า ปรมัตถประโยชน์นั้น หมายถึงประโยชน์สูงสุด จุดหมายสูงสุด หรือประโยชน์อย่างยิ่ง คือ นิพพาน และธรรมที่เป็นไวพจน์ต่อนิพพาน คือ นิโรธ มี 5 ประการได้แก่ ความดับด้วยการข่มไว้ ด้วยอำนาจของสมาธิ เรียกว่า วิกขัมภนนิโรธ ดับเป็นขณะด้วยอำนาจของวิปัสสนาญาณเรียกว่า ตทังคนิโรธ ดับตัดขาดไปด้วยอำนาจของมรรค เรียกว่า สมุจเฉทนิโรธ ดับด้วยสงบระงับด้วยอำนาจของผล ดับด้วยการสลัดออกไปเข้าสู่นิพพานในระดับต่าง ๆ จนถึงนิพพานที่แท้จริง อันได้แก่ สอุปาทิเสสนิพพาน นิพพานที่มีเบญจขันธ์เหลืออยู่ สุดท้ายก็เข้าสู่อนุปาทิเสสนิพพาน คือ นิพพานที่ไม่มีรูปนานขันธ์ 5 เหลืออยู่เลย ดับสนิท อย่างแท้จริงถาวรตลอดไป

3.2.4 หลักประโยชน์ 3 กับการจัดสวัสดิการสงเคราะห์

ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ ได้แก่ ประโยชน์ในปัจจุบันหรือประโยชน์ในโลกนี้[79] ซึ่งจัดเป็นจุดหมายของชีวิตทางด้านโลกิยะ เพราะเป็นประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สิน ลาภยศ หรือฐานะ

---

[74] เรื่องเดียวกัน, หน้า 166.

[75] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ*, พิมพ์ครั้งที่ 11, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2552), หน้า 262.

[76] ขุ.ขุ. (ไทย) 25/44/393.

[77] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ*, พิมพ์ครั้งที่ 11, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2552), หน้า 262.

[78] ขุ.ขุ. (ไทย) 25/44/393.

[79] พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ 10, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด, 2539), หน้า 110.

ตำแหน่ง หน้าที่ทางสังคมที่มนุษย์สามารถจะแสวงหามาได้ในปัจจุบัน และประโยชน์เหล่านี้ ก็เป็นที่ต้องการของผู้คนทั้งหลายทั่วไปที่จะได้มาครอบครอง อนึ่ง การจะได้มาซึ่งประโยชน์เหล่านี้มนุษย์ทั้งหลาย จะต้องมีความขยันหมั่นเพียรในการหาทรัพย์ รู้จักเก็บหอมรอมริบ ประหยัดอดออม ไม่ใช้จ่ายเกินฐานะ รู้จักเลือกคบกัลยาณมิตรที่ดี และละเว้นอบายมุขทุกชนิด แล้วการดำเนินชีวิตจึงจะประสบความสำเร็จมีความสุข สงบตามฐานะ

หลักธรรมอันอำนวยประโยชน์สุขขั้นต้น เพื่อประโยชน์สุขสามัญที่มองเห็นกันในชาตินี้ ที่คนทั่วไปต้องการ มี ทรัพย์ ยศ เกียรติ ไมตรี เป็นต้น อันจะสำเร็จด้วยธรรม 4 ประการ คือ[80]

1) อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น เช่น ขยันหมั่นเพียร เลี้ยงชีพด้วยการหมั่นประกอบการงาน เป็นผู้ขยันไม่เกียจคร้านในการงานนั้น ประกอบด้วยปัญญาเครื่องสอดส่อง อันเป็นอุบายในการงานนั้น ให้สามารถทำได้สำเร็จ

2) อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษาโภคทรัพย์ (ที่หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียรโดยชอบธรรม) เขารักษาคุ้มครองโภคทรัพย์เหล่านั้นไว้ได้พร้อมมูลไม่ให้ถูกลักหรือทำลายไปโดยภัยต่าง ๆ

3) กัลยาณมิตตตา คบคนดี ไม่คบคบชั่ว อยู่อาศัยในบ้านหรือนิคมใด ย่อมดำรงตน เจรจา สนทนากับบุคคลในบ้านหรือนิคมนั้น ซึ่งเป็นผู้มีสมาจารบริสุทธิ์ ผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ศีล จาคะ และปัญญา

4) สมชีวิตา อยู่อย่างพอเพียง รู้ทางเจริญทรัพย์ และทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์ แล้วเลี้ยงชีพพอเหมาะ ไม่ให้สุรุ่ยสุร่ายฟูมฟายนัก ไม่ให้ฝืดเคืองมากนัก ด้วยคิดว่า รายได้ของเราจักต้องเหนือกว่ารายจ่าย และรายจ่ายของเราจักต้องไม่เหนือกว่ารายได้

สรุปได้ว่า ประโยชน์หรือจุดหมายของชีวิตมนุษย์ในปัจจุบัน เป็นเรื่องของความเป็นอยู่ที่สัมพันธ์กับวัตถุ หรือปัจจัย 4 คือ เงินทอง ทรัพย์สินที่ถือว่าเป็นความมั่นคงในระดับการเลี้ยงชีพซึ่งคฤหัสถ์ผู้ครองเรือนจะต้องบรรลุประโยชน์นี้ให้ได้ เพราะว่าทรัพย์สินเงินทองนั้น จาเป็นสำหรับความเป็นอยู่ในสังคมที่จำเป็นต้องกิน ต้องใช้ ต้องจ่าย หากว่าใครไม่มีเงินทอง หรือปัจจัย 4 ก็จะถือว่าเป็นผู้ที่ต้องเป็นอยู่อย่างลำบาก ไม่สามารถจะช่วยเหลือผู้อื่นได้ และการที่จะบรรลุถึงประโยชน์ในขั้นนี้ได้ต้องรู้จักขยันหา รักษาดี มีกัลยาณมิตร และเลี้ยงชีวิตให้พอเหมาะไม่ยุ่งเกี่ยวข้องกับอบายมุขต่าง ๆ ทุกชนิด อันจะเป็นเหตุให้เกิดการเสื่อมทรัพย์สินไปโดยใช่เหตุเพราะจากการมีทรัพย์สินมากมายก็อาจจะกลายเป็นคนยากจนไปได้ในที่สุด เพราะเหตุไปยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขนั้นเอง

สัมปรายิกัตถประโยชน์ ได้แก่ ประโยชน์หรือจุดหมายของชีวิตในชาติหน้า กล่าวอีกในนัยหนึ่งประโยชน์ในระดับนี้ก็ คือ ความคาดหวัง ความมั่นใจของตนเองที่จะเผชิญกับชีวิตในโลกหน้าภายหลังจากละโลกนี้ไปแล้ว และการจะบรรลุประโยชน์ในขั้นนี้จะต้องมีศรัทธา เชื่อมั่นในพระรัตนตรัยและในคุณความดี มีความประพฤติเรียบร้อย ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น รู้จักการให้ทาน

---

[80] พระมหาวิโรจน์ วิโรจโน (ผาทา), “การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องประโยชน์ในพุทธปรัชญาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารจัดการคณะสงฆ์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2543, หน้า 62.

และรู้จักดาเนินชีวิตด้วยปัญญารู้จักใช้ปัญญาในการตัดสินปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ “ย่อมเป็นไปเพื่อเกื้อกูลในภพหน้า”[81] ซึ่งการจะบรรลุประโยชน์ในขั้นนี้ได้ต้องปฏิบัติตามหลักธรรม 4 ประการนี้ คือ

1) เป็นผู้มีสุขภาพจิตดี มีความสุขทางจิต เชื่อมั่นในพระรัตนตรัย และในกรรมและผลของกรรมความเชื่อมั่นใจในปัญญา คุณธรรมและความเพียรพยายามของมนุษย์ ซึ่งทำให้สามรถเข้าถึงความจริง ความดีงามสูงสุด ได้ตามกฎธรรมดาแห่งเหตุผลได้ (สัทธาสัมปทา)

2) เป็นผู้มีความประพฤติเรียบร้อย ไม่เบียดเบียนผู้อื่น การรู้จักบังคับควบคุมตนได้ ซึ่งทำให้ความเป็นอยู่ พฤติกรรมและลักษณะความสัมพันธ์กับผู้อื่น และสภาพแวดล้อมของบุคคลนั้น ๆ เกิดความเหมาะสมพอดีที่จะเกื้อกูลแก่ความเจริญงอกงามแห่งคุณธรรมของตน และความอยู่กันด้วยดีของสังคม (สีลสัมปทา)

3) มีความมั่นใจ มีความสุขกับการได้ทำประโยชน์เพื่อสังคม ตามฐานะและกาลสมัย เป็นเหตุที่จะส่งเสริมให้เกิดความอุ่นใจ เพราะความไม่ตระหนี่รู้จักการบริจาคทานช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก หรืออีกนัยหนึ่งไม่คิดพยาบาทผู้อื่น รู้จักการให้อภัยแก่ผู้ที่ทำร้าย หรือคิดพยาบาทต่อตนเองด้วย(จาคสัมปทา)[82]

4) มีความรู้เท่าทันถึงความจริงของสิ่งทั้งหลาย ที่เป็นไปตามกฎธรรมดา มีความเกิดขึ้นเสื่อมสิ้นไปตามเหตุปัจจัยของมัน ซึ่งทำให้วางใจวางท่าทีต่อสิ่งต่าง ๆ ได้ถูกต้อง โดยมีใจหลุดพ้นเป็นอิสระ สามารถวินิจฉัยแยกการอันควร มิควรทำ กำหนดความเหมาะพอดี และการที่จะให้หรือพัฒนาต่อไปของคุณธรรมอื่น ๆ ทั้งหมดอย่างเหมาะสม (ปัญญาสัมปทา)

สรุปความได้ว่า การบรรลุประโยชน์ขั้นนี้นั้นเป็นความเจริญงอกงามของชีวิตในด้านจิตใจที่ก้าวหน้าพัฒนาขึ้นมาด้วยคุณธรรม เช่น ศรัทธา ความสุจริต มีศีล ความเสียสละ ความสุขสงบของจิตใจ การดำรงอยู่ในศีลธรรม การได้สร้างสรรค์บำเพ็ญประโยชน์ เป็นต้น จนมั่นใจในความมีชีวิตที่ดีของตนเอง ไม่ต้องหวั่นกลัวต่อความตาย และชีวิตในปรโลก[83]

ปรมัตถประโยชน์ หมายถึง ประโยชน์สูงสุด ได้แก่ พระนิพพานในระดับต่าง ๆ ของพระอริยบุคคลในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งนับว่าเป็นจุดหมายสูงสุดในชีวิตของมนุษย์ทุกคน ซึ่งถือได้ว่าเป็นการรู้แจ้งสภาวะของสิ่งทั้งหลาย ตามความเป็นจริง อันเป็นภาวะของความหลุดพ้น และจัดว่าเป็นเป้าหมายสูงสุดในทัศนะของพระพุทธศาสนา จะเห็นได้ว่าพระพุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญในเรื่องของประโยชน์ และการบำเพ็ญประโยชน์เป็นอย่างยิ่ง เพราะการกล่าวถึงประโยชน์โดยนัยก็ คือ การกล่าวถึงความสุข เพราะวิถีชีวิตมนุษย์นั้นดำเนินไปเพื่อความสุขด้วยกันแทบทั้งนั้น แต่การได้มาซึ่งความสุขในทางพระพุทธศาสนาความสุขนั้นต้องได้มาโดยการกระทำที่ถูกต้องชอบธรรมเท่านั้น การบรรลุปรมัตถประโยชน์นี้ก็ คือ การบรรลุพระนิพานที่พระพุทธศาสนาเถรวาทถือว่าเป็นเป้าหมายที่สำคัญซึ่งผู้บรรลุจุดหมายระดับนี้ไม่ใช่เป็นการบรรลุเพียงเพื่อตนเองเท่านั้น แต่การบรรลุประโยชน์

---

[81] องฺ.อฏฺฐก. (ไทย) 23/54/343.

[82] พระมหาวิโรจน์ วิโรจโน (ผาทา), “การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องประโยชน์ในพุทธปรัชญาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารจัดการคณะสงฆ์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2543, หน้า 64.

[83] พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตฺโต), *การศึกษาที่สากลบนฐานแห่งภูมิปัญญาไทย*, (กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์พริ้นติ้ง, 2532), หน้า 111.

ระดับนี้ย่อมให้คุณค่า และประโยชน์แก่โลกทั้งมวลเพราะผู้ที่บรรลุจุดหมายระดับนี้ย่อมเป็นผู้ที่ทำงานเพื่องานเพื่อผลของงานมีชีวิตอยู่เพื่อบำเพ็ญประโยชน์ทั้งเพื่อตนเองและทั้งเพื่อผู้อื่น และการบรรลุปรมัตถประโยชน์นั้นย่อมได้รับอานิสงส์ คือ

1) ได้รับความสุขในปัจจุบันชาตินี้

2) ตายแล้วไม่ไปอบายภูมิ มีสุคติโลกสวรรค์ และนิพพานเป็นที่ไป

3) หลุดพ้นจากกิเลสและกองทุกข์ในระดับต่าง ๆ ได้

4) ได้รับสันติสุขความสงบเย็นในปัจจุบันชาตินี้

5) ถ้าสิ้นกิเลสตายแล้วไม่ต้องกลับมาเกิดอีกในห้วงมหรรณพภพสงสารอีกต่อไป[84]

สรุปประโยชน์ทั้ง 3 ประการนี้แบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ 1) ระดับโลกิยะ คือ บุคคลผู้บรรลุประโยชน์ 2 ประการข้างต้น ได้แก่ ประโยชน์ชาตินี้ประโยชน์ชาติหน้าถือว่าเป็นบัณฑิต หรือเป็นบุคคลที่ถือว่ามีคุณค่าทั้งแก่ตนเองและสังคม ไม่เป็นผู้ที่เกิดมาเปล่าประโยชน์ 2) ระดับโลกุตตระ คือ การบรรลุมรรคผลนิพพานอันเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา ซึ่งเกิดจากการกำหนดรู้รูปนามปรมัตถ์ จนเกิดวิปัสสนาญาณเห็นแจ้งรูปนามโดยความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา แล้วจิตเข้าสู่ประโยชน์ที่สูงสุด คือ การบรรลุเป็นพระอริยบุคคลในระดับต่าง ๆ ได้ในที่สุด

การนำไปปฏิบัติ วัดบ้านอ้น ในอำเภอเมืองร้อยเอ็ด ได้จัดตั้งโรงพยาบาลสนามเพื่อตอบสนองต่อการระบาดของโควิด-19 โดยนอกจากการดูแลด้านสุขภาพแล้ว ยังจัดกิจกรรมแสดงธรรมเพื่อเสริมสร้างจิตใจให้กับผู้ป่วยและชุมชน ส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็งทั้งทางร่างกายและจิตใจ วัดโพธิการามในอำเภอปทุมรัตต์ได้จัดโครงการออมทรัพย์สำหรับชาวบ้านเพื่อสร้างความมั่นคงทางการเงินในอนาคต และจัดการฝึกสมาธิและปฏิบัติธรรมเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าในอนาคต

3.3 หลักบุญกิริยาวัตถุ 3 กับการจัดสวัสดิการสงเคราะห์

3.3.1 ความหมายของบุญกิริยาวัตถุ 3

การทำบุญในพระพุทธศาสนานั้นมีหลายประเภท โดยจุดมุ่งหมายแล้วก็เพื่ออนุเคราะห์สงเคราะห์เกื้อกูล เสียสละแบ่งบัน ลดความเห็นแก่ตัว เสียสละผลประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ล่วงลับไปแล้ว เพื่อบูชาของผู้มีพระคุณ เช่น บิดามารดา ครู อาจารย์ ญาติ เป็นต้น เพื่อเป็นปัจจัยให้บรรลุมรรคผลนิพพาน และอื่น ๆ สุดแท้แต่ผู้ทำบุญจะมีความประสงค์อย่างไร แต่โดยหลักการแล้ว “บุญ” ในพระพุทธศาสนาที่พุทธศาสนิกชนคุ้นเคย และทำบุญกันในชีวิตประจำวัน ที่เรียกว่า บุญกิริยาวัตถุ ได้แก่ ที่ตั้งแห่งการบำเพ็ญบุญ หรือแห่งการทำความดีนั่นเอง มีสาระสำคัญ ดังนี้

1. บุญมี 3 อย่าง (บุญกริยาวัตถุ 3) คือ ทานมัย หมายถึง บุญที่สำเร็จด้วยการให้ทาน สีลมัย หมายถึง บุญที่สำเร็จด้วยการรักษาศีล และภาวนามัย บุญที่สำเร็จด้วยการเจริญภาวนา[85]

---

[84] พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทฺธิ ป.ธ.9), *มงคล 8 ประการ*, (กรุงเทพมหานคร: การพิมพ์พระนคร, 2538), หน้า 239.

[85] ที.ปา. (ไทย) 11/228/230.

1.1 ทานมัย หมายถึง บุญที่สำเร็จด้วยการให้ทาน การให้ทานมีวัตถุประสงค์ เพื่อขจัดความตระหนี่ ความโลภในจิตใจมนุษย์ และการให้ทานยังมีจุดประสงค์อย่างอื่น ได้แก่ เพื่อบูชาคุณ เพื่อการสงเคราะห์ เพื่ออนุเคราะห์ เพื่อทำคุณ การทำทานมี 4 ประเภท คือ

1) อามิสทาน ได้แก่ การให้วัตถุสิ่งของต่าง ๆ

2) วิทยาทาน ได้แก่การให้ความรู้ทางโลกแก่บุคคลอื่น

3) ธรรมทาน ได้แก่ การให้ความรู้ทางธรรม

4) อภัยทาน ได้แก่ การให้อภัยซึ่งกันและกัน

การให้ทานที่กล่าวมานั้น " การให้ธรรมเป็นทานชนะการให้ทั้งปวง (ธมฺมทานำ สพฺพทานำ ชินาติ) " ทั้งนี้เนื่องจากการให้ทานอย่างอื่นมีประโยชน์เฉพาะหน้า หรือในชาตินี้เท่านั้น แต่ธรรมทานมีประโยชน์ทั้งชาตินี้และชาติหน้า สำหรับการทำบุญตักบาตรนั้น จะต้องมีองค์คุณ 3 ประการ จะทำให้บุญมาก คือ

1) วัตถุบริสุทธิ์

2) เจตนาบริสุทธิ์ (ก่อนให้ทานมีจิตเลื่อมใสศรัทธา เต็มใจขณะให้ทาน ให้ด้วยจิตใจเบิกบาน หลังให้มีจิตใจแช่มชื่น ไม่นึกเสียดาย)

3) บุคลบริสุทธิ์ (ปฏิคาหก คือ ผู้รับทานเป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์ มีความสงบระงับ มีกายวาจาเรียบร้อย ตั้งใจประพฤติธรรม)

1.2 สีลมัย บุญที่สำเร็จด้วยการรักษาศีล หลังจากพระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ธรรมแล้ว พระองค์ทรงพิจารณาสัตว์โลกว่า ทำไมจึงมีวิบากกรรมต่าง ๆ กันทำไม จึงไปเกิดเป็นสัตว์นรก เปรต อสูรกาย หรือดิรัจฉาน และไม่จึงเกิดเป็นมนุษย์ และมนุษย์แต่ละคนไม่เหมือนกัน บางคนพิการ บางคนสติปัญญาดี บางคนทรัพย์น้อย บางคนสร้างฐานะไม่ได้สักที เป็นต้น เหตุที่มนุษย์เป็นคนสมบูรณ์ คือ ศีล 5 พระองค์ทรงบัญญัติศีล 5 เพื่อให้มนุษย์รักษาและถือเป็นหลักปฏิบัติ เป็นการป้องกันตนเองไม่ให้ตกไปในทางที่ชั่ว เช่น อบายภูมิ การรักษาศีลเป็นการขจัดกิเลสขั้นละเอียดกว่าการให้ทาน คือ ขจัดความโลภ โกรธ หลง ให้เบาบางจากจิตใจ ทำให้มนุษย์มีความสุขกายสุขใจมากขึ้น

1.3 ภาวนามัย บุญที่สำเร็จด้วยการเจริญภาวนา การเจริญภาวนา หมายถึง การฝึกอบรมจิตให้เจริญขึ้น ซึ่งมีอยู่ 2 วิธีคือ

1) สมถภาวนา คือ การฝึกจิตเพื่อมุ่งความสงบของจิต การฝึกจิตให้มีสงบอารมณ์เดียว ดิ่งแน่วแน่ มีความตั้งมั่น (หรือที่เรียกว่าสมาธิ) ซึ่งมี 40 วิธี (กรรมฐาน 40) จะใช้วิธีใดนั้นขึ้นอยู่กับจริตของแต่ละบุคคล แต่วิธีที่นิยมกันคือ การเจริญภาวนาปานสติ

2) วิปัสสนาภาวนา คือ การฝึกจิตที่สงบแล้วให้พิจารณาด้วยปัญญารู้เป็นสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง ตามธรรมชาติของสิ่งนั้นๆ

พุทธทาสภิกขุ ได้ให้ความหมายของบุญกิริยาวัตถุ 3 ไว้ว่า บุญกิริยาวัตถุ แปลว่า ที่ตั้งแห่งการกระทำซึ่งบุญ หมายถึง สิ่งที่พึงปรารถนาของบุคคลผู้ประสงค์จะชำระบาปอกุศลโดย ประการทั้งปวง จำแนกเป็น 3 ประการ คือ

1. ทานมัย บุญสำเร็จจากทาน ทาน แปลว่า การให้เป็นการบริจาคสิ่งของที่มีค่า หรือ ของรักหวงแหน ให้ออกไปจากความเป็นกรรมสิทธิ์ของตนเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นเพื่อคลายความ ตระหนี่ รวมไปถึงการให้ความรู้การให้ส่วนบุญ และการให้อภัยโทษ

2. ศีลมัย บุญสำเร็จจากศีล ศีล แปลว่า ปกติ หมายถึง การปฏิบัติที่เป็นการ ควบคุมกายวาจา ให้บริสุทธิ์หรือให้สงบ ปราศจากโทษที่จะเกิดขึ้นทั้งทางกาย และทางวาจา รวมไป ถึงการเลี้ยงชีพชอบ ความมีมารยาทดี ความละอายบาปกลัวบาป

3. ภาวนามัย บุญสำเร็จจากภาวนา ภาวนา แปลว่า การทำให้เจริญ หมายถึง การ กระทำทางใจเพื่อให้ใจสงบ หรือบริสุทธิ์ขั้นสมาธิแล้วกระทำต่อจนกระทั่งเกิดปัญญารู้แจ้งในสิ่งทั้งปวง เกิดความบริสุทธิ์สูงสุด เพราะหมดจากกิเลส มี 2 ระดับ คือ

3.1 สมถภาวนา คือ การกระทำจิตให้เข้มแข็งเป็นอารมณ์เดียว หรือมี ความมุ่งหมายเพื่อการรอบรู้อะไรยิ่งขึ้นด้วยความมีสติปีติ วิริยะ อุเบกขา เป็นต้น

3.2 วิปัสสนาภาวนา คือ การกระทำจิตให้ขยายขึ้นจากการมีอารมณ์ เดียว เพื่อให้เกิดปัญญาเข้าใจรู้แจ้งในสิ่งทั้งปวง สัมมาทิฏฐิจนเกิดความบริสุทธิ์สูงสุด หมดกิเลส[86]

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก ได้ให้ ความหมายของบุญกิริยาวัตถุ 3 ไว้ว่า บุญกิริยาวัตถุ 3 หมายถึง ที่ตั้งแห่งการทำบุญได้แก่ 1. ทานมัย ให้ปันสิ่งของ 2. สีลมัย รักษาศีล ประพฤติธรรม และ 3. ภาวนามัย เจริญภาวนา ให้สุขสงบและสว่างใจ และได้อธิบายบุญกิริยาวัตถุ 3 ประกอบด้วยหลักธรรม 3 ประการ คือ

1. การให้ทาน ได้แก่ การสละทรัพย์สินสิ่งของของตนให้บุคคลอื่น โดยมุ่งหวังให้ผู้อื่น ได้รับประโยชน์และความสุขด้วยความมีเมตตาจิต มี 2 ประการ คือ

1.1 วัตถุทาน วัตถุทานที่ให้ต้องบริสุทธิ์ให้ด้วยความเมตตา ไม่หวังสิ่งใดตอบแทน ทั้งก่อนให้ ขณะให้และหลังจากให้แล้ว ผู้รับต้องเป็นผู้ที่มีศีลธรรมหรือเป็นคนดี

1.2 ธรรมทาน เป็นการให้ทานที่ได้บุญมากที่สุด ได้แก่

1.2.1 ธรรมทาน เป็นการให้ความรู้กับผู้อื่นให้รู้และเข้าใจ หรือ ถ้ารู้แล้วให้รู้มายิ่งขึ้น

1.2.2 อภัยทาน เป็นการลดโทสะกิเลส เสียสละได้ซึ้งความพยาบาท ให้อภัยกับผู้อื่นด้วยเมตตา

2. การรักษาศีล เป็นการเพียรพยายามเพื่อระงับโทษทางกายและวาจา ตามเพศ และ ฐานะ ศีลมีหลายระดับ ผู้ที่ได้ชื่อว่ามนุษย์ต้องรักษาศีล 5 จัดว่าเป็นมนุษยธรรม ดังนี้

2.1 การไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต

2.2 การไม่ถือเอาทรัพย์ของผู้อื่นที่เจ้าของมิได้เต็มใจให้

2.3 การไม่ล่วงประเวณีในคู่ครอง หรือคนในปกครองของผู้อื่น

2.4 การไม่กล่าวมุสา

2.5 การไม่ดื่มสุราเมรัยเครื่องหมักดองของมึนเมา45

3. การเจริญภาวนา เป็นการสร้างบุญบารมีที่สูงที่สุด และยิ่งใหญ่ที่สุดในพระพุทธศาสนา มี 2 ประการ คือ

---

[86] พุทธทาสภิกขุ, *ศึกษาธรรมอย่างถูกวิธี,* พิมพ์ครั้งที่ 7, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สุขภาพใจ, 2543), หน้า 103 - 104.

3.1 สมถภาวนา (การทาสมาธิ) ได้แก่การทำจิตให้เป็นสมาธิไม่ฟุ้งซ่าน ซึ่งมีวิธีเจริญภาวนาถึง 40 ประการ เรียกว่า กรรมฐาน ผู้ที่จะฝึกสามารถเลือกได้ตามอุปนิสัย แต่ ต้องเป็นผู้รักษาศีลให้ครบถ้วนตามเพศ หากเป็นฆราวาสต้องรักษาศีล 5 เป็นอย่างน้อย

3.2 วิปัสสนาภาวนา การเจริญปัญญา ได้แก่ การพัฒนาจิตให้เกิดปัญญา เมื่อจิต ตั้งมั่นในสมาธิจนมีกำลังดี ก็จะเป็นจิตที่ใคร่ครวญหาเหตุและผลในสภาวธรรมทั้งหลาย ว่าล้วนเป็นอนิจจังความไม่เที่ยง เป็นทุกขัง สภาพที่ทนอยู่อย่างเดิมไม่ได้ และอนัตตา ความไม่ใช่ตัวตนไม่ใช่สัตว์ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่สิ่งของ[87]

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายของบุญกิริยาวัตถุ 3 ไว้ว่า บุญกิริยาวัตถุ 3 หมายถึง ที่ตั้งแห่งการทำบุญ เรื่องที่จัดเป็นการทำความดีทางทำดีประกอบด้วย 1. ทานมัย บุญกิริยาวัตถุ (ทำบุญด้วยการให้เป็นสิ่งของ) 2. สีลมัยบุญกิริยาวัตถุ (ทำบุญด้วยการรักษา ศีล) หรือประพฤติดีมีระเบียบวินัย 3. ภาวนามัยบุญกิริยาวัตถุ (ทำบุญด้วยการเจริญภาวนา) คือ การฝึกอบรมจิตใจเจริญปัญญา และได้อธิบายหลักบุญกิริยาวัตถุ 3 เป็นหลักธรรมที่ประกอบด้วย

1. การให้ทาน (ทานมัย บุญกิริยาวัตถุ) คือ การให้ การเผื่อแผ่แบ่งปันเพื่อช่วยเหลือกันส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคม ประกอบด้วย

1.1 อามิสทาน การให้สิ่งของ

1.2 ธรรมทาน การให้ความรู้และแนะนำสั่งสอน

2. การรักษาศีล (สีลมัยบุญกิริยาวัตถุ) คือ ความมีระเบียบในการดำเนินชีวิตและในการ อยู่ร่วมกับสังคม ได้แก่ ความมีวินัยและการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์กติกาในการอยู่ร่วมกันเพื่อความสุขใน ชีวิตและสังคม ศีลมีหลายระดับจัดไว้ให้เหมาะกับสภาพชีวิตในการปฏิบัติ เพื่อเข้าถึงจุดหมายของตน สำหรับประชาชนพึงรักษาศีล 5 เป็นกฎเกณฑ์พื้นฐานในสังคม เพื่อให้คนอยู่ร่วมกันด้วยดีไม่ เบียดเบียนทำร้ายละเมิดชีวิตและร่างกาย ไม่ละเมิดต่อกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน ไม่ประพฤติผิดเกี่ยวกับ เพศ ไม่ใช้วาจาหลอกลวงกันและไม่ทำให้สูญเสียสติสัมปชัญญะด้วยการเสพสิ่งที่ให้เกิดความประมาท

3. การเจริญภาวนา (ภาวนามัยบุญกิริยาวัตถุ) คือ การฝึกอบรมจิตใจ หรือ การทำให้ เป็นใหม่ขึ้น และพัฒนาให้งอกงามสมบูรณ์ มี 2 ประการ คือ

3.1 จิตตภาวนา หรือ สมถภาวนา เป็นการพัฒนาจิต ความมีใจแน่วแน่ มุ่งที่สมาธิ หรือความสงบ

3.2 ปัญญาภาวนา หรือ วิปัสสนาภาวนา เป็นการเจริญวิปัสสนา มุ่งให้เกิดปัญญา เข้าใจความจริงของสิ่งทั้งหลายทั้งปวงของชีวิต[88]

สรุปได้ว่า บุญกิริยาวัตถุ 3 หมายถึง ที่ตั้งแห่งการทำความดี 3 ประการ ได้แก่

1. การทำบุญด้วยการให้ (ทานมัย) ทาน หมายถึง การให้โดยไม่หวังผลตอบแทน มี 3 ประการ คือ

1.1 อามิสทาน การให้วัตถุสิ่งของแก่คนที่ควรให้

---

[87] สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, *วิธีสร้างบุญบารมี*, พิมพ์ครั้งที่ 28, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวย จำกัด, 2553), หน้า 1 - 2.

[88] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม,* พิมพ์ครั้งที่ 15, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ, 2550), หน้า 93.

1.2 ธรรมทาน การให้ธรรม คือ คำแนะนำสั่งสอนให้รู้บาปบุญ คุณโทษ

1.3 อภัยทาน การให้อภัย คือ การให้ความปลอดภัย การไม่เอาโทษการลดโทษ

2. การทำบุญด้วยการรักษาศีล (สีลมัย) การรักษาศีล คือ การประพฤติแต่สิ่งที่ดีงาม คนเราอย่างน้อยต้องรักษาศีลให้ได้ที่เรียกว่า ศีล 5 ศีล 8 สำหรับ อุบาสกอุบาสิกา ผู้ใกล้ชิด พระพุทธศาสนา ศีล 10 สำหรับสามเณร

3. การทำบุญด้วยการภาวนา (ภาวนามัย) ภาวนา หมายถึง การฝึกฝนจิตใจให้สงบเยือกเย็น เพื่อเป็นพื้นฐานให้เกิดปัญญา รู้แจ้งในสัจธรรมการภาวนามี 2 ชนิด คือ

3.1 สมถภาวนา การฝึกอบรมจิตใจเกิดความสงบ

3.2 วิปัสสนาภาวนา การศึกษาอบรมปัญญาให้เกิดความรู้แจ้ง

3.3.2 ความสำคัญของบุญกิริยาวัตถุ 3

ความสำคัญของบุญกิริยาวัตถุ 3 ซึ่งที่ตั้งแห่งการทำบุญ หรือ วิธีการทำความดีสำหรับการพัฒนา ตน เพื่อยกระดับจิตใจและพฤติกรรม โดยการขัดเกลากิเลสอย่างหยาบไปจนถึงกิเลสอย่างละเอียด ซึ่งประกอบไปด้วยหลักธรรม 3 ระการ คือ 1. ทานมัย บุญสำเร็จด้วยการให้ 2. ศีลมัย บุญสำเร็จด้วย การรักษาศีล 3. ภาวนามัย บุญสำเร็จด้วยการเจริญภาวนา นักวิชาการหลายท่านได้ให้อธิบายความหมายของหลักบุญกิริยาวัตถุ 3 ไว้ดังปรากฏรายละเอียดดังต่อไปนี้

ภิกษุทั้งหลาย บุญกิริยาวัตถุ 3 ประการนี้ บุญกิริยาวัตถุ 3 ประการ อะไรบ้าง คือ

1. บุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทาน

2. บุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีล

3. บุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยภาวนา

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานนิดหน่อย ทำบุญ กิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลนิดหน่อย และไม่จัดแจงบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยภาวนาเลย หลังจากตายแล้ว เขาย่อมโชคร้ายในมนุษย์ บุคคลบางคนในโลกนี้ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานพอประมาณทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีล บุคคลบางคนในโลกนี้ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานมีประมาณยิ่ง ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลมีประมาณยิ่ง เขาย่อมเกิดร่วมกับเทวดาชั้นจาตุมหาราช ภิกษุทั้งหลาย ท้าวมหาราชทั้ง 4 ในชั้นนั้นทำบุญกิริยาวัตถุ ที่สำเร็จด้วยทานให้ยิ่งขึ้น ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลให้ยิ่งขึ้น ย่อมครอบงำเทวดาชั้นจาตุมหาราช ได้โดยฐานะ 10 ประการ คือ อายุที่เป็นทิพย์ วรรณะที่เป็นทิพย์ สุขที่เป็นทิพย์ ยศที่เป็น ทิพย์ อธิปไตยที่เป็นทิพย์ รูปที่เป็นทิพย์ เสียงที่เป็นทิพย์ กลิ่นที่เป็นทิพย์ รสที่เป็นทิพย์ โผฏฐัพพะที่ เป็นทิพย์ บุคคลบางคนในโลกนี้ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานมีประมาณยิ่ง ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลมีประมาณยิ่ง แต่ไม่จัดแจงบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยภาวนาเลย หลังจากตายแล้วเขาย่อมเกิดร่วมกับเทวดาชั้นดาวดึงส์ ภิกษุทั้งหลาย ท้าวสักกะจอมเทพในชั้นดาวดึงส์นั้นทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานให้ยิ่งขึ้น ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลให้ยิ่งขึ้น ย่อมครอบงำเทวดาชั้น ดาวดึงส์ ได้ โดยฐานะ 10 ประการ คือ อายุที่เป็นทิพย์ ฯลฯ โผฏฐัพพะที่เป็นทิพย์

บุคคลบางคนใน โลกนี้ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานมีประมาณยิ่งทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลมีประมาณยิ่ง แต่ไม่จัดแจงบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยภาวนาเลย หลังจากตายแล้วเขาย่อมเกิดร่วมกับเทวดาชั้นยามา ภิกษุทั้งหลาย ท้าวสุยามเทพบุตรในชั้นยามานั้นทำบุญกิริยาวัตถุที่ สำเร็จด้วยทานให้ยิ่งขึ้น ทำบุญ กิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลให้ยิ่งขึ้น ย่อมครอบงำเทวดาชั้นยามาได้โดย ฐานะ 10

ประการคือ อายุที่ เป็นทิพย์ ฯลฯ โผฏฐัพพะที่เป็นทิพย์ บุคคลบางคนในโลกนี้ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานมีประมาณยิ่ง ทำบุญกิริยา วัตถุที่ สำเร็จด้วยศีลมีประมาณยิ่ง แต่ไม่จัดแจงบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยภาวนาเลย หลังจากตายแล้ว เขาย่อมเกิดร่วมกับเทวดาชั้นดุสิต ภิกษุทั้งหลาย ท้าวสันดุสิตในชั้นดุสิตนั้นทำบุญกิริยาวัตถุที่ สำเร็จด้วยทานให้ยิ่งขึ้น ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลให้ยิ่งขึ้น ย่อมครอบงำเทวดาชั้นดุสิตได้โดย ฐานะ 10 ประการ คือ อายุที่เป็นทิพย์ ฯลฯ โผฏฐัพพะที่เป็นทิพย์ บุคคลบางคนในโลกนี้ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานมีประมาณยิ่ง ทำบุญกิริยา วัตถุที่ สำเร็จด้วยศีลมีประมาณยิ่ง แต่ไม่จัดแจงบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยภาวนาเลย หลังจากตาย แล้ว เขาย่อมเกิดร่วมกับเทวดาชั้นนิมมานรดี ภิกษุทั้งหลาย ท้าวสุนิมมิตเทพบุตรในชั้นนิมมานรดีนั้น ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานให้ยิ่งขึ้นทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลให้ยิ่งขึ้น ย่อมครอบงำ เทวดาชั้นนิมมานรดีได้โดยฐานะ 10 ประการ คือ อายุที่เป็นทิพย์ ฯลฯ โผฏฐัพพะที่เป็นทิพย์บุคคล บางคนในโลกนี้ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานมีประมาณยิ่ง ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลมี ประมาณยิ่ง แต่ไม่จัดแจงบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยภาวนาเลย หลังจากตายแล้ว เขาย่อมเกิดร่วมกับ เทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตดี ภิกษุทั้งหลาย ท้าววสวัตดีเทพบุตรในชั้นปรนิมมิตวสวัตดีนั้น ทำบุญกิริยา วัตถุที่สำเร็จด้วยทานให้ยิ่งขึ้น ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลให้ยิ่งขึ้น ย่อมครอบงำ เทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตดีได้ โดยฐานะ 10 ประการ คือ อายุที่เป็นทิพย์ วรรณะที่เป็นทิพย์ สุขที่เป็น ทิพย์ ยศที่เป็นทิพย์ อธิปไตยที่เป็นทิพย์ รูปที่เป็นทิพย์ เสียงที่เป็นทิพย์ กลิ่นที่เป็นทิพย์ รสที่เป็นทิพย์ โผฏฐัพพะที่เป็นทิพย์ ภิกษุทั้งหลาย บุญกิริยาวัตถุ 3 ประการนี้แล[89]

เสถียรพงษ์ วรรณปก ได้ให้ความสำคัญของบุญกิริยาวัตถุ 3 ว่าเป็นการทำบุญ 3 วิธี คือ

1. ให้ทาน ถวายทานแกผู้ทรงศีล แบ่งปันสิ่งของแก่คนอื่นเพื่อละความโลภเห็นแก่ตัวได้ การให้ทานมี 2 อย่าง คือ

1.1 ให้เพื่อทำบุญ เช่น การถวายสังฆทานใสบาตร หรือบริจาคสิ่งอันควรใช้ สอยต่างๆ แก่พระภิกษุสงฆ์ เรียกว่าให้เพื่อทำบุญ การให้ชนิดนี้จุดประสงค์เพื่อฟอกจิตของตนให้ สะอาด หรือเพื่อละกิเลสยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น

1.2 การให้เพื่อสงเคราะห์ เช่น การให้ข้าวปลาอาหาร ทรัพย์สินเงินทอง แก่คนขอทาน หรือบริจาคเพื่อประโยชน์แก่สาธารณะต่างๆ

2. รักษาศีล ควบคุมกายวาจาให้เรียบร้อยเป็นปกติเพื่อละความโกรธ ความคิดทำร้ายเบียดเบียนเขา

3. เจริญภาวนา อบรมจิตใจให้มั่นอยู่ในความดีและสร้างความฉลาดแก่จิต เพื่อละความหลงมงายยึดติดในสิ่งผิด ๆ และเป็นการทำความดีที่ยังไม่เกิดให้เกิดมีและให้เจริญงอกงาม มีอยู่ 3 เรื่อง คือ

3.1 การศึกษาศิลปวิทยาต่างๆที่ทำให้คนฉลาดขึ้นมีประโยชน์ในการ ดำรงชีวิตและสร้างประโยชน์แก่สังคม เราตั้งใจศึกษาหาความรู้ให้เต็มที่ เช่น ตั้งใจอ่านหนังสือ ท่องจำ ฝึกฝน ฟังเทศน์ ฟังธรรม ฟังปาฐกถา สนทนาสอบถามเอาความรู้จากแหล่งความรู้ต่าง ๆ

---

[89] *ปุญกิริยาวัตถุสูตร ว่าด้วยบุญกิริยาวัตถุ* : พระไตรปิฎกเล่มที่ 23 พระสุตตันตปิฎกเล่มที่ 15 [ฉบับมหาจุฬาฯ] อังคุตตรนิกาย สัตตก-อัฏฐก - นวกนิบาต (หน้าที่ 294 - 296).

3.2 การทำงานด้วยเหตุด้วยผลด้วยการใช้ปัญญา เช่น รู้จักเลือกทำแต่งานที่ มีประโยชน์ รู้จักวางแผนการปรับปรุงงานให้ดีขึ้น รู้จักค้นคว้าทำงานให้ก้าวหน้า รู้จักทำงานถูกกาลเทศะ รู้จักทำงานที่สุจริต

3.3 การทำจิตให้สงบ หาวิธีควบคุมจิตไม่ให้ฟุ้งซ่านไม่ให้จิตมันคิดโน่นคิดนี่ ตลอดเวลา และการรู้จักใช้ปัญญาพิจารณาให้เข้าใจกฎธรรมชาติและธรรมดาของชีวิต ว่า “ทุกอย่าง ไม่คงที่ ไม่คงตัว” แล้วค่อย ๆ ผ่อนคลายความยึดติดจนเกินไป[90]

กนก จันทร์ขจร ได้ให้ความสำคัญของบุญกิริยาวัตถุ 3 ไว้ว่า เป็นการทำความดีด้วย กิริยาต่างๆ 3 อย่าง คือ

1. ทานมัย บุญสำเร็จด้วยการบริจาคทาน หมายถึง การทำบุญให้ทานด้วยการให้ ทรัพย์สิ่งของ ทาน แปลว่า การให้ คือ ให้สิ่งที่มีค่ามีประโยชน์ แก่ผู้สมควรให้ เช่น ถวายแด่พระสงฆ์ ให้แก่ผู้ควรได้รับการสงเคราะห์ ทาน มีความมุ่งหมายเพื่อกำจัดโลภะ ทาน เมื่อทำแล้วย่อมได้บุญ มีความสุข เพราะทานสามารถทำลายกิเลสตระกูลโลภะได้ ทำให้เกิดความเมตตา กรุณา เห็นอกเห็นใจ เกิดความโอบอ้อมอารี ใจเป็นสุข การทำบุญสร้างกุศล “ทานมัย” บุญสำเร็จด้วยการบริจาคทานนี้ ทางพุทธศาสนากล่าวว่า มีอานิสงส์ หรือ มีผลแห่งกุศลกรรม มีผลบุญหรือมีประโยชน์ 5 ประการ คือ

1.1 เป็นที่รักของคนหมู่มาก

1.2 เป็นที่คบหาของคนดี

1.3 มีชื่อสียงดี

1.4 แกล้วกล้าในท่ามกลางชุมชน

1.5 แม้ตายแล้วก็ไปเกิดในโลกสวรรค์

2. สีลมัย บุญสำเร็จด้วยการรักษาศีล หมายถึง ทำบุญด้วยการรักษาศีล คือ ประพฤติดีปฏิบัติชอบ ตามกรอบของกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ ศีล แปลว่า ปรกติ คือ การปฏิบัติที่เป็นการควบคุมรักษากาย วาจาของตนไว ให้บริสุทธิ์ หรือสงบ ศีล มีความมุ่งหมายเพื่อควบคุมโทสะ ความโหดร้ายหยาบคายทางกาย วาจา รักษาตนไว้ ไม่ให้เสียหาย ศีล เมื่อรักษาไว้ได้ย่อมได้บุญมี ความสุข เพราะสามารถรักษาบุญเก่าไว้ได้ คือ ไม่เปิดให้ เกิดโอกาสให้เกิดกิเลส คือ โทสะเกิดขึ้นได้ และทำให้ได้บุญใหม่ คือ ใจตั้งมั่นพร้อมที่จะรับความดีที่สูงขึ้น ชีวิตนักเรียน ถ้ามีศีล คือ ประพฤติ ปฏิบัติตามกฎตามระเบียบของโรงเรียน ยิ่งมีความสุขไม่ต้องเกิดโทสะ เพราะถูกทำโทษ ถูกดุด่าว่า กล่าว การทำบุญสร้างกุศลด้วย “สีลมัย” บุญสำเร็จด้วยการรักษาศีลนี้ ในทางพระพุทธศาสนา กล่าวว่า มีอานิสงส์ หรือมีผลแห่งกุศลกรรม มีผลบุญ หรือ มีประโยชน์ 5 ประการ คือ

2.1 สามารถบริโภคใช้สอยทรัพย์ที่เกิดขึ้นได้เต็มอิ่ม โดยไม่ต้องหวาดระแวงอะไร

2.2 เกียรติคุณฟุ้งขจรไป ว่าเป็นคนไว้ใจได้มีอนาคตดี

2.3 แกล้วกล้าในท่ามกลางประชาชน

2.4 จะเป็นคนไม่หลงลืมสติ มีจังหวะชีวิตที่ดี

2.5 ตายแล้วไปบังเกิดในโลกสวรรค์

---

[90] เสถียรพงษ์ วรรณปก, *จุดประกายแห่งชีวิต*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศยาม, 2547), หน้า 128 - 134.

3. ภาวนามัย บุญสำเร็จด้วยการภาวนา หมายถึง ทำบุญด้วยการภาวนา คือ ฝึกอบรม ด้วยจิตใจให้เจริญด้วยสมาธิและปัญญา การสวดมนต์การฝึกจิตให้มีสมาธิ การภาวนาล้วนเป็นการ ทำบุญ ภาวนา แปลว่า ทำให้เจริญ คือ ทำให้สมรรถภาพทางใจในการรับ จำ คิด รู้พัฒนายิ่งขึ้นไป โดยให้การรับ จำ คิด รู้ตั้งรวมตัวเป็นจุดเดียวกัน และหยุดนิ่งมั่นคงอยู่ในศูนย์กลางกาย ภาวนามี ความมุ่งหมายเพื่อกำจัดโมหะ (ความหลง) และอวิชชา (ความไม่รู้) ให้สิ้นไปตามลำดับ ภาวนา เมื่อ ทำแล้วย่อมได้บุญ มีความสุข เพราะในเบื้องต้น ทำให้กิเลส คือ โลภะ โทสะ โมหะ สงบลงได้ ในเบื้องปลายทำให้กำจัดอวิชชาซึ่งเป็นต้นเหตุแห่งกิเลสนั้นๆได้เด็ดขาด ภาวนา นับเป็นยอดของการทำความ ดีในชีวิตประจำวัน ในทางพระพุทธศาสนา กล่าวว่า มีอานิสงส์ หรือมีผลแห่งกุศลกรรม มีผลบุญ หรือมีประโยชน์ 5 ประการ คือ

3.1 ทำให้ใจสงบระงับ เย็นกาย เย็นใจ ไม่ฟุ้งซ่านไปตามอารมณ์

3.2 มีความร่าเริงใจ พร้อมที่จะทำงานในชีวิตประจำวัน

3.3 กำจัดความเห็นแก่ตัว เจ้าอารมณ์ และไร้เหตุผลลงได้

3.4 มีการปฏิบัติตัวในชีวิตประจำวันถูกต้องตามทานองคลองธรรม

3.5 ทำให้เกิดความรู้ ความเห็นบริสุทธิ์ หมดความสงสัยแคลงใจในเรื่อง บาป บุญ คุณโทษ นรก สวรรค์ ชาตินี้ ชาติหน้า เป็นต้น[91]

สรุปได้ว่า ความสำคัญของบุญกิริยาวัตถุ 3 ได้ว่า หมายถึง หลักการประพฤติปฏิบัติที่ดีหรือวิธีการสำหรับพัฒนาตนให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งประกอบไปด้วยหลักธรรม 3 อย่าง คือ ทานมัย คือ การทำบุญด้วยการให้ เผื่อแผ่แบ่งปัน สงเคราะห์สิ่งของต่อผู้อื่น การให้วิชาความรู้แนะนำในทางที่ดีแก่ผู้อื่น การสละกิเลสเครื่องมัวหมองทางใจ เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข ศีลมัย คือ การรู้จักฝึกตนและวางตนให้อยู่ในระเบียบแบบแผนกฎกติกาทางสังคม ตามความเหมาะสมต่อสถานภาพของตน รู้จักควบคุมตนไม่ให้ทำชั่ว รู้จักอ่อนน้อมถ่อมตนมีสัมมาคารวะ ภาวนามัย คือ การอบรมจิต การพัฒนาตนเอง รู้จักขวนขวายหาความรู้ไม่หวั่นไหวตามสิ่งแวดล้อม เมื่อมีสิ่งยั่วยุมารบกวนสามารถควบคุมอารมณ์ได้และให้เป็นผู้ที่ฉลาดทางปัญญา

3.3.3 องค์ประกอบของบุญกิริยาวัตถุ 3

พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ) กล่าวถึงองค์ประกอบของบุญกิริยาวัตถุ 3 ไว้ว่า บุญ กิริยาวัตถุ แปลว่า หลักแห่งการบำเพ็ญบุญ หรือ ที่ตั้งแห่งการทำบุญ บุญกิริยาวัตถุ โดยย่อมี 3 อย่าง คือ

1. ทานมัย บุญที่เกิดจากการให้ทาน การให้ทาน คือ การให้เป็นวัตถุสิ่งของของตน แก่ผู้อื่น เป็นบุญชนิดหนึ่ง เรียกว่า บุญ เกิดจากการให้ จุดมุ่งหมายของการให้ทานของคนเรามีหลายอย่าง เช่น

1.1 ให้เพื่อบูชาคุณ เช่นให้แก่พระสงฆ์ พ่อแม่ หรือครูอาจารย์ ผู้มีคุณแก่คน และสังคมโดยส่วนรวม

1.2 ให้เพื่อสาธารณประโยชน์ เช่น มอบเงินทองหรือสิ่งของให้แก่พระศาสนา หรือเพื่อเป็นสาธารณประโยชน์แก่ประเทศชาติ

---

[91] กนก จันทร์ขจร, *ธรรมเพื่อชีวิต*, (กรุงเทพมหานคร: หจก. พี เอ็น การพิมพ์, 2549), หน้า 582 - 584.

1.3 ให้เพื่ออนุเคราะห์ เช่น ให้ญาติพี่น้อง ลูกหลาน ผู้น้อย เพื่อช่วยเหลือ หรือให้ด้วยความรักความเอ็นดู

1.4 ให้เพื่อสงเคราะห์ เช่น ให้แก่คนตกทุกข์ได้ยาก คนประสบภัยพิบัติ หรือแก่สัตว์ดิรัจฉาน เป็นต้น

1.5 ให้เพื่อชำระกิเลส เพื่อสร้างความดี เช่น ให้ทานเพื่อสำเร็จมรรคผลหรือการบำเพ็ญทานบารมีของพระพุทธเจ้าเพื่อสำเร็จพระโพธิญาณ

แต่การให้ดังต่อไปนี้ ไม่จัดเป็นทาน คือ ให้ยาพิษ ให้น้ำเมา ให้ของเสพติดให้โทษ ให้สินบน ให้ค่าจ้าง ให้อาวุธเพื่อฆ่าตนเองหรือฆ่าผู้อื่น เพราะไม่ใช่ให้ด้วยกุศลจิต การให้ทานทุกชนิด ย่อมมีผลทั้งสิ้น แม้แต่บุคคลเทน้ำลงในหลุมหรือบ่อเล็ก ๆ ด้วยหวัง ว่าจะให้สัตว์เล็ก ๆ ได้อาศัยน้ำนั้นเป็นอยู่ พระพุทธองค์ยังตรัสว่า เป็นบุญ ไม่จำเป็นต้องพูด ถึงทานที่ ให้แก่มนุษย์ แต่ทานที่จะให้ผลมากได้นั้น ก็ต้องเป็นทานที่มีลักษณะดังต่อไปนี้

1. ของที่ให้ทานนั้น เป็นของที่ได้มาด้วยความบริสุทธิ์ ไม่ใช่ของโกง หรือลักจากผู้อื่นมา

2. ของที่ให้นั้น เป็นของดี ของบริสุทธิ์หรือของมีค่ามาก

3. ปฏิคาหกผู้รับทาน เป็นผู้มีคุณธรรมสูง หรือกิเลสเบาบาง ปฏิบัติเพื่อทำลายกิเลส หรือปราศจากกิเลส

4. ให้แก่สงฆ์ คือ เป็นสังฆทาน

5. ทายกผู้ให้มีใจเลื่อมใส ในกาลทั้ง 3 คือ 1) ปุพพเจตนา ก่อนแต่ให้มีใจยินดี 2) มุญจนเจตนา กำลังให้มีใจเลื่อมใส และ 3) อปรเจตนา ให้เสร็จแล้วมีใจเบิกบาน

2. สีลมัย บุญเกิดจากการรักษาศีล ศีล หมายถึง การรักษากายและวาจาให้เรียบร้อย ศีลแปลได้ 3 อย่าง คือ

2.1 ศีล แปลว่า “ปกติ” คือ ทำกาย และวาจาให้เป็นปกติให้เรียบร้อย ไม่ทำความเดือดร้อนให้แก่ผู้ใด

2.2 ศีล แปลว่า “เย็น” คือ ทำให้คนเยือกเย็น ทำให้เย็นกาย เย็นใจ ไม่ต้อง เดือดร้อนเพราะขาดศีล

2.3 ศีล แปลว่า “เกษม” คือ ปลอดภัย ทำให้เบากายเบาใจ ศีลมีหลายประเภท คือ 1) ศีล 5 หรือ ศีลกรรมบถสำหรับคนทั่วไป 2) ศีล 8 หรือ ศีลอุโบสถสำหรับอุบาสกอุบาสิกา 3) ศีล 10 สำหรับสามเณร และ 4) ศีล 227 หรือ ปาริสุทธิศีล 4 สำหรับพระภิกษุ

การรักษาศีลต้องมีเจตนาจึงจะเป็นศีลได้ ถ้าไม่มีเจตนาจะงดเว้นหรือจะรักษาศีลแล้ว แม้ผู้นั้นไม่ทำความชั่ว เช่น ไม่ฆ่าสัตว์หรือไม่ลักทรัพย์ เป็นต้น ก็ไม่มีศีล เหมือนเด็กที่นอนแบเบาะ แม้ไม่ทำชั่วก็ไม่ก็ไม่มีศีล เพราะไม่มีเจตนาจะงดเว้น หรือเหมือนอย่างวัวควาย แม้มันไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ก็ไม่มีศีล เพราะไม่มีเจตนาจะงดเว้น การที่จะมีศีลได้ก็ต้องมีวิรัติ คือมีเจตนาที่จะงดเว้นจากโทษนั้น ๆ

อานิสงส์ของศีล คือ ทำให้เป็นที่รักเป็นที่เคารพของคนทั้งหลาย อยู่ในสังคม อย่างสงบสุข ไม่ก่อเวรก่อภัยต่อผู้ใด ทำให้เป็นคนสง่างาม มีผิวพรรณผ่องใส แต่กล่าวโดยสรุปอานิสงส์ ของศีล มี 3 อย่าง ดังคำพระบาลีบอกอานิสงส์ของศีลว่า 1) สีเลน สุคฺตึ ยนฺติ บุคคลจะไปสู่สุคติได้ก็เพราะศีล 2) สีเลน โภคสมฺปทา บุคคลจะได้โภคทรัพย์สมบัติได้ก็เพราะศีล และ 3) สีเลน นิพฺพุตึ ยนฺติ บุคคลจะ

ดับทุกข์ความเดือดร้อนจนเข้าถึงพระนิพพานได้ก็ เพราะศีล เพราะฉะนั้น ทุกคนควรรักษาศีลให้บริสุทธิ์ไว้เถิด ก็จะรับอานิสงส์ดังกล่าวแล้วในที่สุดได้

3. ภาวนามัย บุญเกิดจากการเจริญภาวนา ภาวนา เป็นหลักธรรมชั้นสูงในพระพุทธศาสนา หมายถึง การอบรมจิต หรือการพัฒนา จิต คือ ทำจิตให้มีค่าสูง ได้แก่ ทำจิตให้สะอาด สงบ สว่าง มี 2 อย่าง คือ

3.1 สมถภาวนา การทำใจให้สงบ เป็นหลักธรรมขั้นสมาธิ

3.2 วิปัสสนาภาวนา การทำใจให้รู้แจ้งเห็นจริงจนตัดกิเลสได้หมด เป็นหลักธรรมขั้นปัญญา อานิสงส์ของทาน ทาน มีอานิสงส์เป็นอันมาก เช่น ทำให้เป็นที่รักเป็นที่เคารพของคนทั้งหลาย “ททมาโน ปิโย โหติ. แปลว่า ผู้ให้ย่อมเป็นที่รัก” อยู่ในสังคมได้อย่างมีเกียรติ ดูน่าภาคภูมิและสงบสุข ไม่ก่อเวรก่อภัยต่อผู้ใด ทำให้เป็นคนสง่างาม มีผิวพรรณผ่องใส มีบริวารมาก[92] และกล่าวโดยสรุป อานิสงส์ ของทาน มี 4 อย่าง ดังคำพระบอกอานิสงส์ของทานว่า 1). การให้ทานย่อมชนะการให้ทั้งปวง 2) การให้ทานชื่อว่ากำจัดความตระหนี่ 3) การให้ทานชื่อว่าเป็นการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้ที่ด้อยกว่า ให้มีโอกาสลืมตาอ้าปากในสังคม และ 4) การให้ทานชื่อว่าเป็นการสร้างเครือข่ายแห่งแนวทางผู้เสียสละและสัมมาชีพ[93]

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของบุญกิริยาวัตถุ 3 ไว้ว่า การทำความดี เรียกว่า “ทำบุญ” หลักการทำบุญ หรือวิธีทำบุญ เรียกว่า “บุญกิริยาวัตถุ” โดยย่อ มี 3 อย่าง คือ 1. ทาน การให้สิ่งของ 2. ศีล รักษากาย วาจาให้เรียบร้อย และ 3. ภาวนา อบรมจิตให้ผ่องใสในทางกุศล บุญกิริยาวัตถุนี้เองเป็นต้นเหตุให้เกิดศาสนพิธีต่าง ๆ คือ 1. รับศีลปรับปรุงกายวาจาให้ เรียบร้อยก่อน 2. ภาวนา คือฟังพระสวดหรือเทศน์ให้จิตผ่องใสสบายและ 3.ทาน คือถวายสิ่งของแก่พระ

3.3.4 บุญกิริยาวัตถุ 3 กับการจัดสวัสดิการสงเคราะห์

บุญกิริยาวัตถุ 3 ในฐานะพุทธศาสนิกชนเป็นหญิงก็ดี เป็นชายก็ดี จะปฏิบัติศาสนาก็เอาตัวรอดได้ เพราะตนปฏิบัติชื่อตรงเหมือนนพระโสดาบัน เป็นคนมีปัญญา ความเฉลียวฉลาด รู้จักบาปบุญคุณ โทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ บัดนี้เราท่านทั้งหลายรู้จักพระศาสนา รู้จักพระรัตนตรัยแล้ว ได้พากันมาบริจาคทาน ท่านกล่าวว่า ทานำ เทติ ทานคือการให้ คนเราจำเป็นต้องให้ทาน ถ้าไม่สละไม่ได้ เพราะถ้าไม่ให้กันกันแล้วจะได้ประโยชน์อย่างไร หากให้กันแล้วจึงจะได้ประโยชน์ เราปกครองเรือน เราก็ต้องให้เวลาเช้าแม่ครัวต้องหุงหาอาหารให้พ่อบ้าน ถ้าไม่ให้ ประเดี๋ยวพ่อบ้านจะทุบตีเอา หากให้อิ่มเสียแล้ว จะได้ไม่ทุบตี เด็กเล็กลูกหญิงลูกชาย ถ้าไม่ให้ก็ร้องไห้ พอให้แล้วพวกเด็กๆเหล่านั้นก็ไม่ร้อง สะดวกสบายวันๆหนึ่ง การให้เช่นนั้น เรียกว่า ทาน ให้ลูกก็เป็นทาน ให้ภรรยาสามีก็เป็นทาน แต่ว่า ต้องให้โดยไม่มุ่งหวังสิ่งหนึ่งสิ่งใดตอบแทน จึงจะเป็นทานแท้ ๆ ถ้ามุ่งหวังสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ไม่เป็นทาน อย่างให้ข้าวแมวกิน หากมุ่งหวังเพื่อให้แมวนั้นจับหนู การให้อย่างนั้นก็ไม่เป็นทาน ต้องให้กินโดยไม่มุ่งหวังอะไรตอบแทนจากมัน ให้มันกินเพื่อให้หายหิวกันอดอยาก ให้อย่างนี้จึงจะจัดว่าเป็น”ทาน” จะแก่สัตว์เดรัจฉานอย่างอื่นใดก็ตาม ต้องให้โดยไม่มุ่งหวังอะไรอย่างนี้ทุกครั้งไป หรือลูกเรา เราให้โดยไม่

---

[92] พระธรรมวิสุทธิกวี(พิจิตร ฐิตวณฺโณ), *อนุปุพพิกถาทีปนี*, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2546), หน้า 10 – 14.

[93] อภิ, วิภงฺค, (ไทย) 15/ 169.

มุ่งหวังจะให้ลูกเลี้ยงเราในข้างหน้า หรือให้รักษาวงศ์ตระกูลของเราให้สูง ให้เพราะเขาเกิดมาแล้วก็เลี้ยงกันไป อาศัยกันไป หากเราไม่ให้อาศัย ไม่เลี้ยงแล้ว ลูก ๆ เหล่านั้นก็ต้องตาย เมื่อเราให้ทานโดยไม่ คิดอะไรดังกล่าวนี้ จึงจัดเป็นทานแท้ ๆ ทีเดียว ถ้าว่าคนมีปัญญาฉลาดอย่างนี้ ตระกูลของตนจะใหญ่โตสักปานใดก็ตาม ให้ให้หนักเข้า คนก็จะมากขึ้นเป็นลำดับ เป็นสุขขึ้น กินก็เป็นสุข นอนก็เป็นสุขทั้งกาย วาจา และใจ เพราะการให้นั้นแหละเป็นตัวสำคัญ หากฉลาดในการให้ก็จะเป็นพระเจ้าแผ่นดินในชาตินี้ก็ได้ คนที่เราให้นั้นย่อมยก ย่องสรรเสริญเคารพนับถือในเรา เราไม่ต้องเอาอะไรให้หนักเข้าเท่านั้น พวกเขาย่อมคุ้มครองรักษาเราเอง กลัวเราจะเป็นอันตราย เพราะถ้าคนให้เป็นอันตรายเสียแล้ว พวกเขาก็อดอยากลำบาก คนที่รับให้นั้นแหละ ย่อมช่วยระวังรักษาทั้งบ้านและสมบัติของเรา เมื่อเราให้หนักเข้าเช่นนี้ สามีก็คงอยู่คนเดียว ภรรยาก็คงอยู่คนเดียว ไม่เป็นสองไปได้ ถ้าเราไม่ให้นั่นแหละ จะอยู่ด้วยกันไม่ได้ที่เดียว ทั้งสามี ภรรยาลูกก็ต้องแยกจากกัน ให้รู้จักให้อย่างนี้ก็จะปกครองบ้านเรือนสมบัติได้ หญิงก็ดี ชายก็ดี ถ้าอยากให้วงศ์ตระกูลของตนสูงขึ้น ต้องการให้คนมากขึ้น มีพวกพ้องวงศ์วานมากขึ้น ก็อย่าเป็นคนตระหนี่ จงแก้ไขด้วยปัญญาของตน ถึงคราวให้อาหารก็ให้อาหาร ถึง คราวให้ผ้าก็ให้ผ้า ถึงคราวที่หลับที่นอนก็ให้ที่หลับที่นอน ถึงคราวให้ยารักษาโรคก็ให้ยารักษาโรคให้ ไปตามกาลเวลาอย่างนั้น ให้เขาก็เป็นสุขเบิกบานสำราญใจ หากเราให้อย่างนี้แล้ว วงศ์ตระกูลของเรา ย่อมสูงขึ้นโดยลำดับ เป็นที่สรรเสริญนิยมชมชอบของคนทั่วไป

สีลำ รกฺขติ หากว่ามีคนมากเช่นนี้ คือตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป เราต้องรักษาศีล ต้องบริสุทธิ์ กายบริสุทธิ์วาจา และบริสุทธิ์ใจ ไม่มีร่องรอยเสียกระทบกระเทือนใจกัน กายจะให้เดือดร้อนตนเอง และคนอื่นก็ไม่มี วาจาจะให้เดือดร้อนคนอื่นและตนเองก็ไม่มี จะอยู่ด้วยกันมากน้อยเพียงใดก็ตาม ไม่สบายใจเหมือนกับอยู่คนเดียว ดังนั้น จึงไม่ควรเบียดเบียน ไม่กระทบกระเทียบเปรียบเปรย ไม่อิจฉาริษยากันย่างใดอย่างหนึ่ง มีศีลด้วยกันทั้งหมด ศีล 5 คือ ปาณาติบาต อทินนาทาน กาเมสุมิจฉาจาร มุสาวาท สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐาน 5 สิกขาบทนี้ต้องบริสุทธิ์จริง ๆ คือไม่เบียดเบียนกันให้เดือดร้อนด้วยการฆ่า ไม่ลักขโมยฉ้อโกงลอกลวง กันเดือดร้อนไม่ประพฤติผิดลูกภรรยาของคนอื่นเขา ถ้าประพฤติผิดเข้าก็เดือดร้อน ถ้าไม่พูดปดกันก็ ไม่เดือดร้อน ถ้าพูดปดเข้าก็เดือดร้อน ไปเสพสุราเข้า คนดี ๆ ก็กลายเป็นคนบ้าพูดจาอ้อแอ้ ไม่เป็นเรื่อง หรือคนดีๆ ก็กลายเป็นคนครึ่งบ้าครึ่งบอไป ถ้าว่าเต็มที่เข้าก็อาจกลายเป็นบ้าบอไปเลย ถ้าว่า เมื่อใดฤทธิ์สุราหมดไปแล้วนั่นแหละ จึงจะพูดจากันรู้เรื่องกลับเป็นคนดีได้ตามปกติ นี่เพราะฤทธิ์สุรา ทำให้เป็นไปอย่างนั้น ควรระวังให้ดี อย่าให้เหตุเหล่านี้เข้าครอบงำได้ ตนเองจึงจะเป็นสุขกายสุขใจ มี คนมากมายเท่าไรก็เป็นสุข ไม่ต้องเดือดร้อนเลย แต่เป็นสุขอย่างธรรมดาเท่านั้น ถ้าจะเป็นสุขและ ฉลาดยิ่งขึ้นไป ต้องเจริญภาวนา

ภาวนำ ภาเวติ ทำให้จริง ให้หยุด ให้นิ่ง ทำให้มี ทำให้เป็นขึ้น กี่ร้อยกี่พันคนก็นอนหลับสบาย กี่คนๆ ก็สงบนนิ่ง เมื่อสงบนิ่งแล้ว มีคนสักเท่าไรก็ไม่รกหูรกตา ไม่รำคาญ ไม่เดือดร้อน เป็นสุขสำราญเบิกบานใจเป็นนิจ นี่เขาเรียกว่าภาวนา ทำให้ใจหยุดสงบ หยุดสงบแล้ว ไม่ใช่แต่เท่านั้น หยุดอยู่สงบหาเรื่องทำจะได้ทรัพย์สมบัติมาเลี้ยงกันอีก ให้พวกเขาอยู่เป็นสุขสำราญ สมบูรณ์ด้วยเครื่องกินเครื่องใช้ ไม่ขาดตกบกพร่อง จะให้เป็นคนสมบูรณ์อยู่เสมอ ก็ต้องใช้วิชาวิปัสสนาภาวนา ต้องเฉลียวฉลาดให้อาหาร หาปัญญาแก้ไขให้ทานในวันต่อไป ไม่ให้หมดสิ้นไป เมื่อให้ทานไม่หมดไม่สิ้นไปเช่นนี้ พวกพ้องก็มากขึ้นเป็นลำดับ มีร้อยก็เพิ่มเป็นสองร้อย สามร้อย สี่ร้อย ห้าร้อย หกร้อย จนกระทั่งพันหนึ่ง สองพัน สามพัน เป็นลำดับไป การให้นี้แหละเป็นตัวสำคัญ เมื่อมีพวกพ้องมากขึ้นแล้ว ก็ให้รักษา

ศีล ให้บริสุทธิ์กาย บริสุทธิ์วาจา บริสุทธิ์ใจ และเจริญภาวนา ทำภาวนาให้เจริญขึ้นทุกคน เมื่อพวกเขาเจริญภาวนาแล้ว ภาวนานั้นและจะช่วยเขาได้ทุกสิ่งทุกประการ

บุญกิริยาวัตถุ 3 เป็นความสุข การบำเพ็ญบุญคือการสะสมหน่วยกิตในชีวิตของตนเอง เพื่อให้ชีวิตมีความสุข นอกจากนี้ได้ ให้ความหมายเพิ่มเติมอีกว่า บุญ แปลว่าส่งที่ชำระจิตใจให้บริสุทธิ์ มี 3 ความหมาย คือ ในแง่ภาวะ ได้แก่ คุณธรรมที่ชำระล้างกิเลส ในแง่เหตุได้แก่ การทำคุณความดี ในแง่ผลได้แก่ความสุข โดยท่านจำแนกว่า ทานเป็นกุศลอันดับหนึ่ง ศีลเป็นบุญอันดับสอง ส่วนภาวนาเป็นบุญอันดับสูงสุด[94]

บุญกิริยาวัตถุ 3 คือ ทาน ศีล ภาวนา เป็นรากแก้วของความเป็นมนุษย์ ผู้ที่เป็นคนต้องฝึกอบรมตนด้วยการให้ทาน รักษาศีล และเจริญ ภาวนา และอธิบายถึงบุญกิริยาวัตถุ 3 อันประกอบด้วยหลักธรรม 3 ประการ คือ

1. ทาน แปลว่า การให้ เป็นเครื่องแสดงถึงน้ำใจมนุษย์ที่มีจิตใจสูง มีเมตตาต่อเพื่อน มนุษย์และสัตว์ มี 3 ประการ ได้แก่

1.1 วัตถุทาน คือ การให้สิ่งของ ทรัพย์สินเงินทองแก่คนทั่วไป ในทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ การตักบาตร การทอดกฐิน การถวายปัจจัยแด่พระสงฆ์ เป็นต้น

1.2 ธรรมทาน คือ การให้วิชาความรู้ วิธีทำมาหาเลี้ยงชีพ เป็นต้น

1.3 อภัยทาน คือ การให้อภัยแก่ผู้ที่ทำผิดพลาดล่วงเกิน

2. ศีล แปลว่า ปกติ หมายถึง การรักษาความปกติทางกาย วาจา ไว้ได้ มีหลาย ประเภท ได้แก่ ศีล 5 คือ ศีลของคนทั่วไป ศีล 8 หรือ อุโบสถศีล คือศีลของอุบาสกอุบาสิกา ศีล 10 คือ ศีลของสามเณร ศีล 227 คือศีลของพระภิกษุและศีล 311 คือศีลของภิกษุณี

3. ภาวนา คือ การอบรมใจให้ฉลาดเที่ยงตรงต่อเหตุผลอรรถธรรม จิตใจสงบ การภาวนาบางที เรียกว่า กรรมฐาน มี 2 ระดับ คือ

3.1 สมถภาวนา (สมถกรรมฐาน) คือ การฝึกจิตให้สงบมีสมาธิตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์เดียว

3.2 วิปัสสนาภาวนา (วิปัสสนากรรมฐาน) คือ การฝึกจิตให้สงบนิ่ง จนพิจารณาเห็นอนัตตาในสรรพสิ่งทั้งหลาย[95]

สรุปได้ว่า สารัตถะของบุญกิริยาวัตถุ เป็นรากแก้วของความเป็นมนุษย์ ผู้ที่เป็นคนต้องฝึกอบรมตนด้วยการให้ทาน รักษาศีล และเจริญ ภาวนา และเป็นความสุข การบำเพ็ญบุญคือการสะสมหน่วยกิตในชีวิตของตนเอง เพื่อให้ชีวิตมีความสุข นอกจากนี้ได้ให้ความหมายเพิ่มเติมอีกว่าบุญแปลว่าส่งที่ชำระจิตใจให้บริสุทธิ์

การนำไปปฏิบัติ วัดโพธิการาม ในอำเภอปทุมรัตต์ ได้จัดกิจกรรมอบรมศีลธรรมและการฝึกสมาธิให้กับเยาวชนในชุมชน ทำให้เยาวชนมีจิตใจที่เข้มแข็งและสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีสติ ส่งผลให้เกิดความสามัคคีในชุมชน และวัดบูรพาหนองบัว ในอำเภออาจสามารถจัดงานบุญประจำปีเพื่อระดมทุนช่วยเหลือชุมชนที่ยากจน และจัดการฝึกสมาธิให้กับชาวบ้านเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจและสร้างความสงบสุขในชุมชน

---

[94] พระธรรมสิงหบุราจารย์ (หลวงพ่อจรัญ ฐิตธมฺโม), *ทาน ศีล ภาวนา นำพาพ้นกรรม,* (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แอล ซี พี เด็กดีมีบุญ, ม.ป.ป.), หน้า 3 - 5.

[95] สมทรง ปุญญฤทธิ์, *ฝากความดีไว้ในแผ่นดิน*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, 2544), หน้า 36 – 39.

3.4 หลักสาราณียธรรม 6 กับการจัดสวัสดิการสงเคราะห์

3.4.1 ความหมายของสาราณียธรรม 6

กรกฎ โอภาสเจริญมงคล กล่าวว่า สาราณียธรรม 6 คือ ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงซึ่งกันและกัน เป็นธรรมสำหรับบุคคลที่อยู่ร่วมกันเป็นหมวดเป็นหมู่ เพื่อเป็นการเสริมสร้างความรัก ความเคารพ การสงเคราะห์ การไม่มีวิวาทความสามัคคี และเอกภาพภายในหมู่คณะเรานั้น มี 6 อย่าง คือ

1. การตั้งกายกรรม (ตัวของตน) ที่ประกอบด้วยเมตตาทั้งต่อหน้าและลับหลัง

2. การตั้งวจีกรรม (ปาก/คำพูด) ที่ประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนมนุษย์ทั้งต่อหน้าและลับหลังช่วยเหลือขวนขวายในกิจการการงานบุคคลอื่นด้วยวาจา

3. การตั้งมโนกรรม (ใจ) ที่ประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนมนุษย์ คิดช่วยเหลือธุรกิจญาติมิตรและสัมพันธ์ชนอื่นๆ ด้วยความหวังดีปรารถนาดี

4. เป็นผู้มีความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ แบ่งปันลาภที่ตนได้มาโดยชอบธรรมแก่บุคคลที่ควรให้

5. มีศีลมีธรรมเสมอกับเพื่อนมนุษย์เหมือนกับญาติมิตร และพฤติสุจริตทั้งต่อหน้าและลับหลัง ไม่ทำตนให้เป็นที่รังเกียจของผู้อื่น

6. มีความเห็นดีเห็นงามร่วมกับผู้อื่น คือ เห็นชอบตามทานองคลองธรรมร่วมกับผู้อื่น[96]

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา ได้กล่าวว่า สาราณียธรรม ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน คือ เป็นหลักธรรมที่เสริมสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นที่เป็นเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการหรือร่วมชุมชน ตลอดจนพี่น้องร่วมครอบครัวพึงปฏิบัติตาม หลักอยู่ร่วมกันได้แก่

1. เมตตากายกรรม ทำต่อกันด้วยเมตตา คือ แสดงไมตรีและความหวังดีต่อเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการ ร่วมชุมชนด้วยการช่วยเหลือกิจธุระต่างๆ ด้วยความเต็มใจ แสดงอาการกิริยาสุภาพเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

2. เมตตาวจีกรรม พูดต่อกันด้วยเมตตา คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอนหรือแนะนำ ตักเตือนกันด้วยความหวังดี กล่าวว่าจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

3. เมตตามโนกรรม คิดต่อกันด้วยเมตตา คือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อกัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน

4. สาธารณโภคี ได้มาแบ่งกันกินกันใช้ คือ แบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อยก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคกันทั่วถึง

5. สีลสามัญญตา ประพฤติให้ดีเหมือนเขา คือ มีความประพฤติสุจริต ดีงาม รักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจ หรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ

6. ทิฏฐิสามัญญตา ปรับความเห็นเข้ากันได้ คือ เคารพ รับฟังความคิดเห็น มีความเห็นชอบร่วมกัน ตกลงกันได้ในหลักการสำคัญ ยึดถืออุดมคติหลักแห่งความดีงาม หรือจุดหมายสูงสุดอันเดียวกัน[97]

---

[96] กรกฎ โอภาสเจริญมงคล, “การบริหารและการพัฒนาวัดโสธรวรารามวรวิหารจาก : ยุคก่อตั้งสู่อนาคต”, *วารสารวิทยบริการ*, ปีที่ 23 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม - สิงหาคม 2555) :21.

[97] นรินทร์ชัย พัฒนพงศา, “แนวทำงในการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท”, *รายงานการวิจัย,* (กรุงเทพมหานคร : สานักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ, 2546), หน้า 182

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวว่า สาราณียธรรม 6 แปลว่า ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง, ธรรมเป็นเหตุที่ระลึกถึงกัน, หลักการอยู่ร่วมกันได้แก่

1. เมตตากายกรรม : ตั้งเมตตากายกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมคณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

2. เมตตาวจีกรรม : ตั้งเมตตาวจีกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำ ตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าวว่าจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

3. เมตตามโนกรรม : ตั้งเมตตามโนกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน

4. สาธารณโภคี : ได้ของสิ่งใดมาก็แบ่งปันกัน คือ เมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อยก็ไม่หวงไว้คนเดียว นำมาแบ่งปันเฉลี่ยเจือจานให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน ข้อนี้ใช้อัปปฏิภัตตโภคีก็ได้

5. สีลสามัญญตา : มีศีลบริสุทธิ์เสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลังคือ มีความประพฤติสุจริต ดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่คณะ

6. ทิฏฐิสามัญญตา : มีทิฏฐิดีงามเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความเห็นชอบร่วมกันในครัว ซึ่งเป็นหลักการสำคัญที่จะนาไปสู่ความหลุดพ้นสิ้นทุกข์หรือขจัดปัญหา[98]

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวว่า สาราณียธรรม คือ ธรรมะที่จะนำใจของบุคคลให้ระลึกถึงกัน ผูกพันเชื่อมโยงบุคคลไว้ด้วยน้ำใจ ประกอบด้วย 6 ประการ คือ

1. เมตตากายกรรม จะทำอะไรก็ให้ทำด้วยเมตตา ได้แก่ การแสดงความมีน้ำใจ ช่วยเหลือขวนขวายในกิจกรรมต่างๆ ที่ควรของเพื่อนภิกษุสามเณร ของเพื่อนอุบาสกอุบาสิกาทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นทั้งต่อหน้าและลับหลังก็ตาม

2. เมตตาวจีกรรม จะพูดอะไรก็ประกอบด้วยเมตตา ได้แก่ การพูดวาจาที่เป็นคำสัตย์คำจริงคำสมานสามัคคี กระชับสามัคคี พูดแต่คำไพเราะอ่อนหวาน และคำที่มีประโยชน์ นั้นเป็นคำที่มีพื้นฐานมาจากเมตตาต่อคนที่ตนพูดด้วย และคนที่พูดถึง พูดต่อหน้าอย่างไร ลับหลังก็ต้องพูดอย่างนั้น ลับหลังอย่างไร ต่อหน้าเขาต้องพูดอย่างนั้น

3. เมตตามโนกรรม จะคิดอะไรก็คิดกันด้วยเมตตา ได้แก่ การตั้งความรู้สึกในคนและสัตว์ทั้งหลายว่า ชีวิตแต่ละชีวิตไม่ต้องการความทุกข์ แต่ต้องการความสุขฉันใด เพราะฉะนั้นขอให้บุคคลนั้น ๆ ดำรงชีวิตอยู่ด้วยความไม่มีเวร ไม่มีภัย ไม่เบียดเบียนกัน ไม่ประทุษร้ายกัน ให้แต่ละคนอยู่ดีมีสุขตามสมควรแก่ฐานะของตน เมื่อจะคิดถึงใครก็ตาม ไม่ได้จำเพาะเจาะจงว่าเป็นภิกษุสามเณรเท่านั้น ให้คิดถึงกันด้วยเมตตา เพราะพร้อมที่จะแสดงออกทางกาย ทางวาจา ทั้งต่อหน้าและลับหลังบุคคลเหล่านั้น

---

[98] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ประยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ 13, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส.อาร์.พริ้นติ้งแมสโปรดักส์ จำกัด, 2548), หน้า 200.

4. แบ่งปันลาภที่ตนได้มาในทางที่ชอบทำ ให้แก่เพื่อนภิกษุสามเณร ไม่หวงไว้บริโภคเฉพาะเพียงผู้เดียว คือ หลักการอยู่ร่วมกันของภิกษุสามเณรนั้น ต้องเลี้ยงชีพด้วยลำแข้งของตัวเอง เที่ยวภิกษาจรบิณฑบาตอาหารจากชาวบ้านผู้มีจิตศรัทธา เป็นการได้อาหารมาในทางที่ชอบทำ แต่ว่าการให้ปัจจัย 4 นั้น คนเรามีวาสนาบารมีไม่เหมือนกัน บางคนได้มากจนเหลือกินเหลือใช้ บางคนได้น้อยจนไม่ค่อยพอกินพอใช้ เพราะฉะนั้นคนที่ได้รับผลมาในทางที่ชอบมาก จึงต้องแสดงออกซึ่งทางกายกรรม ทางวจีกรรม ที่สะท้อนมาจากใจด้วยความเอื้อเฟื้อแบ่งปัน เป็นการสงเคราะห์ อนุเคราะห์เฉลี่ย ความสุขให้แก่กันและกัน

5. รักษาศีลบริสุทธิ์เสมอกันกับเพื่อนภิกษุสามเณรอื่นๆ ไม่ทำตนให้เป็นที่รังเกียจของผู้อื่น คือ การอยู่ร่วมกันภิกษุสามเณรนั้นค่อนข้างจะอาถรรพ์ แม้จะโงไปบ้าง จะเซ่อไปบ้าง แต่ถ้าไม่มีปัญหาเรื่องการประพฤติปฏิบัติแล้ว ย่อมเป็นที่ยอมรับนับถือของผู้ที่เกี่ยวข้องกัน แม้จะเป็นเพื่อนรักร่วมใจกัน ถ้าคนหนึ่งละเมิดศีลที่พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้ จะกลายเป็นที่รังเกียจดูหมิ่นของเพื่อนภิกษุสามเณรด้วยกัน การอยู่ร่วมกันโดยปกติสุขที่ประสงค์จะเกิดขึ้นไม่ได้ ดังนั้นจึงต้องพยายามปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามหลักของศีลที่พุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ โดยให้มองว่าข้อนี้พระเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้อย่างไร ใครปฏิบัติถูกต้องตรงหลักที่พระพุทธเจ้าบัญญัติไว้ ก็ปฏิบัติไปตามเขา ทำให้เกิดเป็นความเรียบร้อยสวยงามขึ้น ที่พระพุทธเจ้าทรงเรียกว่า สังฆโสภโณ คือ หมู่คณะที่งดงาม

6. มีความเห็นร่วมกันกับเพื่อนภิกษุสามเณรอื่น ไม่วิวาทกับใครๆ เพราะมีความเห็นผิดกันเรื่องของความเห็นนั้นในฐานะของภิกษุในพุทธปรัชญาเถรวาท ถ้าเป็นความเห็นเกี่ยวกับวินัย ก็ต้องเอาวินัยเป็นมาตรการกำหนดตัดสินว่า ความเห็นของใครถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง ถ้าเป็นเรื่องเกี่ยวกับธรรมะ ก็ตรวจสอบเทียบเคียง ตรวจทานด้วยหลักธรรมะ ว่าข้อนี้พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้อย่างไรแล้วก็หาจุดกลางทางความคิดมาพบกันที่นี่ แต่บางอย่างเป็นเรื่องของกิจการ การงาน หรือแม้แต่เรื่องความเห็นทั่วไป อาจจะมีความขัดแย้งในหลักการ และวิธีการบางอย่าง แต่ว่าสามารถประสบผลเช่นเดียวกันได้ ก็ต้องประนีประนอมกัน ไม่ก่อการทะเลาะวิวาท เหตุว่าความเห็นขัดแย้งกัน เว้นไว้แต่บุคคลนั้น มีความเห็นขัดแย้งกับพระวินัย ซึ่งภิกษุสามเณรรู้ห่วงใยในพุทธปรัชญาเถรวาท จะต้องถือภาระหน้าที่ที่จะขจัดปรับวาทะเหล่านั้นให้ยุติลงด้วยความเรียบร้อย[99]

ดังนั้น สาราณียธรรม 6 ประการสะท้อนให้เห็นถึงมิติ 6 ด้าน ของความระลึกถึงกันด้วยความรักที่เป็น “สาราณียะ” ซึ่งประกอบไปด้วยความปรารถนาดีต่อกันทั้งทางกาย วาจา ใจ ขณะเดียวกันก็มีความรู้ความเข้าใจในวิธีแก้ปัญหา หรือแก้ทุกอย่างถูกต้องเสมอกัน (ทิฏฐิสามัญญตา) มีแนวทางการประพฤติปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อการแก้ปัญหาโดยเสมอสมานกัน (สีลสามัญญตา) และมีการแบ่งปันช่วยเหลือเกื้อกูลกัน (สาธารณโภคี)

ทองหล่อ วงษ์ธรรมา ได้กล่าวว่า สาราณียธรรม แปลว่า ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน หมายถึง คุณธรรมที่ทำให้คนเราไม่เห็นแก่ตัว แต่จะคิดถึงคนอื่น เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่น เข้าใจคนอื่นมากขึ้น สาราณียธรรมมี 6 อย่าง คือ

---

[99] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *ธรรมนูญชีวิต,* พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิกจากัด, 2547), หน้า 23.

1. เมตตากายกรรม คือ ทำต่อกันด้วยเมตตา หมายถึง ทำสิ่งใดก็ทำด้วยความปรารถนาดีต่อกัน เช่น แสดงไมตรีและหวังดีต่อเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการ ร่วมชุมชน โดยช่วยเหลือธุระต่างๆ ด้วยความเต็มใจ แสดงอากัปกิริยาสุภาพ เคารพนับถือทั้งต่อหน้าและลับหลัง

2. เมตตาวจีกรรม คือ พูดกันด้วยเมตตา หมายถึง จะพูดอะไรก็พูดด้วยความปรารถนาดีต่อกัน เช่น แนะนำสั่งสอนตักเตือนกันด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ พูดจริงไม่พูดเพื่อผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นแก่ตนเองฝ่ายเดียว

3. เมตตามโนกรรม คือ คิดต่อกันด้วยเมตตา หมายถึง จะคิดอะไรก็คิดด้วยความปรารถนาดี เช่น ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี

4. สาธารณโภคี คือ แบ่งปันสิ่งที่ได้มาโดยชอบธรรม หมายถึง แบ่งปันลาภผลที่ร่วมกันหาร่วมกันทำ โดยยุติธรรม แม้สิ่งของที่ได้มาจะน้อย แต่ก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วถึงกัน นั่นคือ การร่วมสุขร่วมทุกข์กัน

5. สีลสามัญญตา คือ มีความประพฤติเสมอภาคกัน หมายถึง ประพฤติสุจริตดีงามเหมือนๆกัน มีระเบียบวินัยเป็นแบบเดียวกัน ไม่ประพฤติให้เป็นที่รังเกียจ หรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ

6. ทิฏฐิสามัญญตา คือ มีความเสมอภาคกันทางความคิด หมายถึง ปรับความคิดความเห็นให้มีเหตุมีผลถูกต้องเหมือน ๆ กัน นั่นคือ การเคารพเหตุผลยึดหลักความดีงามเป็นอุดมคติอย่างเดียวกัน[100]

ดนัย ไชยโยธา ได้กล่าวว่า สาราณียธรรม หมายถึง ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกกัน ธรรมเป็นเหตุให้ไม่ลืมกันเป็นธรรมที่มีอุปการะมาก สาราณียธรรมนี้ เป็นข้อปฏิบัติสำหรับคนที่อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นหมู่หรือคณะไม่ว่าจะเป็นกลุ่มขนาดเล็กเช่น ครอบครัว นักเรียนในห้องเรียนหรือกลุ่มขนาดใหญ่เช่น นักเรียนทั้งโรงเรียน หมู่บ้าน ชุมชนต่าง ๆ เพราะคนที่อยู่ร่วมกันหรือใกล้เคียงกันจะต้องอาศัยกันและกันพระผู้มีพระภาคเจ้าได้แสดงหลักการอยู่ร่วมกันอย่างสมัครสมานสามัคคีไว้ 6 ประการ คือ

1. เมตตากายกรรม ตั้งใจทำดีทางกายกรรม ประกอบด้วยเมตตาต่อเพื่อนพรหมจรรย์ต่อหมู่คณะต่อเพื่อนบ้านต่อเพื่อนร่วมงานทั้งต่อหน้าและลับหลังคือตั้งใจช่วยทำกิจธุระของบุคคลเหล่านั้นด้วยความเต็มใจเช่น การช่วยงานการทำหน้าที่แทน การพยาบาลไข้เป็นต้นแสดงกริยาอาการสุภาพเคารพนับถือด้วยจิตเมตตา

2. เมตตาวจีกรรม ตั้งใจทำดีทางวจีกรรมประกอบด้วยเมตตาต่อเพื่อนพรหมจรรย์ ต่อหมู่คณะ ต่อเพื่อนบ้าน ต่อเพื่อนร่วมงานทั้งต่อหน้าและลับหลังคือช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์เช่นการสั่งงานแทน การต้อนรับแขก การยกย่อง การกล่าวแนะนาเตือนสติด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพแสดงความเคารพนับถือกันด้วยจิตเมตตา

3. เมตตามโนกรรม ตั้งใจทำดีงามทางมโนกรรมประกอบด้วยเมตตาต่อเพื่อนพรหมจรรย์ต่อหมู่คณะ ต่อเพื่อนบ้าน ต่อเพื่อนร่วมงานทั้งต่อหน้าและลับหลังคือคิดสิ่งใดก็คิดแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่บุคคลเหล่านั้นด้วยจิตเมตตา

---

[100] ทองหล่อ วงษ์ธรรมา, *ปรัชญา 201 พุทธศาสน์*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์, 2538), หน้า 294 – 295.

4. สาธารณโภคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปันลาภที่ตนได้มาโดยชอบธรรมให้แก่ผู้ควรได้รับการแบ่งปันคือได้สิ่งใดมาโดยชอบธรรมแม้เป็นของเล็กน้อยก็ไม่หวงไว้บริโภคแต่ผู้เดียวนำสิ่งนั้นมาเฉลี่ยเจือจานให้มีส่วนร่วมได้รับโดยทั่วหน้ากัน

5. สีลสามัญญตา รักษาความประพฤติทางกายและวาจาอันเป็นส่วนศีลให้ดีเสมอกับเพื่อนพรหมจรรย์ เพื่อนบ้านเพื่อนร่วมงานทั้งต่อหน้าและลับหลังคือมีความประพฤติสุจริตดีงามไม่ทำตนให้เป็นที่รังเกียจของหมู่คณะทั้งต่อหน้าและลับหลัง

6. ทิฏฐิสามัญญตา มีทิฏฐิหรือความเห็นดีงามเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายมีทัศนคติดีงามร่วมกันกับญาติมิตรและสัมพันธ์ชนอื่นๆทั้งต่อหน้าและลับหลังคือมีความเห็นชอบร่วมกันในหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหาของหมู่คณะมีความเห็นถูกต้องเป็นธรรมและยอมรับความคิดเห็นของกันและกัน

สาราณียธรรม ข้อเมตตากายกรรม ข้อเมตตาวจีกรรม ข้อเมตตามโนกรรม เป็นความปรารถนาดีและช่วยเหลือกันทางกาย วาจา และใจ คือทำดี พูดดี และคิดดี ข้อสาธารณโภคี ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ข้อสีลสามัญญตา ความประพฤติดีเหมือนคนอื่นๆไม่ทำให้หมู่คณะเสียหาย เพราะความประพฤติชั่วของตน ข้อทิฏฐิสามัญญตา ความเห็นสอดคล้องต้องกันถึงไม่เหมือนกันทีเดียวก็หลีกเลี่ยงความขัดแย้งและการโต้เถียงถึงขั้นวิวาทบาดหมางกันดังนั้นการพัฒนาสังคมจึงควรที่จะพัฒนาคนให้มีหลักสาราณียธรรม 6 ประการนี้[101]

พระมหาธรรมรัต อริยธมฺโม (ยศขุน) ได้กล่าวว่า สาราณียธรรม หมายถึง หลักธรรมที่จะทำให้ประชาชนภายในชาติอยู่ด้วยความสามัคคีทำให้ประเทศชาติเป็นเอกภาพซึ่งเป็นหน้าที่หรือปฏิบัติที่ประชาชนควรปฏิบัติต่อผู้อื่นในสังคมประกอบด้วยหลัก 6 ประการด้วยกันคือ

1. จะต้องมีเมตตากายกรรม คือ การแสดงออกถึงความเมตตาทางกายแก่เพื่อนในสังคมเดียวกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลังช่วยเหลือกิจธุระของหมู่คณะด้วยความเต็มใจแสดงอาการกิริยาสุภาพเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

2. จะต้องมีเมตตาวจีกรรม คือ การแสดงออกถึงความเมตตาปรารถนาดีต่อกันทางวาจาต่อเพื่อนร่วมสังคมประเทศชาติเดียวกัน เช่น การช่วยบอกสิ่งที่เป็นประโยชน์ แนะนำสั่งสอนตักเตือนในทางที่ถูกที่ควรด้วยความปรารถนาดี เช่น กล่าววาจาสุภาพเป็นประโยชน์อ่อนหวานทั้งต่อหน้าและลับหลัง

3. จะต้องมีมโนกรรม คือการตั้งจิตเมตตาปรารถนาดีต่อกันกับเพื่อนร่วมสังคมร่วมหมู่คณะเดียวกันมีจิตปรารถนาดีทั้งต่อหน้าและลับหลังคิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อกันมองกันในแง่ดีไม่มีความระแวงสงสัยซึ่งกันและกัน

4. จะต้องมีสาธารณโภคี คือ การรู้จักแบ่งปันเฉลี่ยเจือจานแม้ว่าจะเป็นสิ่งเล็กสิ่งน้อยแต่เป็นสิ่งที่ได้มาโดยชอบธรรมก็ไม่ควรหวงไว้แต่ผู้เดียวนามาให้ได้มีส่วนร่วมบริโภคใช้สอยร่วมกัน

5. จะต้องมีสีลสามัญญตา คือ จะต้องมีศีลมีความประพฤติเสมอเหมือนกับบุคคลที่ร่วมในหมู่สังคมเดียวกันไม่ทำตนให้เป็นที่รังเกียจของหมู่คณะเคารพกฎเกณฑ์ระเบียบสังคม

---

[101] ดนัย ไชยโยธา, *พจนานุกรมพุทธศาสน์,* (กรุงเทพมหานคร: โอ. เอส. พริ้นติ้งเฮาส์, 2543), หน้า 286-289.

6. จะต้องมีทิฏฐิสามัญญตา คือ จะต้องมีความเห็นที่ดีงามเสมอเหมือนกับผู้อื่นในสังคมเดียวกันมีความเห็นชอบร่วมกันในข้อที่เป็นหลักการที่จะนาไปสู่การขจัดปัญหามิใช่ความเห็นที่ก่อให้เกิดปัญหาต้องยอมรับความคิดเห็นของคนหมู่มากแม้จะไม่ถูกใจก็ตาม[102]

สรุปได้ว่า สาราณียธรรม หมายถึง ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกกัน ธรรมเป็นเหตุให้ไม่ลืมกันเป็นธรรมที่มีอุปการะมาก สาราณียธรรมนี้ เป็นข้อปฏิบัติสำหรับคนที่อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นหมู่หรือคณะไม่ว่าจะเป็นกลุ่มขนาดเล็กเช่น ครอบครัว นักเรียนในห้องเรียนหรือกลุ่มขนาดใหญ่เช่น นักเรียนทั้งโรงเรียน หมู่บ้าน ชุมชนต่างๆ เพราะคนที่อยู่ร่วมกันหรือใกล้เคียงกันจะต้องอาศัยกันและกันพระผู้มีพระภาคเจ้าได้แสดงหลักการอยู่ร่วมกันอย่างสมัครสมานสามัคคีไว้ 6 ประการ ได้แก่ เมตตากายกรรม เมตตาวจีกรรม เมตตามโนกรรม สาธารณโภคี สีลสามัญญตา และทิฏฐิสามัญญตา

3.4.2 ความสำคัญของสาราณียธรรม 6

พระมหาสิทธิการ ได้กล่าวว่า ความสำคัญของสาราณียธรรม ซึ่งเขียนไว้ในหนังสือหลักสูตรนักธรรมและธรรมศึกษาชั้นตรีเกี่ยวกับสาราณียธรรมดังนี้ สาราณียธรรม 6 ประการคือ

1. เข้าไปตั้งกายกรรมประกอบด้วยเมตตา ในเพื่อนภิกษุสามเณรทั้งต่อหน้าและลับหลังคือช่วยขวนขวายกิจของเพื่อนมีพยาบาลภิกษุไข้เป็นต้นด้วยจิตเมตตา

2. เข้าไปตั้งวจีกรรมประกอบด้วยเมตตา ในเพื่อนภิกษุสามเณรทั้งต่อหน้าและลับหลังคือขวนขวายกิจธุระของเพื่อนด้วยวาจา เช่น กล่าวสั่งสอน เป็นต้น ด้วยเมตตาจิต

3. เข้าไปตั้งมโนกรรมประกอบด้วยเมตตา ในเพื่อนภิกษุสามเณรทั้งต่อหน้าและลับหลังคือคิดแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่เพื่อนกัน

4. แบ่งปันลาภที่ตนได้มาแล้วโดยชอบธรรมให้แก่ภิกษุสามเณรไม่หวงไว้บริโภคเฉพาะผู้เดียวโดยแบ่งปันให้กับผู้อื่น

5. การรักษาศีลบริสุทธิ์เสมอกับเพื่อนภิกษุสามเณรไม่ทำตนให้เป็นที่รังเกียจของผู้อื่น

6. มีความเห็นร่วมกับภิกษุสามเณรอื่นไม่วิวาทกับใครเพราะมีความเห็นผิด[103]

ทองหล่อ วงษ์ธรรมา ได้กล่าวว่า ความสำคัญของหลักสาราณียธรรม 6 เมื่อนามาปฏิบัติแล้วจะเกิดผลจากการยึดปฏิบัติ ดังนี้

1. สาราณียะ ทำให้ระลึกถึงกันในแง่ดี
2. ปียกรณะ ทำให้เกิดความรักใคร่ปรองดองกัน
3. ครุกรณะ ทำให้เกิดความเคารพมีสัมมาคารวะต่อกัน
4. สังคหะ ทำให้เกิดการสงเคราะห์เกื้อกูลกัน
5. อภิวาทกะ ทำให้เกิดความไม่มีวิวาทบาดหมางกัน
6. สามัคคียะ ทำให้เกิดความพร้อมเพรียงสมัครสมานสามัคคีกัน

---

[102] พระมหาธรรมรัต อริยธมฺโม, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักรัฐศาสตร์ที่มีในพระไตรปิฎก”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), 2543, หน้า 46.

[103] พระมหาสิทธิการ, *หลักสูตรนักธรรมและธรรมศึกษาชั้นตรี*, (กรุงเทพมหานคร : เลี่ยงเชียง, 2543), หน้า 38.

7. เอกีภาวะ ทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน[104]

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวว่า ความสำคัญของสาราณียธรรม มี 6 ประการ

1. เมตตากายกรรม การปฏิบัติต่อกันด้วยความเมตตา คือ แสดงความมีไมตรีและความหวังดีต่อเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจกรรม การร่วมชุมชนด้วยการช่วยเหลือกิจธุระต่างๆ โดยเต็มใจ แสดงอาการกิริยาสุภาพ เคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

2. เมตตาวจีกรรม การพูดกันด้วยความเมตตา คือ ช่วยบอกสิ่งที่เป็นประโยชน์ให้โดยวิธีการสั่งสอน หรือแนะนา ตักเตือนกันด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพ และนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

3. เมตตามโนกรรม การติดต่อกันด้วยความเมตตา คือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน

4. สาธารณโภคี การได้มาแบ่งกันกินแบ่งกันใช้ คือ แบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อยก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน

5. สีลสามัญญตา ความประพฤติดีเหมือนกัน คือ มีความประพฤติสุจริต ดีงาม รักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจหรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ

6. ทิฏฐิสามัญญตา การปรับความเห็นให้เข้ากันได้ คือ เคารพรับฟังคิดความเห็น การมีความเห็นชอบร่วมกัน ตกลงกันได้ในหลักการสำคัญ ยึดถืออุดมคติหลัก เห็นความดีงามหรือจุดมุ่งหมายสูงสุดอันเดียวกัน[105]

สรุปได้ว่า ความสำคัญหลักสาราณียธรรมเป็นหลักการใหญ่ที่ก่อให้เกิดเอกภาพหรือภราดรภาพ ธรรมเป็นเครื่องระลึกถึงกัน เป็นหลักการที่จะทำให้เกิดความประสาน พร้อมเพรียง สามัคคีและผนึกร่วมกันเป็นเอกภาพ หลักธรรมนี้มีสาระสำคัญที่สอนว่า สังคมประชาธิปไตยจะต้องมีเครื่องผูกพันคนให้มีความสามัคคีร่วมมือร่วมใจกัน เพราะการที่แต่ละคนจะอยู่ได้ด้วยดี และเอาศักยภาพของตนมาร่วมสร้างสรรค์สังคมประชาธิปไตยได้นั้น คนเรานั้นจะต้องมีความสามัคคีรู้จักร่วมมือกันและอยู่ร่วมกันด้วยดี การร่วมมือกันและอยู่ร่วมกันด้วยดีนั้น มีลักษณะการแสดงออกต่าง ๆ ซึ่งเน้นความมีเมตตาปรารถนาดีหวังประโยชน์สุขต่อกัน

3.4.3 องค์ประกอบของสารณียธรรม 6

คณาจารย์สำนักพิมพ์เลี่ยงเชียง ได้กล่าวว่า สาราณียธรรม ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ถือว่าเป็นคำที่เป็นพลังในการสร้างความสามัคคี มีอยู่ 6 ข้อ คือ

1. กายกรรมอันประกอบด้วยเมตตา คือ การกระทำทางกายที่ประกอบด้วยเมตตา เช่น การให้การอนุเคราะห์ช่วยเหลือและเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่น ไม่รังแกทำร้ายผู้อื่น

2. วจีกรรมอันประกอบด้วยเมตตา คือ การมีวาจาที่ดี สุภาพอ่อนหวาน พูดมีเหตุผล ไม่พูดให้ร้ายผู้อื่นทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน

---

[104] ทองหล่อ วงษ์ธรรมา, *ปรัชญา 201 พุทธศาสตร์*, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮ้าส์, 2538), หน้า 294 - 295.

[105] พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *ธรรมนูญชีวิตพุทธจิตธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม*, พิมพ์ครั้งที่ 30, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2543), หน้า 23 – 24.

3. มโนกรรมอันประกอบด้วยเมตตา คือ ความคิดที่ประกอบด้วยเมตตาทั้งต่อหน้าและลับหลัง เป็นการคิดดีต่อกัน ไม่คิดอิจฉาริษยา หรือไม่คิดมุ่งร้ายพยาบาท หากทุกคนคิดแล้วปฏิบัติเหมือนกันความสามัคคีก็จะเกิดขึ้นในสังคม

4. สาธารณโภคี คือ การรู้จักแบ่งสิ่งของให้กันและกันตามโอกาสอันควร เพื่อแสดงความรักความหวังดีของผู้ที่อยู่ในสังคมเดียวกัน

5. สีลสามัญญตา คือ ความรักใคร่สามัคคี รักษาศีลอย่างเคร่งครัดเหมาะสมตามสถานะของตน มีความประพฤติสุจริต ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของหมู่คณะ ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น

6. ทิฏฐิสามัญญตา คือ การมีความเห็นร่วมกัน ไม่เห็นแก่ตัว รู้จักเคารพและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ร่วมมือร่วมใจในการสร้างสรรค์สังคมให้เกิดความสงบ

ธรรม 6 ประการที่ผู้ใดได้ประพฤติจะเกิดความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เกื้อกูลกัน ไม่ทะเลาะวิวาทกัน อันจะเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความรักความสามัคคีกันตลอดไป[106]

ปัญญา ใช้บางยาง ได้กล่าวว่า สาราณียธรรม คือ ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกันหลักการอยู่ร่วมกัน 6 ประการ ซึ่งมีองค์ประกอบ ดังนี้

1. เมตตากายกรรม ตั้งเมตตากายกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมหมู่คณะด้วยความเต็มใจ แสดงอาการกิริยาสุภาพ เคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

2. เมตตาวจีกรรม ตั้งเมตตาวจีกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำ ตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

3. เมตตามโนกรรม ตั้งมโนกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มต่อกัน

4. สาธารโภคี ได้ของที่ชอบธรรมมาก็แบ่งปัน ไม่หวงไว้ผู้เดียว

5. สีลสามัญญตา มีศีลบริสุทธิ์เสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความประพฤติสุจริต ดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นที่รังเกียจของหมู่คณะ

6. ทิฏฐิสามัญญตา มีทิฏฐิดีงามเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความเห็นชอบร่วมกันในข้อที่เป็นหลักการสำคัญ ที่จะนาไปสู่ความหลุดพ้นสิ้นทุกข์ หรือขจัดปัญหา[107]

พระราชธรรมนิเทศ ได้กล่าวว่า สาราณียธรรม เป็นธรรมที่เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน คือ ผู้ปฏิบัติธรรมเหล่านี้ ย่อมเป็นเหตุให้ระลึกถึงความดีที่ทำต่อกัน เป็นที่เคารพนับถือของผู้อื่น และสมานความสามัคคีกลมเกลียวในหมู่คณะไว้ได้ ซึ่งมีองค์ประกอบ ดังนี้

1. การเข้าไปตั้งกายกรรมประกอบด้วยเมตตา คือ การช่วยขวนขวายทำกิจธุระของกันและกันด้วยกาย ไม่ว่าจะเป็นกิจธุระอะไรก็ตาม ก็เต็มใจช่วยทำกิจธุระนั้นจนสำเร็จ ไม่นิ่งดูดาย เพราะถือว่าไม่ใช่หน้าที่ เรื่องอะไรจะทำให้เหนื่อยแรง ลำบากกาย

---

[106] คณาจารย์สานักพิมพ์เลี่ยงเชียง, *หนังสือบูรณาการแผนใหม่นักธรรมชั้นตรี*, (กรุงเทพมหานคร: เลี่ยงเชียง, 2546), หน้า 108 – 109.

[107] ปัญญา ใช้บางยาง, *ธรรมมาธิบาย เล่ม 1*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์รติธรรม, 2546), หน้า 122 -123.

2. การเข้าไปตั้งวจีกรรมประกอบด้วยเมตตา คือ การแนะนำ สั่งสอน บอกกันในทางที่ดีถูกต้อง เมื่อทำตามแล้วเกิดความดีงาม ไม่มีผลทำให้ผู้ทำตามต้องได้รับความเดือดร้อนภายหลัง

3. การเข้าไปตั้งมโนกรรมประกอบด้วยเมตตา คือ การตั้งจิตเป็นเมตตา ปรารถนาแต่ความไม่มีเวรไม่มีภัยต่อกัน มุ่งหวังแต่ความสุขความเจริญ และประโยชน์ต่อกันและกัน

4. การแบ่งปันลาภที่หามาได้ ไม่หวงไว้บริโภคผู้เดียว คือ การแบ่งปันสิ่งของที่ตนหามาได้โดยชอบทำแก่ผู้อื่นตามสมควรแก่ของที่ได้มา เพื่อเป็นการเกื้อกูลต่อผู้ที่มีลาภน้อย ไม่หวงไว้บริโภคผู้เดียว

5. การรักษาศีลให้บริสุทธิ์เสมอกันกับผู้อื่น คือ การประพฤติกายวาจาให้เรียบร้อยดีไม่มีโทษปฏิบัติตนตามพระวินัยบัญญัติ รักษาศีลตามภาวะของตนไม่ให้ขาด หรือด่างพร้อย เสมอกันกับผู้อื่น

6. การมีความเห็นร่วมกันกับผู้อื่น คือ การมีความเห็นพ้องต้องกันตามพระธรรมวินัย เป็นเหตุให้เกิดความสามัคคีกลมเกลียวกันในการปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ได้อย่างไม่ขาดตกบกพร่อง ไม่มีความเห็นผิดแผกแปลกไปจากผู้อื่น จนเป็นเหตุแห่งความแตกร้าวบาดหมาง ยอมรับมติของส่วนมาก ธรรม 6 อย่างนี้ ทำให้ผู้ประพฤติเป็นที่รักที่เคารพของผู้อื่น เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กันและกัน เป็นไปเพื่อความไม่มีวิวาทกันและกัน เป็นไปเพื่อความพร้อมเพรียงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน[108]

สาราณียธรรม 6 เป็นหลักธรรมในพุทธศาสนาที่มีการกล่าวถึง การช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมคณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกัน ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำ ตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของพุทธวิธีการนำชุมชน ซึ่งเป็นแนวทางที่ดีที่ควรนามาปฏิบัติเพื่อทำให้เกิดผลที่ดีแก่ชุมชนและเพื่อนร่วมงาน

3.4.4 สาราณียธรรม 6 กับการจัดสวัสดการสงเคราะห์

ธรรมอันเป็นที่ตั้งระลึกถึงกัน หลักธรรมสาราณียธรรม 6 เป็นหลักธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง, ธรรมเป็นเหตุที่ระลึกถึงกัน, หลักการอยู่ร่วมกัน สาราณียธรรม 6 คือ

1. เมตตากายกรรม ตั้งเมตตากายกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมคณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

2. เมตตาวจีกรรม ตั้งเมตตาวจีกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนาตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

3. เมตตามโนกรรม ตั้งเมตตามโนกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลังคือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทาสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน

4. สาธารณโภคี ได้ของสิ่งใดมาก็แบ่งปันกัน คือ เมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อย ก็ไม่หวงไว้ผู้เดียว นามาแบ่งปันเฉลี่ยเจือจาน ให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน ข้อนี้ใช้อัปปฏิวัตตโภคี ก็ได้

---

[108] พระราชธรรมนิเทศ (ระบบ จิตญโญ), *ธรรมะสำหรับประชาชน*, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทคลังวิชา จำกัด, 2536), หน้า 34.

5. สีลสามัญญตา มีศีลบริสุทธิ์เสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทาตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่คณะ

6. ทิฏฐิสามัญญตา มีทิฏฐิงามเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความเห็นชอบร่วมกัน ในข้อที่เป็นหลักการสำคัญที่จะนาไปสู่ความหลุดพ้น สิ้นทุกข์หรือขจัดปัญหา

หลักธรรม 6 ประการนี้ มีคุณ คือเป็นสารณียะทำให้เป็นที่ระลึกถึง เป็นปิยกรณ์ทำให้เป็นที่รัก เป็นครุกรณ์ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ ความกลมกลืนเข้าหากัน เพื่อความไม่วิวาท เพื่อความสามัคคี และเอกภาพ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน[109]

ธรรมอันเป็นหลักการอยู่รวมกัน เป็นหลักธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกันหลักการอยู่ร่วมกัน ดังนี้

1. ผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้เข้าไปตั้งกายกรรมประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนร่วมพรหมจรรย์ทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลัง ธรรมข้อนี้เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพเป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

2. ผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้เข้าไปตั้งวจีกรรมประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนร่วมพรหมจรรย์ทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลัง ธรรมข้อนี้เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพเป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

3. ผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้เข้าไปตั้งมโนกรรมประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนร่วมพรหมจรรย์ทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลัง ธรรมข้อนี้เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพเป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

4. ผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ไม่หวงลาภอันประกอบด้วยธรรมได้มาแล้วโดยธรรม โดยที่สุดแม้เพียงอาหารในบาตร ไว้บริโภค แบ่งปันกันฉันกับเพื่อนร่วมพรหมจรรย์ผู้มีศีลทั้งหลาย ธรรมข้อนี้เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพเป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

5. ผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ถึงความเป็นผู้มีศีลเสมอกันกับเพื่อนร่วมพรหมจรรย์ทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลังในศีลที่ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ด่าง ไม่พร้อย เป็นไท อันวิญญูชนสรรเสริญ อันกิเลสไม่จับต้อง เป็นไปเพื่อสมาธิ ธรรมข้อนี้เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกันทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพเป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

6. ผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ถึงความเป็นผู้มีทิฏฐิเสมอกันกับเพื่อนร่วมพรหมจรรย์ทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลังในทิฏฐิซึ่งประเสริฐ เป็นเครื่องนำสัตว์ออกจากทุกข์นำไปเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบแก่ผู้ทำตามคำสอน ธรรมข้อนี้เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ทำให้เป็นที่รัก

---

[109] ที.ปา. (ไทย) 11/317/257.

ทำให้เป็นที่เคารพเป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน[110]

ธรรมอันประกอบด้วยความเมตตาหมู่คณะ ได้แก่ หลักธรรมที่ควรระลึกถึงกันบทว่า เมตฺตากายกมฺมํ ได้แก่กายกรรมที่พึงกระทำด้วยจิต ประกอบด้วยเมตตา แม้ในวจีกรรมและมโนกรรมทั้งหลายก็มีนัยนี้เหมือนกันสำหรับภิกษุทั้งหลายการบำเพ็ญธรรมคือ อภิสมาจาริกวัตรด้วยเมตตาจิตชื่อว่าเมตตากายกรรมสำหรับคฤหัสถ์ทั้งหลายกรรมมีอาทิอย่างนี้ว่า การเดินทางไปเพื่อไหว้พระเจดีย์เพื่อไหว้พระโพธิ์พฤกษ์เพื่อนิมนต์พระสงฆ์การเห็นภิกษุทั้งหลายผู้เข้าไปสู่บ้านเพื่อบิณฑบาตแล้วลุกขึ้นต้อนรับการรับบาตรการปูลาดอาสนะและการตามส่งชื่อว่า กายกรรม

การบอกสอนอาจารบัญญัติบอกกรรมฐานการแสดงธรรม การบอกพุทธพจน์คือพระไตรปิฎก (แก่ภิกษุ สามเณร) ด้วยเมตตาจิตชื่อว่าเมตตาวจีกรรม เวลาคำกล่าวคาเป็นต้นว่าพวกเราจักไปเพื่อไหว้พระเจดีย์พวกเราจักไปเพื่อไหว้พระโพธิ์พฤกษ์ พวกเราจักกระทำการฟังธรรมพวกเราจักกระทำการบูชาด้วยประทีป ระเบียบและดอกไม้ พวกเราจักสมาทานซึ่งสุจริต 3 พวกเราจักถวายสลากภัตรเป็นต้น พวกเราจักถวายผ้าจานาพรรษา วันนี้พวกเราจักถวายปัจจัย 4 แก่พระสงฆ์ท่านทั้งหลายจงนิมนต์พระสงฆ์แล้วจัดแจงของขบฉันเป็นต้น พวกท่านจงปูลาดอาสนะพวกท่านจงตั้งน้ำดื่ม พวกท่านจงต้อนรับนาพระสงฆ์มา พวกท่านจงให้พระสงฆ์นั่งบนอาสนะที่ปูลาดแล้ว เกิดอุตสาหะกระทำไวยาวัจกิจ ดังนี้ ชื่อว่าเมตตาวจีกรรมสำหรับภิกษุทั้งหลายการลุกขึ้นแต่เช้าตรู่ กระทาการปฏิบัติสรีระก็ดี กระทำวัตรที่ลานพระเจดีย์เป็นต้นก็ดีนั่งบนอาสนะที่สงัดแล้วคิดว่าภิกษุทั้งหลายในวิหารนี้ จงมีความสุข ไม่มีเวร ไม่มีทุกข์ ดังนี้ชื่อว่าเมตตามโนกรรม สำหรับคฤหัสถ์ทั้งหลายการคิดว่าขอพระผู้เป็นเจ้าทั้งหลาย อยู่เป็นสุข ไม่มีเวร ไม่มีทุกข์ ดังนี้ชื่อว่ามโนกรรม

การกล่าวยกย่องอย่างนี้ว่า ท่านเทวเถระ ท่านติสสเถระ ดังนี้ชื่อว่าเมตตาวจีกรรมต่อหน้าก็และเมื่อจะสอบถามถึงพระเถระผู้ใหญ่ไม่อยู่ในวิหารการกล่าวคาน่ารักอย่างนี้ว่า ท่านเทวเถระของเราไปไหน ท่านติสสเถระของเราไปไหน เมื่อไรจักมาหนอ ดังนี้ชื่อว่า เมตตาวจีกรรมลับหลัง ส่วนการลืมตาอันสนิทสนมด้วยสิเน่หา มองดูด้วยใบหน้าอันแจ่มใสชื่อว่าเมตตามโนกรรมต่อหน้า การมุ่งดี (เอาใจช่วย) ว่าท่านเทวะเถระ ท่านติสสเถระ จงไม่มีโรค ไม่มีอาพาธ ดังนี้ชื่อว่าเมตตามโนกรรมลับหลังมีธรรมเนียมดังนี้ ก็ภิกษุใดตั้งใจให้ของแก่มารดาก็ดี แก่บิดาก็ดีแก่อาจารย์และอุปัชฌาย์เป็นต้นก็ดีธรรมมีแต่เพียงการปฏิบัติผู้ที่ควรห่วงใยเพราะว่าสาราณียธรรมย่อมเหมาะแก่ผู้ที่พ้นจาก ปลิโพธิ (ความห่วงใย) แล้วก็ผู้ที่จะบำเพ็ญสาราณียธรรมนั้นเมื่อจะให้โดยเจาะจงควรให้แก่ภิกษุไข้ผู้พยาบาลภิกษุไข้ภิกษุอาคันตุกะและภิกษุผู้เตรียมตัวจะเดินทางและภิกษุผู้บวชใหม่ยังไม่รู้การรับสังฆาฏิและการรับบาตรครั้นให้แก่ภิกษุเหล่านี้แล้วยังมีของเหลือนับจำเดิมแต่อาสนะแห่งพระเถระไปภิกษุใดจะรับเท่าใดควรให้ภิกษุนั้นเท่านั้นโดยไม่ให้องค์ละเล็กละน้อยเมื่อไม่มีของเหลือออกไปบิณฑบาตอีกควรให้ส่วนที่ประณีตนั้น ๆจำเดิมแต่อาสนะแห่งพระเถระไป(ตัวเอง) บริโภคส่วนที่เหลือเพราะมีพระบาลีว่า สีลวนฺเตหิ ดังนี้ ถึงจะไม่ให้แก่ภิกษุผู้ทุศีล ก็ควรสาราณียธรรมนี้บำเพ็ญได้ง่าย ในบริษัทที่ศึกษาดีแล้วเพราะในหมู่บริษัทที่ศึกษาดีแล้วภิกษุใดได้ (อาหาร) มาจากที่อื่นภิกษุนั้นจะไม่ยอมรับถึงแม้จะไม่ได้มา

---

[110] ที.ปา.(ไทย) 11/324/330-332.

จากที่อื่นก็จะรับแต่พอประมาณเท่านั้นไม่รับจนเหลือเฟือ ก็สาราณียธรรมนี้เมื่อภิกษุจะให้ของที่ตนไปบิณฑบาตได้มาบ่อยๆ อย่างนี้จะบำเพ็ญให้บริบูรณ์ได้ต้องใช้เวลา 12 ปีต่ำกว่านั้นบริบูรณ์ไม่ได้[111]

ดังนั้น สาราณียธรรม ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกกัน ธรรมเป็นเหตุให้ไม่ลืมกันเป็นธรรมที่มีอุปการะมาก สาราณียธรรมนี้ เป็นข้อปฏิบัติสำหรับคนที่อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นหมู่หรือคณะไม่ว่าจะเป็นกลุ่มขนาดเล็กเช่น ครอบครัว นักเรียนในห้องเรียนหรือกลุ่มขนาดใหญ่เช่น นักเรียนทั้งโรงเรียน หมู่บ้าน ชุมชนต่างๆ เพราะคนที่อยู่ร่วมกันหรือใกล้เคียงกันจะต้องอาศัยกันและกันพระผู้มีพระภาคเจ้าได้แสดงหลักการอยู่ร่วมกันอย่างสมัครสมานสามัคคีไว้ 6 ประการ คือ

1. เมตตากายกรรม ตั้งใจทาดีทางกายกรรม ประกอบด้วยเมตตาต่อเพื่อนพรหมจรรย์ต่อหมู่คณะต่อเพื่อนบ้านต่อเพื่อนร่วมงานทั้งต่อหน้าและลับหลังคือตั้งใจช่วยทากิจธุระของบุคคลเหล่านั้นด้วยความเต็มใจเช่น การช่วยงานการทาหน้าที่แทน การพยาบาลไข้เป็นต้นแสดงกริยาอาการสุภาพเคารพนับถือด้วยจิตเมตตา

2. เมตตาวจีกรรม ตั้งใจทาดีทางวจีกรรมประกอบด้วยเมตตาต่อเพื่อนพรหมจรรย์ ต่อหมู่คณะ ต่อเพื่อนบ้าน ต่อเพื่อนร่วมงานทั้งต่อหน้าและลับหลังคือช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์เช่นการสั่งงานแทน การต้อนรับแขก การยกย่อง การกล่าวแนะนาเตือนสติด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพแสดงความเคารพนับถือกันด้วยจิตเมตตา

3. เมตตามโนกรรม ตั้งใจทาดีงามทางมโนกรรมประกอบด้วยเมตตาต่อเพื่อนพรหมจรรย์ต่อหมู่คณะ ต่อเพื่อนบ้าน ต่อเพื่อนร่วมงานทั้งต่อหน้าและลับหลังคือคิดสิ่งใดก็คิดแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่บุคคลเหล่านั้นด้วยจิตเมตตา

4. สาธารณโภคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปันลาภที่ตนได้มาโดยชอบธรรมให้แก่ผู้ควรได้รับการแบ่งปันคือได้สิ่งใดมาโดยชอบธรรมแม้เป็นของเล็กน้อยก็ไม่หวงไว้บริโภคแต่ผู้เดียวนาสิ่งนั้นมาเฉลี่ยเจือจานให้มีส่วนร่วมได้รับโดยทั่วหน้ากัน

5. สีลสามัญญตา รักษาความประพฤติทางกายและวาจาอันเป็นส่วนศีลให้ดีเสมอกับเพื่อนพรหมจรรย์ เพื่อนบ้านเพื่อนร่วมงานทั้งต่อหน้าและลับหลังคือมีความประพฤติสุจริตดีงามไม่ทาตนให้เป็นที่รังเกียจของหมู่คณะทั้งต่อหน้าและลับหลัง

6. ทิฏฐิสามัญญตา มีทิฏฐิหรือความเห็นดีงามเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายมีทัศนคติดีงามร่วมกันกับญาติมิตรและสัมพันธ์ชนอื่นๆทั้งต่อหน้าและลับหลังคือมีความเห็นชอบร่วมกันในหลักการสำคัญที่จะนาไปสู่การแก้ปัญหาของหมู่คณะมีความเห็นถูกต้องเป็นธรรมและยอมรับความคิดเห็นของกันและกันสาราณียธรรม ข้อเมตตากายกรรม ข้อเมตตาวจีกรรม ข้อเมตตามโนกรรม เป็นความปรารถนาดีและช่วยเหลือกันทางกาย วาจา และใจ คือทาดี พูดดี และคิดดี ข้อสาธารณโภคี ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ข้อสีลสามัญญตา ความประพฤติดีเหมือนคนอื่นๆไม่ทำให้หมู่คณะเสียหาย เพราะความประพฤติชั่วของตน ข้อทิฏฐิสามัญญตา ความเห็นสอดคล้องต้องกันถึงไม่

---

[111] องฺ.ฉกฺก. (ไทย) 3/282/536-539.

เหมือนกันทีเดียวก็หลีกเลี่ยงความขัดแย้งและการโต้เถียงถึงขั้นวิวาทบาดหมางกันดังนั้นการพัฒนาสังคมจึงควรที่จะพัฒนาคนให้มีหลักสาราณียธรรม 6 ประการนี้[112]

สรุปความได้ว่า สาราณียธรรม 6 ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกกัน ธรรมเป็นเหตุให้ไม่ลืมกันเป็นธรรมที่มีอุปการะมาก สาราณียธรรมนี้ เป็นข้อปฏิบัติสำหรับคนที่อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นหมู่หรือคณะไม่ว่าจะเป็นกลุ่มขนาดเล็ก เช่น ครอบครัว นักเรียนในห้องเรียนหรือกลุ่มขนาดใหญ่ เช่น นักเรียนทั้งโรงเรียน หมู่บ้าน ชุมชนต่าง ๆ เป็นหลักการดำเนินงานการสงเคราะห์ เพราะคนที่อยู่ร่วมกันหรือใกล้เคียงกันจะต้องอาศัยกันและกัน ช่วยเหลือกัน พระผู้มีพระภาคเจ้าได้แสดงหลักการอยู่ร่วมกันอย่างสมัครสมานสามัคคีไว้ 6 ประการ ได้แก่ เมตตากายกรรม เมตตาวจีกรรม เมตตามโนกรรม สาธารณโภคี สีลสามัญญตา และทิฏฐิสามัญญตา

การนำไปปฏิบัติ วัดบูรพาหนองบัว อำเภออาจสามารถ ได้นำหลักสาราณียธรรม 6 มาใช้ในการจัดกิจกรรมช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติในชุมชน เช่น การแบ่งปันอาหารและน้ำดื่ม การให้คำปรึกษาทางจิตใจ และการจัดกิจกรรมสร้างความสามัคคีในชุมชน ทำให้เกิดความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และสร้างเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็ง และชุมชนวัดบ้านอ้น อำเภอเมืองร้อยเอ็ด ได้ใช้หลักสาราณียธรรมในการจัดการปัญหาความขัดแย้งและสร้างความสามัคคีในชุมชน โดยเฉพาะในช่วงที่เกิดวิกฤตโควิด-19

3.5 สรุป

การศึกษาหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ สามารถสรุปได้ดังนี้

1. หลักสังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมที่สามารถช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยการดำเนินงานตามพันธกิจด้านการสงเคราะห์ เป็นการเอื้อเฟื้อต่อกัน การเผยแผ่ต้องมีการพูดจาสุภาพนุ่มนวลเรียบร้อย ทั้งยังมีการสงเคราะห์ประโยชน์แก่ผู้อื่น ชุมชน และยังการการเผยแผ่สงเคราะห์ด้วยการปฏิบัติในสถานที่อย่างเหมาะสม ส่งผลถึงความสำเร็จในด้านการสงเคราะห์ซึ่งกันและกันตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท

2. หลักอัตถะ 3 ประการ ได้แก่ 1. ทิฏฐธัมมิกัตถะ เรียกกันว่า ประโยชน์ปัจจุบันหรือประโยชน์อย่างที่เห็น ๆ เพราะทิฏฐธัมมิกัตถะแปลว่า เรื่องที่เห็นๆ กันอยู่ เรื่องที่มองเห็นได้ในแง่กาละ ก็คือปัจจุบัน หรือถ้าพูดในแง่ของเรื่องราวก็คือเรื่องทั่วๆ ไป เรื่องการดำเนินชีวิต การเป็นอยู่ที่ปรากฏเรื่องทางวัตถุที่เห็นกันได้ สภาพภายนอก 2. สัมปรายิกัตถะ แปลกันว่า ประโยชน์เบื้องหน้า สัมปรายิกัตถะ แปลว่า เลยออกไป ก็หมายถึงเบื้องหน้า เลยออกไปไกลๆ ก็คือ ภพหน้า ชาติหน้า จะไปเกิดที่ดีๆ ไม่ไปเกิดที่ชั่วๆ นี่เป็นประโยชน์หรือเป็นจุดหมายขั้นสัมปรายะ หรือถ้าไม่มองไกลมากอย่างนั้น ก็ได้แก่สิ่งที่เป็นหลักประกันชีวิตในเบื้องหน้าหมายถึงสิ่งที่ลึกเข้าไปทางจิตใจ คือ พ้นจากเรื่องทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม การมีฐานะ ลาภ ยศ สุข สรรเสริญ ชั้นภายนอกแล้วก็มาถึงเรื่องจิตใจ เรื่องคุณธรรมต่างๆ การที่จะมีจิตใจที่สุขสบาย และ 3. ปรมัตถ์ คือ ประโยชน์อย่างสูงสุด เรื่องนิพพาน

---

[112] ดนัย ไชยโยธา, *พจนานุกรมพุทธศาสน์,* (กรุงเทพมหานคร: โอ. เอส. พริ้นติ้งเฮาส์, 2543), หน้า 286-289.

หรือความมีใจเป็นอิสระ ความมีจิตหลุดพ้น มีจิตใจปลอดโปร่งผ่องใสเบิกบานอยู่ได้ตลอดเวลา เพราะปราศจากกิเลสซึ่งเป็นประโยชน์สูงสุดในทางพระพุทธศาสนา

3. บุญกิริยาวัตถุ 3 เป็นหลักการประพฤติปฏิบัติที่ดีหรือวิธีการสำหรับพัฒนาตนให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งประกอบไปด้วยหลักธรรม 3 อย่าง คือ ทานมัย คือ การทำบุญด้วยการให้ เผื่อแผ่แบ่งปันสงเคราะห์สิ่งของต่อผู้อื่น การให้วิชาความรู้แนะนำในทางที่ดีแก่ผู้อื่น การสละกิเลสเครื่องมัวหมองทางใจ เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข ศีลมัย คือ การรู้จักฝึกตนและวางตนให้อยู่ในระเบียบแบบแผนกฎกติกาทางสังคม ตามความเหมาะสมต่อสถานภาพของตน รู้จักควบคุมตนไม่ให้ทำชั่ว รู้จักอ่อนน้อมถ่อมตนมีสัมมาคารวะ ภาวนามัย คือ การอบรมจิต การพัฒนาตนเอง รู้จักขวนขวายหาความรู้ไม่หวั่นไหวตามสิ่งแวดล้อม เมื่อมีสิ่งยั่วยุมารบกวนสามารถควบคุมอารมณ์ได้และให้เป็นผู้ที่ฉลาดทางปัญญา

4. สาราณียธรรม 6 ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกกัน ธรรมเป็นเหตุให้ไม่ลืมกันเป็นธรรมที่มีอุปการะมาก สาราณียธรรมนี้ เป็นข้อปฏิบัติสำหรับคนที่อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นหมู่หรือคณะ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มขนาดเล็ก เช่น ครอบครัว นักเรียนในห้องเรียนหรือกลุ่มขนาดใหญ่ เช่น นักเรียนทั้งโรงเรียน หมู่บ้าน ชุมชนต่าง ๆ เป็นหลักการดำเนินงานการสงเคราะห์ เพราะคนที่อยู่ร่วมกันหรือใกล้เคียงกันจะต้องอาศัยกันและกัน

บทที่ 4
รูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ประชาชน ในจังหวัดร้อยเอ็ดตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท

ดุษฎีนิพนธ์เรื่อง รูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ดตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท ตลอดถึงการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและนำองค์ความรู้ที่ได้จากการสัมภาษณ์นั้นมาสนับสนุนให้เกิดแนวทางให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ในงานวิจัย ดังนี้

4.1 หลักสังคหวัตถุ 4 กับการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด

4.2 หลักประโยชน์ 3 กับการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด

4.3 หลักบุญกิริยาวัตถุ 3 กับการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด

4.4 หลักสาราณียธรรม 6 กับการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด

4.5 รูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ประชาชนของวัดในจังหวัดร้อยเอ็ดตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท

4.6 สรุป

4.1 หลักสังคหวัตถุ 4 กับการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด

ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 1 กล่าวว่า การจัดสวัสดิการการสงเคราะห์ประชาชน ถือเป็นการร่วมด้วยช่วยกัน สร้างความสมัครสมานสามัคคีในชุมชนที่อาศัยอยู่ร่วมกัน ทั้งนี้จะต้องมีหลักธรรมปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์ อันได้แก่ หลักสังคหวัตถุ 4 ประการ คือ ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา และสมานัตตตา ซึ่งเป็นคุณธรรมที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของบุคคลและประสานหมู่ชนให้ตั้งอยู่ในความสามัคคี ตามหลักความสงเคราะห์ซึ่งกันและกันหลักธรรม 4 ประการที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของ ผู้ประกันตนการผูกมิตรไมตรี เอื้อเฟื้อ เกื้อกูล และสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน ได้แก่ ทาน คือ การให้บริการโดยมีการเสียสละ หรือช่วยเหลือให้ความรู้และคาแนะนาเพื่อประโยชน์แก่ผู้ประกันตน ปิยจาวา คือ การให้บริการโดยมีการพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน พูด ด้วยความจริงใจ ไม่พูดหยาบคายก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์ เหมาะสมกับผู้ประกันตน อัตถจริยา คือ การให้บริการโดยทาตนให้เป็นประโยชน์บำเพ็ญตนให้เป็น ประโยชน์แก่ผู้มารับบริการคือผู้ประกันตน สมานัตตตา คือการให้บริการโดยเป็นผู้มีความเสมอต้นเสมอปลาย ให้ความเสมอภาค ปฏิบัติกับผู้อื่นอย่างเท่าเทียม การวางตนวางบุคคลได้อย่างเหมาะสมต่อผู้ประกัน ตนที่มารับบริการ การจัดสวัสดิการสงเคราะห์ เป็นระบบการจัดบริการทางสังคมซึ่งเกี่ยวกับการป้องกัน การแก้ไขปัญหา การพัฒนา และการส่งเสริมความมั่นคงของสังคม เพื่อตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของประชาชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี และพึ่งตนเองได้อย่างทั่วถึง เหมาะสม เป็นธรรม และให้เป็นไปตามมาตรฐานทั้งด้านการศึกษา สุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย การทำงานและมีรายได้ นันทนาการกระบวนการยุติธรรม และการบริการทางสังคมทั่วไป โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิอันพึงได้และการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการ

สังคมทุกระดับ สังคหวัตถุว่า เรื่องที่จะสงเคราะห์ คุณเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจของผู้อื่นไว้ได้ หลักการสงเคราะห์ คือช่วยเหลือกันยึดเหนี่ยวใจกันไว้ และเป็นเครื่องเกาะกุมประสานโลก คือ สังคมแห่งหมู่สัตว์ไว้ดุจสลักยึดรถที่กาลังแล่นไปให้คงเป็นรถและวิ่งแล่นไปได้ มี 4 อย่าง คือ 1. ทาน การแบ่งปันเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน 2. ปิยวาจา พูดจาน่ารัก น่านิยมนับถือ 3. อัตถจริยา บำเพ็ญประโยชน์ 4. สมานัตตตา ความมีตนเสมอ คือ ทาตัวให้เข้ากันได้ เช่น ไม่ถือตัว ร่วมสุขร่วมทุกข์กัน **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 2** กล่าวว่า สังคหวัตถุ 4 เป็นเครื่องมือ หรือหลักธรรมที่ช่วย ประสานคนหมู่มากให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เป็นเครื่องช่วยขจัดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นทำให้คนอยู่ร่วมกันด้วยความรัก สามารถนำไปใช้ได้ตั้งแต่ระดับครอบครัวจนถึงระดับสังคม เป็นธรรมอันจะก่อให้เกิดความผาสุกในบ้านเมืองและประเทศชาตินั่นเอง **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 3** กล่าวว่า สังคหวัตถุ 4 เป็นเรื่องที่จะสงเคราะห์กัน, คุณเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจของผู้อื่นไว้ได้, หลักการสงเคราะห์ คือช่วยเหลือกันยึดเหนี่ยวใจกันไว้ และเป็นเครื่องเกาะกุมประสานโลกคือสังคมแห่งหมู่สัตว์ไว้ดุจสลักยึดรถที่กำลังแล่นไปให้คงเป็นรถและวิ่งแล่นไปได้ มี 4 อย่าง คือ ทาน การแบ่งปันเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน ปิยวาจา พูดจาน่ารัก น่านิยมนับถือ อัตถจริยา การบำเพ็ญประโยชน์ สมานัตตตา ความมีตนเสมอ คือทำตัวให้เข้ากันได้ เช่น ไม่ถือตัว ร่วมสุขร่วมทุกข์กัน **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 4** กล่าวว่า ได้กล่าวถึง สังคหวัตถุ 4 ว่า ธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความยึดเหนี่ยวจิตใจของกันและกัน อันเป็นไปเพื่อการสงเคราะห์กัน ซึ่งมีอยู่ 4 ข้อ คือ 1) ทาน การให้ การเฉลี่ยเผื่อแผ่กันและกัน ซึ่งเป็นข้อสำคัญเพราะว่าทุกๆ คนนั้นย่อมต้องการความช่วยเหลือจากกันและกันอยู่ในด้านต่าง ๆ ในด้านวัตถุ เช่น ทรัพย์สินเงินทอง เครื่องอุปโภคบริโภคต่าง ๆ ในด้านกำลังกาย ช่วยกระทำกิจการของกันและกันทางกาย ในด้านวาจา พูดจาช่วยเหลือกันเรื่องที่ควรพูดจา ในด้านสติปัญญา ช่วยให้ความรู้ ให้การแนะนำ ในข้อที่ควรจะ แนะนำต่างๆ การให้การเฉลี่ยเผื่อแผ่เจือจุนทุกคนทั้งผู้ใหญ่ ทั้งผู้น้อย ต่างก็ควรมีทาน คือ การให้ ช่วยเหลือกัน ผู้ใหญ่ให้การช่วยเหลือผู้น้อย ผู้น้อยให้การช่วยเหลือผู้ใหญ่ ด้วยมีจิตใจมุ่งที่จะช่วยให้ บรรลุถึงประโยชน์ที่ต้องการ หรือเพื่อที่จะให้พ้นจากอุปสรรคขัดข้องทั้งหลาย 2) ปิยวาจา การเจรจาถ้อยคำซึ่งเป็นที่รักที่จับใจแก่กันและกัน อันเป็น ถ้อยคำสุภาพ เพราะ วาจาที่พูดออกไปนั้น ถ้าเป็นวาจาที่ไม่สุภาพไม่เป็นที่รักที่พอใจ ก็เป็นวาจาที่อาจเสียดแทงน้ำใจของผู้อื่น ทำให้ผู้อื่นเสียใจ เจ็บใจ ไม่สบายใจ เพราะฉะนั้นจึงสมควรที่ทุกคนจะต้องมี สติ ควบคุมใจ ควบคุมวาจา ที่จะพูดออกไปให้เป็นวาจาที่สุภาพที่เหมาะสม แม้ว่าในบางคราวต้องทำงานเหน็ดเหนื่อยก็ตาม สิ่งที่จะเป็นเครื่องในการควบคุมการพูดของเราให้ไพเราะก็คือ สตินั่นเอง ดังนั้นการทูตหรือการแสดงออกทุกครั้งต้องมีสติอยู่เสมอ 3) อัตถจริยา การประพฤติประโยชน์ต่อกันและกัน คือ การทาสิ่งที่เป็น ประโยชน์ต่อสถาบัน เช่น โรงพยาบาล มหาวิทยาลัย สังคมที่ตนอาศัยอยู่ ตลอดถึงประเทศชาติสิ่งใด ที่เป็นโทษก็ควรละเว้นไม่กระทา การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์สามารถปฏิบัติได้ทั้ง กาย วาจา และใจ ในทุกเวลาทุกโอกาส และ 4) สมานัตตตา ความเป็นผู้วางตนสม่ำเสมอ หรือเสมอต้นเสมอปลายซึ่ง หมายถึงการรักษาระเบียบวิจัยอันใดที่ทุกคนพึงปฏิบัติทั้งผู้ใหญ่ทั้งผู้น้อยตามหน้าที่ ที่บัญญัติเอาไว้ เป็นระเบียบของสถานที่ ของหน่วยงาน เช่น กฎระเบียบของสถาบันการศึกษา กฎระเบียบของ สถานที่ราชการต่างๆ เป็นต้น ตลอดถึงกฎหมายบ้านเมือง ในพระพุทธศาสนาก็คือ พระวินัย บัญญัติ สำหรับพระภิกษุทั้งหลายนั้นเอง **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 5** กล่าวว่า หลักสังคหวัตถุซึ่งมีด้วยกัน 4 ประการคือ 1) ทาน การให้ปัน การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่สิ่งของของตนแก่บุคคลอื่น ด้วยเห็นว่าสิ่งของที่ตนเสียสละไปนั้นจะเป็นประโยชน์แก่ผู้รับ เป็นการแสดงความมีน้ำใจ

และเป็นการยึดเหนี่ยวจิตใจของมิตรสหายหรือบริวารไว้ได้พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญการให้ไว้มากมา เช่นผู้ให้ย่อมเป็นที่รัก 2) ปิยวาจา หรือ เปยยวัชชะ การมีวาจาเป็นที่รัก เป็นที่ดูดดื่มจิตใจของผู้ฟัง มีวาจาสุภาพอ่อนหวานชวนฟังเป็นวาจาที่ไม่หยาบคายและก่อให้เกิดประโยชน์ การมีปิยวาจานี้มีความสำคัญเป็นอย่างมากในการผูกมิตรหรือรักษาน้าใจมิตร บุคคลที่ได้รับมอบหมายให้เป็นทูตหรือเป็นตัวแทนของประเทศในการเจรจาเรื่องราวต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของประชาชน และประเทศชาติจะต้องมีเทคนิคในการใช้คาพูดอย่างดีเยี่ยม เพราะถ้าหากใช้คาพูดที่ไม่ดีก็จะส่งผลให้ประชาชนและประเทศชาติสูญเสียผลประโยชน์ได้ 3) อัตถจริยา การประพฤติตนเป็นประโยชน์ เช่น การช่วยเหลือผู้อื่นในเวลาที่จาเป็นไม่เป็นคนนิ่งดูดายในเมื่อตนเองมีกาลังความสามารถที่พอจะช่วยเหลือได้ในการผูกสัมพันธไมตรีระหว่าง ประเทศก็เช่นเดียวกัน จะต้องเป็นผู้ที่รู้จักให้การช่วยเหลือในเวลาที่สมควรช่วยเหลือ เช่นเมื่อถึงคราวที่มิตรประเทศต้องประสบกับภัยพิบัติต่างๆ ที่ประเทศสัมพันธมิตรพอที่จะช่วยเหลือได้ก็ให้ช่วยเหลือตามกาลังความสามารถ เพื่อเป็นการผูกสัมพันธไมตรีหรือแสดงถึงความมีสัมพันธไมตรีอันดีต่อกัน และ 4) สมานัตตตา ความมีตนเสมอต้นเสมอปลาย ไม่คบมิตรเพราะเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน มิใช่ว่าเมื่อเห็นว่ามิตรหมดประโยชน์สำหรับตนแล้วก็เริ่มห่างเหินหรือเลิกคบไปการคบหามิตรจะต้องคบด้วยความจริงใจและมีความเสมอต้นเสมอปลายทั้งในยามที่มิตรรุ่งเรืองและในคราวตกต่ำ สมานัตตตาความมีตนเสมอต้นเสมอปลาย ไม่คบมิตรเพราะเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน มิใช่ว่าเมื่อเห็นว่ามิตรหมดประโยชน์สำหรับตนแล้วก็เริ่มห่างเหินหรือเลิกคบไปการคบหามิตรจะต้องคบด้วยความจริงใจและมีความเสมอต้นเสมอปลายทั้งในยามที่มิตรรุ่งเรืองและในคราวตกต่ำ **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 6** กล่าวว่า สังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ซึ่งการอยู่ร่วมกันในสังคมหรือในหมู่คณะจาเป็นต้องมีสิ่งที่จะมายึดเหนี่ยวจิตใจ และประสานหมู่คณะไว้ให้เกิดความสามัคคี และเพื่อให้อยู่ด้วยกันอย่างสงบสุขได้แก่ หลักสังคหวัตถุ 4 มี 1) ทาน คือ การให้ปันสิ่งของตนแก่ผู้อื่นที่ควรให้ คือการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เสียสละแบ่งปันเฉลี่ยให้ ไม่ใช่ให้จนร่ารวยหรือให้จนหมดเนื้อหมดตัว แต่เป็นการแบ่งปันให้เพื่อแสดงอัธยาศัยไมตรี ผู้ให้ไม่จำเป็นต้องร่ารวยหรือมีฐานะดีกว่าผู้รับเสมอไป และยังรวมถึงการช่วยเหลือ สงเคราะห์ด้วยปัจจัยสี่ทุนหรือทรัพย์สินสิ่งของตลอดจนให้ความรู้ความเข้าใจ 2) ปิยวาจา พูดอย่างรักกัน คือ กล่าวคาสุภาพไพเราะน่าฟังชี้แจงแนะนาสิ่งที่เป็น ประโยชน์มีเหตุผลเป็นหลักฐานชักจูงในทางที่ดีงามหรือคาแสดงความเห็นอกเห็นใจให้กาลังใจรู้จัก พูดให้เกิดความเข้าใจดีสมานสามัคคีเกิดไมตรีทำให้รักใคร่นับถือช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ซึ่งแต่ละกลุ่มที่ได้จัดตั้งขึ้นมาจะมีการแบ่งหน้าที่กัน และสิ่งที่ขาดเสียไม่ได้คือฝ่ายประชาสัมพันธ์หากฝ่ายประชาสัมพันธ์พูดจาไม่ดี ถึงโครงการหรือกิจกรรมจะดีแค่ไหนก็ไม่สามารถที่จะโน้มน้าวจิตใจของสมาชิกกลุ่มได้ 3) อัตถจริยา การทาประโยชน์คือช่วยเหลือด้วยแรงกายและขวนขวายช่วยเหลือกิจการต่างๆบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ทั้งช่วยแก้ไขปัญหา และช่วยปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้นในด้านคุณธรรมจริยธรรมเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี และ 4) สมานัตตตา วางตนเสมอต้นเสมอปลายให้ความเสมอภาคปฏิบัติสม่ำเสมอกันต่อคนผู้ที่เป็นสมาชิกกลุ่ม และบุคคลทั่วไปไม่เอาเปรียบบุคคลที่ด้อยกว่าและเสมอในสุขทุกข์คือ ร่วมสุขร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ร่วมแก้ไขปัญหาเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 7** กล่าวว่า สังคหวัตถุ 4 เป็นธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวน้าใจคน หรือธรรมเพื่อให้ตนเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของคนทั่วไปเป็นเครื่องสงเคราะห์โลก สงเคราะห์ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ยึดเหนี่ยวใจกันไว้เป็นเครื่องเกาะกุมประสานโลก คือสังคมแห่งหมู่สัตว์ไว้ ประดุจสลักเพลาคุมรถที่แล่น

ไปอยู่ไว้ได้ สังคหวัตถุ มี 4 ประการ คือ 1) ทาน ให้ปัน คือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละแบ่งปัน ช่วยเหลือสงเคราะห์ด้วยปัจจัยสี่ทุนหรือทรัพย์สินสิ่งของตลอดจนให้ความรู้ ความเข้าใจและศิลปวิทยา 2) ปิยวาจา พูดอย่างรักกัน คือ กล่าวคาสุภาพ ไพเราะน่าฟัง ชี้แจงแนะนาสิ่งที่เป็นประโยชน์มีเหตุผลเป็นหลักฐาน ชักจูงในทางที่ดีงามหรือคาแสดงความเห็นอกเห็นใจให้กาลังใจ รู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดี สมานสามัคคี เกิดไมตรี ทำให้รักใคร่นับถือและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน 3) อัตถจริยา ทำประโยชน์แก่เขา คือ ช่วยเหลือด้านแรงกายและขวานขวายช่วยเหลือกิจการต่าง ๆ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์รวมทั้งช่วยแก้ไขปัญหาและช่วยปรับปรุงส่งเสริมในด้านจริยธรรม และ 4) สมานัตตตา เอาตัวเข้าสมาน คือ ทาตัวให้เข้ากับเขาได้ วางตนเสมอต้นเสมอปลายให้ความเสมอภาค ปฏิบัติสม่ำเสมอกันต่อคนทั้งหลาย ไม่เอาเปรียบและเสมอในสุขทุกข์ คือ ร่วมสุขร่วมทุกข์ร่วมรับรู้ร่วมแก้ไขปัญหา เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกันกล่าวโดยสรุป การช่วยด้วยทุน ด้วยของหรือความรู้ การช่วยด้วยถ้อยคำ การช่วยด้วยกาลังคน การช่วยด้วยการร่วมเผชิญและแก้ปัญหาพฤติกรรมบำเพ็ญสงเคราะห์เป็นพฤติกรรมที่ยึดเหนี่ยวใจคนประสานหมู่ชนให้ สามัคคี คือ พฤติกรรมนำประยุกต์ของสังคหวัตถุธรรม **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 8** กล่าวว่า สังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมปฏิบัติที่จะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวผู้อื่นไว้ได้ 4 อย่าง ได้แก่ 1) ทาน การให้ปันสิ่งของของตนแก่ผู้อื่นที่ควรให้ปันนั้น ย่อมเป็นเรื่องยึดเหนี่ยวใจแก่ ผู้รับให้ระลึกนึกถึงความเป็นผู้มีน้าใจโอบอ้อมอารีของผู้ให้ ผู้มีจิตใจโอบอ้อมอารีมีน้าใจ มีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่นอยู่เสมอ ย่อมเป็นที่รักแก่ชนทั้งหลาย คนหมู่มากย่อมคบค้าสมาคมด้วยสมดังที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสว่า ผู้ให้ย่อมเป็นที่รัก คนหมู่มากย่อมคบเขา 2) ปิยวาจา การเจรจาที่อ่อนหวาน คือ วาจาที่ไพเราะสุภาพอ่อนโยนตามฐานะย่อม เป็นที่ชื่นใจเป็นที่ประทับใจแก่ผู้ฟังหรือคู่สนทนา ไม่มีใครชอบวาจาที่หยาบคายแข็งกระด้างหรือวาจา ที่ก้าวร้าว ที่ไร้มารยาท ไม่รู้กาลเทศะและวาจาที่ไม่ไพเราะ ไม่สมฐานะระหว่างผู้พูดกับผู้ฟังและคู่สนทนาด้วย คนเราจะได้ดีหรือถึงความเสื่อมก็ด้วยวาจานั่นแหละเป็นข้อสำคัญประการหนึ่ง โบราณท่านจึงกล่าวไว้ว่า ปากเป็นเอก เลขเป็นโท หมายความว่า วาจาที่ดีที่สุภาพ ที่ไพเราะอ่อนหวานนั่นแหละเป็นข้อปฏิบัติที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งของการครองใจคนและจะได้ดีก็เพราะวาจานั้นแหละส่วนคำว่า เสข ณ ที่นี้ หมายถึง วิชาความรู้ยังเป็นรอง คือ ถึงจะเป็นคนมีความรู้สูง แต่ถ้าปากไม่ดีเสียแล้ว ย่อมหวังความเจริญในชีวิตได้ยาก เพราะคนปากเสียไม่อาจผูกใจใครไว้ได้ จะหาคนคบหาสมาคมเป็นมิตรสหายที่ดีที่จริงใจต่อกันได้ยาก ปิยวาจา คือ วาจาที่ไพเราะสุภาพอ่อนโยนต่อกันตามฐานะเท่านั้นแหละที่จะเป็นเครื่องผูกใจยึดเหนี่ยวจิตใจผู้อื่นได้ยืนนาน 3) อัตถจริยา การประพฤติสิ่งที่ดีเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น หมายความว่า ความเป็นผู้มี น้าใจ ไม่นิ่งดูดาย รู้จักสงเคราะห์และช่วยเหลือกิจการของผู้อื่นให้สาเร็จ รู้จักช่วยกระทากิจอันเป็น ประโยชน์บุคคลอื่นหรือแก่สังคมส่วนรวม ตามความเหมาะสมแก่ฐานะและโอกาส ไม่เป็นคนแล้งน้าใจ ช่วยใครไม่เป็น คือ ไม่เป็นคนเห็นแก่ตัวจัดยามที่ผู้อื่นหรือสังคมประสบความทุกข์ เดือดร้อน และ ต้องการความช่วยเหลือ เช่น ในยามประสบทุกข์ภัยต่างๆ ได้แก่ อุทกภัย ภัยจากน้าท่วม วาตภัย ภัย จากลมพายุ อัคคีภัย ภัยจากไฟไหม้ เป็นต้น ที่มีน้าใจอนุเคราะห์ช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ผู้อื่น หรือ สังคมที่กำลังได้รับความทุกข์เดือดร้อนเช่นนั้นตามกาลังของตนด้วยใจเมตตาและกรุณาธรรม ความ เป็นผู้มีน้ำใจ ย่อมประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นตามสมควรแก่ฐานะและโอกาส ด้วยเมตตา กรุณาธรรมเช่นนี้ ย่อมเป็นเครื่องผูกใจหรือเครื่องยึดเหนี่ยวใจผู้อื่น ให้ผูกสมัครรักใคร และมีความสัมพันธ์อันดีต่อ กันได้ยั่งยืนนานเป็นอย่างดี ดังมี สุภาษิตคาโบราณว่า ไปบ้านท่านอย่านิ่งดูดาย ปั้นวัวปั้นควายให้ลูกท่านเล่น แม้ว่าสมัยนี้

การปั้นวัวปั้นควายให้ลูกท่านเล่นเป็นเรื่องล้าสมัยแล้ว แต่ สุภาษิตนี้ก็ยังเป็นอุทาหรณ์ว่า การรู้จักสงเคราะห์ อนุเคราะห์ช่วยเหลือผู้อื่น หรือการประพฤติสิ่งที่ เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น เป็นเครื่องผูกใจคน เป็นคุณธรรมเครื่องครองใจคนได้ดี ให้มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อ กันได้อย่ายั่งยืน และ 4) สมานัตตตา ความเป็นผู้มีตนเสมอ ไม่ถือตัว คือ ความประพฤติปฏิบัติดีต่อผู้อื่น อย่างเสมอต้นเสมอปลาย เมื่อมีชีวิตที่เจริญก้าวหน้า หรือได้ดิบได้ดีขึ้นไป ก็ไม่ถือตัวหรือทาตัวเย่อหยิ่ง กับญาติพี่น้องหรือมิตรสหายเดิมที่เคยคบค้าหรือปฏิบัติดีต่อกัน เคยเคารพนับถือกันอย่างไร ก็คงประพฤติปฏิบัติดีต่อกัน เคารพนับถือกันอยู่อย่างนั้น ความเป็นผู้มีตนเสมอนี้เป็นคุณเครื่องยึดเหนี่ยว จิตใจผู้อื่นไว้เป็นมิตรไมตรีที่ดีต่อกันได้เป็นอย่างดี **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 9** กล่าวว่า สังคหวัตถุ 4 คือ หลักการสงเคราะห์ หรือเรื่องการสงเคราะห์กันช่วยเหลือซึ่งกันและกันซึ่งประกอบด้วย ทาน คือ การแบ่งปันเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน พระพุทธเข้ามุ่งที่ธรรมทานมากกว่า อมิสทาน ธรรมทานให้การช่วยเหลือแนะนาในสิ่งที่ดีประโยชน์ ชี้ช่องทางให้บุคคลสามารถแก้ปัญหาให้ลุล่วงไปด้วยตนเอง ปิยวาจา คือ การพูดจาน่ารักนิยมนับถือพระพุทธเจ้าทรงเน้นว่าต้องเป็นถ้อยคำไพเราะอ่อนหวาน ที่ประกอบด้วยสัจจะ คือความจริงใจและต้องเกิดประโยชน์แก่ผู้เจรจาด้วย อัตถจริยา คือ การบำเพ็ญประโยชน์ ซึ่งหมายถึงการประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์แก่บุคคลอื่น พระพุทธเจ้าเน้นที่โลกัตถจริยา คือ การทำคุณประโยชน์ให้แก่บุคคลในวงกว้างไม่จากัดเฉพาะตนเองและญาติผู้ใกล้ชิด สมานัตตตา คือ ความมีตนเสมอ การรู้จักปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นร่วมสุขร่วมทุกข์กันได้เสมอต้นเสมอปลาย **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 10** กล่าวว่า สังคหวัตถุ 4 เป็นทางเกิดของสามัคคีมี 4 ข้อ คือ 1) ทาน คือ การให้ปัน การให้ทานซึ่งกันและกันไม่หวงกัน โดยการให้ทานแบ่งเป็นประเภทได้แก่ ให้เพื่อการบูชาคุณ ให้เพื่อยึดเหนี่ยวจิตใจผู้อื่นไว้และให้เพื่อเห็นแก่มนุษยธรรม 2) ปิยวาจา คือ พูดให้เขารัก ไม่พูดให้เขาเกลียด ไม่ใส่ร้ายป้ายสี ต้องพูดให้เขารักเรียกว่าปิยวาจา ปิโย เทวมนุสสานัง 3) อัตถจริยา บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม อย่านิ่งดูดาย อย่าเห็นแก่ตัว และ 4) สมานัตตตา เป็นการวางตนให้เหมาะสม เรียกว่า ไม่ถือตัวตนว่าเราดีกว่าเขา ได้แก่ วางตนให้เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ เหมาะกับฐานะ เหมาะกับกาลเทศะ ที่ว่าเหมาะสมตำแหน่งหน้าที่นั้นหมายความว่า เรามีหน้าที่อย่างไรก็ไปปฏิบัติไปตามหน้าที่ ที่ว่าเหมาะสมกับฐานะนั้น คือ ใช้จ่ายทรัพย์ให้เหมาะสมกับฐานะก็คือ เข้าใจใช้จ่าย ไม่ฟุ่งเฟ้อ สุรุ่ยสุร่ายเกินไปแต่ก็ไม่ตระหนี่เกินไปจนเข้าขั้นทรมานตนเอง ที่ว่าเหมาะสมกับกาลเทศะนั้นหมายความว่าปฏิบัติกิจให้เหมาะสมกับเวลาและสถานที่

สรุปได้ว่า รูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยจะต้องยึดหลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อการปฏิบัติสำหรับการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน ได้แก่ 1) ทาน การให้ การสงเคราะห์หรือช่วยเหลือผู้อื่นด้วยการให้สิ่งของที่ตนมีให้แก่ผู้ที่ต้องการผู้ขาดแคลนหรือผู้เดือดร้อน สิ่งของที่นำมาให้นั้นต้องเป็นสิ่งของที่ได้มาโดยสุจริตเป็นประโยชน์ คือ ผู้ให้ก็เป็นสุขอิ่มเอิบใจ ผู้รับก็สามารถบรรเทาทุกข์ความเดือดร้อน รวมทั้งการให้ความรู้การแนะนำที่ถูกต้องชัดเจนและเป็นจริงด้วย 2) ปิยวาจา การใช้วาจาด้วยถ้อยคำที่สุภาพ และถ้อยคำที่มีประโยชน์ พูดด้วยถ้อยคำที่เป็นจริง และถ้อยคำที่ไม่กระทบกระทั่งผู้อื่น พูดแต่ในสิ่งที่เป็นประโยชน์ รู้จักกล่าวขอโทษ รู้จักกล่าวขอบคุณ ซึ่งผู้ปฏิบัติได้ย่อมทำให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาในตัวผู้พูดจูงให้ละเว้น ความชั่ว ทำให้การงานสำเร็จ เป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิตและการงานอย่างยิ่ง 3) อัตถจริยา การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์แก่ทั้งตนเอง และผู้อื่นรู้จักการเสียสละไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ความสุขสบายส่วนตัว ทุ่มเทแรงกายแรงใจใน

การบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ และช่วยเหลือผู้อื่นพร้อมรู้จักแก้ไขปัญหาด้วยปัญญา และ 4) สมานัตตตา การวางตัวให้เหมาะสมเสมอต้นเสมอปลาย รู้จักวางตนให้เหมาะสมกับฐานะ มีจิตใจมั่นคงไม่หวั่นไหวเปลี่ยนแปลงง่าย และดำรงตนไว้ไม่ให้ตกไปในความชั่วปฏิบัติกับเพื่อนร่วมหรือผู้คนอื่น ๆ อย่างเท่าเทียมกันรวมทั้งอยู่ร่วมทุกข์ร่วมสุข ร่วมแก้ไขปัญหากับเพื่อนร่วมงานในองค์กร

จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 10 ท่าน พอสรุปได้ว่า สังคหวัตถุ 4 ประกอบด้วย ทาน, ปิยวาจา, อัตถจริยา, สมานัตตตา เช่น การให้ทานโดยการจัดงานช่วยเหลือชุมชน หรือการใช้ปิยวาจาในการประสานงานในชุมชนของวัดในจังหวัดร้อยเอ็ดที่ได้นำหลักสังคหวัตถุไปใช้ เช่น การจัดการสงเคราะห์ชาวบ้านที่ประสบปัญหาทางเศรษฐกิจ เช่น วัดบ้านอ้น (สุวรรณาราม) ในอำเภอเมืองร้อยเอ็ดจัดกิจกรรมแจกจ่ายของใช้จำเป็นให้กับชาวบ้านยากจน พร้อมส่งเสริมให้ชุมชนใช้ปิยวาจาในการทำงานร่วมกัน

4.2 หลักประโยชน์ 3 กับการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด

ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 1, 3 และ 5 กล่าวว่า ประโยชน์ หรืออรรถประโยชน์ มาจากคำว่า อัตถะ ในภาษาบาลี ซึงแปลว่า ความเจริญ ผลประโยชน์ หรือความต้องการ, ทรัพย์สมบัติ หรือหมายถึงเหตุที่จะได้รับอันได้แก่ ทรัพย์สมบัติ และหมายถึง ความผาสุก กล่าวคือ สภาวะทางจิตใจที่เป็นอิสระจากกองกิเลส อันได้แก่ การบรรลุพระอรหันต์ หรือการบรรลุพระนิพพาน อีกความหมายหนึ่งคือ ประโยชน์ที่เป็นจุดหมาย หรือจุดหมายของชีวิต หรือพรหมจรรย์, จริยธรรม หรือระบบการดำเนินชีวิต และระบบการปฏิบัติธรรมของพระพุทธศาสนา **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 2 และ 4** กล่าวว่า การจัดสวัสดิการสงเคราะห์ประชาชนจะต้องยึดหลักธรรมที่ส่งผลให้เกิดประโยชน์ของการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ ได้แก่ หลักประโยชน์ ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ 1) ทิฏฐธัมมิกัตถะประโยชน์ ได้แก่ ประโยชน์ในปัจจุบัน ซึ่งจัดเป็นจุดหมายของชีวิตทางด้านโลกียะ เพราะเป็นประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สิน ลาภยศ หรือฐานะตำแหน่งหน้าที่ทางสังคมที่มนุษย์สามารถจะแสวงหามาได้ในปัจจุบัน และประโยชน์เหล่านั้นก็เป็นที่ปรารถนาของผู้คนโดยทั่วไปที่จะได้มาครอบครอง อนึ่ง การจะได้มาซึ่งประโยชน์เหล่านั้นมนุษย์จะต้องมีความขยันหมั่นเพียร รู้จักเก็บหอมรอมริบ ประหยัดอดออม ไม่ใช้จ่ายเกินฐานะ รู้จักเลือกคบคนดีเป็นเพื่อน และไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขทุกชนิด การดำเนินชีวิตจึงจะประสบความสำเร็จ มีความสุข สงบตามฐานะ 2) สัมปรายิกัตถประโยชน์ ได้แก่ ประโยชน์หรือจุดหมายของชีวิตในชาติหน้า กล่าวอีกนัยหนึ่งประโยชน์ในระดับนี้ก็คือ ความคาดหวัง หรือความมั่นใจของตนเองที่จะเผชิญกับชีวิตในโลกหน้า ภายหลังจากละโลกนี้ไปแล้ว และการจะบรรลุประโยชน์ในขั้นนี้จะต้องมีความศรัทธา เชื่อมั่นในคุณความดี มีความประพฤติเรียบร้อย ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นรู้จักการให้ทาน รวมถึงการมีปัญญาในการตัดสินปัญหาต่าง ๆ และ 3) ปรมัตถประโยชน์ ได้แก่ พระนิพพาน หรือที่สุดแห่งพรหมจรรย์ในพระพุทธศาสนา ซึ่งถือได้ว่าเป็นการรู้แจ้งสภาวะของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงอันเป็นภาวะของความหลุดพ้น และจัดว่าเป็นเป้าหมายสูงสุดในทัศนะของพุทธศาสนาจะเห็นได้ว่าพระพุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญในเรื่องของประโยชน์และการบำเพ็ญประโยชน์เป็นอย่างยิ่ง เพราะการกล่าวถึงประโยชน์โดยนัยก็คือการกล่าวถึงความสุข เพราะวิถีชีวิตมนุษย์นั้นดำเนินไปเพื่อความสุขด้วยกันแทบทั้งนั้น แต่การได้มาซึ่งความสุขนั้นจะต้องได้มาโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 3 และ 6** กล่าวว่า หลักประโยชน์มี

ความสำคัญของการปฏิบัติเพื่อให้สำเร็จประโยชน์ต่อตนเอง ได้รับประโยชน์ในปัจจุบันตามหลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์นั้น คนที่จะเรียกได้ว่ารู้จัก รู้จักใช้ทรัพย์ หรือหาเงินเป็น ใช้เงินเป็น เป็นคนที่ทามาหากินที่ดี ตั้งตัวสร้างหลักฐานได้ และใช้ทรัพย์สมบัติให้เป็นประโยชน์ เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ทางเศรษฐกิจอย่างถูกต้อง เพราะปฏิบัติตามหลักธรรมต่อไปนี้และความสำคัญของทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์นั้นมีหลักธรรม อย่างนี้มีประโยชน์มากมายหลายประการแก่ผู้ประพฤติปฏิบัติตาม รวมทั้งส่งผลดีไปถึงสังคมด้วย คือ 1) ทำให้บุคคลสามารถสร้างหลักฐานได้อย่างมั่นคง 2) ทำให้เป็นคนที่มีเกียรติ มีชื่อเสียง มีคนเชื่อฟังนับถือ 3) เป็นทางเสริมสร้างสัมพันธไมตรี 4) ทำให้มีโอกาสได้บำเพ็ญประโยชน์แก่ส่วนรวม 5) เป็นแบบอย่างที่ดีให้บุคคลอื่นได้ปฏิบัติตามทั้งในด้านการทำงานและการดำรงชีวิต และ 6) สร้างความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจให้แก่ชาติทางอ้อม และช่วยลดปัญหาสังคมได้ **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 4 และ 7** กล่าวว่า สัมปรายิกัตถะประโยชน์หรือประโยชน์หรือจุดหมายของชีวิตในชาติหน้า กล่าวอีกนัยหนึ่งประโยชน์ในระดับนี้ก็คือ ความคาดหวัง ความมั่นใจของตนเองที่จะเผชิญกับชีวิตในโลกหน้า ภายหลังละจากโลกนี้ไปแล้ว และการจะบรรลุประโยชน์ขั้นนี้จะต้องมีความศรัทธาเชื่อมั่นในคุณงามความดี มีความประพฤติเรียบร้อยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น รู้จักการให้ทาน รวมถึงการมีปัญญาในการตัดสินปัญหาต่าง ๆ **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 5 และ 9** กล่าวว่า ประมัตถประโยชน์ คือ พระนิพพาน หรือที่สุดพระนิพพาน หรือมที่สุดแห่งพรหมจรรย์ในพระพุทธศาสนา ซึ่งถือได้ว่าเป็นการรู้แจ้งสภาวะของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงอันเป็นสภาวะความหลุดพ้น และจัดว่าเป็นเป้าหมายสูงสุดในทัศนะของพุทธศาสนา จะเห็นด้วาพระพุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญเรื่องของประโยชน์ ปละการบำเพ็ญประโยชน์เป็นอย่างยิ่งเพราะการกล่าวถึงประโยชน์โดยนัยก็คือการกล่าวถึงความสุข เพราะวิถีชีวิตมนุษย์นั้นดำเนินไปเพื่อความสุขด้วยกันแทบทั้งนั้น แต่การได้มาซึ่งความสุขในทางพุทธปรัชญาเถรวาทความสุขนั้นต้องได้มาโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 6 และ 10** กล่าวว่า ธรรมที่เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ในปัจจุบัน หมายถึง ประโยชน์อันพึงได้รับจากการประกอบกิจการ หรือมีอาชีพที่สุจริตถูกต้องทั้งทางกฎหมายและศีลธรรม ผลประโยชน์ที่ได้จากการประกอบกิจนั้น เป็นผลที่ได้ทันตาเห็นไม่ต้องรอถึงภายภาคหน้า ผลประโยชน์ที่ได้รับจากการประกอบกิจ อาจจะเป็นเงิน สิ่งของ ชื่อเสียง เกียรติยศ การยกย่องสรรเสริญ หรือกล่าวอย่างง่าย ๆ ว่าเป็นผลประโยชน์อาจเป็นวัตถุหรือผลตอบแทนทางด้านจิตใจก็ได้ อาจเป็นสิ่งที่บุคคลทั่ว ๆ ไปปรารถนา การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะได้มาซึ่งประโยชน์นั้น จะต้องแสวงหาอย่างมีหลักการและมีแผนการ ซึ่งหลักการและแผนการนี้ เรียกว่า ธรรมที่เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ในปัจจุบัน อันมีอยู่ 4 ประการ คือ 1) ความขยันหมั่นเพียร 2) การรู้จักรักษาทรัพย์และประหยัด 3) คบคนดีเป็นมิตร และ 4) เลี้ยงชีพตามสมควรแก่กาลังทรัพย์ที่หามาได้ **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 7** กล่าวว่า ความสำคัญของประโยชน์นั้นมีหลักธรรม 4 อย่างนี้มีประโยชน์มากมายหลายประการแก่ผู้ประพฤติปฏิบัติตาม รวมทั้งส่งผลดีไปถึงสังคมด้วย คือ 1) ทำให้บุคคลสามารถสร้างหลักฐานได้อย่างมั่นคง 2) ทำให้เป็นคนที่มีเกียรติ มีชื่อเสียง มีคนเชื่อฟังนับถือ 3) เป็นทางเสริมสร้างสัมพันธไมตรี 4) ทำให้มีโอกาสได้บำเพ็ญประโยชน์แก่ส่วนรวม 5) เป็นแบบอย่างที่ดีให้บุคคลอื่นได้ปฏิบัติตามทั้งในด้านการทำงานและการดำรงชีวิต และ 6) สร้างความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจให้แก่ชาติทางอ้อม และช่วยลดปัญหาสังคมได้ **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 10** กล่าวว่า ปัจจุบันเป็นยุคที่ผู้คนให้ความสำคัญกับการนำชุมชนจัดการเรื่องเงิน ๆ ทอง ๆ ของตนเองมากขึ้น สังเกตได้จากสื่อ ทั้งทีวี วิทยุ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร แม็กกาซีน

ต่าง ๆ จะมีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับการออม การลงทุน การใช้จ่าย สอดแทรกอยู่ไม่น้อย รวมทั้งพอคเก็ตบุ๊คที่เป็นเรื่องทางการเงินส่วนบุคคล ก็มีให้เลือกซื้อหามากมาย

จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 10 ท่าน พอสรุปได้ว่า รูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด จะต้องยึดหลักประโยชน์ทั้ง 3 ประการ เพราะจะทำให้เกิดความสุข ช่วยเหลือทั้งตนเองและผู้อื่น โดยคำนึงถึงสังคมที่อาศัยอยู่ร่วมกัน เพื่อการอนุเคราะห์หรือสนับสนุนต่าง ๆ จากการให้ทาน การบริจาค หรือการอุดหนุนก็ถือว่าได้สร้างประโยชน์ทั้งคุณงามความดีต่อชุมชน และสังคมให้เกิดความเจริญ สามัคคีซึ่งกันและกันขึ้น และยังส่งผลถึงประโยชน์ในภายภาคหน้าหรือประโยชน์ในภพหน้าอีกด้วย ประโยชน์ และบทบาทในชีวิตประจำวัน เช่น การเก็บออมเพื่ออนาคต และการเข้าถึงประโยชน์สูงสุดผ่านการปฏิบัติธรรม เช่น โครงการธนาคารออมทรัพย์ในชุมชน เพื่อเก็บออมและสร้างความมั่นคงในอนาคต รวมถึงการจัดสอนธรรมะเพื่อเข้าถึงนิพพาน เช่น วัดบูรพาหนองบัวในอำเภออาจสามารถจัดโครงการธนาคารออมทรัพย์ให้กับชาวบ้านเพื่อเก็บออมเงินสำหรับใช้ในอนาคต พร้อมกับสอนธรรมะให้ชาวบ้านเข้าถึงประโยชน์สูงสุดในพุทธศาสนา

4.3 หลักบุญกิริยาวัตถุ 3 กับการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด

ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 1 กล่าวว่า บุญกิริยาวัตถุ เป็นหลักแห่งการทำบุญ เป็นหลักแห่งการทำความดี ด้วยการเสียสละ แบ่งปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ได้รับความสุขทั้งผู้ให้และผู้รับอย่างมีเมตตากรุณา ไม่เบียดเบียนรังแก แย่งชิง มีสติ ในการครองตน รู้จักใช้ปัญญาในการคิดพิจารณาใคร่ครวญ เป็นเครื่องเกื้อหนุนสังคม และ ยึดเหนี่ยวให้สังคมมีเอกภาพ ในการบำเพ็ญบุญหรือทำความดีตามหลักบุญกิริยาวัตถุ อันประกอบด้วย การให้ทาน ทานมัย บุญกิริยาวัตถุ (บุญกิริยาวัตถุสาเร็จด้วยทาน) การรักษาศีล ศีลมัย บุญกิริยาวัตถุ (บุญกิริยาวัตถุสำเร็จด้วยศีล) และการเจริญภาวนา ภาวนามัย บุญกิริยาวัตถุ (บุญกิริยาวัตถุสำเร็จด้วยภาวนา) ให้เกิดประโยชน์สุขนั้น จะต้องปฏิบัติเป็นประจำจนเป็นวิถีชีวิต นั่นเท่ากับว่าเป็นการสั่งสมบุญหรือความดีไว้ให้กับตัวเอง แม้จะทีละเพียงน้อยก็ตามแต่ถ้าปฏิบัติจนเป็นวิถีชีวิตก็จะมีมาก ทาน แปลว่า การให้ การให้ทาน หมายถึง การให้ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โอบอ้อมอารี เป็นความดีพื้นฐานของคน เป็นการลดความตระหนี่ และกาจัดกิเลสให้หมดไป เพื่อให้ได้รับประโยชน์สุขทั้งผู้รับ และผู้ให้ เป็นหลักธรรมหนึ่งในบุญกิริยาวัตถุ คือ ทานมัย (บุญกิริยาวัตถุสำเร็จด้วยทาน) หรือ ใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายว่า การให้ทาน มี 2 ประเภท คือ 1) อามิสทาน(การให้สิ่งของ) 2) ธรรมทาน (การให้ความรู้) ในพระไตรปิฎก สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อิติวุตตกะ ปัญจวรรค ทานสูตร ทานมี 2 อย่าง คือ อามิสทาน (การให้สิ่งของ) และธรรมทาน (การให้ธรรม) บรรดาทาน 2 อย่างนี้ ธรรมทานเป็นเลิศ **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 2** กล่าวว่า อานิสงส์ของการให้ทาน มี 5 ประการ คือ 1) ผู้ให้ทานย่อมเป็นที่รักที่พอใจของคนหมู่มาก 2) สัตบุรุษผู้สงบย่อมค้นหาผู้ให้ทาน 3) กิตติศัพท์ของผู้ให้ทานย่อมขจรไป 4) ผู้ให้ทานย่อมไม่ห่างเหินจากธรรมของคฤหัสถ์ และ 5) ผู้ให้ทานหลังจากตายแล้วย่อมเกิดในโลก **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 3** กล่าวว่า ศีลมัย ศีล แปลว่า ปกติ เย็น เกษม หมายถึง การรักษากายและวาจาให้เรียบร้อย ทำให้เป็นคน เยือกเย็นทั้งกายและใจ ไม่ทำให้ตนเองและคนอื่นเดือดร้อน ศีล เป็นหลักปฏิบัติเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมให้สงบสุข เป็นการทาบุญหรือความดีระดับสูงขึ้นจากการให้ทาน พระผู้มีพระภาคทรงจำแนกศีลไว้ 3 ระดับ ดังปรากฏในพระไตรปิฎก สุตตันตปิฎก ฑีฆนิกาย สีลขันธวรรค คือ จุลศีล (ศีลระดับเบื้องต้น) มัชฌิมศีล (ศีล

ระดับกลาง) และมหาศีล (ศีลระดับสูง) **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 4** กล่าวว่า ผู้มีศีล มี 5 ประการ คือ 1) ปาณาติปาตา เวรมณี (เจตนาเว้นขาดจากการฆ่าสัตว์) 2) อทินนาทานา เวรมณี (เจตนาเว้นขาดจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้) 3) กาเมสุมิจฉาจารา เวรมณี (เจตนาเว้นขาดจากการประพฤติผิดในกาม) 4) มุสาวาทา เวรมณี (เจตนาเว้นขาดจากการพูดเท็จ) และ 5) สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐานา เวรมณี (เจตนาเว้นขาดจากการเสพของมึนเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท) **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 6** กล่าวว่า บุคคลทั่วไป พึงรักษาศีล ในระดับปกติ คือเป็นผู้รักษากาย วาจา ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ด้วยการเว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการถือเอาสิ่งของ ที่เจ้าของมิได้ให้มาเป็นของตน เว้นขาดจากการประพฤติผิดทางกาม โดยไม่มีพฤติกรรมส่อไปทาง ชู้สาว หรือ เสื่อมเสียทางเพศ เป็นต้น เว้นขาดจากการพูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคาหยาบ และพูดเพ้อเจ้อ และเว้นขาดจากการเสพสุราหรือเมรัย สิ่งของที่ทำให้มึนเมา อันเป็นเหตุแห่งความประมาท ผู้รักษาศีลย่อมประสบแต่ความสุข ทั้งในภพนี้และภพหน้า **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 8** กล่าวว่า ภาวนา แปลว่า ทำให้เจริญ ทำให้เป็นทำให้มีขึ้น หรือฝึกอบรม ในภาษาบาลี ท่านให้ความหมายว่า “วฑฺฒนา” คือ วัฒนา หรือ พัฒนานั่นเอง เป็นการทำบุญ หรือ ความดี ขั้นสูงขึ้นด้วย **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 1 และ 9** กล่าวว่า บุญกิริยาวัตถุ ที่ตั้งแห่งการทำบุญ เรื่องที่จัดเป็นการทำความดี ทางทำดี ประกอบด้วย 1) ทานมัย บุญกิริยาวัตถุ (ทาบุญด้วยการให้เป็นสิ่งของ) 2) สีลมัย บุญกิริยาวัตถุ (ทาบุญด้วยการรักษาศีล) หรือ ประพฤติดีมีระเบียบวินัย และ 3) ภาวนามัย บุญกิริยาวัตถุ (ทาบุญด้วยการเจริญภาวนา) คือการฝึกอบรมจิตใจเจริญปัญญา และได้อธิบายหลักบุญกิริยาวัตถุ เป็นหลักธรรมที่ประกอบด้วย 1) การให้ทาน (ทานมัยบุญกิริยาวัตถุ) คือ การให้ การเผื่อแผ่แบ่งปัน เพื่อช่วยเหลือกัน ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคม ประกอบด้วย (1) อามิสทาน การให้สิ่งของ และ (2) ธรรมทาน การให้ความรู้และแนะนำสั่งสอน 2) การรักษาศีล (สีลมัย บุญกิริยาวัตถุ) คือ ความมีระเบียบในการดาเนินชีวิตและในการอยู่ร่วมกับสังคม ได้แก่ ความมีวินัยและการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์กติกาในการอยู่ร่วมกัน เพื่อความสุข ในชีวิตและสังคม ศีลมีหลายระดับจัดไว้ให้เหมาะกับสภาพชีวิตในการปฏิบัติเพื่อเข้าถึงจุดหมายของตน สำหรับเยาวชนพึงรักษาศีล 5 เป็นกฎเกณฑ์พื้นฐานในสังคม เพื่อให้คนอยู่ร่วมกันด้วยดี ไม่เบียดเบียน ทำร้ายละเมิดชีวิตและร่างกาย ไม่ละเมิดต่อกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน ไม่ประพฤติผิดเกี่ยวกับเพศ ไม่ใช้วาจาหลอกลวงกันและไม่ทำให้สูญเสียสติสัมปชัญญะด้วยการเสพสิ่งที่ทำให้เกิดความประมาท และ 3) การเจริญภาวนา (ภาวนามัย บุญกิริยาวัตถุ) คือ การฝึกอบรมจิตใจ หรือ การทำให้เป็นให้มีขึ้น และพัฒนาให้งอกงามสมบูรณ์ มี 2 ประการ คือ (1) จิตตภาวนา หรือสมถภาวนา เป็นการพัฒนาจิต ความมีใจแน่วแน่มุ่งที่สมาธิ หรือ ความสงบ และ (2) ปัญญาภาวนา หรือวิปัสสนาภาวนา เป็นการเจริญวิปัสสนา มุ่งให้เกิดปัญญาเข้าใจความจริงของสิ่งทั้งหลายทั้งปวงของชีวิต **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 10** กล่าวว่า บุญกิริยาวัตถุที่ตั้งแห่งการกระทำซึ่งบุญ หมายถึง สิ่งที่พึงปรารถนาของบุคคลผู้ประสงค์จะชำระบาปอกุศล โดยประการทั้งปวง จำแนกเป็น 3 ประการ คือ 1) ทานมัย บุญสำเร็จจากทาน ทาน แปลว่า การให้ เป็นการบริจาคสิ่งของที่มีค่า หรือของรักหวงแหน ให้ออกไปจากความเป็นกรรมสิทธิ์ของตน เพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น เพื่อคลายความตระหนี่ รวมไปถึงการให้ความรู้การให้ส่วนบุญ และการให้อภัยโทษ 2) ศีลมัย บุญสำเร็จจากศีล ศีล แปลว่า ปกติ หมายถึง การปฏิบัติที่เป็นการควบคุมกาย วาจา ให้บริสุทธิ์ หรือ ให้สงบ ปราศจากโทษที่จะเกิดขึ้นทั้งกาย และทางวาจา รวมไปถึงการเลี้ยงชีพชอบ ความมีมารยาทดี ความละอายบาปกลัวบาป และ 3) ภาวนามัย บุญสำเร็จจากภาวนา ภาวนา

แปลว่า การทำให้เจริญ หมายถึง การกระทาทางใจเพื่อให้ใจสงบ หรือ บริสุทธิ์ ขั้นสมาธิ แล้วกระทาต่อจนกระทั่งเกิดปัญญา รู้แจ้งในสิ่งทั้งปวง เกิดความบริสุทธิ์สูงสุด เพราะหมดจากกิเลส

จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 10 ท่าน พอสรุปได้ว่า รูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด ควรยึดหลักบุญกิริยาวัตถุ เป็นหลักแห่งการทาบุญ หรือ หลักแห่งการทำความดีที่เยาวชน พึงนามาใช้ในวิถีชีวิต ประกอบด้วย 1) การให้ทาน ได้แก่ อามิสทาน ธรรมทาน และอภัยทาน ซึ่งเป็นพื้นฐานของการทาบุญ หรือ การทำความดี ที่สามารถลดความตระหนี่ หรือ เห็นแก่ตัวลงได้ด้วยการเสียสละ เอื้อเฟื้อ แบ่งปัน เกื้อกูล ผู้อื่นด้วยความเมตตา และพัฒนาขึ้น 2) การรักษาศีล เป็นการประพฤติตนให้เรียบร้อยทางกาย วาจา ด้วยการปฏิบัติตามศีล 5 ข้อให้เป็นวิถีชีวิต เมื่อรักษาศีล ให้สมบูรณ์แล้ว ทำความดีขั้นที่ และ 3) การเจริญภาวนา เป็นการพัฒนาตนเองด้วยการฝึกจิตใจให้อยู่ด้วยการมีสติ มีสมาธิ มีสัมปชัญญะ มีความเพียร รู้จักคิดพิจารณา รู้จักผิดชอบชั่วดี วิธีการปฏิบัติจริงในการให้ทาน รักษาศีล และการภาวนา เช่น การจัดงานบุญในชุมชนเพื่อช่วยเหลือผู้ยากไร้ และการสอนสมาธิให้ชาวบ้าน การนำหลักบุญกิริยาวัตถุ 3 มาใช้ในการสร้างความมั่นคงทางสังคมและจิตใจ เช่น วัดโพธิการามในอำเภอปทุมรัตต์จัดงานบุญประจำปีเพื่อระดมทุนช่วยเหลือชุมชนที่ยากจน รวมถึงการจัดกิจกรรมรักษาศีลและการสอนภาวนาให้กับชาวบ้าน

4.4 หลักสาราณียธรรม 6 กับการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด

ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 1, 2 และ 3 มีความเห็นสอดคล้องกันว่า สารณียธรรม 6 ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง, ธรรมเป็นเหตุที่ระลึกถึงกัน, หลักการอยู่ร่วมกัน สาราณียธรรม 6 คือ 1) เมตตากายกรรม ตั้งเมตตากายกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้า และลับหลัง คือ ช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมคณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกันทั้งต่อหน้า และลับหลัง 2) เมตตาวจีกรรม ตั้งเมตตาวจีกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้า และลับหลัง คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชนสั่งสอน แนะนำ ตักเตือนด้วยความหวังดีกล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้า และลับหลัง 3) เมตตามโนกรรม ตั้งเมตตามโนกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้า และลับหลัง คือ ตั้งจิตปรารถนาดีคิดทำสิ่งที่เป็นประโยชนแกกัน มองกันในแงดีมีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน 4) สาธารณโภคีได้ของสิ่งใดมาก็แบ่งปันกัน คือ เมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อยก็ไมหวงไวผู้เดียวนำมาแบ่งปันเฉลี่ยเจือจานให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกันข้อนี้ใช้อัปปฏิวัตตโภคีก็ได้ 5) สีลสามัญญตา มีศีลบริสุทธิ์เสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความประพฤติสุจริตดีงามถูกต้องตามระเบียบวินัยไมทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมูคณะ และ 6) ทิฏฐิสามัญญตา มีทิฏฐิงามเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้า และลับหลัง คือ มีความเห็นชอบร่วมกัน ในข้อที่เป็นหลักการสำคัญที่จะนำไปสูความหลุดพ้นทุกข์ทั้งปวง **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 4** กล่าวว่า สารณียธรรม 6 แปลว่า ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง, ธรรมเป็นเหตุที่ระลึกถึงกัน, หลักการอยู่ร่วมกัน ได้แก่ (1) เมตตากายกรรม : ตั้งเมตตากายกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้า และลับหลัง คือ ช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมคณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกันทั้งต่อหน้า และลับหลัง (2) เมตตาวจีกรรม : ตั้งเมตตาวจีกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้า และลับหลัง คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชนสั่งสอนแนะนำตักเตือน ด้วยความหวังดีกล่าววาจาสุภาพแสดงความเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้า และลับหลัง (3)1 เมตตามโนกรรม : ตั้งเมตตา/

มโนกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้า และลับหลัง คือ ตั้งจิตปรารถนาดีคิดทำสิ่งที่เป็นประโยชนแกกัน มองกันในแงดีมีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน (4) สาธารณโภคี : ได้ของสิ่งใดมาก็แบ่งปันกัน คือ เมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบธรรมแม้เป็นของเล็กน้อยก็ไมหวงไวผู้เดียวนำมาแบ่งปันเฉลี่ยเจือจานให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกันข้อนี้ใช้อัปปฏิวิภัตตโภคีก็ได้ (5) สีลสามัญญตา : มีศีลบริสุทธิ์เสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายทั้งต่อหน้า และลับหลัง คือ มีความประพฤติสุจริตดีงามถูกต้องตามระเบียบวินัย ไมทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมูคณะ (6) ทิฏฐิสามัญญตา : มีทิฏฐิดีงามเสมอกันเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายทั้งต่อ หน้า และลับหลัง คือ มีความเห็นชอบร่วมกัน ในข้อที่เป็นหลักการสำคัญที่จะนำไปสูความหลุดพ้นสิ้นทุกข์หรือขจัดปัญหา **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 5** กล่าวว่า ตามสัญชาตญาณของคนที่อยู่ร่วมกันนั้นยังปรารถนาความรัก ความอบอุ่น ความปลอดภัย ต้องการสิ่งที่พึงพำนักอาศัย ต้องการได้มีการพักผ่อนหย่อนใจ ต้องการให้มีสันทนาการในด้านต่างๆ ซึ่งเป็นลักษณะความเรียกร้องความต้องการตามธรรมชาติของสิ่งมีชีวิต ในทางพระพุทธศาสนากลุ่มพุทธบริษัททั้งฝ่ายคฤหัสถ์ และบรรพชิตเมื่อมาอยู่ร่วมกันในวัฒนธรรมของชาวพุทธแล้วจำเป็นที่จะต้องอยู่ด้วยความมีคุณธรรมเป็นจุดกลางทางความคิดที่มาพบกัน โดยการปลูกฝังให้เกิดความรักความเคารพต่อกันซึ่งความรัก ความเคารพต่อกันนั้นเป็นผลซึ่งจะเกิดขึ้นอาจจากการแสดงความมีน้ำใจ คือ สงเคราะห์ อนุเคราะห์ เมื่อมีความรัก ซึ่งเป็นผลที่พึงปรารถนาของหมู่คณะไม่ว่ายุคใดสมัยใดก็จะบังเกิดขึ้น จากนั้นเอกภาพ คือ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางกิจกรรม ทางผลประโยชน์ ทางการศึกษาการการประพฤติปฏิบัติก็จะบังเกิดขึ้นติดตามมาเหล่านี้เป็นเหตุเป็นผลของกันและกัน แต่ในขณะเดียวกันสิ่งที่ดีงามเหล่านี้เป็นผลรวมยอดซึ่งกันและกัน โดยการสร้างเหตุเฉพาะในที่นี้ทรงแสดงว่าเป็นสาราณียธรรม คือ ธรรมะที่จะนำใจของบุคคลให้ระลึกถึงกันผูกพันเชื่อมโยงบุคคลไว้ด้วยน้ำใจประกอบด้วย 6 ประการ คือ 1) เมตตากายกรรม จะทำอะไรก็ให้ทำด้วยเมตตา ได้แก่ การแสดงความมีน้ำใจ ช่วยเหลือ ขวนขวายในกิจการงานต่างๆ ที่ควรของเพื่อนภิกษุสามเณรของเพื่อนอุบาสก อุบาสิกาทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นต่อหน้าหรือลับหลังก็ตาม 2) เมตตาวจีกรรม จะพูดอะไรก็ประกอบด้วยเมตตา ได้แก่ การพูดวาจาที่เป็นคำสัตย์ คำจริง คำสมานสามัคคี กระชับสามัคคี พูดแต่คำไพเราะอ่อนหวาน และคำที่มีประโยชน์นั้นเป็นคำที่มีพื้นฐานมาจากเมตตาต่อคนที่ตนพูดด้วย และคนที่พูดถึงพูดต่อหน้าอย่างไร ลับหลังก็ต้องพูดอย่างนั้น ลับหลังอย่างไร ต่อหน้าก็พูดอย่างนั้น 3) เมตตามโนกรรม จะคิดอะไรก็คิดกันด้วยเมตตา ได้แก่ การตั้งความรู้สึกในคน และสัตว์ทั้งหลายว่าชีวิตแต่ละชีวิตไม่ต้องการความทุกข์ แต่ต้องการความสุขฉันใด เพราะฉะนั้นขอให้บุคคลนั้นๆ ดำรงชีวิตอยู่ด้วยความไม่มีเวร ไม่มีภัย ไม่เบียดเบียนกัน ไม่ประทุษ ร้ายกัน ให้แต่ละคนอยู่ดีมีสุขตามสมควรแก่ฐานะของตน เมื่อจะคิดถึงใครก็ตามไม่ได้จำเพาะเจาะจงว่าเป็นภิกษุสามเณรเท่านั้น ให้คิดถึงกันด้วยเมตตาเพราะพร้อมที่จะแสดงออกทางกาย ทางวาจา ทั้งต่อหน้า และลับหลังบุคคลเหล่านั้น 4) แบ่งปันลาภที่ตนได้มาในทางที่ชอบธรรมให้แก่เพื่อนภิกษุสามเณรไม่หวงไว้บริโภคเฉพาะเพียงผู้เดียว คือ หลักการอยู่ร่วมกันของพระภิกษุสามเณรนั้นต้องเลี้ยงชีพด้วยลำแข้งของตัวเอง เที่ยวภิกษาจรบิณฑบาตอาหารจากชาวบ้านผู้มีจิตศรัทธาเป็นการได้อาหารมาในทางที่ชอบธรรม แต่ว่าการได้ปัจจัย 4 นั้น คนเรามีวาสนาบารมีไม่เหมือนกันบางคนได้มากจนเหลือกินเหลือใช้ บางคนได้น้อยจนไม่ค่อยพอกินพอใช้เพราะฉะนั้นคนที่ได้ลาภผลมาในทางที่ชอบมากจึงต้องแสดงออกซึ่งทางกายกรรม ทางวจีกรรมที่สะท้อนมาจากใจด้วยการเอื้อเฟื้อแบ่งปันเป็นการสงเคราะห์ อนุเคราะห์ เฉลี่ยความสุขให้แก่กันและกัน 5) รักษาศีลบริสุทธิ์เสมอกันกับเพื่อน

ภิกษุสามเณรอื่นๆ ไม่ทำตนให้เป็นที่รังเกียจของผู้อื่น คือ การอยู่ร่วมกันของพระภิกษุ สามเณรนั้น ค่อนข้างจะอาถรรพ์ แม้จะโง่ไปบ้าง จะเซ่อไปบ้าง แต่ถ้าไม่มีปัญหาเรื่องการประพฤติปฏิบัติแล้ว ย่อมเป็นที่ยอมรับนับถือของผู้ที่เกี่ยวข้องกัน แม้จะเป็นเพื่อนรักร่วมใจกัน ถ้าคนหนึ่งละเมิดศีลที่พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้จะกลายเป็นที่รังเกียจดูหมิ่นของเพื่อนภิกษุสามเณรด้วยกันการอยู่ร่วมกันโดยปกติสุขที่ประสงค์จะเกิดขึ้นไม่ได้ ดังนั้น จึงต้องพยายามปฏิบัติตนให้ถูกต้องตรงตามหลักของศีลที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้โดยให้มองว่าข้อนี้พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้อย่างไร ใครปฏิบัติถูกต้องตรงหลักที่พระพุทธเจ้าบัญญัติไว้ก็ปฏิบัติไปตามเขาทำให้เกิดเป็นความเรียบร้อยสวยงามขึ้นที่พระพุทธเจ้าทรงเรียกว่า สังฆโสภโณ คือ หมู่คณะที่งดงาม และ 6) มีความเห็นร่วมกันกับเพื่อนภิกษุสามเณรอื่นๆ ไม่วิวาทกับใครๆ เพราะมีความเห็นผิดกัน เรื่องของความเห็นนั้นในฐานะของภิกษุในพระพุทธศาสนาถ้าเป็นความเห็นเกี่ยวกับวินัยก็ต้องเอาวินัยเป็นมาตรการกำหนดตัดสินว่า ความเห็นของใครถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง ถ้าเป็นเรื่องเกี่ยวกับธรรมะก็ตรวจสอบเทียบเคียงสอบทานหลักธรรมะว่า ข้อนี้ พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้อย่างไร แล้วก็หาจุดกลางทางความคิดมาพบกันแต่บางอย่างเป็นเรื่องของกิจการงานหรือแม้แต่เรื่องความเห็นทั่วไปอาจจะมีความขัดแย้งในหลักการ และวิธีการบางอย่าง แต่ว่าสามารถประสบผลเช่นเดียวกันได้ก็ต้องประนีประนอมกันไม่ก่อเหตุทะเลาะ วิวาท เพราะเหตุว่าความเห็นขัดแย้งกัน เว้นไว้แต่บุคคลนั้นมีความเห็นขัดแย้งกับพระธรรมวินัยซึ่งภิกษุสามเณรรู้ห่วงใยในพระพุทธศาสนาจะต้องถือเป็นภาระหน้าที่ที่จะขจัดปรับวาทเหล่านั้นให้ยุติลงด้วยความเรียบร้อย **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 6** กล่าวว่า ธรรมที่เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน คือผู้ประพฤติธรรมเหล่านี้ย่อมเป็นเหตุให้ระลึกถึงความดีที่ทำต่อกันเป็นที่เคารพนับถือของผู้อื่น และสมานความสามัคคีกลมเกลียวในหมู่คณะไว้ได้ 1) การเข้าไปตั้งกายกรรมประกอบด้วยเมตตา คือ การช่วยขวนขวายทำกิจธุระของกันและกันด้วยกาย ไม่ว่าจะเป็นกิจธุระอะไรก็ตามก็เต็มใจช่วยทำกิจธุระนั้นจนสำเร็จไม่นิ่งดูดายเพราะถือว่าไม่ใช่หน้าที่ เรื่องอะไรจะทำให้เหนื่อยแรงลำบากกาย 2) การเข้าไปตั้งวจีกรรมประกอบด้วยเมตตา คือ การแนะนำสั่งสอนบอกกันในทางที่ดี ถูกต้อง เมื่อทำตามแล้วเกิดความดีงาม ไม่มีผลทำให้ผู้ทำตามต้องได้รับความเดือดร้อนภายหลัง 3) การเข้าไปตั้งมโนกรรมประกอบด้วยเมตตา คือ การตั้งจิตเป็นเมตตาปรารถนาแต่ความไม่มีเวรมีภัยต่อกัน มุ่งหวังแต่ความสุขความเจริญ และประโยชน์ต่อกันและกัน 4) การแบ่งปันลาภที่หามาได้ไม่หวงไว้บริโภคผู้เดียว คือ การแบ่งปันสิ่งของที่ตนหาได้โดยชอบธรรมแก่ผู้อื่นตามสมควรแก่ของที่ได้มาเพื่อเป็นการเกื้อกูลต่อผู้ที่มีลาภน้อยไม่หวงไว้บริโภคผู้เดียว 5) การรักษาศีลให้บริสุทธิ์เสมอกับผู้อื่น คือ การประพฤติกายวาจาให้เรียบร้อยดีไม่มีโทษ ปฏิบัติตนตามพระวินัยบัญญัติรักษาศีลตามภาวะของตนไม่ให้ขาดหรือด่างพร้อยเสมอกันกับผู้อื่น 6) การมีความเห็นร่วมกันกับผู้อื่น คือ การมีความเห็นพ้องต้องกันตามพระธรรมวินัยเป็นเหตุให้เกิดความสามัคคีกลมเกลียวกันในการปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ ได้อย่างไม่ขาดตกบกพร่องไม่มีความเห็นผิดแผกแปลกไปจากผู้อื่นจนเป็นเหตุแห่งความแตกร้าวบาดหมาง ยอมรับมติของส่วนมาก ธรรม 6 อย่างนี้ ทำให้ผู้ประพฤติให้เป็นที่รักที่เคารพของผู้อื่นเป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กันและกัน เป็นไปเพื่อความไม่วิวาทกันและกัน เป็นไปเพื่อความพร้อมเพรียงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 7** กล่าวว่า สาราณียธรรม แปลว่า ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน หมายถึง คุณธรรมที่ทำให้คนเราไม่เห็นแก่ตัวแต่จะคิดถึงคนอื่นเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่น เข้าใจคนอื่นมากขึ้น สาราณียธรรมมี 6 อย่าง คือ 1) เมตตากายกรรม คือ ทำต่อกันด้วยเมตตา หมายถึง ทำสิ่งใดก็ทำด้วยความ

ปรารถนาดีต่อกัน เช่น แสดงไมตรี และหวังดีต่อเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการ ร่วมชุมชน โดยช่วยเหลือธุระต่างๆ ด้วยความเต็มใจแสดงอากัปกิริยาสุภาพเคารพนับถือทั้งต่อหน้าและลับหลัง 2) เมตตาวจีกรรม คือ พูดกันด้วยเมตตา หมายถึง จะพูดอะไรก็พูดด้วยความปรารถนาดีต่อกัน เช่น แนะนำสั่งสอนตักเตือนกันด้วยความหวังดีกล่าววาจาสุภาพพูดจริงไม่พูดเพื่อผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นแก่ตนเองฝ่ายเดียว 3) เมตตามโนกรรม คือ คิดต่อกันด้วยเมตตา หมายถึง จะคิดอะไรก็คิดด้วยความปรารถนาดี เช่น ตั้งจิตปรารถนาดีคิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี 4) สาธารณโภคี คือ แบ่งปันสิ่งที่ได้มาโดยชอบธรรม หมายถึง แบ่งปันลาภผลที่ร่วมกัน หาร่วมกันทำโดยยุติธรรมแม้สิ่งของที่ได้มาจะน้อยแต่ก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วถึงกันนั้น คือ การร่วมสุขร่วมทุกข์กัน 5) สีลสามัญญตา คือ มีความประพฤติเสมอภาคกัน หมายถึง ประพฤติสุจริตดีงามเหมือนๆ กัน มีระเบียบวินัยเป็นแบบเดียวกัน ไม่ประพฤติให้เป็นที่รังเกียจหรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ 6) ทิฏฐิสามัญญตา คือ มีความเสมอภาคกันทางความคิด หมายถึง ปรับความคิดความเห็นให้มีเหตุมีผลถูกต้องเหมือน ๆ กัน นั่นคือ การเคารพเหตุผลยึดหลักความดีงามเป็นอุดมคติอย่างเดียวกัน **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 8** กล่าวว่า สาราณียธรรม ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงธรรม เป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน หลักการอยู่ร่วมกัน 6 ประการ คือ 1) เมตตากายกรรม ตั้งเมตตากายกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้า และหลับหลัง คือ ช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมหมู่คณะด้วยความเต็มใจ แสดงอาการกิริยาสุภาพเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้า และลับหลัง 2) เมตตาวจีกรรม ตั้งเมตตาวจีกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้า และลับหลัง คือ ช่วยแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์สั่งสอนแนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพแสดงความเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้า และลับหลัง 3) เมตตามโนกรรม ตั้งมโนกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ตั้งจิตปรารถนาดีคิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดีมีหน้าตายิ้มแย้มต่อกัน 4) สาธารณโภคีได้ของที่ชอบธรรมมาก็แบ่งปันไม่หวงไว้ผู้เดียว 5) สีลสามัญญตา มีศีลบริสุทธิ์เสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้า และลับหลัง คือ มีความประพฤติสุจริตดีงามถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นที่รังเกียจของหมู่คณะ และ 6) ทิฏฐิสามัญญตา มีทิฏฐิดีงามเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความเห็นชอบร่วมกันในข้อที่เป็นหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้นสิ้นทุกข์หรือขจัดปัญหา **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 9** กล่าวว่า หลักธรรมที่ก่อให้เกิดความสามัคคีที่กล่าวไวในพุทธศาสนาเถรวาทในแง่ที่จะทำให้ประชาชนภายในชาติ และสังคมอยู่กันด้วยความสามัคคีกลมเกลียวทำให้เป็นเอกภาพเรียกว่า หลักสาราณียธรรม ซึ่งเป็นหน้าที่หรือข้อปฏิบัติที่ประชาชนควรปฏิบัติต่อผู้อื่นในสังคมซึ่งมีองค์ประกอบไปด้วยหลัก 6 ประการด้วยกัน คือ 1) จะต้องมีเมตตากายกรรม คือ การแสดงออกถึงความเมตตาทางกายแกเพื่อนในสังคมเดียวกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ช่วยเหลือกิจธุระของหมูคณะด้วยความเต็มใจ แสดงอาการกิริยาสุภาพเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง 2) จะต้องมีเมตตาวจีกรรม คือ การแสดงออกถึงความเมตตาปรารถนาดีต่อกันทางวาจาต่อเพื่อนร่วมสังคมประเทศชาติเดียวกัน เช่น การช่วยบอกสิ่งที่เป็นประโยชน์ แนะนำ สั่งสอน ตักเตือนในทางที่ถูกที่ควรด้วยความปรารถนาดี กล่าววาจาสุภาพเป็นประโยชนอ่อนหวานทั้งต่อหน้าและลับหลัง 3) จะต้องมีเมตตามโนกรรม คือ การตั้งจิตเมตตาปรารถนาดีต่อกันกับเพื่อนร่วมสังคมร่วมหมูคณะเดียวกัน มีจิตปรารถนาดีทั้งต่อหน้า และลับหลัง คิดทำแต่สิ่งที่เป็นประโยชนต่อกัน มองกันในแงดีไมมีความระแวงสงสัยซึ่งกันและกัน 4) สาธารณโภคี คือ การรูจักแบ่งปันเฉลี่ยเจือจานแม้ว่าจะเป็นสิ่งของเล็กน้อยแต่เป็นสิ่งที่ได้มาโดยชอบธรรมก็ไมควรหวงไวแต่ผู้เดียวนำมาให้ได้มีส่วน

ร่วมบริโภคใช้สอยร่วมกัน 5) ศีลสามัญญตา คือ จะต้องมีศีล มีความประพฤติเสมอเหมือนกับบุคคลที่ร่วมในสังคมหมู่เดียวกัน ไมทำตนให้เป็นที่รังเกียจของหมู่คณะเคารพกฎเกณฑ์ระเบียบของสังคม และ 6) ทิฏฐิสามัญญตา คือ จะต้องมีความเห็นทีดีงามเสมอเหมือนกับผู้อื่นในสังคมเดียวกัน มีความเห็นชอบร่วมกันในข้อที่เป็นหลักการที่จะนำไปสูการขจัดปัญหามิใช่เป็นความเห็นที่ก่อให้เกิดปัญหา ต้องยอมรับความคิดเห็นของคนหมู่มากแม้จะไมถูกใจก็ตาม **ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 10** กล่าวว่า สาราณียธรรม 6 ประการ สะท้อนให้เห็นถึงความรักใคร่ ความระลึกนึกถึงกันด้วยความรักที่เป็นสาราณียะซึ่งประกอบไปด้วยความปรารถนาดีต่อกันทั้งทางกาย วาจา และใจ ขณะเดียวกันก็มีความรู ความเข้าใจในหลักการแกปัญหา หรือแกทุกข์อย่างถูกต้องเสมอกัน (ทิฏฐิสามัญญตา) ปฏิบัติตามแนวทางการประพฤติปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อการแกปัญหาโดยเสมอกัน (ศีลสามัญญตา) และก็มีการแบ่งปันช่วยเหลือเกื้อกูลกัน (สาธารณโภคี) หลักธรรมทั้งหลายเหล่านี้แต่ละอย่าง ๆ ชื่อว่าสาราณียธรรม แปลว่า ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึงกันชื่อว่าปยกรณธรรม ธรรมเครื่องทำความรักกัน ชื่อว่าครุกรณธรรม ธรรมเครื่องทำให้เคารพกันเป็นไปเพื่อสงเคราะห์ช่วยเหลือกัน เพื่อไมทะเลาะวิวาทโตเถียงกัน เพื่อความพรอมเพรียงเป็นอันเดียวกัน ดังนั้น หลักธรรมทั้ง 6 ประการนี้ ถานำไปปฏิบัติตามก็จะเป็นเครื่องช่วยสังคมหรือประเทศชาติให้มีความมั่นคง และเป็นเอกภาพได้ เพราะผลที่จะเกิดตามมาจากการประพฤติตามหลักธรรมนี้ คือ 1) ทำให้ระลึกถึงกันในแงดี 2) ทำให้เกิดความรักใครปรองดองกัน 3) ทำให้เกิดความเคารพมีสัมมาคารวะต่อกัน 4) ทำให้เกิดการสงเคราะห์ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน 5) ทำให้เกิดความไมวิวาท บาดหมางกัน 6) ทำให้เกิดความพรอมเพรียง สมัครสมานสามัคคีกัน และ 7) ทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 10 ท่าน พอสรุปได้ว่า รูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ดต้องยึดหลักปฏิบัติตามหลักสาราณียธรรม 6 เป็นหลักธรรมในพุทธศาสนาที่มีการกล่าวถึงการช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมคณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกัน ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดีกล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพ นับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง และเป็นคุณธรรมที่ทำให้รู้จักการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันและกัน ทำให้เข้าใจคนอื่นมากขึ้นซึ่งเป็นแนวทางที่ดีในการอยู่ร่วมกันด้วยความสามัคคีสถานศึกษาควรนำมาปฏิบัติ หลักสาราณียธรรม 6 มีบทบาทในการสร้างความสามัคคีในชุมชน มีการนำหลักสาราณียธรรมไปใช้ เช่น การร่วมกันแก้ปัญหาและช่วยเหลือกันในชุมชน เช่นกับชุมชนวัดบ้านอ้นในอำเภอเมืองร้อยเอ็ดใช้หลักสาราณียธรรมในการจัดการปัญหาความขัดแย้งและสร้างความสามัคคีในชุมชน โดยเฉพาะในช่วงที่เกิดวิกฤตโควิด-19

4.5 รูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ประชาชนของวัดในจังหวัดร้อยเอ็ดตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท

1. รูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยจะต้องยึดหลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อการปฏิบัติสำหรับการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน ได้แก่ 1) ทาน การให้ การสงเคราะห์หรือช่วยเหลือผู้อื่นด้วยการให้สิ่งของที่ตนมีให้แก่ผู้ที่ต้องการผู้ขาดแคลนหรือผู้เดือดร้อน สิ่งของที่นำมาให้นั้นต้องเป็นสิ่งของที่ได้มาโดยสุจริตเป็นประโยชน์ คือ ผู้ให้ก็เป็นสุขอิ่มเอิบใจ ผู้รับก็สามารถบรรเทาทุกข์ความเดือดร้อน รวมทั้งการให้ความรู้การแนะนำที่ถูกต้องชัดเจนและเป็นจริงด้วย

2) ปิยวาจา การใช้วาจาด้วยถ้อยคำที่สุภาพ และถ้อยคำที่มีประโยชน์ พูดด้วยถ้อยคำที่เป็นจริง และถ้อยคำที่ไม่กระทบกระทั่งผู้อื่น พูดแต่ในสิ่งที่เป็นประโยชน์ รู้จักกล่าวขอโทษ รู้จักกล่าวขอบคุณ ซึ่งผู้ปฏิบัติได้ย่อมทำให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาในตัวผู้พูดจูงให้ละเว้น ความชั่ว ทำให้การงานสำเร็จ เป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิตและการงานอย่างยิ่ง 3) อัตถจริยา การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์แก่ทั้งตนเอง และผู้อื่นรู้จักการเสียสละไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ความสุขสบายส่วนตัว ทุ่มเทแรงกายแรงใจในการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ และช่วยเหลือผู้อื่นพร้อมรู้จักแก้ไขปัญหาด้วยปัญญา และ 4) สมานัตตตา การวางตัวให้เหมาะสมเสมอต้นเสมอปลาย รู้จักวางตนให้เหมาะสมกับฐานะ มีจิตใจมั่นคงไม่หวั่นไหวเปลี่ยนแปลงง่าย และดำรงตนไว้ไม่ให้ตกไปในความชั่วปฏิบัติกับเพื่อนร่วมหรือผู้คนอื่น ๆ อย่างเท่าเทียมกันรวมทั้งอยู่ร่วมทุกข์ร่วมสุข ร่วมแก้ไขปัญหากับเพื่อนร่วมงานในองค์กร

2. รูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด จะต้องยึดหลักประโยชน์ทั้ง 3 ประการ เพราะจะทำให้เกิดความสุข ช่วยเหลือทั้งตนเองและผู้อื่น โดยคำนึงถึงสังคมที่อาศัยอยู่ร่วมกัน เพื่อการอนุเคราะห์หรือสนับสนุนต่าง ๆ จากการให้ทาน การบริจาค หรือการอุดหนุนก็ถือว่าได้สร้างประโยชน์ทั้งคุณงามความดีต่อชุมชน และสังคมให้เกิดความเจริญ สามัคคีซึ่งกันและกันขึ้น และยังส่งผลถึงประโยชน์ในภายภาคหน้าหรือประโยชน์ในภพหน้าอีกด้วย

3. รูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด ควรยึดหลักบุญกิริยาวัตถุ เป็นหลักแห่งการทาบุญ หรือ หลักแห่งการทำความดีที่เยาวชน พึงนำมาใช้ในวิถีชีวิต ประกอบด้วย 1) การให้ทาน ได้แก่ อามิสทาน ธรรมทาน และอภัยทาน ซึ่งเป็นพื้นฐานของการทาบุญหรือ การทำความดี ที่สามารถลดความตระหนี่ หรือ เห็นแก่ตัวลงได้ด้วยการเสียสละ เอื้อเฟื้อ แบ่งปันเกื้อกูล ผู้อื่นด้วยความเมตตา และพัฒนาขึ้นเป็น 2) การรักษาศีล เป็นการประพฤติตนให้เรียบร้อยทางกาย วาจา ด้วยการปฏิบัติตามศีล 5 ข้อให้เป็นวิถีชีวิต เมื่อรักษาศีล ให้สมบูรณ์แล้ว และ 3) การเจริญภาวนา เป็นการพัฒนาตนเอง ด้วยการฝึกจิตใจให้อยู่ด้วยการมีสติ มีสมาธิ มีสัมปชัญญะ มีความเพียร รู้จักคิดพิจารณา รู้จักผิดชอบชั่วดี

4. รูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ดต้องยึดหลักปฏิบัติตามหลักสาราณียธรรม 6 เป็นหลักธรรมในพุทธศาสนาที่มีการกล่าวถึงการช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมคณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกัน ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอนแนะนำตักเตือนด้วยความหวังดีกล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพ นับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง และเป็นคุณธรรมที่ทำให้รู้จักการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันและกัน ทำให้เข้าใจคนอื่นมากขึ้นซึ่งเป็นแนวทางที่ดีในการอยู่ร่วมกันด้วยความสามัคคีสถานศึกษาควรนำมาปฏิบัติ

ตารางที่ 4.1 รูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ดตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท

รูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ประชาชน	หลักพุทธปรัชญาเถรวาท
1. การให้ปัจจัยหรือสิ่งของที่จำเป็น เช่น การจัดสวัสดิการสำหรับผู้ยากไร้ในชุมชน	1. สังคหวัตถุ 4 (ทาน)
2. การใช้วาจาที่สุภาพ เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและลดความขัดแย้ง	2. สังคหวัตถุ 4 (ปิยวาจา)
3. การปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น เช่น การร่วมมือช่วยเหลืองานสาธารณประโยชน์	3. สังคหวัตถุ 4 (อัตถจริยา)
4. การวางตนอย่างเสมอภาคและเป็นธรรม ไม่แบ่งแยกหรือแสดงอคติ ซึ่งช่วยลดความเหลื่อมล้ำในชุมชน	4. สังคหวัตถุ 4 (สมานัตตตา)
5. ประโยชน์ในปัจจุบัน เช่น การช่วยเหลือด้านการแพทย์ การดูแลผู้สูงอายุ หรือการให้ทุนการศึกษา	5. ประโยชน์ 3 (ทิฏฐธัมมิกัตถะ)
6. ประโยชน์ในอนาคต เช่น การพัฒนาทักษะอาชีพเพื่อเพิ่มโอกาสทางการเงินในอนาคต	6. ประโยชน์ 3 (สัมปรายิกัตถะ)
7. ประโยชน์สูงสุดในการเข้าถึงนิพพานหรือการปลดปล่อยจากความทุกข์	7. ประโยชน์ 3 (ปรมัตถะ)
8. การให้ปัจจัยแก่ผู้อื่น เช่น การบริจาคทรัพย์สินและสิ่งของที่จำเป็นแก่คนยากไร้	8. บุญกิริยาวัตถุ 3 (ทานมัย)
9. การรักษาศีลและประพฤติในสิ่งที่ถูกต้อง ซึ่งส่งเสริมความสงบเรียบร้อยในชุมชน	9. บุญกิริยาวัตถุ 3 (ศีลมัย)
10. การพัฒนาจิตใจและฝึกสมาธิ เพื่อให้เกิดสติปัญญาและความสงบภายใน	10. บุญกิริยาวัตถุ 3 (ภาวนามัย)
11. การแสดงออกด้วยการกระทำที่เป็นมิตรและไม่เป็นภัย เช่น การช่วยเหลือกันทางกาย ไม่ว่าจะเป็นการทำงานร่วมกัน หรือช่วยเหลือผู้ที่ประสบปัญหาในชุมชน	11. สาราณียธรรม 6 (เมตตากายกรรม)
12. การพูดจาด้วยถ้อยคำที่สุภาพและแสดงออกถึงความปรารถนาดีต่อผู้อื่น	12. สาราณียธรรม 6 (เมตตาวจีกรรม)
13. การคิดด้วยความปรารถนาดีและไม่เป็นพิษเป็นภัยต่อผู้อื่น	13. สาราณียธรรม 6 (เมตตามโนกรรม)
14. การแบ่งปันทรัพยากรและสิ่งของที่มีให้กับทุกคนในชุมชนอย่างเท่าเทียม	14. สาราณียธรรม 6 (สาธารณโภคี)
15. การรักษาศีลและปฏิบัติตามหลักศีลธรรมร่วมกัน ทำให้ชุมชนมีความสงบเรียบร้อย	15. สาราณียธรรม 6 (สีลสามัญญตา)
16. การมีความคิดเห็นและความเชื่อที่ตรงกัน โดยยึดหลักคุณธรรมเป็นแนวทางร่วมกัน	16. สาราณียธรรม 6 (ทิฏฐิสามัญญตา)

กิจกรรมตามตารางที่ 4.1 การเปรียบเทียบระหว่างรูปแบบการจัดสวัสดิการของวัดต่าง ๆ ทำให้ไม่สามารถเห็นความหลากหลายและความสำเร็จในการดำเนินการ เพื่อแสดงให้เห็นถึงความหลากหลายในการดำเนินการ เช่น การเน้นให้ทานกับการสอนธรรมะ โดยมีวัดที่มีแนวทางการจัดสวัสดิการที่แตกต่างกัน เช่น วัดที่เน้นการแจกของกับวัดที่เน้นการให้ความรู้และฝึกอบรม อาทิวัดบ้านอ้นในอำเภอเมืองร้อยเอ็ดเน้นการจัดตั้งโรงพยาบาลสนามเพื่อช่วยเหลือผู้ป่วย ในขณะที่วัดบูรพาหนองบัวเน้นการส่งเสริมการออมทรัพย์และการสอนธรรมะเพื่อสร้างความมั่นคงในชุมชน เป็นต้น

4.6 สรุป

การศึกษารูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ประชาชนของวัดในจังหวัดร้อยเอ็ดตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท สามารถสรุปได้ดังนี้

รูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยจะต้องยึดหลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อการปฏิบัติสำหรับการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน ต้องยึดหลักประโยชน์ทั้ง 3 ประการ เพราะจะทำให้เกิดความสุข ช่วยเหลือทั้งตนเองและผู้อื่น โดยคำนึงถึงสังคมที่อาศัยอยู่ร่วมกัน ควรยึดหลักบุญกิริยาวัตถุ เป็นหลักแห่งการทาบุญ หรือหลักแห่งการทำความดีที่เยาวชน พึงนำมาใช้ในวิถีชีวิต และ ต้องยึดหลักปฏิบัติตามหลักสาราณียธรรม 6 เป็นหลักธรรมในพุทธศาสนาที่มีการกล่าวถึงการช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมคณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกัน ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดีกล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

บทที่ 5
สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ดตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท โดยมีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ 2) เพื่อศึกษาหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ และ 3) เพื่อศึกษารูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลทางเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึกสรุปผลการวิจัยดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

5.3 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

5.4 ข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยอาศัยข้อมูลจากพระไตรปิฎก เอกสารวิชาการทางพระพุทธศาสนา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งยังใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกจากพระสงฆ์และผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 10 รูป/คน การนำเสนอผลการวิจัยใช้วิธีการพรรณนาเชิงวิเคราะห์เพื่อสะท้อนภาพรวมของการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ในบริบทของจังหวัดร้อยเอ็ด

ผลการวิจัยพบว่า การจัดสวัสดิการสงเคราะห์ตามแนวคิดพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นสอดคล้องกับการดำเนินกิจกรรมเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น ทั้งในด้านสาธารณประโยชน์ การอนุรักษ์สถานที่สาธารณะ และการสนับสนุนประชาชนทั่วไปในชุมชน การจัดสวัสดิการดังกล่าวเน้นการเกื้อกูลทั้งในระดับส่วนบุคคลและระดับสังคมโดยรวม หลักพุทธปรัชญาเถรวาทที่มีบทบาทสำคัญในด้านนี้ ได้แก่ หลักธรรมที่ส่งเสริมการสงเคราะห์ระหว่างกัน ซึ่งครอบคลุมการเกื้อกูลที่ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งในปัจจุบันและในอนาคต รวมถึงการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างมนุษย์ โดยเฉพาะในแง่ของการเข้าถึงประโยชน์สูงสุดคือนิพพาน นอกจากนี้ การปฏิบัติที่เน้นการร่วมอยู่ในสังคมอย่างสามัคคียังเป็นปัจจัยสำคัญที่สนับสนุนการสร้างความสุขในสังคมและการแก้ปัญหาต่าง ๆ ด้วยความเอื้ออาทร

รูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ในจังหวัดร้อยเอ็ดมีสามรูปแบบหลัก ได้แก่ การประพฤติที่เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ซึ่งรวมถึงการให้ การใช้ถ้อยคำสุภาพ และการวางตัวให้เสมอต้นเสมอปลาย การเน้นประโยชน์สูงสุดคือการบรรลุนิพพานผ่านการปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวัน และการแบ่งปันสิ่งของในรูปแบบสาธารณโภคี โดยผู้ที่ปฏิบัติจะต้องมีความเอื้อเฟื้อและมีการประพฤติดีทั้งในทางกาย วาจา และใจ เพื่อส่งเสริมความสามัคคีและความสุขในชุมชน

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

1. รูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ถือเป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกันของสังคมมนุษย์ที่อาศัยอยู่ร่วมกัน การเกื้อกูล การเอื้อเฟื้อ การแบ่งปันซึ่งกันและกัน ถือเป็นเครื่องมือ หรือหลักธรรมที่ช่วย ประสานคนหมู่มากให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เป็นเครื่องช่วยขจัดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นทำให้คนอยู่ร่วมกันด้วยความรัก สามารถนำไปใช้ได้ตั้งแต่ระดับครอบครัวจนถึงระดับสังคม เป็นธรรมอันจะก่อให้เกิดความผาสุกในบ้านเมืองและประเทศชาตินั่นเอง เรื่องที่จะสงเคราะห์กัน คุณเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจของผู้อื่นไว้ได้ หลักการสงเคราะห์ คือช่วยเหลือกันยึดเหนี่ยวใจกันไว้ และเป็นเครื่องเกาะกุมประสานโลกคือสังคมแห่งหมู่สัตว์ไว้ดุจสลักยึดรถที่กำลังแล่นไปให้คงเป็นรถและวิ่งแล่นไปได้ สังคหวัตถุ 4 คือ หลักอันเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวบุคคล ซึ่งในที่นี้รวมถึงพลเมือง บรรษัท (Corporate Citizen) ให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างปกติสุข สามารถใช้เป็นตัวแบบหรือวิธีการในการดำเนินกิจกรรมซีเอสอาร์ขององค์กร โดยมีความสอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ที่มีอุปนิสัยของการสงเคราะห์เกื้อกูลเป็นพื้นฐาน สอดคล้องกับ **ไพฑูรย์ ขุนอาสา** ได้วิจัยเรื่อง การใช้หลักสังคหวัตถุธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้นำชุมชนโรงเรียนประถมศึกษา ผลการศึกษาพบว่า “ผู้นำชุมชนมีความรู้พื้นฐานในหลักสังคหวัตถุ 4 ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา และสมานัตตตา ยังไม่ชัดเจนเพียงพอเช่นเดียวกับครูผู้สอน ทำให้ผู้นำชุมชนโรงเรียนนำเอาหลักสังคหวัตถุธรรมทั้ง 4 ไปใช้กับครูผู้สอนได้ไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ตามความหมายที่แท้จริงได้ ส่วนการนาหลักสังคหวัตถุธรรมไปใช้ในการนำชุมชนงานนั้น ผู้นำชุมชนนำหลัก “ทาน” คือ การให้ไปปฏิบัติได้มากในส่วนที่เป็นวัตถุทานวิทยาทาน แต่ในแง่ธรรมทานและอภัยทานนั้น ผู้นำชุมชนยังนำไปปฏิบัติเป็นส่วนน้อย ทั้งผู้นำชุมชนและครูผู้สอนต่างเห็นพ้องกันว่าผู้นำชุมชนยังคอยจับผิดครูผู้สอนแล้วนาความผิดนั้นมาประกอบการพิจารณามอบหมายงาน แสดงว่ายังมีความผูกโกรธและไม่ได้ให้อภัย ซึ่งเป็นทานสูงสุดที่สาธุชนพึงปฏิบัติในชีวิตประจำวัน การปฏิบัติตามหลัก “ปิยวาจา” ของผู้นำชุมชนโรงเรียนนั้น ผู้นำชุมชนพูดสุภาพอ่อนหวาน ยกย่องชมเชยครูผู้สอนพูดเพื่อให้เกิดความสามัคคีให้กำลังใจกับครูผู้สอน แต่ผู้นำชุมชนยังมีการพูดเฉียบขาดเด็ดขาด และดุด่าผู้ใต้บังคับบัญชาต่อหน้าผู้อื่น ซึ่งเป็นการพูดที่ไม่ประกอบด้วยเมตตาและไม่เป็นประโยชน์ ทั้งไม่เหมาะสมกาลเทศะด้วย การปฏิบัติตามหลัก “อัตถจริยา” ของผู้นำชุมชนโรงเรียนนั้นผู้นำชุมชนโรงเรียนได้ประพฤติประโยชน์ในแง่ให้คำแนะนาและสนับสนุนครูผู้สอนทั้งงานในหน้าที่และงานส่วนตัวที่ประสบปัญหา หากแต่การช่วยเหลือด้านทรัพย์สินหรือการเกื้อกูลครอบครัวผู้ใต้บังคับบัญชาในโอกาสอันควรผู้นำชุมชนยังปฏิบัติน้อยไป การปฏิบัติตามหลัก “สมานัตตตา”ของผู้นำชุมชนโรงเรียนนั้น ผู้นำชุมชนคิดว่าได้ปฏิบัติตามหน้าที่ของตนอย่างสม่ำเสมอ เป็นมิตรกับทุกคน แต่ในการปฏิบัติจริงยังมีการใช้อำนาจและวางตนในฐานะผู้บังคับบัญชาของเพื่อนร่วมงานและยังข่มขู่ผู้ใต้บังคับบัญชาอยู่ ทั้งยังควบคุมอารมณ์ไม่ได้มาก”[1]

2. รูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ตามหลักประโยชน์ 3 การช่วยเหลือหรือการจัดการสวัสดิการถือเป็นประโยชน์ร่วมกันทั้งผู้ให้และผู้รับ สร้างความสมัครสมานสามัคคีเกิดขึ้น ผู้ประพฤติ

---

[1] ไพฑูรย์ ขุนอาสา, “ผู้บริหารกับการใช้สังคหวัตถุธรรม : ศึกษากรณีผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), 2532, บทคัดย่อ.

ปฏิบัติตนตาม รวมทั้งส่งผลดีไปถึงสังคมด้วย คือ (1) ทำให้บุคคลสามารถสร้างหลักฐานได้อย่างมั่นคง (2) ทำให้เป็นคนที่มีเกียรติ มีชื่อเสียง มีคนเชื่อฟังนับถือ (3) เป็นทางเสริมสร้างสัมพันธไมตรี (4) ทำให้มีโอกาสได้บำเพ็ญประโยชน์แก่ส่วนรวม (5) เป็นแบบอย่างที่ดีให้บุคคลอื่นได้ปฏิบัติตามทั้งในด้านการทำงานและการดำรงชีวิต และ (6) สร้างความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจให้แก่ชาติทางอ้อม และช่วยลดปัญหาสังคมได้ตามหลักธรรมคาสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ทรงสอนเกี่ยวกับเรื่องเงินๆ ทองๆ หรือเรื่องการนำชุมชนจัดการทรัพย์สินหรือโภคทรัพย์ไว้อย่างครบวงจร เพื่อสร้างสมดุลแก่ชีวิตหลายเรื่อง และยังส่งผลถึง เป็นบุคคลที่จะเรียกได้ว่า รู้จักหา รู้จักใช้ทรัพย์ หรือหาเงินเป็น ใช้เงินเป็น เป็นคนที่ทำมาหากินที่ดี ตั้งตัว สร้างหลักฐานได้ และใช้ทรัพย์สมบัติให้เป็นประโยชน์ และ สอดคล้องกับรู้หลักการดำเนินชีวิต ความรู้จักประมาณในปัจจัยอันเกื้อกูลแก่ความเป็นอยู่ ต่างโดยกิจเป็น 3 สถาน คือ การแสวงหา การได้มาและการใช้สอยอาศัย ความรู้จักความพอดี ความเหมาะสม รู้จักประมาณในการบริโภคอาหาร รู้จักประมาณในการจ่ายทรัพย์ รู้จักประมาณในการทำงาน รู้จักประมาณในการพักผ่อน รู้จักประมาณในการเล่น ตลอดถึงการมีเพื่อนที่ดี การเลือกหาสมาคมกับเพื่อนที่เป็นผู้มีคุณธรรมประจาใจมีศีลเป็นต้น เป็นเพื่อนจริงเพื่อนแท้ ไม่หลอกลวง ไม่ปลอกลอก ไม่ว่าร้ายทั้งต่อหน้าที่ลับ เป็นเพื่อนที่มีความรู้ มีเมตตา นำพาไปพบแต่สิ่งดีๆ ไม่เอารัดเอาเปรียบ ไม่แนะนำในทางไม่ดี มีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ สอดคล้องกับ **พระครูโพธิธรรมานุกูล (บรรเทา ชุดจีน**) ได้วิจัยเรื่อง แนวทางการนำหลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์เพื่อแก้ปัญหาชีวิตของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยปัจจุบัน ผลการวิจัยพบว่า ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ เป็นประโยชน์ในปัจจุบันมี 4 อย่าง คือ (1) อุฏฐานสัมปทาถึงพร้อมด้วยความหมั่น (2) อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษาโภคทรัพย์ (3) กัลยาณมิตตตา คบคนดี ไม่คบคบชั่ว (4) สมชีวิตา อยู่อย่างพอเพียง รู้ทางเจริญทรัพย์และทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์การแก้ปัญหาชีวิตด้วยหลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ (1) การนำหลักอุฏฐานสัมปทามาแก้ปัญหาการขาดความเพียร เมื่อจะหลีกให้พ้นจากความชั่วนานาประการ สิ่งสำคัญก็คือการระมัดระวังหรือสารวมรักษากาย วาจา ใจ แม้กระทั่งชีวิตของเรา ไม่ให้หลงไปตามกระแสวัตถุต่างๆ (2) การนำหลักอารักขสัมปทามาแก้ปัญหาชีวิตการไม่รู้จักรักษาทรัพย์ (3) อารักขสัมปทา คือการใช้เงินตามหลักธรรมะคนรู้จักทำมาหาเลี้ยงชีพ การนำหลักกัลยาณมิตตตามาแก้ปัญหาชีวิตการคบคนพาลต้องมีกัลยาณมิตรที่ดี และ (4) การนาหลักสมชีวิตามาแก้ปัญหาชีวิตการใช้จ่ายทรัพย์เกินฐานะให้รู้จักประมาณในการใช้รู้จักเก็บ ออม ประหยัด[2]

3. รูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ตามหลักบุญกิริยาวัตถุ 3 การจัดสวัสดิการถือเป็นสิ่งสำคัญในพระพุทธศาสนา โดยยึดการแบ่งปัน การรักษาศีล การเจริญภาวนา ทั้งนี้ย่อมเกิดขึ้นสภาพภายในและภายนอก แสดงถึงการเสียสละทั้งสิ่งของปัจจัยต่าง ๆ ที่จะเอื้ออำนวยความสะดวกดีงามให้แก่ผู้ที่ได้รับ เป็นการแสดงออกที่เหมาะสมกับสถานการณ์ในปัจจุบัน การหยิบยื่นความดีงาม คุณงามความดีซึ่งกันและกัน มีการสำรวมระวังทั้งกายใจ แสดงออกด้วยเจตนาที่ดีงามเป็นที่ตั้ง ส่งผลทำให้เกิดความสุขทั้งกายใจ เย็นกายเย็นใจ ถือเป็นบุญกุศลที่ปรากฏอยู่ในชุมชน หรือสังคมที่อาศัย

---

[2] พระครูโพธิธรรมานุกูล (บรรเทา ชุดจีน), ได้ทำการศึกษาเรื่อง “แนวทางการนำหลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์เพื่อแก้ปัญหาชีวิตของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยปัจจุบัน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2554, บทคัดย่อ.

ร่วมกัน สอดคล้องกับ **พัชนี มานะวณิชเจริญ** ได้วิจัยเรื่อง “ทัศนคติและพฤติกรรมเกี่ยวกับบุญกิริยาวัตถุ 10 ของพุทธศาสนิกชนไทยรุ่นใหม่ : ศึกษาเฉพาะนักศึกษาชมรมพุทธศาสน์ สถาบันเทคโนโลยีราช มงคล ในเขตกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า บุญ หมายถึง ความดีงามทั้งปวง ด้วยเจตนาบริสุทธิ์ ทั้งกาย วาจาและใจ ผลของบุญ คือ สุขกาย สบายใจ และส่งผลให้ไปสู่สุคติ บุญมี 3 หมวดหลัก ได้แก่ ทานมัย บุญกิริยาสำเร็จด้วยการให้ทาน (ให้ผลบุญน้อย) ศีลมัย บุญสำเร็จด้วยการรักษาศีล (ให้ผลบุญปานกลาง) และภาวนามัย บุญสำเร็จด้วยการเจริญภาวนา (ให้ผลบุญมาก) นอกจากนี้ผลบุญขึ้นอยู่กับเจตนา ศรัทธา ละสัมมาทิฏฐิของผู้ทำบุญเป็นสำคัญ โดยสรุป บุญกิริยาวัตถุ คือ ธรรมะภาคปฏิบัติสำหรับฆราวาส ผู้ครองเรือน ผลวิจัยภาคสนามพบว่า นักศึกษากลุ่มตัวอย่าง เข้าใจว่า บุญ หมายถึง การทำความดีที่ ให้ผลความอิ่มใจ สบายใจ ทั้งยังถือว่า “การทำบุญ” เป็นสิ่งสร้างขวัญกำลังใจให้แก่ชีวิต กลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติเชิงบวกว่า การทำบุญทำให้สังคมสงบสุข และจิตใจอิ่มเอิบ ทั้งไม่เห็นด้วยกับคำกล่าวที่ว่า การทาบุญมักทำให้คนงมงาย กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีหลักทำบุญที่ถูกต้องสอดคล้องกับหลักพุทธธรรม อาทิ การทำบุญต้องไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ผลของบุญขึ้นอยู่กับเจตนาเป็นสำคัญเป็นต้นทั้งยอมรับว่าสังคมไทยมีพฤติกรรมการทำบุญที่ไม่ถูกไม่ควร เช่น การทาบุญตามกระแส หวังผล(บุญ) เกินควร และมุ่งเน้นทางวัตถุมากไป เป็นต้น และส่วนใหญ่ยังเชื่อกฎแห่งกรรม การอุทิศส่วนกุศล อยู่ค่อนข้างมาก ส่วนพฤติกรรมการทำบุญ พบว่า กลุ่มตัวอย่างได้ทำบุญวันเกิดเป็นประจำ ทำบุญวันระลึกถึงผู้ล่วงลับ เทศกาลงานบุญ และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นครั้งคราว สำหรับการตักบาตรไปทาบุญที่วัด ปฏิบัติธรรม นั่งสมาธิ และสวดมนต์ไหว้พระก่อนนอนนั้น ส่วนใหญ่ได้ทำเป็นครั้งคราว การทำบุญที่กลุ่มตัวอย่างอยากทำมาก แต่ไม่เคยได้ทำ คือ การบริจาคดวงตา และร่างกาย การดูรายการธรรมะเข้าวันอาทิตย์ และเรื่องการบริจาคโลหิต[3] และสอดคล้องกับ **สมศักดิ์ ดวงเสน** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์การทำบุญกิริยาวัตถุของพุทธศาสนิกชนไทยในท้องถิ่นที่กำลังเปลี่ยนไปสู่สังคมอุตสาหกรรมใหม่ : ศึกษาเปรียบเทียบผู้มีอาชีพเกษตรกรรมและลูกจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี” ได้แก่ การทำทาน รักษาศีล และการเจริญภาวนา พบว่า การทำทาน เช่น การตักบาตร การบริจาค ทำบุญแก่สถาบันศาสนายังมีน้อยเพราะไม่มาเวลา ส่วนในการสังคมสงเคราะห์มักจะบริจาคช่วยเหลือเพื่อนบ้านในงานศพ งานบวช ฯลฯ มากกว่าการบริจาคการกุศลหรือสังคมสงเคราะห์ด้านอื่น รูปแบบการใช้เวลาว่างจากการทำงานมักใช้เวลาไปในกิจกรรมทางการบันเทิง การเที่ยวมากกว่ากิจกรรมทางศาสนา ซึ่งมีทัศนคติว่ายุ่งยาก ทั้งสองกลุ่มอาชีพยังไม่สนใจในการรักษาศีล และเจริญภาวนา อย่างจริงจังเท่าใดนัก[4]

4. รูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ตามหลักสาราณียธรรม 6 หลักการพัฒนาความคิดให้เกิดความสามัคคี มนุษย์ทุกคนมีศักยภาพในตัวเองสามารถที่จะฝึกฝนอบรมคนให้เจริญงอกงามได้

---

[3] พัชนี มานะวาณิชเจริญ, “ทัศนคติและพฤติกรรมเกี่ยวกับเรื่องบุญกิริยาวัตถุ 10 ของพุทธศาสนิกชนไทยรุ่นใหม่ : ศึกษาเฉพาะกรณีนักศึกษาชมรมพุทธศาสน์ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคลนเขตกรุงเทพมหานคร”, สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิตไทยศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคาแหง), 2546, บทคัดย่อ.

[4] สมศักดิ์ ดวงสีเสน, “วิเคราะห์การปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทยในหลักการว่าด้วยบุญกิริยาวัตถุ 3”, วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล), 2534, บทคัดย่อ.

ทั้งทางกายศีลจิต และปัญญาสูงขึ้นไปตามลำดับ จนกระทั่งบรรลุถึงความสิ้นทุกข์อันเป็นจุดหมายสูงสุดแห่งชีวิตได้ หลักสาราณียธรรมเป็นหลักปฏิบัติในทางพุทธปรัชญา หลักสาราณียธรรมซึ่งเมื่อชาวบ้านปฏิบัติแล้วจะส่งผลถึงความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สร้างความสามัคคีใน ทั้งยังได้ปฏิบัติทางศีล สมาธิ และปัญญา หรือไตรสิกขาอีกด้วย หากปฏิบัติได้แล้วความสุขก็เกิดขึ้น และเกิดความดีในตนเองและสังคม สร้างความสามัคคีในหมู่คณะอีกด้วย ทั้งนี้ยังได้ฝึกการสำรวมโดยการรักษาศีลให้เป็นระเบียบเรียบร้อย “ศีลเป็นหัวใจหลักประการสำคัญในพระพุทธศาสนา เป็นเรื่องของการฝึกพฤติกรรมของคนโดยอาศัยวินัยเป็นเครื่องมือในการฝึก และเนื่องจากวินัยเป็นตัวจัดการเตรียมชีวิตให้อยู่ในสภาพที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนา ด้วยการจัดระเบียบความเป็นอยู่ สาราณียธรรมมาปฏิบัติเป็นการส่งเสริมการรักษาศีลได้อีกอย่างหนึ่ง เป็นการสรางความสมัครสมานสามัคคีให้เกิดขึ้นทั้งบ้าน วัด และโรงเรียน” การดำเนินชีวิต และการอยู่ร่วมกันในสังคมให้เหมาะสมกับการพัฒนา และพร้อมที่จะรับโอกาสในการพัฒนา วินัยจึงเป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนาชีวิต เมื่อบุคคลได้รับการฝึกจนเกิดพฤติกรรมเคยชินที่ดีตามวินัยนั้นแล้ว ศีลก็จะตามมา ศีล เป็นเรื่องการฝึกพฤติกรรม เครื่องมือที่ใช้ในการฝึกศีล คือ วินัย เยาวชนควรได้รับการปลูกฝังอบรมให้อยู่ในหลักศีล 5 ให้ตระหนักในคุณค่าของศีล 5 อย่างชัดเจน เน้นการไม่เบียดเบียนกันทางสังคม ด้วยการมีพฤติกรรมที่ไม่ละเมิดต่อกัน ไม่เบียดเบียนกัน ไม่ทำร้ายชีวิต ร่างกาย ไม่ลักขโมย ไม่แย่งของรักของหวงของผู้ใด ไม่ใช้วาจาประทุษร้าย สร้างความมีสติสัมปชัญญะ โดยให้เห็นโทษภัยของการดื่มสุรา เสพของมึนเมารวมถึงสิ่งเสพติดทุกชนิดอันจะมีผลกระทบต่อชีวิตและสังคมของตน นอกจากการปลูกฝังการไม่เบียดเบียนกันทางสังคมด้วยความมีจิตสำนึกและรับผิดชอบแล้ว ยังต้องพัฒนาเยาวชนในเรื่องความสัมพันธ์ทางสังคม ในลักษณะเกื้อกูลสร้างสรรค์ และสามัคคีสงบสุขให้เกิดขึ้นอย่างยั่งยืนอีกด้วย สอดคล้องกับ**พระครูนิกรสุนทรกิจ (สมพงษ์ นุ่มสกุล)** ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์เรื่องความสามัคคีในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ผลการศึกษาพบว่า สาราณียธรรม 6 ประการ สะท้อนให้เห็นถึงความรักใคร่ ความระลึกนึกถึงกันด้วยความรักที่เป็นสาราณียะซึ่งประกอบไปด้วยความปรารถนาดีต่อกันทั้งทางกาย วาจาและใจ ขณะเดียวกันก็มีความรู้ ความเข้าใจในหลักการแก้ปัญหา หรือแก้ทุกข์อย่างถูกต้องเสมอกัน (ทิฏฐิสามัญญตา) ปฏิบัติตามแนวทางการประพฤติปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อการแก้ปัญหาโดยเสมอกัน (ศีลสามัญญตา) และก็มีการแบ่งปันช่วยเหลือเกื้อกูลกัน (สาธารณโภคี) หลักธรรมทั้งหลายเหล่านี้แต่ละอย่างๆ ชื่อว่า สาราณียธรรม แปลว่า ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึงกัน ชื่อว่า ปิยกรณธรรม ธรรมเครื่อง ความรักกัน ชื่อว่า ครุกรณธรรม ธรรมเครื่องทำให้เคารพกันเป็นไปเพื่อสงเคราะห์ช่วยเหลือกันเพื่อไม่ทะเลาะวิวาทโต้เถียงกันเพื่อความพร้อมเพรียงเป็นอันเดียวกัน[5]

[5] พระครูนิกรสุนทรกิจ (สมพงษ์ นุ่มสกุล), “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องความสามัคคีในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2554. หน้า 27.

5.3 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนด CARE Model ซึ่งเป็นโมเดลที่พัฒนาขึ้นจากหลักพุทธปรัชญาเถรวาท เพื่อสะท้อนการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ในบริบทของการดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบัน โมเดลนี้ประกอบด้วย

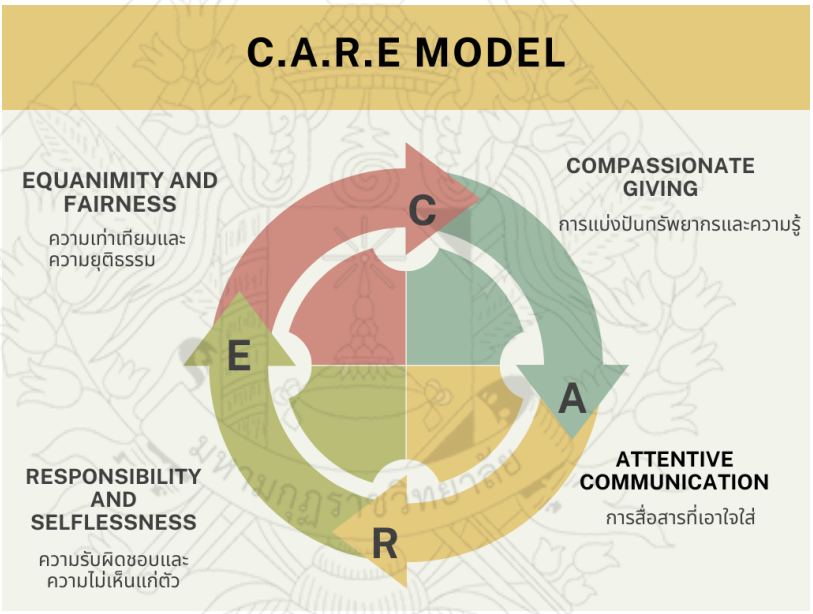
C - Compassionate Giving (การให้ด้วยเมตตา) ซึ่งเน้นการช่วยเหลือเกื้อกูลด้วยความเอื้อเฟื้อ

A - Attentive Communication (การสื่อสารที่เอาใจใส่) ที่เน้นการใช้ถ้อยคำสุภาพและสร้างสรรค์

R - Responsibility and Selflessness (ความรับผิดชอบและไม่เห็นแก่ตัว) ซึ่งสนับสนุนการประพฤติตนอย่างรับผิดชอบต่อสังคม และ

E - Equanimity and Fairness (ความเท่าเทียมและยุติธรรม) ที่มุ่งส่งเสริมความเสมอภาคและยุติธรรมในทุกมิติของการปฏิบัติต่อผู้อื่น

CARE Model นี้จึงเป็นกรอบการดำเนินการที่มีความครอบคลุมทั้งด้านจิตใจและวัตถุ โดยเน้นการสร้างความสมดุลและความสุขในชุมชนตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท อันจะนำไปสู่สังคมที่มีความสามัคคีและการพัฒนาที่ยั่งยืน ดังนี้

ภาพที่ 5.1 แสดงองค์ความรู้ “CARE Model”

โมเดล C.A.R.E. สำหรับการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท ดังนี้

1. C - Compassionate Giving (การให้ด้วยเมตตา) การให้ตามหลัก ทาน (ทาน) ในพุทธศาสนาหมายถึงการแบ่งปันสิ่งของ ความรู้ หรือคำแนะนำแก่ผู้ที่ขาดแคลนอย่างจริงใจ การให้ด้วยความเมตตานี้เป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างความผาสุกในชุมชน โดยผู้ให้ได้รับความอิ่มใจและผู้รับก็ได้รับประโยชน์จากสิ่งที่มอบให้

การปฏิบัติ:

1) ให้ความช่วยเหลือด้วยสิ่งของหรือทรัพยากรที่จำเป็น

2) ถ่ายทอดความรู้และแนะนำที่เป็นประโยชน์

3) ส่งเสริมการให้โดยไม่หวังผลตอบแทนเพื่อสร้างความผาสุกร่วมกัน

2. A - Attentive Communication (การสื่อสารที่เอาใจใส่) ตามหลักปิยวาจา (ปิยวาจา) คือการใช้ถ้อยคำที่สุภาพ อ่อนโยน และมีประโยชน์ การสื่อสารที่ดีมีผลในการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคลและชุมชน ช่วยสร้างความเข้าใจและความสามัคคี

การปฏิบัติ:

1) ใช้ถ้อยคำที่สุภาพและสร้างสรรค์ในการพูดคุย

2) หลีกเลี่ยงคำพูดที่อาจทำร้ายความรู้สึกของผู้อื่น

3) พูดความจริงและให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

3. R - Responsibility and Selflessness (ความรับผิดชอบและความไม่เห็นแก่ตัว) ยึดตามหลักอัตถจริยา (อัตถจริยา) ซึ่งคือการประพฤติตนให้เป็นประโยชน์ต่อทั้งตนเองและผู้อื่น โดยไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน การกระทำด้วยความรับผิดชอบและมีจิตสาธารณะจะช่วยให้เกิดการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

การปฏิบัติ:

1) ร่วมกิจกรรมสาธารณะและการพัฒนาชุมชน

2) เสียสละเพื่อความผาสุกของผู้อื่น

3) แก้ไขปัญหาสังคมด้วยปัญญาและความสามัคคี

4. E - Equanimity and Fairness (ความเท่าเทียมและความยุติธรรม) ยึดตามหลักสมานัตตตา (สมานัตตตา) ที่เน้นการวางตนอย่างเสมอภาค และให้ความยุติธรรมแก่ทุกคนในสังคม หลักนี้ช่วยสร้างความสมดุลและความกลมเกลียวในชุมชน

การปฏิบัติ:

1) ดูแลทุกคนในชุมชนอย่างเท่าเทียม

2) สนับสนุนความยุติธรรมในการกระทำทุกด้าน

3) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกคนในกระบวนการแก้ไขปัญหาและตัดสินใจ

สรุปทฤษฎีของโมเดล C.A.R.E.

1. การจัดสวัสดิการผ่านการให้ (ทาน): โมเดลนี้เน้นว่าการจัดสวัสดิการเริ่มต้นจากการให้ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งของ ความรู้ หรือคำแนะนำ การให้ต้องทำด้วยความจริงใจเพื่อช่วยเหลือผู้ที่ขาดแคลน

2. การสื่อสารที่เป็นประโยชน์เพื่อความกลมเกลียว: การพูดที่สุภาพและมีประโยชน์ช่วยสร้างความสัมพันธ์อันดีในชุมชน ทำให้เกิดความไว้วางใจและความร่วมมือ

3. การกระทำที่ไม่เห็นแก่ตัวเพื่อประโยชน์สาธารณะ: การมีจิตสาธารณะและความรับผิดชอบในการทำประโยชน์ให้ชุมชนคือหัวใจของการจัดสวัสดิการ

4. ความเท่าเทียมในการให้สวัสดิการ: การปฏิบัติต่อทุกคนอย่างยุติธรรมเป็นการเสริมสร้างความสามัคคีและความเท่าเทียมในสังคม

โครงสร้างโมเดล C.A.R.E.:

C - Compassionate Giving (การให้ด้วยเมตตา): การแบ่งปันทรัพยากรและความรู้

A - Attentive Communication (การสื่อสารที่เอาใจใส่): การใช้ถ้อยคำที่สุภาพและมีประโยชน์

R - Responsibility and Selflessness (ความรับผิดชอบและความไม่เห็นแก่ตัว): การกระทำที่ไม่เห็นแก่ตัวเพื่อส่วนรวม

E - Equanimity and Fairness (ความเท่าเทียมและความยุติธรรม): การปฏิบัติอย่างยุติธรรมและเท่าเทียมกัน

โมเดล C.A.R.E. นี้เป็นกรอบการทำงานที่สะท้อนหลักธรรมของพุทธปรัชญาเถรวาท เพื่อส่งเสริมการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ที่สร้างความกลมเกลียวและความผาสุกในชุมชนอย่างยั่งยืน

5.4 ข้อเสนอแนะ

การศึกษาผู้วิจัยเรื่องรูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด จึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. การจัดสวัสดิการที่สามารถนำไปใช้ในชุมชนต่าง ๆ ในจังหวัดร้อยเอ็ดได้ เช่น การจัดตั้งเครือข่ายช่วยเหลือ การฝึกอบรมเกี่ยวกับการบริหารจัดการสวัสดิการ และการส่งเสริมการสร้างสวัสดิการที่ยั่งยืน

2.แนวทางการพัฒนาสวัสดิการในระยะยาว เช่น การสร้างเครือข่ายระหว่างวัดและชุมชน หรือการเสริมสร้างบทบาทของพระสงฆ์ในการเป็นผู้นำทางสังคม

3. การจัดตั้งเครือข่ายสวัสดิการที่เชื่อมโยงระหว่างวัดในแต่ละชุมชน และการฝึกอบรมชาวบ้านให้มีความรู้และทักษะในการจัดการสวัสดิการด้วยตนเอง

ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเรื่องการพัฒนาเครือข่ายการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ในจังหวัดร้อยเอ็ด

2. ควรศึกษาเรื่องการสร้างนวัตกรรมและเทคโนโลยีของการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ในจังหวัดร้อยเอ็ด

3. ควรศึกษาเรื่องการเชื่อมโยงการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ของประชาชนและคณะสงฆ์ในจังหวัดร้อยเอ็ด

บรรณานุกรม

1. ภาษาไทย :

ข้อมูลปฐมภูมิ

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2534). *พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปล ชุด 91 เล่ม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

ข้อมูลทุติยภูมิ

1. หนังสือทั่วไป

กนก จันทร์ขจร. (2549). *ธรรมเพื่อชีวิต.* กรุงเทพฯ: หจก. พี เอ็น การพิมพ์.

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. (2543). *วัดพัฒนา 43*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมการศาสนา.

กรมการศาสนา. (2540). *คู่มือบริหารจัดการวัดฉบับย่อ.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมการศาสนา.

กรมการศาสนา. (2540). *พระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบและคาสั่งของคณะสงฆ์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมการศาสนา.

กนกรัตน์ กิตติวัฒน์. (2543). *การจัดการทุนทางสังคมในชุมชนเมือง ศึกษากรณี: เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์บางซื่อพัฒนา*. รายงานวิจัย คณะรัฐศาสตร์ (สังคมวิทยา). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ. (2556). *การพัฒนาสังคมเชิงบูรณาการโดยใช้กองทุนสวัสดิการชุมชนเป็นศูนย์กลาง*. รายงานวิจัย สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 1 – 12 กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ. กรุงเทพฯ: กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ.

กรุณา-เรืองอุไร กุศลาสัย. (2545). *อโศกมหาราชและข้อเขียนคนละเรื่องเดียวกัน* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ศยาม.

กองแผนงานกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. (2540). *คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติกฎ ระเบียบและคำสั่งของคณะสงฆ์.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.

กิตติพัฒน์ นนทปัทมดุล. (2538). *พื้นฐานทฤษฎีสังคมสงเคราะห์.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ไกร โพธิ์งาม. (2551). *ทฤษฎีการผลิตและการตั้งราคาสินค้าสาธารณะ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนจังหวัดสิงห์บุรี. (2555). *เอกสารงานวิจัยกองทุนสวัสดิการชุมชนจังหวัดสิงห์บุรี : ดอก ผล ต้น ใบ.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แอ๊ปป้า พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด.

คณาจารย์สำนักพิมพ์เลี่ยงเชียง. (2546). *หนังสือบูรณาการแผนใหม่นักธรรมชั้นตรี.* กรุงเทพฯ: เลี่ยงเชียง.

คณาจารย์แห่งโรงพิมพ์เลี่ยงเชียง. (2535). *หนังสือ วิชา ธรรมวิภาค และคิหิปฏิบัติ ฉบับมาตรฐาน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เลี่ยงเชียง..

คะนึงนิตย์ จันทบุตร และสุบรรณ จันทบุตร. (2545). *หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์.* กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.

ชัยพร พิบูลศิริ. (2551). *ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จการจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรชุมชน*. รายงานวิจัยคณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ชัยวัฒน์ อัตพัฒน์. (2534). *จริยศาสตร์*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคาแหง.

ชำเรือง วุฒิจันทร์ และคณะ. (2541). *การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ*. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา.

เชียง ธรรมสภา. (2535). *หนังสือ ชีวประวัติแห่งการบรรลุธรรม 75 อุบาสกพุทธสาวกในอดีตชาติของพุทธสาวกในสมัยพุทธกาล*. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท..

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. (2546). *บทสังเคราะห์ภาพรวมการพัฒนาระบบสวัสดิการสาหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: แอดิสันเพรส โปรดักส์.

ดนัย ไชยโยธา. (2543). *พจนานุกรมพุทธศาสน์*. กรุงเทพฯ: โอ. เอส. พริ้นติ้งเฮาส์.

ทองหล่อ วงษ์ธรรมา. (2538). *ปรัชญา 201 พุทธศาสตร์*. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮ้าส์.

ธรรมรักษา. (2553). *พระไตรปิฎก ฉบับดับทุกข์*. ราชบุรี: เมืองราชการพิมพ์.

นรวัฒน์ ตะเวที. (2558). *ฐานคิดการจัดสวัสดิการชุมชนเชิงบูรณาการที่เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม. รายงานการวิจัย*. อัดสำเนา.

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. (2546). แนวทางในการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท. รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ

บุญศรี พานะจิตต์ และคณะ. (2545). *ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดสวนแก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

บุญสิริ ชวลิตธำรง. (2529). *ธรรมโอสถ*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์การพิมพ์.

ประกาศกระทรวงมหาดไทย. (2507). เรื่อง แบ่งท้องที่การปกครองอำเภอเกษตรวิสัยตั้งเป็นกิ่งอำเภอ.

ปัญญา ใช้บางยาง. (2546). *ธรรมมาธิบาย เล่ม 1*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์รติธรรม.

ปิ่น มุทุกันต์. (2535). *มงคลชีวิต ภาค 1*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฎราชวิทยาลัย.

ปุ้ย แสงฉาย. (ม.ป.ป.). *หนังสือนิทานธรรมบท ฉบับพิสดาร*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ ลูก ส. ธรรมภักดี.

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ). (2539). *การคณะสงฆ์และพระศาสนา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตฺโต). (2542). *การศึกษาที่สากลบนฐานแห่งภูมิปัญญาไทย*. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พริ้นติ้ง.

พระธรรมโกศาจารย์ (ศ.ดร.ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2552). *ธรรมประกาศนโยบาย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทฺธิ ป.ธ.9). (2538). *มงคล 8 ประการ*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร.

พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม). (2548). *สารภาค 15*. กาญจนบุรี: สำนักพิมพ์ธรรมเมธี.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2539). *การพัฒนาที่ยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: บริษัท สหธรรมมิก จำกัด.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2540). *พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม*. กรุงเทพฯ: การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2541). *ธรรมกับไทยในสถานการณ์ปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2545). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพฯ: บริษัทสื่อตะวัน จำกัด.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2545). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: บริษัทสื่อตะวัน จำกัด.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2547). *จารึกอโศก* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: บริษัท สหธรรมิก จำกัด.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2552). *พุทธธรรมฉบับปรับปรุงขยายความ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2538). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์* (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2539). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2543). *ธรรมนูญชีวิตพุทธจิตธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม* (พิมพ์ครั้งที่ 30). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2552). *พุทธธรรม ฉบับขยายความ*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมมหาวีรานุวัตร. (2549). *หนังสือ มงคลทีปนี หรือ มงคลสูตรพิสดาร*. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท..

พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ). (2546). *อนุปุพพิกถาทีปนี* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตฺวณฺโณ). (2549). *การพัฒนาจิต*. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์บุ๊คส์.

พระธรรมสิงหบุราจารย์ (หลวงพ่อจรัญ ฐิตธมฺโม). (ม.ป.ป.). *ทาน ศีล ภาวนา นำพาพ้นกรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แอล ซี พี เด็กดีมีบุญ.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ ปยุตฺโต). (2550). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 15). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2552). *จารึกอโศก(ธรรมจักรบนเศียรสี่สิงห์)รัฐศาสตร์แห่งธรรมาธิปไตย*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ผลิธัมม์.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2547). *ธรรมนูญชีวิต* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: บริษัทสหธรรมิกจำกัด.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2550). *ธรรมนูญชีวิต* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์* (พิมพ์ครั้งที่ 15). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2552). *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ* (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ประยุตฺโต). (2548). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 13). กรุงเทพฯ: บริษัท เอส.อาร์.พริ้นติ้งแมสโปรดักส์ จำกัด.

พระภาวนาวิสุทธิคุณ (เสริมชัย ชยมงฺคโล). (2542). *ตอบปัญหาธรรมปฏิบัติ.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เอช ทีพีเพรส.

พระมหาบัว ปิยวณฺโณ. (2549). *การจัดระเบียบสังคมวัด.* นนทบุรี: รุ่งโรจน์การพิมพ์.

พระมหาสมปอง มุทิโต. (2547). *คัมภีร์อภิธานวรรณนา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ประยูรน์พริ้นท์ติ้ง.

พระมหาสิทธิการ. (2543). *หลักสูตรนักธรรมและธรรมศึกษาชั้นตรี.* กรุงเทพฯ: เลี่ยงเชียง.

พระราชกฤษฎีกาตั้งอำเภอศรีสวัสดิ์ อำเภอสังขละบุรี อำเภอท่าคันโท อำเภอดอกคำใต้ อำเภอแม่ใจ อำเภอจุน อำเภอขามทะเลสอ อำเภอไพศาลี อำเภอท่าวังผา อำเภอบ้านกรวด อำเภอเด่นชัย อำเภอปทุมรัตต์ อำเภอกะเปอร์ อำเภออากาศอำนวย อำเภอดอนเจดีย์ อำเภอจอมพระ และอำเภอสามโก้ พ.ศ. 2508

พระราชธรรมนิเทศ (ระบบ จิตญโณ). (2536). *ธรรมะสำหรับประชาชน.* กรุงเทพฯ: บริษัทคลังวิชา จำกัด.

พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม 2546. (2546). มาตรา 3. ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 120 ตอนที่ 94 ก (1 ตุลาคม 2546).

พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญญาสิริ). (2538). *การจัดสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ของวัด.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.

พระราชวรมุนี (ป.อ. ปยุตฺโต). (2527). *ปรัชญาการศึกษาไทย.* กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา.

พระราชวรมุนี (ป.อ. ปยุตฺโต). (2513). *การสัมมนาเรื่องพุทธศาสนากับสังคมไทยในปัจจุบัน.* กรุงเทพฯ: พุทธสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์.

พระราชสุทธิญาณมงคล (จรัญ ฐิตธมฺโม). (2542). *หลักธรรมกับความเปลี่ยนแปลงของชีวิต.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ธุรกิจก้าวหน้า.

พระศรีปริยัติโมลี. (2540). *พุทธทัศนะร่วมสมัย.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พินิจ ลาภธนานนท์ และคณะ. (2562). *แนวคิดพุทธศาสนาเพื่อสังคม สังคหธุระ และสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธ.* นนทบุรี: นิติธรรมการพิมพ์.

พุทธทาสภิกขุ. (2525). *พุทธศาสนากับคนรุ่นใหม่และสังคมไทยในอนาคต.* กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.

พุทธทาสภิกขุ. (2525). *วิสาขบูชา เล่มที่ 1.* กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร.

พุทธทาสภิกขุ. (2543). *ศึกษาธรรมอย่างถูกวิธี* (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สุขภาพใจ.

ไพบูลย์ เสียงก้อง. (2544). *หลักการบริหารวัด วัดพัฒนา 44.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.

ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์. (2531). *การมีส่วนร่วมของประชาชน.* กรุงเทพฯ: วารสารการพัฒนาชุมชน.

มนูญ วงศ์นารี. (ม.ป.ป.). *หนังสือถาม ตอบปัญหาธรรมะ ทุกข์และความดับไม่เหลือแห่งทุกข์.* กรุงเทพฯ: ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ระพีพรรณ คำหอม. (2549). *สวัสดิการสังคมกับสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: บริษัท พริกหวานกราฟฟิก จำกัด.

วรณี จิเจริญ. (2535). *เศรษฐศาสตร์จุลภาค 3* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

วศิน อินทสระ. (2544). *หลักธรรมอันเป็นหัวใจพระพุทธศาสนา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ธนธัชกาพิมพ์.

วันทนีย์ วาสิกะสิน และคณะ. (2550). *ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วิจิตร ระวิวงศ์. อ้างใน วันทนีย์ วาสิกะสิน และคณะ. (2547). *ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วิชัย ธรรมเจริญ. (2542). *คู่มือการศึกษาธรรมศึกษาชั้นโท*. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.

วิไลวัจล์ กฤษณะภูติ. (2526). *สังคมสงเคราะห์ศาสตร์เบื้องต้น*. ขอนแก่น: ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. (2549). *ระบบการดูแลระยะยาวในครอบครัวสำหรับผู้สูงอายุ*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน). (2558). *คู่มือการดำเนินงานสวัสดิการชุมชน พ.ศ. 2558*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แอ๊ปป้า พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. (2553). *วิธีสร้างบุญบารมี*. (พิมพ์ครั้งที่ 28). กรุงเทพฯ**:** บริษัทพิมพ์สวย จำกัด.

สมเด็จพระมหาวีรวงศ. (2563). *ประทานพระดำริให้วัดจัดตั้งโรงทานช่วยเหลือผู้ประสบความยากลำบากในสถานการณ์โรคระบาด. สำนักงานเลขานุการสมเด็จพระสังฆราช วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม*. ประกาศ เลขที่ สสร. 146/2563. (23 มีนาคม 2563).

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาศน์ วาสโน). (2528). *สังคหวัตถุ 4.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สมทรง ปุญญฤทธิ์. (2544). *ฝากความดีไว้ในแผ่นดิน.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุขภาพใจ.

สำนักงานคณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ. (2549). *สาระสำคัญของภารกิจแต่ละด้าน*. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท..

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2543). *กรอบทิศทางการจัดสวัสดิการสังคมอย่างยั่งยืนในช่วงแผนฯ 11*. กรุงเทพฯ: สำนักยุทธศาสตร์และการวางแผนพัฒนาทางสังคม.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2546). *วัดพัฒนา 46.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2550). *วัดพัฒนา 50,* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 12 กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2559). *สวัสดิการชุมชนแห่งการพึ่งพาตนเอง.* สงขลา: กลุ่มส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการพัฒนาสังคม สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ.

สำนักนโยบายการพัฒนาระบบการเงินภาคประชาชน สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง. (2560). *4 เสาหลัก ของระบบสวัสดิการ.* กรุงเทพฯ: สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง.

สำนักราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน.* กรุงเทพฯ: บริษัท นานมีบุคส์ พับลิเคชั่นส์ จำกัด.

สำลี รักสุทธี. (2543). *ศีลสุดยอดวินัยของศาสนาพุทธ.* กรุงเทพฯ: ธนธัชการพิมพ์.

สุจิตรา รณรื่น. (2538). *ศาสนาเปรียบเทียบ.* กรุงเทพฯ: บริษัทสหธรรมิก จำกัด.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2537). *พระไตรปิฎกฉบับสาหรับประชาชน* (พิมพ์ครั้งที่ 15). กรุงเทพฯ: มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย.

สุรชาติ บำรุงสุข (2553). *“อนาคตศึกษากับการประเมินภัยคุกคาม,” (โครงการความมั่นคงศึกษาการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ ณ ห้องกมลทิพย์ โรงแรมสยามซิตี้*. กรุงเทพฯ: (20 ตุลาคม 2553).

สุวรัตน์ ยิบมันตะสิริ. (2546). *การคลังสาธารณะ.* เชียงใหม่: นพบุรีการพิมพ์.

เสถียรพงษ์ วรรณปก. (2543). *คำบรรยายพระไตรปิฎก* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ธรรมสภาและสถาบันบรรลือธรรม.

เสถียรพงษ์ วรรณปก. (2547). *จุดประกายแห่งชีวิต***.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ศยาม.

อาภา จันทรสกุล. (2535). *ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการให้คำปรึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

Encyclopædia Britannica. (2010). *Encyclopædia Britannica. In Encyclopaedia Britannica Ultimate Reference Suite [DVD].* Chicago: Encyclopædia Britannica.

National Association of Social Workers. (1971). *Encyclopedia of Social Work*. New York.

Friedlander, Walter A. and Robert Q. Apte (1980) *Introduction to Social Welfare Englewood Cliffs.* New Jersey: Prentice Hall.

Heinich, Robert, and others. (1989). *Instructional Media and Technology for Learning. 5th ed*. New Jersey : Prentice-Hall.

Williams, Walter. (1971). *Social Policy Research and Analysis: The Experience in The Federal Social Agencies*. New York: American Elsevier Publishing Co.

World Bank. (1992). *Economic Growth and the Environment in World Development Report 1992. Development and the Environment, Oxford University.Inc*, New York.

2) ดุษฎีนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ และ/หรือสารนิพนธ์

จิตสุภา จำปา. (2548). *กระบวนการการจัดการสวัสดิการชุมชน กรณีศึกษากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านคีรีวง อ.ลานสกา จ.นครศรีธรรมราช*. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ชญานิศฐ์ รักแจ้ง. (2554). *การให้บริการของสานักงานประกันสังคมตามหลักสังคหวัตถุ 4 ตามทัศนะของผู้ประกันตนเขตกรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

เถลิงพระเกียรติ อาภาพรโชติวงศ์. (2556). *ศึกษาแนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักทิฏฐธัมมิกัตถะในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ประทุม อังกูรโรหิต. (2553). *สถาบันทางพระพุทธศาสนากับงานสังคมสงเคราะห์*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปัญญา เลิศไกร. (2550). แนวคิดและรูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนที่ประสบความสำเร็จ, ภาคนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, คณะรัฐศาสตร์, สาขาการบริหารจัดการสาธารณะสำหรับนักบริหาร, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), 2550.

พระครูชินวรานุวัตร (คายวง). (2554). *บทบาทของวัดที่มีต่องานด้านสาธารณสงเคราะห์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านฆ้องน้อย จังหวัดราชบุรี*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูนิกรสุนทรกิจ (สมพงษ์ นุ่มสกุล). (2554). *การศึกษาวิเคราะห์เรื่องความสามัคคีในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูใบฎีกาสุรพล อาสโภ (แย้มชุ่ม). (2557). *การพัฒนารูปแบบงานสาธารณสงเคราะห์ตามกระบวนทัศน์วิถีพุทธ*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูปลัดอาทิตย์ อตฺถเวที (ซองดี). (2546). *การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค 2*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช.

พระครูโพธิธรรมานุกูล (บรรเทา ชุดจีน). (2554). *แนวทางการนำหลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์เพื่อแก้ปัญหาชีวิตของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยปัจจุบัน*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต , สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูอาทรปริยัติยานุกิจ สุจิตฺโต (เพียรสองชั้น). (2555). *การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ในการบริหารงานบุคลากรโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในอำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด*. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระชัชวาล ปณฺณาวโร (พยาบาล). (2559). *การศึกษาความต้องการได้รับสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในเขตตำบลปริก อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาไชยณรงค์ ภทฺทมุนี (เสริมแก้ว). (2556). *บทบาทด้านการสาธารณสงเคราะห์ของวัดชลประทานรังสฤษดิ์ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาทะนงชัย บูรณพิสุทธิ์. (2546). *บทบาทของวัดกับชุมชนเมืองในเขตบางรัก กรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.

พระมหาธรรมรัต อริยธมฺโม. (2543). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักรัฐศาสตร์ที่มีในพระไตรปิฎก*. วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระมหานภดล สีทอง. (2554). *ความสำคัญระหว่างคุณธรรมด้านสังคหวัตุ 4 และขันติ-โสรัจจะกับพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กรของบุคลากร : ศึกษาเฉพาะกรณีของสำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข*. *สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต,* บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.

พระมหาบุญเพียร ปุญฺญาวิริโย. (2544). *แนวคิดและวิธีการขัดเกลาสังคมในสถาบันครอบครัวตามแนวพุทธศาสนา*. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาวิโรจน์ วิโรจโน (ผาทา). (2543). *การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องประโยชน์ในพุทธปรัชญาเถรวาท*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารจัดการคณะสงฆ์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระสมุห์จรัญ จารุธมฺโม (จารุเจริญวงษ์). (2556). *บทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการ ในจังหวัดนครปฐม*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พัชนี มานะวาณิชเจริญ. (2546). *ทัศนคติและพฤติกรรมเกี่ยวกับเรื่องบุญกิริยาวัตถุ 10 ของพุทธศาสนิกชนไทยรุ่นใหม่ : ศึกษาเฉพาะกรณีนักศึกษาชมรมพุทธศาสน์ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคลนเขตกรุงเทพมหานคร*. สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิตไทยศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยรามคาแหง.

พิษณุ มานะวาร. (2552). *ศึกษาแนวคิดประชาสังคมในพระพุทธศาสนา*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ไพฑูรย์ ขุนอาสา. (2532). *ผู้บริหารกับการใช้สังคหวัตถุธรรม : ศึกษากรณีผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์*. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ภัทรพร สิริกาญจน์. (2535). *หน้าที่ของพระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ: แนวคิดและบทบาทของพระคำเขียน สุวณฺโณ ในการพัฒนาชุมชน*. งานวิจัยจากทุนสนับสนุนของสถาบันไทยคดีศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

มนัสวัลย์ พัฒนวิบูลย์. (2546). *การจัดสวัสดิการชุมชนและปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจในสวัสดิการของสมาชิก ศึกษาเฉพาะกรณีกลุ่มธุรกิจชุมชนในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล*. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, คณะสังคมสงเคราะห์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วันชัย ชูประดิษฐ์. (2555). *การศึกษาความต้องการสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลลาทับ อำเภอลาทับ จังหวัดกระบี่*. การค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์.

สมศักดิ์ ดวงสีเสน. (2534). *วิเคราะห์การปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทยในหลักการว่าด้วยบุญกิริยาวัตถุ 3*. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.

3) บทความในวารสาร

กรกฎ โอภาสเจริญมงคล. (2555). การบริหารและการพัฒนาวัดโสธรวรารามวรวิหารจาก : ยุคก่อตั้งสู่อนาคต. *วารสารวิทยบริการ*, 23(2), 21.

ชัยพร พิบูลศิริ. (2551). การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จการจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรชุมชน. *วารสารพัฒนบริหารศาสตร์*, *48*(1), 57-58.

ธนาชัย สุนทรอนันตชัย. (2560). ความเท่าเทียม ความเสมอภาค และความเป็นธรรมทางสังคมกับการจัดสวัสดิการสังคมของประเทศไทย. *วารสารวิชาการคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ*, *7*(2), 56.

สุดารัตน์ สุดสมบูรณ์. (2557). สวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในประเทศไทย. *วารสารเทคโนโลยีภาคใต้*, *7*(1), 78.

เอกลักษณ์ สายบุตร. (2564). แนวทางในการนำหลักสาราณียธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. *วารสารวิชาการวิจัยและนวัตกรรมสังคมศาสตร์ปริทัศน์*, 1 (2), 5 – 10.

4) เว็บไซต์

พระราชรัตนรังษี. (2566). *ศีล คือ คุณเครื่องให้คนเป็นปกติแล้วสังคมก็จะกลับมาเป็นปกติ*. สืบค้นเมื่อ 10 ธันวาคม 2566, จาก www.facebook.com/note.php?note_id=2

วันชัย รัตนะขวัญ. (2566). *การจัดสวัสดิการสังคมในระดับท้องถิ่น*. สืบค้นเมื่อ 10 ธันวาคม 2566, จาก http://www.teacher.ssru.ac.th/sanchai_ra/file.php/1/social_welfare_word.pdf

บุคลานุกรม

1. พระเทพวชิรคุณาธาร

ตำแหน่ง เจ้าคณะจังหวัดร้อยเอ็ด
เจ้าอาวาสวัดบ้านเปลือยใหญ่

สัมภาษณ์ 10 กรกฎาคม 2567

2. พระครูมหาธรรมาบาลมุนี เจ้าอาวาสวัดบ้านอ้น (สุวรรณาราม)/รองเจ้าคณะจังหวัดร้อยเอ็ด
ประธานมูลนิธิพระมหาอุดร ธมฺมปญฺโญ/ประธานชมรมคนมีบุญ

สัมภาษณ์ 11 กรกฎาคม 2567

3. พระครูโพธิวีรคุณ เจ้าอาวาสวัดโพธิการาม/เจ้าคณะอำเภอปทุมรัตต์
หัวหน้าฝ่ายสาธารณสงเคราะห์คณะสงฆ์จังหวัดร้อยเอ็ด

สัมภาษณ์ 12 กรกฎาคม 2567

4. ดร.สกล คามบุศย์ อดีตผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1

สัมภาษณ์ 13 กรกฎาคม 2567

5. นางบัวทอง พลทิพย์ เหรัญญิกมูลนิธิหลวงปู่สุข ยโสธโร และพระเทพปริยัติเวที

สัมภาษณ์ 14 กรกฎาคม 2567

6. นางเกสร สังเฉวก ชมรมคนมีบุญ

สัมภาษณ์ 15 กรกฎาคม 2567

7. นายอมร ยุระไพร อาสาสมัครรับส่งผู้ป่วยและศพมูลนิธิ

สัมภาษณ์ 16 กรกฎาคม 2567

8. นายสุรพล แก้วเสน่ห์หา ผู้ทรงคุณวุฒิ/ปราชญ์ชาวบ้าน

สัมภาษณ์ 17 กรกฎาคม 2567

9. นายเมธี ลาหล้าเลิศ ผู้ทรงคุณวุฒิ/ปราชญ์ชาวบ้าน

สัมภาษณ์ 18 กรกฎาคม 2567

10. นายวรวิทย์ วรวิเศษ ผู้ทรงคุณวุฒิ/ปราชญ์ชาวบ้าน

สัมภาษณ์ 19 กรกฎาคม 2567

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

1. พระครูวาปีจันทคุณ, ผศ. ดร.
   ตำแหน่ง ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด
   มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
   วุฒิการศึกษา น.ธ.เอก, ป.ธ.3, พธ.ด., ศน.ม., พธ.บ.

2. พระครูภาวนาพัฒนบัณฑิต, ผศ. ดร.
   ตำแหน่ง ผู้อำนวยการบัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด
   มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
   วุฒิการศึกษา น.ธ.เอก, พธ.ด., ศน.ม., ร.บ.

3. ผศ.ดร.ประภาส แก้วเกตุพงษ์
   ตำแหน่ง รองคณบดีฝ่ายพัฒนานักศึกษาและสื่อสารองค์กร
   มหาวิทยาลัยขอนแก่น
   วุฒิการศึกษา น.ธ.เอก, ป.ธ.4, Ph.D., M.A., ศน.บ.

4. รศ.ดร.โสวิทย์ บำรุงภักดิ์
   ตำแหน่ง อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
   สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา
   มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
   วุฒิการศึกษา นธ.เอก, ป.ธ.7, พธ.บ., M.A., พธ.ด.

5. พระมหาสากล สุภรเมธี, ดร.
   ตำแหน่ง อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
   สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา
   มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
   วุฒิการศึกษา น.ธ.เอก, ป.ธ.5, Ph.D., M.A., พธ.บ.

ภาคผนวก ข
หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือ

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔

ที่ อว ๗๙๑๗/๐๐๙๕ **วันที่** ๓๐ เมษายน ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย (IOC)

เจริญพร รองศาสตราจารย์ ดร.โสวิทย์ บำรุงภักดิ์

ด้วย พระครูปริยัติสุทธิคุณ สุทธิจิตฺโต (จักษุแจ้ง) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๔๓๐๗๕๐๒๑๒๐๐๕ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "รูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด (THE MODEL OFWELFARE ASSISTANCE PROVISION ACCORDING TO THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY OF THE PEOPLE IN ROI ET PROVINCE)" มีความประสงค์ขอให้ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือ (IOC) เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบการเขียนงานดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเจริญพรมายังท่านได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณา

พ. เมธีวัชราภรณ์

(พระเมธีวัชราภรณ์, รศ.ดร.)
รองอธิการบดี วิทยาเขตร้อยเอ็ด

ดำเนินการแล้ว

(รศ.ดร. โสวิทย์ บำรุงภักดิ์)

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔

ที่ อว ๗๙๑๗/ก๐๙๕๐ **วันที่** ๓๐ เมษายน ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย (IOC)

เรียน พระมหาสากล สุภรเมธี, ดร.

ด้วย พระครูปริยัติสุทธิคุณ สุทธิจิตฺโต (จักษุแจ้ง) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๔๓๐๗๕๐๒๑๒๐๐๕ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "รูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด (THE MODEL OFWELFARE ASSISTANCE PROVISION ACCORDING TO THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY OF THE PEOPLE IN ROI ET PROVINCE)" มีความประสงค์ขอให้ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือ (IOC) เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบการเขียนงานดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเรียนมายังท่านได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณา

พ. เมธีวัชราภรณ์

(พระเมธีวัชราภรณ์, รศ.ดร.)
รองอธิการบดี วิทยาเขตร้อยเอ็ด

ผู้ประสานงาน: พระมหาสากล สุภรเมธี, ๐๙.)

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ถนนเลี่ยงเมือง ตำบลดงลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๓-๔๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๗/ว ๐๒๘๔

๓๐ เมษายน ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ (IOC)

เรียน พระครูภาวนาพัฒนาบัณฑิต, ผศ.ดร.

ด้วย พระครูปริยัติสุทธิคุณ สุทธิจิตฺโต (จักษุแจ้ง) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๔๓๐๗๕๐๒๑๒๐๐๕ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "รูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด (THE MODEL OFWELFARE ASSISTANCE PROVISION ACCORDING TO THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY OF THE PEOPLE IN ROI ET PROVINCE)" มีความประสงค์ขอให้ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือ (IOC) เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบการเขียนงานดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเรียนมายังท่านได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(พระเมธีวัชราภรณ์, รศ.ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
ผู้ประสานงาน นางรัชเนีย์ เจริญนนท์ โทร. ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๑
นักศึกษา โทร. ๐๙๓ ๕๑๓๘๒๐๐

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ถนนเลี่ยงเมือง ตำบลสะอาด
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๗/ว ๐๖๒๕

๓๐ เมษายน ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ (IOC)

เรียน พระครูวาปีจันทคุณ, ผศ.ดร.

ด้วย พระครูปริยัติสุทธิคุณ สุทธิจิตฺโต (จักษุแจ้ง) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๔๓๐๗๕๐๒๑๒๐๐๕ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "รูปแบบการจัดสวัสดิการสะเคราะห์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด (THE MODEL OFWELFARE ASSISTANCE PROVISION ACCORDING TO THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY OF THE PEOPLE IN ROI ET PROVINCE)" มีความประสงค์ขอให้ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือ (IOC) เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบการเขียนงานดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเรียนมายังท่านได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

พ. เมธีวชิราภรณ์

(พระเมธีวัชราภรณ์, รศ.ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

รองรองฯ พ่อ ว.
ตามคำสั่งที่ ๑๗๑/๒๕๖๗ ลว.

(พระครูวาปีจันทคุณ,ผศ.ดร.
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
ผู้ประสานงาน นางรัชณีย์ เจริญนนท์ โทร. ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๑
นักศึกษา โทร. ๐๙๓ ๕๑๓๘๒๐๐

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ถนนเลี่ยงเมือง ตำบลคงลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๗/ว ๐๒๕๔

๓๐ เมษายน ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ (IOC)

เจริญพร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประภาส แก้วเกตุพงษ์

ด้วย พระครูปริยัติสุทธิคุณ สุทธิจิตฺโต (จักษุแจ้ง) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๔๓๐๗๕๐๒๑๒๐๐๕ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "รูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด (THE MODEL OFWELFARE ASSISTANCE PROVISION ACCORDING TO THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY OF THE PEOPLE IN ROI ET PROVINCE)" มีความประสงค์ขอให้ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือ (IOC) เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบการเขียนงานดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเจริญพรมายังท่านได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณา

ขอเจริญพร

พ. เมธีวัชราภรณ์

(พระเมธีวัชราภรณ์, รศ.ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

ยินดีตรวจคุณภาพเครื่องมือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประภาส แก้วเกตุพงษ์)
1 พ.ค.67

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
ผู้ประสานงาน นางรัชณีย์ เจริญนนท์ โทร. ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๑
นักศึกษา โทร. ๐๙๓ ๕๑๓๘๒๐๐

ภาคผนวก ค
แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

เรื่อง รูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ดตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท

ขอความกรุณาท่านในฐานะผู้เชี่ยวชาญ ได้กรุณาสละเวลาตอบคำถามต่อไปนี้อย่างละเอียดลึกซึ้งและครอบคลุมตามความเป็นจริง เพื่อนำข้อมูลมาใช้เป็นแนวทางในการทำวิจัยเรื่อง**รูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ดตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท** โดยแบ่งแบบสัมภาษณ์ออกเป็น 5 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับบุคคลผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการสงเคราะห์

ตอนที่ 4 ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ประชาชนของวัดในจังหวัดร้อยเอ็ดตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท

ตอนที่ 5 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับรูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ประชาชนของวัดในจังหวัดร้อยเอ็ดตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อ.....นามสกุล.....อายุ.....ปี

2. ที่อยู่.....เลขที่.....หมู่ที่.....

ถนน.....ตำบล.....อำเภอ.....

จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....โทร.....

E-mail.....

3. ระดับการศึกษา(เรียงลำดับคุณวุฒิจากสูงสุด)

1.....

2.....

3.....

4. ตำแหน่ง

1.....

2.....

3.....

5. ผลงาน/รางวัล

1.....

2.....

3.....

ตอนที่ 2 ข้อมูลแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด

1.ท่านมีความเข้าใจความหมายคำว่า แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ อย่างไร?

1.....

2.....

3.....

2. ท่านคิดว่า การจัดสวัสดิการสงเคราะห์ มีความสำคัญอย่างไร?

1.....

2.....

3.....

3. ท่านคิดว่า การจัดสวัสดิการสงเคราะห์ มีความจำเป็นอย่างไร?

1.....

2.....

3.....

4. ท่านคิดว่า การจัดสวัสดิการสงเคราะห์ ควรมีรูปแบบเป็นอย่างไร?

1.....

2.....

3.....

5. ท่านคิดว่า จุดประสงค์ของการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ ควรเป็นอย่างไร?

1.....

2.....

3.....

6. ท่านคิดว่า คุณลักษณะที่เด่นชัดของการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ ควรเป็นอย่างไร

1.....

2.....

3.....

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการสงเคราะห์

7. ท่านมีความเข้าใจความหมายคำว่าหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเกี่ยวกับสวัสดิการสงเคราะห์อย่างไร?

1.....

2.....

3.....

8. ท่านคิดว่า หลักสังคหวัตถุ 4 (ธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้อื่นไว้)มีความเกี่ยวข้องกับกับการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ อย่างไร?

1.....

2.....

3.....

9. ท่านคิดว่า หลักประโยชน์ 3 (จุดมุ่งหมายที่ดีของชีวิตมนุษย์) มีความเกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ อย่างไร?

1.....

2.....

3.....

10. ท่านคิดว่า หลักบุญกิริยาวัตถุ 3 (ที่ตั้งแห่งการบำเพ็ญบุญหรือความดี) มีความเกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ อย่างไร?

1.....

2.....

3.....

11. ท่านคิดว่า หลักสาราณียธรรม 6 (ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งการระลึกถึงกัน) มีความเกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ อย่างไร?

1.....

2.....

3.....

ตอนที่ 4 ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ดตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท

12. ท่านคิดว่า หลักสังคหวัตถุ 4 (ธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้อื่นไว้) ในการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ประชาชนของวัดในจังหวัดร้อยเอ็ด ควรมีรูปแบบเป็นอย่างไร?

1.....

2.....

3.....

13. ท่านคิดว่า หลักประโยชน์ 3 (จุดมุ่งหมายที่ดีของชีวิตมนุษย์) ในการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ประชาชนของวัดในจังหวัดร้อยเอ็ด ควรมีรูปแบบเป็นอย่างไร?

1.....

2.....

3.....

14. ท่านคิดว่า หลักบุญกิริยาวัตถุ 3 (ที่ตั้งแห่งการบำเพ็ญบุญหรือความดี) ในการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ประชาชนของวัดในจังหวัดร้อยเอ็ด ควรมีรูปแบบเป็นอย่างไร?

1.....

2.....

3.....

15. ท่านคิดว่า หลักสาราณียธรรม 6 (ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งการระลึกถึงกัน) ในการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ประชาชนของวัดในจังหวัดร้อยเอ็ด ควรมีรูปแบบเป็นอย่างไร?

1.....

2.....

3.....

ตอนที่ 5 เสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ดตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท

1. ความคิดเห็น

.....

.....

.....

2. ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณที่ให้ความร่วมมือในการให้สัมภาษณ์ มา ณ โอกาสนี้
พระครูปริยัติสุทธิคุณ (ลันดอน สุทธจิตฺโต)
นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

ภาคผนวก ง
รายนามผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

1. พระเทพวชิรคุณาธาร
   ตำแหน่ง เจ้าคณะจังหวัดร้อยเอ็ด
   เจ้าอาวาสวัดบ้านเปลือยใหญ่
   สัมภาษณ์ 10 กรกฎาคม 2567

2. พระครูมหาธรรมาบาลมุนี เจ้าอาวาสวัดบ้านอ้น (สุวรรณาราม)/รองเจ้าคณะจังหวัดร้อยเอ็ด
   ประธานมูลนิธิพระมหาอุดร ธมฺมปญฺโญ/ประธานชมรมคนมีบุญ
   สัมภาษณ์ 11 กรกฎาคม 2567

3. พระครูโพธิวีรคุณ เจ้าอาวาสวัดโพธิการาม/เจ้าคณะอำเภอปทุมรัตต์
   หัวหน้าฝ่ายสาธารณสงเคราะห์คณะสงฆ์จังหวัดร้อยเอ็ด
   สัมภาษณ์ 12 กรกฎาคม 2567

4. ดร.สกล คามบุศย์ อดีตผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1
   สัมภาษณ์ 13 กรกฎาคม 2567

5. นางบัวทอง พลทิพย์ เหรัญญิกมูลนิธิหลวงปู่สุข ยโสธโร และพระเทพปริยัติเวที
   สัมภาษณ์ 14 กรกฎาคม 2567

6. นางเกสร สังเฉวก ชมรมคนมีบุญ
   สัมภาษณ์ 15 กรกฎาคม 2567

7. นายอมร ยุระไพร อาสาสมัครรับส่งผู้ป่วยและศพมูลนิธิ
   สัมภาษณ์ 16 กรกฎาคม 2567

8. นายสุรพล แก้วเสน่ห์หา ผู้ทรงคุณวุฒิ/ปราชญ์ชาวบ้าน
   สัมภาษณ์ 17 กรกฎาคม 2567

9. นายเมธี ลาหล้าเลิศ ผู้ทรงคุณวุฒิ/ปราชญ์ชาวบ้าน
   สัมภาษณ์ 18 กรกฎาคม 2567

10. นายวรวิทย์ วรวิเศษ ผู้ทรงคุณวุฒิ/ปราชญ์ชาวบ้าน
    สัมภาษณ์ 19 กรกฎาคม 2567

ภาคผนวก จ
หนังสือขออนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ถนนเลี่ยงเมือง ตำบลดงลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๗/ว ๑๓๔๙

๔ มิถุนายน ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

เจริญพร นายเมธี ลาหล้าเลิศ

ด้วย พระครูปริยัติสุทธิคุณ สุทธิจิตฺโต (จักษุแจ้ง) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๔๓๐๗๕๐๒๑๒๐๐๕ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "รูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด (THE MODEL OFWELFARE ASSISTANCE PROVISION ACCORDING TO THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY OF THE PEOPLE IN ROI ET PROVINCE)" มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์ เพื่อใช้ข้อมูลประกอบการเขียนงานดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเจริญพรมายังท่านได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

พ. เมธีวชิราภรณ์

(พระเมธีวัชราภรณ์, รศ.ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

ยินดีให้ข้อมูลสัมภาษณ์
นายเมธี ลาหล้าเลิศ

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
ผู้ประสานงาน นางรัชณีย์ เจริญนนท์ โทร ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๑
นักศึกษา โทร. ๐๙๓ ๕๑๓๘๒๐๐

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ถนนเลี่ยงเมือง ตำบลดงลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๗/ว ๐๓๘๕

๒๖ มิถุนายน ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

เจริญพร นายวรวิทย์ วรวิเศษ

ด้วย พระครูปริยัติสุทธิคุณ สุทธิจิตฺโต (จักษุแจ้ง) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๔๓๐๗๕๐๒๑๒๐๐๕ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "รูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด (THE MODEL OFWELFARE ASSISTANCE PROVISION ACCORDING TO THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY OF THE PEOPLE IN ROI ET PROVINCE)" มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์ เพื่อใช้ข้อมูลประกอบการเขียนงานดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเจริญพรมายังท่านได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

พ. เมธีวัชราภรณ์

(พระเมธีวัชราภรณ์, รศ.ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

ขอให้ข้อมูลเป็นอย่างยิ่ง

นายวรวิทย์ วรวิเศษ

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
ผู้ประสานงาน นางรัชณีย์ เจริญนนท์ โทร ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๑
นักศึกษา โทร. ๐๙๓ ๕๑๓๘๒๐๐

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ถนนเลี่ยงเมือง ตำบลดงลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๗/ว ๐๓๕๔

๒๖ มิถุนายน ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

กราบเรียน พระเทพวชิรคุณาธาร

ด้วย พระครูปริยัติสุทธิคุณ สุทธิจิตฺโต (จักษุแจ้ง) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๔๓๐๗๕๐๒๑๒๐๐๕ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "รูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด (THE MODEL OFWELFARE ASSISTANCE PROVISION ACCORDING TO THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY OF THE PEOPLE IN ROI ET PROVINCE)" มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์ เพื่อใช้ข้อมูลประกอบการเขียนงานดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงกราบเรียนมายังพระเดชพระคุณ ได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์

กราบเรียนมาด้วยความเคารพ

พ.เมธีวัชราภรณ์

(พระเมธีวัชราภรณ์, รศ.ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

พระเทพวชิรคุณาธาร

(พระเทพวชิรคุณาธาร)
เจ้าคณะจังหวัดร้อยเอ็ด

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
ผู้ประสานงาน นางรัชณีย์ เจริญนนท์ โทร ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๑
นักศึกษา โทร. ๐๙๓ ๕๑๓๘๒๐๐

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ถนนเลี่ยงเมือง ตำบลดงลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐ ๔๓๕๓ ๘๓๖๔ โทรสาร. ๐ ๔๓๕๓ ๔๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๘๑๗/ว ๐๓๔๔

๒๖ มิถุนายน ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

เจริญพร นางเกษร สังเฉวก

ด้วย พระครูปริยัติสุทธิคุณ สุทธิจิตฺโต (จักษุแจ้ง) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๔๓๐๗๕๐๒๑๒๐๐๕ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "รูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด (THE MODEL OFWELFARE ASSISTANCE PROVISION ACCORDING TO THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY OF THE PEOPLE IN ROI ET PROVINCE)" มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์ เพื่อใช้ข้อมูลประกอบการเขียนงานดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเจริญพรมายังท่านได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

พ.เมธีวัชราภรณ์

(พระเมธีวัชราภรณ์, รศ.ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

อนุเคราะห์ข้อมูลเป็นอย่างยิ่ง
นางเกษร สังเฉวก

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
ผู้ประสานงาน นางรัชณีย์ เจริญนนท์ โทร ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๑
นักศึกษา โทร. ๐๙๓ ๕๑๓๘๒๐๐

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ถนนเลี่ยงเมือง ตำบลดงลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๔
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๗/ว ๐๓๔๔

๒๖ มิถุนายน ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

เจริญพร นายสุรพล แก้วเสน่ห์หา

ด้วย พระครูปริยัติสุทธิคุณ สุทธิจิตฺโต (จักษุแจ้ง) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๔๓๐๗๕๐๒๑๒๐๐๕ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "รูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด (THE MODEL OFWELFARE ASSISTANCE PROVISION ACCORDING TO THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY OF THE PEOPLE IN ROI ET PROVINCE)" มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์ เพื่อใช้ข้อมูลประกอบการเขียนงานดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเจริญพรมายังท่านได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

พ.เมธีวชิราภรณ์

(พระเมธีวัชราภรณ์, รศ.ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

ขอความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์
(นายสุรพล แก้วเสน่หา)
นายกสภาการสมาคมการศึกษาแห่งชาติ

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๔
ผู้ประสานงาน นางรัชณีย์ เจริญนนท์ โทร ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๑
นักศึกษา โทร. ๐๙๓ ๕๑๓๘๒๐๐

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ถนนเลี่ยงเมือง ตำบลดงลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๗/ว ๐๗๔๘

๒๖ มิถุนายน ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

เจริญพร นางบัวทอง พลทิพย์

ด้วย พระครูปริยัติสุทธิคุณ สุทธิจิตฺโต (จักษุแจ้ง) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๔๓๐๗๕๐๒๑๒๐๐๕ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "รูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด (THE MODEL OFWELFARE ASSISTANCE PROVISION ACCORDING TO THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY OF THE PEOPLE IN ROI ET PROVINCE)" มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์ เพื่อใช้ข้อมูลประกอบการเขียนงานดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเจริญพรมายังท่าน ได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

พ.เมธีวัชราภรณ์

(พระเมธีวัชราภรณ์, รศ.ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

ยินดีให้ข้อมูลเป็นอย่างยิ่ง

นางบัวทอง พลทิพย์

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
ผู้ประสานงาน นางรัชณีย์ เจริญนนท์ โทร ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๑
นักศึกษา โทร. ๐๙๓ ๕๑๓๘๒๐๐

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ถนนเลี่ยงเมือง ตำบลดงลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๘๑๗/ว ๐๓๔๔

๒๖ มิถุนายน ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

เจริญพร นายอมร ยุระไพร

ด้วย พระครูปริยัติสุทธิคุณ สุทธิจิตฺโต (จักษุแจ้ง) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๔๓๐๗๕๐๒๑๒๐๐๕ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "รูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด (THE MODEL OFWELFARE ASSISTANCE PROVISION ACCORDING TO THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY OF THE PEOPLE IN ROI ET PROVINCE)" มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์ เพื่อใช้ข้อมูลประกอบการเขียนงานดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเจริญพรมายังท่านได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

พ. เมธีวัชราภรณ์

(พระเมธีวัชราภรณ์, รศ.ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

ฝ่ายติดต่อประสานงานภายนอก

นายอมร ยุระไพร

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
ผู้ประสานงาน นางรัชณีย์ เจริญนนท์ โทร ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๑
นักศึกษา โทร. ๐๙๓ ๕๑๓๘๒๐๐

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ถนนเลี่ยงเมือง ตำบลตงลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๗/ว ๐๓๙๘

๒๖ มิถุนายน ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

เรียน พระครูโพธิวีรคุณ

ด้วย พระครูปริยัติสุทธิคุณ สุทธิจิตฺโต (จักษุแจ้ง) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๔๓๐๗๕๐๒๑๒๐๐๕ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "รูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด (THE MODEL OFWELFARE ASSISTANCE PROVISION ACCORDING TO THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY OF THE PEOPLE IN ROI ET PROVINCE)" มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์ เพื่อใช้ข้อมูลประกอบการเขียนงานดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเรียนมายังท่านได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์

เรียนมาด้วยความเคารพ

พ. เมธีวัชราภรณ์

(พระเมธีวัชราภรณ์, รศ.ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

อนุญาตให้ข้อมูล เป็นเอกสารอ้างอิง
พระครูโพธิวีรคุณ

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
ผู้ประสานงาน นางรัชณีย์ เจริญนนท์ โทร ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๑
นักศึกษา โทร. ๐๙๓ ๕๑๓๘๒๐๐

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ถนนเลี่ยงเมือง ตำบลดงลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๗/ว๐๓๔๔

๒๖ มิถุนายน ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

เรียน พระครูมหาธรรมาบาลมุนี

ด้วย พระครูปริยัติสุทธิคุณ สุทธิจิตฺโต (จักษุแจ้ง) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๔๓๐๗๕๐๒๑๒๐๐๕ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "รูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด (THE MODEL OFWELFARE ASSISTANCE PROVISION ACCORDING TO THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY OF THE PEOPLE IN ROI ET PROVINCE)" มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์ เพื่อใช้ข้อมูลประกอบการเขียนงานดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จึงเรียนมายังท่านได้ให้ความอนุเคราะห์ สำหรับวันและเวลานั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์

เรียนมาด้วยความเคารพ

พ. เมธีวัชราภรณ์

(พระเมธีวัชราภรณ์, รศ.ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

ผินดี ใหม่นิลมุก
พระครูมหาธรรมาบาลมุนี

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ ต่อ ๑๒๔, โทรสาร ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
ผู้ประสานงาน นางรัชณีย์ เจริญนนท์ โทร ๐๘-๑๐๔๗-๒๐๐๑
นักศึกษา โทร. ๐๙๓ ๕๑๓๘๒๐๐

ภาคผนวก ฉ
ประกาศอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์

ประกาศบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
เรื่อง อนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา
ปีการศึกษา ๒๕๖๖

เพื่อเป็นการสมบูรณ์แห่งการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา เพื่อให้เป็นไปตามข้อ ๑๓ แห่งระเบียบมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ว่าด้วยการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๓ และข้อ ๔ แห่งประกาศบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เรื่อง ขั้นตอนการทำและการสอบดุษฎีนิพนธ์ วิทยานิพนธ์และ/หรือสารนิพนธ์ พ.ศ. ๒๕๖๐

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๓๓ แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๔๐ และมติคณะกรรมการสอบโครงร่างดุษฎีนิพนธ์ (๓ บท) ตามคำสั่งที่ ๒๓/๒๕๖๗ จึงออกประกาศ เรื่อง อนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ปีการศึกษา ๒๕๖๖ ดังนี้

เลขทะเบียนนักศึกษา	ชื่อ/ฉายา/นามสกุล	คณะกรรมการควบคุมดุษฎีนิพนธ์
๖๔๓๐๗๕๐๒๑๒๐๐๕	พระครูปริยัติสุทธิคุณ สุทฺธจิตฺโต (จักษุแจ้ง)	พระเทพวชิรวิมล, ดร. (อาจารย์ที่ปรึกษา)
หัวข้อดุษฎีนิพนธ์		
ภาษาไทย	รูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด	
ภาษาอังกฤษ	THE MODEL OF WELFARE ASSISTANCE PROVISION ACCORDING TO THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY OF THE PEOPLE IN ROI ET PROVINCE	
วัตถุประสงค์	๑. เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ ๒. เพื่อศึกษาหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเกี่ยวกับสวัสดิการสงเคราะห์ ๓. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ประชาชนของวัดในจังหวัดร้อยเอ็ดตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท ๔. เพื่อเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ดตามหลักพุทธปรัชญา	
☑ อนุมัติ	ตามมติคณะกรรมการสอบโครงร่างดุษฎีนิพนธ์ (๓ บท) เมื่อวันที่ ๑๗ มกราคม ๒๕๖๗	

ประกาศ ณ วันที่ ๓๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๗

(พระสุทธิสารเมธี, ผศ.ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ช
หนังสือรับรองผลการพิจารณาจริยธรรมการทำวิจัยในมนุษย์

ที่ จว. ๐๐๕๙/๒๕๖๗

เอกสารรับรองผลการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๑. ชื่อโครงการวิจัย

ชื่อเรื่อง: รูปแบบการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด

TITLE: THE MODEL OF WELFARE ASSISTANCE PROVISION ACCORDING TO THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY OF THE PEOPLE IN ROI ET PROVINCE

๒. ชื่อหัวหน้าโครงการวิจัย

พระครูปริยัติสุทธิคุณ สุทฺธจิตฺโต

๓. ผลการพิจารณาของคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในการประชุมครั้งที่ ๓/๒๕๖๗ วันศุกร์ที่ ๓๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๗ มติที่ ๕๔/๒๕๖๗ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่า โครงการวิจัยดังกล่าวเป็นไปตามหลักการของจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ โดยที่ผู้วิจัยเคารพสิทธิและศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ ไม่มีการล่วงละเมิดสิทธิ และไม่ก่อให้เกิดภยันตรายแก่ตัวอย่างการวิจัย กลุ่มตัวอย่าง และผู้เข้าร่วมในโครงการวิจัย

จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยในขอบข่ายของโครงการวิจัยที่เสนอได้ ตั้งแต่วันที่ออกเอกสารรับรองผลการพิจารณาการทำวิจัยในมนุษย์ฉบับนี้ จนถึงวันที่ ๑๒ เดือน มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๘

ออกให้ ณ วันที่ ๑๗ เดือน มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๗

ลงนาม

(พระมหามงวินทร์ ปุริสุตฺตโม, ผศ.ดร.)
ประธานกรรมการ
คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ สกุล : พระครูปริยัติสุทธิคุณ สุทฺธจิตฺโต (ลันดอน จักษุแจ้ง)
วัน เดือน ปีเกิด : วันพุธที่ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2516
ชาติภูมิ : จังหวัดร้อยเอ็ด
ที่อยู่ปัจจุบัน : เลขที่ 91 หมู่ 2 วัดบูรพา บ้านหนองบัว ตำบลหนองบัว
อำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด รหัสไปรษณีย์ 45160
Tal. Mobile 0935138200
ID. Line 0935138200
การศึกษา : นักธรรมเอก, เปรียญธรรม 4 ประโยค
: ปริญญาตรี ศาสนศาสตรบัณฑิต (ศน.บ.) สาขาศาสนาและปรัชญา
: ปริญญาโท ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (ศน.ม.) สาขาพุทธศาสนาและปรัชญา
: ปริญญาท พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พธ.ม.) สาขาพระพุทธศาสนา
หน้าที่การงานปัจจุบัน : เจ้าอาวาสวัดบูรพา ตำบลหนองบัว อำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด
จังหวัดร้อยเอ็ด
: เจ้าคณะตำบลหนองบัว จังหวัดร้อยเอ็ด
: พระปริยัตินิเทศประจำจังหวัดร้อยเอ็ด
: ครูสอนบาลีประจำจังหวัดร้อยเอ็ด
: ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน